

Серія «Полтавська макаренкіана»

Випуск 5

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національна академія педагогічних наук України
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
Міжнародна макаренківська асоціація
Українська асоціація Антона Макаренка
Італійська макаренківська асоціація
Аріельський Університет, Ізраїль
Краківський педагогічний університет імені Комісії національної освіти, Польща
Полтавський ліцей імені А. С. Макаренка Полтавської обласної ради
Національний коледж шкільних керівників, Великобританія

Інноваційний потенціал вітчизняної педагогіки – Новій українській школі

Матеріали XXII міжнародної науково-практичної конференції

**СЛОВО І СПРАВА АНТОНА МАКАРЕНКА:
УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ
КОНТЕКСТИ**

присвяченої 135-річчю з дня народження А. С. Макаренка

Матеріали Всеукраїнських науково-практичних семінарів

**«УПРАВЛІНСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ КЕРІВНИКА
ЗАКЛАДУ ОСВІТИ», «УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ
У СФЕРІ НАУКИ ОСВІТИ, ІННОВАЦІЙ ТА
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ», «УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ В ОСВІТІ ТА У ВИРОБНИЦТВІ»**

16-17 березня 2023 року

Полтава – 2023

Рецензенти:

Хомич Лідія Олексіївна – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора інституту професійної освіти і освіти дорослих Національної Академії педагогічних наук України;

Ільченко Віра Романівна – доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, завідувач лабораторії інтеграції змісту освіти, Інститут педагогіки Національної Академії педагогічних наук України.

Редакційна колегія:

Гриньова Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; **Гура Олексій Анатолійович** – кандидат історичних наук, доцент, перший проректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; **Фазан Василь Васильович** – доктор педагогічних наук, професор, доктор теологічних наук, проректор із наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; **Новописьменний Сергій Анатолійович** – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничих наук та менеджменту ПНПУ імені В. Г. Короленка; **Жданова-Неділько Олена Григорівна** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна ПНПУ імені В. Г. Короленка; **Ткаченко Андрій Володимирович** – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна ПНПУ імені В. Г. Короленка; **Пивовар Ніна Михайлівна** – доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна ПНПУ імені В. Г. Короленка; **Школяр Сергій Петрович** – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна ПНПУ імені В. Г. Короленка; **Барбінова Алла Володимирівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна ПНПУ імені В. Г. Короленка; **Бабенко Ірина Василівна** – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна ПНПУ імені В. Г. Короленка; **Большая Оксана Вікторівна** – кандидат економічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, заступник начальника навчально-методичного відділу ПНПУ імені В. Г. Короленка; **Іщенко Інна Сергіївна** – кандидат економічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна ПНПУ імені В. Г. Короленка; **Масовець Дарія Борисівна** – старший лаборант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна ПНПУ імені В. Г. Короленка.

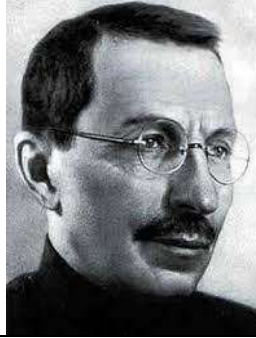
Слово і справа Антона Макаренка: український та європейський контексти: матеріали XXII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 16-17 березня 2023 р.). «Управлінська майстерність керівника закладу освіти», «Управління проєктами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві»: матеріали Всеукр. наук.-практ. семінарів (м. Полтава, 16-17 березня 2023 р.) / за заг. ред. М. В. Гриньової. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2023. 358 с.

Збірник містить наукові статті з проблем педагогіки А.С. Макаренка як практики створення умов становлення і розвитку людського в людині, виховання молоді в полінаціональному середовищі на традиціях макаренківської педагогіки, професійної підготовки сучасного вчителя в контексті вивчення педагогічних дисциплін.

УДК 37.091.4МАКАРЕНКО(062)

Друкується за ухвалою Вченої ради Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол №8 від 07.03.2023 р.)

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань несуть автори статей.

**УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ АНТОНА МАКАРЕНКА
ANTON MAKARENKO UKRAINIAN ASSOCIATION**

Адреса: Україна, м. Полтава, вул. М. Остроградського, 2, корп. 1, каб. 10
(каф. педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна)
E-mail: tkachenk.av@ukr.net

ЗВЕРНЕННЯ

**до міжнародної педагогічної громадськості з приводу
повномасштабної агресії Російської Федерації проти України**

Цьогоріч виповнилося 135 років з дня народження видатного українця, всесвітньо відомого педагога і письменника Антона Семеновича Макаренка. Вперше ми вшанували пам'ять цього великого гуманіста під звуки сирен повітряної тривоги, відбиваючи атаки оскажених військ Російської Федерації – держави, яка завжди цинічно декларувала свою прихильність макаренківським ідеям!

32 роки тому Україні вдалося об'єднати дослідників слова і справи Антона Семеновича із різних куточків планети та заснувати Міжнародну макаренківську асоціацію – творчу багатомовну спільноту однодумців. За ці роки асоціація пережила багато випробувань, але лише зараз вона проходить справжній тест на міцність своїх фундаментальних цінностей – гуманістичних принципів Макаренка.

Ми рішуче засуджуємо російську агресію і геноцид українського народу як явища, абсолютно несумісні з ідейним спадком видатного педагога-письменника, та закликаємо прогресивних педагогів з усього світу підтримати наше звернення!

Учасники XXII міжнародної науково-практичної конференції «Слово і справа Антона Макаренка: український та європейський контексти», присвяченої 135-річчю з дня народження А. С. Макаренка.

ΚΑΛΕΣΜΑ

Προς τη διεθνή παιδαγωγική κοινότητα, με αφορμή τη γενική επίθεση της Ρωσικής Ομοσπονδίας εναντίον της Ουκρανίας

Αυτή τη χρονιά, συμπληρώνονται 135 χρόνια από τη γέννηση ενός εξέχοντα Ουκρανού, διάσημου παιδαγωγού και συγγραφέα, του Αντόν Σεμείνοβιτς Μακαρένκο. Πρώτα εμείς, τιμήσαμε τη μνήμη αυτού του σπουδαίου ανθρωπιστή υπό τους ήχους των πολεμικών σειρήνων και των βομβαρδισμών, που σήμαιναν την επίθεση των εξαγριωμένων στρατευμάτων της Ρωσικής Ομοσπονδίας, ένα κράτος που κυνικά μάλιστα δήλωνε πάντα τη στήριξή του προς τα εκπαιδευτικά ιδανικά του Μακαρένκο!

32 χρόνια πριν η Ουκρανία κατάφερε να ενώσει ερευνήτριες και ερευνητές των κειμένων και του έργου του Μακαρένκο, από διάφορες γωνίες του πλανήτη, και να ιδρύσει τη Διεθνή Ένωση Έρευνας Μακαρένκο, μια πολυεθνική ερευνητική κοινότητα ανθρώπων που συμφωνούσαν με τα ιδανικά του. Μέσα σε αυτά τα χρόνια η Ένωση γνώρισε πολλές δοκιμασίες, αλλά μόνο τώρα γνωρίζει την πραγματική δοκιμασία, μια δοκιμασία αντοχής των θεμελιακών αξιών της, των ανθρωπιστικών αρχών του Μακαρένκο.

Καταδικάζουμε με κάθε δυνατό τρόπο τη ρωσική επίθεση και γενοκτονία του ουκρανικού λαού, ως φαινόμενο εκ διαμέτρου αντίθετο με την κληρονομιά της σκέψης του σπουδαίου παιδαγωγού και συγγραφέα, και καλούμε κάθε προοδευτικό παιδαγωγό από κάθε γωνιά του κόσμου να στηρίξει το κάλεσμά μας.

Συμμετέχοντες του 22^{ου} διεθνούς συνεδρίου περί επιστημονικών και εφαρμοσμένων ζητημάτων «Ο λόγος και το Έργο του Αντόν Μακαρένκο στο ευρωπαϊκό και ουκρανικό συγκείμενο», αφιερωμένο στα 135 χρόνια από τη γέννησή του.

APPELL
an die internationale pädagogische Gemeinschaft angesichts der umfassenden Aggression der Russischen Föderation gegen die Ukraine

Dieses Jahres jährt sich zum 135. Mal der Geburtstag des herausragenden ukrainischen, weltberühmten Pädagogen und Schriftstellers Anton Semenovych Makarenko. Zum ersten Mal haben wir das Andenken an diesen großen Humanisten zu den Klängen der Luftschuttsirenen geehrt, indem wir die Angriffe der wütenden Truppen der Russischen Föderation abwehren – eines Staates, der stets zynisch seine Zuneigung zu den Ideen von Makarenko zeigte!

Vor 32 Jahren gelang es der Ukraine, die Forscher der Worten und Taten von Anton Makarenko aus verschiedenen Teilen der Welt zu vereinen und die Internationale Makarenko-Association zu gründen – eine kreative mehrsprachige Gemeinschaft von Gleichgesinnten. In diesen Jahren hat die Assoziation viele Herausforderungen überwunden, aber erst jetzt besteht sie eine echte Bewährungsprobe für die Stärke ihrer Grundwerte - Makarenkos humanistische Prinzipien.

Wir verurteilen aufs Schärfste die russische Aggression und den Völkermord des ukrainischen Volkes als Phänomen, das mit dem ideologischen Nachlass des herausragenden Pädagogen-Schriftstellers völlig unvereinbar ist, und wir rufen fortschrittliche Pädagogen aus der ganzen Welt auf, unseren Appell zu unterstützen!

Teilnehmer der XXII. internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz „Anton Makarenkos Wort und Tat: ukrainische und europäische Kontexte“, gewidmet dem 135. Jahrestag der Geburt von A. S. Makarenko.

声明

ロシア連邦のウクライナに対する全面的な侵略に際し、国際的な教育学コミュニティに告ぐ

本年は、ウクライナの著名人であり、世界的な教育者、作家であるアントン・セミョーノヴィチ・マカレンコの生誕135周年にあたる。この度我々は初めて、ロシア連邦軍の猛攻を凌ぐ中、防空サイレンの音とともにこの偉大なヒューマニストを称えた。ロシア連邦もまた、常にマカレンコの思想へ傾倒してきた事は、皮肉な事である。

32年前、ウクライナはマカレンコの著作と活動実績を研究する世界各地の研究者を結集し、同じ志を持つ人々の創造的な多言語コミュニティである、国際マカレンコ協会を設立した。この数年間、協会は多くの試練を乗り越えてきたが、今まさに、マカレンコの基本的価値観、ヒューマニズムの原則が本当の意味で試されていると言えよう。

我々はロシアの侵略とウクライナ人の大量虐殺を、この傑出した教育学者・作家の思想的遺産とは全く相容れない現象として強く非難し、ここに世界中の進歩的な教育学者たちへ支持を呼びかける！

A.S. マカレンコ生誕135周年記念

第22回国際教育科学・実践会議「ウクライナとヨーロッパにおける、アントン・マカレンコの言葉と実績」参加者一同

ПОЛІТИЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ А. МАКАРЕНКА

*Гриньова М. В., Ткаченко А. В.
Полтава, Україна*

Політизація освіти як одного із центральних елементів соціального буття є типовою ознакою тоталітарних режимів. Подібна практика зачіпає всі рівні освітньої галузі – від педагогічних доктрин, до змісту діяльності окремих інституцій. Типовою також є реакція прогресивної освітянської спільноти на тотальний контроль держави щодо політико-ідеологічних основ навчання і виховання – відкритий спротив, або прихована опозиційність.

Однією із найбільш «заполітизованих» постатей в історії вітчизняної освіти є всесвітньо визнаний педагог і письменник Антон Макаренко. Хоча упродовж багатьох десятиліть стараннями як апологетів, так і опонентів Макаренка все, що пов'язане з ним, було перетворено на доволі переконливий ідеологічний міф, існує достатньо підстав для сумнівів щодо істинності наших уявлень про політичний світогляд цього яскравого представника реформаторської педагогіки.

В науці давно існує потреба встановити місце видатного педагога в процесі радянської політизації освітніх інститутів: чи був Макаренко лише її інструментом в руках владних структур, чи, навпаки – її ідеологом і активною рушійною силою, як це завжди намагалося представити радянське макаренкознавство. Першим завданням на цьому шляху є аналіз наявних, в тому числі маловідомих, свідчень його політичних і ідеологічних переконань.

Подібна тема важлива для нас, не в останню чергу, з точки зору вивчення особливостей діяльності освітніх менеджерів в умовах політичного тиску – ситуації, яка у всі часи значно ускладнювала досягнення ними професійних цілей. Щодо інформації про істинні політичні уподобання А. Макаренка, то вона, передусім, являє інтерес як засіб протидії експлуатації деякими сучасними діячами ідеологічно міфологізованого образу видатного педагога як для тенденційної заборони впровадження його всесвітньо визнаних педагогічних ідей в освітню практику, так і в процесі перейменування відповідних елементів міського середовища та назв закладів освіти.

Характер ідейно-політичного світогляду А. Макаренка і, відповідно, міра прихильності педагога-письменника до комуністично-сталінської ідеології вже понад 30 років виступає однією із центральних тем сучасної полеміки навколо його постаті. Початком широкої дискусії щодо цього можна вважати 1989 рік, коли на хвилі сенсаційних «розвінчань» авторитетів минулих років доволі несподівано для педагогічної громадськості СРСР вийшла окремим виданням художньо-публіцистична повість російського письменника Юрія Азарова «Не піднятися тобі, старий» [2], що містить доволі різкі випадки проти А. Макаренка.

Тут варто зауважити, що непослідовність і кон'юнктурність Ю. Азарова яскраво виявилася в тому, що в цей же рік побачила світ його інша книга

«Радість вчити і вчитися», у якій А. Макаренко представлений як «зразок педагогічної мужності, моральної безкомпромісності і громадянської сміливості». Говориться, що в його роботі «переміг не голий диктат, як намагаються тлумачити деякі вульгаризатори макаренківського вчення, а його щира довіра до вихованців, його праця і праця самих дітей, перемогла дитяча організація життя» [3, с. 273].

Макаренкознавча спільнота прийняла цей виклик і в наступні місяці на сторінках багатьох радянських, українських і російських ЗМІ тривала запекла полеміка, учасники якої, як з одного, так і протилежного боку, часто виявляли необізнаність щодо відповідних фактів життєдіяльності видатного педагога. З огляду на це піднята проблема потребує детального аналізу.

Свого часу багато уваги становленню ідейно-політичного кредо А. Макаренка присвятили закордонні дослідники, і в першу чергу марбурзька лабораторія «Макаренко-Referat». Найцікавішими працями в цьому відношенні вважаємо дві статті, опубліковані у 1987 році: відомого угорського дослідника Ференца Патакі – «Про образ соціалізму в працях А. С. Макаренка» та провідного німецького макаренкознавця Гьотца Хілліга – «Нелегкий шлях до комунізму. Як А. С. Макаренко став “безпартійним більшовиком”» [13].

У радянську добу закріпився образ А. Макаренка як майже ідеального з точки зору походження і політичних поглядів педагога-комуніста, проте нові джерела і біографічні дослідження руйнують існуючі стереотипи. Вузловими моментами аналізу піднятого питання є система ставлень Макаренка до: а) революційної ідеї як такої, б) ідеї соціалізму, в) більшовизму та сталінізму. Основою для реконструкції цих питань можуть стати численні твори педагога, тексти його публічних висловлювань, приватного листування, щоденникових записів, деякі матеріали ЗМІ та мемуарні джерела.

Хоча майбутній педагог і походив із «пролетарської» сім'ї, але мати його належала до збіднілого дворянського роду, батько ж, як керівник малярного цеху у залізничних майстернях, належав до доволі привілейованої, високооплачуваної і добре соціально захищеної частини робітників та навіть отримав шановане в Російській імперії звання особистого почесного громадянина. Крім того, як свідчить брат А. Макаренка Віталій Семенович, Семен Григорович Макаренко був людиною релігійною, вирізнявся консервативним складом думок та ненавидів революцію і революціонерів [8].

Традиційна для радянських жеттеписів Антона Семеновича інформація про вирішальний вплив на нього революційних подій 1905 року і його надзвичайну політичну активність на більшовицькому боці в цей період не підтверджується жодним документом. В той же час В. Макаренко говорить про певне співчуття свого брата до іншої радикальної партії – соціалістів-революціонерів (есерів), яке, проте, не виходило за межі читання забороненої партійної літератури і пасивної підтримки її програми. Але треба зазначити, що захоплення соціалістичними ідеями в тій чи іншій політичній інтерпретації було характерною рисою прогресивної вітчизняної молоді початку 20-го століття.

Характерний приклад ставлення А. Макаренка до революційної ідеї взагалі міститься в тих же спогадах брата. Там говориться про те, що один із близьких друзів Антона, якийсь собі есер Цалов, твердо вирішив зайнятися революційною діяльністю і умовляв того наслідувати його приклад, але молодий педагог відмовився: «По-перше, я не вірю в оздоровляючу силу кривавих революцій – всі вони розвиваються за однією схемою: спочатку кривава баня, потім анархія і хаос, і як результат – найбільш дика диктатура. Це раз. І по-друге, я зовсім нездатний метати бомби в карети міністрів і ще менше з червоним прапором виспівувати «Марсельезу» на барикадах. Просто нездатний» [8, с. 19].

У питаннях симпатій юного і молодого А. Макаренка до соціалістичних ідей в першу чергу також звернемося до мемуарів брата. Віталій Семенович говорить про певне співчуття свого брата до такої радикальної партії, як соціалісти-революціонери (есери), яке, проте, не виходило за межі читання забороненої партійної літератури і пасивної підтримки її програми. Але треба зазначити, що захоплення соціалістичними ідеями в їх тій чи іншій політичній інтерпретації було характерною рисою майже всієї прогресивної вітчизняної молоді початку 20-го століття.

Свої політичні переконання більш пізнього періоду педагог доволі ясно і відкрито висловив у 1922 році при вступі до Центрального інституту організаторів народної освіти імені Є. О. Літкенса в документі під назвою «Замість колоквиуму», який, до речі, ніколи не цитувався повністю в радянському макаренкознавстві: «За політичними переконаннями – безпартійний. Вважаю соціалізм можливим в найпрекрасніших формах людського співжиття, але вважаю, що, поки під соціологію не підведений міцний фундамент наукової психології, особливо психології колективної, наукова розробка соціалістичних форм неможлива, а без наукового обґрунтування неможливий досконалий соціалізм» [14, с. 386].

Можна припустити, що А. Макаренко як прогресивна і високоосвічена людина був за політичні і суспільні перетворення і що він в цілому вітав процес демократизації, який почався в Росії після повалення царизму, що ж стосується його висловлювань щодо прихильності ідеям саме Жовтневої революції, на які посилаються радянські макаренкознавці, то всі вони припадають лише на 1936–1937 роки – тобто пік сталінських політичних репресій.

З 1920 року, тобто після остаточного затвердження в Україні радянської влади, можна помітити деяку стриманість Антона Семеновича – на тлі високої його педагогічної активності – стосовно визнання тих політичних і ідеологічних перетворень, що відбувалися у радянських республіках. Про це говорить, наприклад, небажання педагога створювати політичні організації – комсомольський осередок і піонерський загін – в керованій ним колонії імені М. Горького. Педагог пояснював це так: «колонія живе настільки тісною общиною, що в організації спеціальних суспільних форм потреби не зустрічається» [14, с. 422].

На цю незвичну для того часу обставину навіть звернула увагу місцева преса: у червні 1925 року «Більшовик Полтавщини» у статті «Де треба партійця» нарікав (тут і далі зберігаємо стиль оригіналу – автори): «Коли дехто з колоністів бажає вступити до Ковалівського осередку ЛКСМ, то адміністратори їх одговорюють, кажучи, що це буде зайвою нагрузкою» [5].

Свій спротив А. Макаренко вимушений був припинити лише тоді, коли по всій Україні у дитячих інтернатних закладах почали утворюватися комсомольські і піонерські осередки. Проте і після цього він неодноразово підпадав під гостру критику з боку влади за «утиск» прав і керівної ролі комсомольської організації в колонії. Так в інспекторському акті, написаному за результатами обслідування Харківської трудової колонії імені М. Горького у жовтні 1927 року, ми можемо прочитати: «Осередок ЛКСМУ нараховує до 100 чол. Замість керівництва всім суспільно-політичним внутрішньокolonійським життям, він є культуркою. [...] Переважаючий вплив зав-кол розповсюджується не лише на вихованців, але й на політичну комсомольську організацію, звужує коло її діяльності, все це підтверджує останній факт покарання секретаря осередка ЛКСМУ» [4, с. 177].

Ще більш радикально А. Макаренко вчиняв стосовно піонерської організації: у червні 1927 року у висновках комісії, що обслідувала Харківську трудову колонію імені М. Горького буквально зазначено: «було 2 загони піонерів, але їх розпустили, вважаючи організацію недоцільною» [4, с. 161]. Вердикт жовтневого обслідування колонії взагалі не залишає сумнівів стосовно істинних мотивів А. Макаренка: «Педагогічний персонал в особі зав-кол. категорично заявляє про неможливість існування двох систем виховання – колонійської і піонер-організації» [4, с. 177].

Свою підозрілу для влади «аполітичність» А. Макаренко добре і відверто пояснює в листі до М. Горького: «до вас приводять занедбаного хлопця, який вже і ходити розучився, потрібно з нього зробити Людину. Я піднімаю в ньому віру в себе, виховую у нього почуття обов'язку перед самим собою, перед робочим класом, перед людством, я говорю йому про його людську і робочу честь. виявляється, це все ересь. Потрібно виховати класову самосвідомість (між нами кажучи, навчити тріпати язиком по тексту підручника політграмоти)» [10, с. 56].

Поряд із повагою, принаймні в перші пореволюційні роки, до соціалістичної ідеї як такої А. Макаренко демонструє зовсім інше ставлення до головного символу її вітчизняної інтерпретації – «Великої жовтневої соціалістичної революції». В його листуванні з дружиною ми знаходимо такий фрагмент: «Між іншим, я завжди відчуваю, що ми тільки частина якогось загального нещастя, якогось спеціально російського невміння жити, невміння організувати матеріальні цінності. Мені це починає набридати. Жовтень просто окремих випадок нашого національного гармидеру» [12, с. 32–33].

Можемо припустити, що така «аполітичність» Макаренка не могла довго залишатися непомітною для особливо переконаних комуністів з числа керівництва українського Народного комісаріату освіти. Саме тому найнепримиреннішою і найпослідовнішою опоненткою педагога була головна

інспекторка дитячих будинків Управління соціального виховання НКО, більшовичка-підпільниця, соратниця Н. Круппської і О. Коллонтай Валентина Дюшен [11; 15].

Яскравим прикладом характерної для радянських макаренкознавців тенденції будь що довести симпатії Антона Семеновича до комуністичної ідеології є історія з фальсифікацією тексту його освідчення в коханні майбутній дружині Г. Салько, докладно описана Г. Хіллігом в статті «Метаморфози любовних листів Макаренка».

Ще у 1949 році у першому львівському збірнику «А. С. Макаренко» з'явився текст листа педагога-письменника, у якому ми можемо прочитати: «Мій світ – світ організованого творення людини. Світ точної сталінської логіки, але в колонії стільки свого, що – це мій світ...». У 1986 році в останньому томі академічних «Педагогічних творів» А. Макаренка цей самий фрагмент виглядає вже наступним чином: «Мій світ – світ організованого творення людини. Світ точної ленінської логіки, але тут стільки свого, що це мій світ...». І нарешті навесні 1993 року, коли в макаренківському фонді Російського архіву літератури і мистецтва відкрилися для дослідників документи, що за заповітом Г. Салько тридцять років були їм недоступні, перед нами постав справжній текст двох листів педагога-письменника, які послужили основою для наведених цитат: «Я прогнав останнього охочого використовувати мої педагогічні таланти і самотній вступаю в храм моєї таємниці. У храмі жертovníк, на якому я хочу розпластати весь світ. [...] І ось цей світ, ні, звичайно, – СВІТ – мені нестерпно потрібно розтягнути на жертovníку і з люб'язною, навіть трошки банальною посмішкою просити Вас прийняти “цю дрібничку”»; «Я стою перед створеним мною в семирічній напрузі моїм світом, як перед непотрібною іграшкою. Тут стільки свого, що немає сил відкинути її, але вона раптом зламана, і для мене вже не потрібно її поправляти» [14, с. 198-199].

Треба зазначити, що фальсифікація авторських текстів А. Макаренка в радянські часи іноді торкалася і принципів моментів його педагогічних поглядів, що пізніше також провокувало звинувачення в авторитаризмі, антигуманізмі та використанні колективу як інструменту підкорення особистості. Найхарактернішим, очевидно, свідченням останнього є історія з приписуванням Макаренку такої педагогічної формули: виховання в колективі, для колективу і через колектив. Насправді ж конструкція «для колективу» ніколи йому не належала, а виступала головним принципом виховання офіційної педагогіки 1920-х років, в опозиції до якої, як ми знаємо, знаходився Макаренко. Вона, наприклад, прозвучала в 1928 році з вуст головного тодішнього опонента Макаренка, директора Українського науково-дослідного інституту педагогіки Олександра Попова в критиці макаренківської доповіді: «виховання для колективу, через колектив і силами колективу».

Як зазначає Г. Хілліг, стримане ставлення А. Макаренка до комуністичної партії і її молодіжних організацій можна вважати характерним для більшості радянських учителів приблизно до кінця 1920-х років [14, с. 422]. Відомі принаймні три характерних надзвичайно експресивних висловлювань педагога, що ілюструють його доволі критичне ставлення до більшовицької партії та деяких принципів аспектів радянської дійсності.

Перше із них відноситься до 27 квітня 1928 року, в листі до дружини він говорить: «погано, що я не можу захищати ніяких позицій: у безпартійної людини позицій бути не може. Крім того, де моя партія. Навколо така шпана, що не варто з нею і зв'язуватися» [12, с. 52].

Менш ніж за місяць, також в листі до Галини Стахіївни Макаренко дає своєрідний відгук на передмову Максима Горького до книги про білоемігрантську літературу: «Мені спадає на думку, що ті несимпатичні жалюгідні риси емігрантської інтелігенції, які бичує Горький, вони є в прихованому вигляді і у теперішньої інтелігенції правлячої. Інакше як можна пояснити все наше чудове головоляпство, наше невміння орудувати точним інструментом розуму, наше постійне забріхування, склочництво, лакейство. Все це загальні риси наші, і я їх однаково ненавиджу, чи за кордоном вони, чи у нас. Я тому ненавиджу всю російську інтелігенцію. І я вважаю, що з нею потрібно боротися на кожному кроці, щодня. [...] Горький, ймовірно, буде дуже розчарований, коли побачить, скільки вузькості, дурості, дешевого егоїзму вносить зараз наша інтелігенція в наше життя. А скільки ліні, базікання. І найжахливіше те, що по цій істеричній тупій бабі рівняється й наша молодь» [12, с. 81].

І вже зовсім «крамольно» звучить одне місце із записників А. Макаренка 1930–1931 років: «я все-таки думаю: що це нісенітниця – змусити десятки мільйонів людей відчувати голод і приниження всіляких черг та пошуків їжі. Через що? Адже це зовсім не матеріалізм, адже це справжній ідеалізм і при цьому дуже дурний.

Чим окупаються наші страждання. Для чого, на догоду кому? Тільки для майбутнього споживання. Адже справа йде тут не про будь-який інший ідеал, а тільки про те, щоб майбутній споживач мав досить матерії собі на штани, щоб він міг жерти до відвалу. Для цього? Так? Чи вартий цей ідеал мого життя. І все-таки це просто ідеал і при цьому дуже дурний» [7].

Однак всі ці висловлювання лунають дисонансом деяким статтям А. Макаренка 1936–1939 років. Політичні події 1930-х років, безмежний терор, жертвами якого стали, в тому числі, багато педагогів і письменників, не могли кардинально не обтяжити його існування. Становище педагога-письменника ще ускладнювалося й тою обставиною, що його рідний брат, колишній офіцер Російської імператорської армії і учасник білого руху, з 1920 року перебував в еміграції, доньку ж «брата-білогвардійця» Олімпіаду Антон Семенович виховував у власній родині. Невипадково перші його політично заангажовані вислови припадають на час перших показових політичних судових процесів в Москві і смертних вироків їх фігурантам (серпень 1936 р.).

У цих україн критичних для себе умовах, у жовтні 1937 року А. Макаренко отримав серйозне громадське доручення від Спілки письменників Радянського Союзу: долучитися до підготовки виборів до Верховної Ради СРСР і виступити в ході передвиборчої кампанії в Москві і Горькому. Таким чином він отримав виключно зручну і, як він, очевидно, вважав, рятівну можливість продемонструвати свою політичну лояльність. В цей час в роботах А. Макаренка з'являється особливо багато відповідних

посилань. До речі, саме на їх підставі склалася пізніше думка у деяких, передусім західнонімецьких, вчених, що А. Макаренко став «адептом більшовицької і сталінської ідеології». Але, як зазначає Г. Хілліг, логічніше припустити інше: всі ці газетні «визнання», уникнути яких, мабуть, було майже неможливо, зроблені А. Макаренко і з почуття самозбереження.

Оцінку реального ставлення А. Макаренко до Й. Сталіна озвучила його дружина Галина Стахіївна в бесіді з В. Кумаріним: «відразу до Сталіна було у Макаренка така велика, що одного разу він і партію порівняв з колгоспом, який не ремствує підкоряється найбільшому з терористів, «одностайно схвалює» всі його дії. Він висловився так: «Сонечко, якщо ти повернешся в цей колгосп, я повішуся». [...] Макаренко чітко уявляв собі, що тоді відбувалося в країні, яку роль грав Сталін в цій трагедії» [6, с. XLIII–XLIV].

Незважаючи на всі намагання А. Макаренка довести свою політичну благонадійність, він весь час балансував на межі втрати свободи, а, можливо, і життя. На літо 1938 року припадає повідомлення про реальну небезпеку, що нависла над головою А. Макаренка. Як розповіла його дружина, в той час вона через свої зв'язки отримала інформацію, про те, що з Києва на А. Макаренка прийшли документи як на «ворога народу» і незабаром готується його арешт. Йдучи однією з московських вулиць недалеко від Кремля, вона зустріла двох тодішніх найвпливовіших радянських письменників М. Шолохова і О. Фадєєва, які в цей момент прямували на прийом до Сталіна, і розповіла їм про своє нещастя. Письменники запевнили Галину Стахіївну, що все владнають, і А. Макаренко тоді дійсно залишився на свободі [6, с. XLI–XLII].

Але важким в долі А. Макаренка видався також кінець 1938 – початок 1939 років, оскільки тоді мова йшла, як зазначає Г. Хілліг, не лише про ствердження певних позицій та свого місця серед письменників і педагогів, але й про створення своєї захищеної оболонки для фізичного виживання в умовах жорстокого терору і переслідування будь-якого інакодумства. У грудні 1938 року почалися масовані атаки літературної критики на останні твори педагога-письменника – повість «Прапори на баштах» та статтю «Стиль дитячої літератури».

Особливо різкими були зауваження О. Бойма в газеті «Комсомольська правда». В статті «Одкровення А. Макаренка» він писав: «Після вдалого виступу з «Педагогічною поемою» і невдалої «Книги для батьків» А. Макаренко остаточно вирішив, що він є монополістом в тлумаченні основ марксистської педагогіки» [14, с. 214]. Від цього удару А. Макаренко так і не встиг оговтатися, його суто письменницька діяльність різко перервалася, хоча по договорах з видавництвами він упродовж 1938 року мав підготувати не менш восьми великих художніх творів.

Саме в цей час, як свідчать дружина А. Макаренка і академік АПН СРСР Е. Моносзон, питання щодо арешту педагога було остаточно вирішено, він тоді «щодня чекав арешту. І щоразу, коли лунав стукіт за дверима навіть сухої гілки, здригався і думав про те, що за ним прийшли» [14, с. 215].

Для сьогоднішніх опонентів Антона Семеновича вирішальною і достатньою (!) підставою заперечення всієї макаренківської педагогіки є й той

факт, що у 1927 році він, як ми знаємо, потрапив у певні стосунки з органами НКВС УСРР. Спочатку педагог був запрошений керувати створеною на гроші працівників цієї організації Дитячої комуни імені Ф. Е. Дзержинського.

Тут варто зауважити, що боротьба з дитячою безпритульністю, як це не парадоксально, також була одним із напрямів діяльності цієї каральної структури. Однак у всьому численному архівному спадку комуни нами не було виявлено жодних документів, які хоча б опосередковано доводили її причетність до будь-яких репресивних заходів, якими увійшли в історію органи НКВС. 1932 року керівництво НКВС, зацікавлене тепер уже не педагогічними, а промисловими досягненнями комуни, замінює Макаренка на посаді її очільника одним із офіцерів НКВС і призначає його завідувачем лише навчально-виховної частини.

У 1935 році чекістському керівництву комуни випала можливість і зовсім усунути Макаренка, який не припиняв доводити, що «ми тут не фотоапарати робимо, а людей». У 1935 році більшовицька партія і радянський уряд були змушені визнати власну безпорадність у боротьбі з дитячою злочинністю та видати указ «Про ліквідацію дитячої безпритульності і бездоглядності». Одним із наслідків цієї постанови було створення при центральному і республіканських апаратах НКВС відділів трудових колоній для неповнолітніх, у підпорядкування яким від органів народної освіти передавалися приймальники-розподільники і трудові колонії. 1 липня 1935 року Макаренка без якої-небудь попередньої співбесіди або узгодження з ним самим (!) було призначено на посаду помічника начальника щойно створеного Відділу трудових колоній НКВС України і в терміновому порядку переведено до Києва. У згаданому відділі він мав завідувати відділенням навчально-виховної роботи [1].

Із епістолярної спадщини педагога ми знаємо, наскільки він був невдоволений своєю новою посадою і з яким завзяттям намагався якомога швидше залишити її [1]. Попри те, що змістом нової діяльності Макаренка було лише написання звітів і доповідей своєму керівництву та короткотермінове завідування Броварською трудовою колонією №5, це 19-тимісячне перебування в органах НКВС сьогодні стало достатньою підставою для «демакаренкізації» вітчизняних топонімів і назв закладів освіти.

Весь наведений вище фактичний матеріал хоча і не дає вичерпної оцінки сутності ідейно-політичної позиції А. Макаренка, але, безперечно, спростовує всі «сталіністські» і «комуністичні» закиди на його адресу. Педагог не був переконаним адептом комуністичної, тим паче більшовицької ідеології, навпаки, він не лише уперто опирався політизації очолюваних освітніх установ, але у приватному колі різко і однозначно критикував головні атрибути нового політичного ладу. А всі його політичні висловлювання в останні роки життя були лише вимушеною і доволі типовою для чорних років сталінського терору захисною тактикою. До подібної «мімікрії» вдавалися майже всі відомі діячі Радянського Союзу епохи «великого терору» – не лише ті, що залишалися на волі, але навіть і інші, котрі страждали і гинули у сталінських таборах. І якщо про реальні політичні погляди багатьох сучасників Макаренка ми

можемо лише здогадуватися, то істинні переконання його самого тепер постають більш або менш зрозумілими.

Не викликає сумнівів, що сьогоднішні критики Макаренка не мають морального права беззастережно звинувачувати людину, яка у вкрай небезпечних умовах тоталітарного режиму щосили намагалася захистити свою справу, родину, безцінну педагогічну спадщину і навіть життя.

Список використаних джерел:

1. Абаринов А., Хиллиг Г. Испытание властью. Киевский период жизни Макаренко (1935–1937 г.г.). Марбург, 2000. 200 с. (Opuscula Makarenkiana Nr 22).
2. Азаров Ю. П. Не подытайся тебе, старик : роман-исследование. М. : Молодая гвардия, 1989. 302 с.
3. Азаров Ю. П. Радость учить и учиться : Педагогика гармонич. развития. Москва : Политиздат, 1989. 333 с.
4. Антон Макаренко: Харківська трудова колонія ім. М. Горького (в документах і матеріалах 1926–1928 рр.) / авт.-уклад.: І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич, А. В. Ткаченко; за ред. дійсного члена АПН України І. А. Зязюна. К. : Педагогічна думка, 2008. 352 с.
5. Б. Б. Де треба партійця. (Колонія імени Горького). *Більшовик Полтавщини*. 1925. 26 червня.
6. Дополнительные штрихи к портрету А. С. Макаренко. Беседа Г. Хиллига с В. В. Кумариным. Марбург, 1989. 59, LIII с. (Opuscula Makarenkiana Nr 10).
7. Из записных книжек А. С. Макаренко 1930–1931 гг. / Публикация Т. Лебедевой. *Учительская газета*. 1987. 14 февр.
8. Макаренко В. Мой брат Антон Семенович. Воспоминания, письма / под ред. Г. Хиллига. Marburg, 1985. XVIII, 201 с. (Opuscula makarenkiana Nr 3).
9. Патаки Ф. Об образе социализма в трудах А. С. Макаренко. *Патаки Ф., Хиллиг Г. Самоутверждение или конформизм? К вопросу идейно-политического становления А. С. Макаренко* / Предисл. Ф. Науменко. Marburg, 1987. С. 1–21. (Opuscula Makarenkiana Nr 6)
10. Переписка А. С. Макаренко с М. Горьким / под ред. Г. Хиллига, при участии С. С. Невской. Марбург, 1990. 257 с. (Opuscula Makarenkiana Nr 11).
11. Ткаченко А. В., Жданова-Недзьлько О. Г. Два образи головної опонентки Макаренка: мінливості життєвої дороги Валентини Дюшен. *Естетика і етика педагогічної дії*: зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. 2020. Вип. 22. С. 55–67.
12. «Ты научила меня плакать...» (Переписка А. С. Макаренко с женой. 1927–1939) : в 2 т. Т. 1 / сост. и комментарии Г. Хиллига и С. Невской, введение Г. Хиллига. М. : Витязь, 1994. 216 с. (Серия «Неизвестный Макаренко»).
13. Хиллиг Г. Нелегкий путь к коммунизму. Как А. С. Макаренко стал «беспартийным большевиком». *Патаки Ф., Хиллиг Г. Самоутверждение или конформизм? К вопросу идейно-политического становления А. С. Макаренко* / предисл. Ф. Науменко. Marburg, 1987. С. 23–74. (Opuscula Makarenkiana Nr 6).
14. Хиллиг Г. В поисках истинного Макаренко. Русскоязычные публикации (1976–2014) / Полтав. нац. пед. ун-т імени В. Г. Короленко. Полтава, 2014. 778 с.
15. Hillig, G. Verblaßte Gesichter, vergessene Menschen: 28 Porträts von «Freunden» und «Feinden» A. S. Makarenkos. Bremen: Temmen, 1999. 148–158.

ІННОВАЦІЙНІ ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТІ УКРАЇНИ

*Топузов О. М.
Київ, Україна*

Життя людини проходить у світі швидких трансформаційних змін, які розгортаються у суспільстві, навколишньому середовищі, економіці та освіті. Процес впровадження інновацій у систему освіти України ґрунтується на створенні кардинально нових креативних ідей та поглядів, підходів, технологій та інструментів, що сприяє покращенню стану загальної якості освіти та сприяють розвитку компетенцій студентів. Інновації є способом навчання та викладання як для студентів, так і для викладачів. Україна у 2022 році посіла 57 місце серед 132 країн світу у сфері інновацій за даними звіту Глобального інноваційного індексу [1].

Інноваційні принципи національної освітньої політики засновані на виявленні і розвитку унікальних здібностей кожного студента, створення сприятливого середовища для творчості та критичного мислення, прийняття логічних креативних рішень. Впровадження інновацій сприяє широкому використанню новітніх технологій у викладанні та навчанні, освітньому плануванні та управлінні.

Основними напрямками інновацій в освіті є використання технологій у навчальному процесі: цифрові технології, віртуальні та доповнені реальності, онлайн-навчання. Відбувається широке впровадження персоніфікованого навчання, тобто індивідуального підходу до кожного студента із урахуванням його потреб та особистих здібностей, розвиток самостійності та творчості учнів за допомогою створення проєктів та використання ігрових технологій, які є корисним інструментом для створення привабливого та цікавого навчального середовища, яке стимулює студентів до активної роботи та сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Впровадження інновацій допомагає створенню сприятливого освітнього середовища та розвитку співпраці між усіма учасниками освітнього процесу.

Інновації в освіті не тільки допомагають зробити процес навчання більш цікавим та зрозумілим, але й сприяють розвитку критичного мислення, творчості, самостійності та інших важливих компетенцій.

Особливе значення для освітнього прогресу має використання інформаційно-комунікаційних технологій, які є важливим інструментом для зміцнення систем освіти, підвищення якості та ефективного навчання. Цифровізація освіти створює потенціал для здійснення трансформаційних змін в освіті, створює розширений доступ до неї, виходячи за рамки традиційних поглядів. Впровадження нових можливостей завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям надає можливості навчатися упродовж усього життя, допомагає розширеному обміну знаннями та сприяє процесу навчання, що забезпечується моделюванням та віртуальною реальністю.

Створення сучасного цифрового освітнього простору є основою для розвитку цифрової дидактики, яка вивчає організацію навчального процесу у цифровому освітньому середовищі. Вона використовує понятійний апарат та принципи традиційної дидактики як науки про навчання, при цьому створюючи доповнення та трансформуючи їх із врахуванням спеціальних педагогічних умов цифрового середовища. Цифрова дидактика виступає у якості трансфер-інтегративної царини наукового знання, що є основою для проєктування діяльності та взаємодії студента і викладача у процесі освоєння тих чи інших профільних областей та дисциплін [2].

Інноваційні впровадження засновані на трансформації системи управління освітою. Ефективний процес управління в освіті забезпечується роботою менеджерів нової генерації, що швидко реагують на зміни, які вимагають швидкого реагування та прийняття правильного управлінського рішення, допомагають покращити ефективність управління освітою, що дозволяє менеджерам закладів освіти у короткий термін збирати та аналізувати дані про роботу усіх структурних.

Впровадження інновацій допомагає забезпечити доступність освіти для більш широкої аудиторії. Наприклад, відеоконференції та онлайн-курси допомогли студентам отримувати якісну освіту з будь-якої точки світу.

Створення нових можливостей навчання: інновації можуть допомогти розширити можливості навчання, дозволяючи студентам вивчати нові предмети та здобувати нові навички, розробка інноваційних курсів та програм може допомогти студентам здобувати навички, які необхідні для вищого рівня конкурентоспроможності на ринку праці.

Специфіка впровадження інновацій у освіті пов'язана з тим, що вони завжди створюють нове вирішення актуальної проблеми, а результатом використання є отримання нових результатів у освітній діяльності та створює якісні зміни усіх компонентів єдиної системи вищої освіти.

Освітні інновації пов'язані із розвитком сучасних технологій та їх впровадженням у навчально-виховний процес є важливою складовою для інноваційної трансформації форм та змісту освіти усіх рівнів відповідно світовим тенденціям.

Побудова якісно нової освіти в Україні є неможливою без впровадження інновацій, що є одним із головних факторів розвитку. Видатний науковець Іван Зязюн наголошував, що головною метою сучасної освіти має стати людина у постійному її розвитку, духовному становленні, гармонізація її відносин з собою, зі світом та людьми.

Список використаних джерел:

1. Global Innovation Index 2022. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2022-report#>
2. Щодо цифровізації освітнього процесу у закладах вищої освіти України: нові можливості та перспективи. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/132/121>

СОЦІОКУЛЬТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ І СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ХХІ СТОЛІТТЯ

*Саух П. Ю.
Київ, Україна*

Чим значніші завдання ставить перед собою суспільство у своєму сьогоденні, тим об'єктивнішими і ширшими мають бути його уявлення про своє минуле. Неможливо виробити адекватні стратегії розвитку на основі нечітких чи спотворених уявлень про те, що становило сутність соціокультурного буття українського народу впродовж попередніх століть, на якому ґрунті проростали його нинішні здобутки і проблеми.

Складність політичних процесів, які відбувалися в Україні ще на очах багатьох наших співвітчизників і до яких наші молоді сучасники можуть вважати себе дотичними через свідчення близьких-очевидців – старшого покоління родин, які пережили чимало змін ідеологічних та соціокультурних акцентів, часто зазнаючи певних утисків і обмежень, сьогодні призводить до того, що в суспільстві виокремлюється низка спільнот, протилежних за поглядами, вподобаннями, намірами щодо свого самовияву в суспільному житті і уявленнями стосовно подальшої долі України. І кожна з них вирізняється значною резистентністю щодо думок своїх опонентів, упевненістю в тому, що має достатньо аргументів, аби розцінювати як минуле, так і теперішнє в певному аксіологічному полі, в тому чи іншому емоційному ключі, а відтак, обстоювати жорстко визначений варіант соціокультурних трансформацій як основу розвитку суспільства і держави.

Така ситуація викликає занепокоєння, насамперед, тим, що завдяки їй відбувається надмірне піднесення в свідомості суспільства одних історичних періодів і нівелювання інших, які починають дедалі частіше тлумачитися як суцільне «історичне небуття». Проте неможливо погодитися, що у якісь часи, хай найбільш реакційні і несприятливі щодо українців як етносу, народ повністю втрачав свою творчу здатність, жив і працював «у нікуди», не залишаючи для нащадків продуктивного зерна, з якого, власне, тільки й могли прорости славні сторінки нашої історії. Не менш цінно для суспільства в епоху соціокультурних трансформацій бачити в минулому й факти, які застерігають від тих чи інших дій або бездіяльності, ігнорувати їх.

Викривлення історії в її науковому представленні, так само, як і в освітньому та просвітницькому поширенні фрагментарної, тенденційно-однобічної, заангажованої інформації, є виявом соціальної безвідповідальності, наслідком якої стане віддалення в часі такої необхідної для українського суспільства консолідації. Продукування і поширення поглядів, які тільки гальмують істотні досягнення в цьому процесі, підтримуючи оману щодо наших об'єктивних можливостей у соціально-економічному та соціокультурному поступі, слід розглядати саме як кон'юнктуру інтерпретацію історичної пам'яті, що, шукаючи можливості вдовольнити певні

запити сьогодення, надто погано сприяє майбутнім прогресивним перетворенням. Таким чином блокується взаєморозуміння людей різних соціальних груп, без чого не можна вирішити надважливої проблеми об'єднання людей навколо спільного завдання – розбудови сильної, процвітаючої України.

Варто також акцентувати обставину, що стає дедалі очевиднішою: сучасна молодь, найбільш активна частина українського суспільства в сьогоденні і найближчому майбутньому, рушійна сила його розвитку на об'єктивно складному повоєнному етапі, що незабаром настане, черпає значний обсяг інформації як актуального, так і історично-просвітницького змісту із засобів масової інформації. Але сучасні ЗМІ, які мають надзвичайні можливості для сприяння суспільному прогресу, освіті, полікультурному розвитку суспільства, водночас наділені в цьому сенсі й значним деструктивним потенціалом. Отож сьогодні необхідно приділяти значну увагу медіакультурній грамотності як продиктованій часом вимозі, що стосується не лише молоді (хоча її насамперед), а й інших вікових груп. Її сутнісною характеристикою є те, що «медіаграмотна людина має бути здатною критично й усвідомлено оцінювати медіатексти, підтримувати критичну дистанцію до поп-культури й здійснювати супротив маніпуляціям» [2], а відтак, давати більш об'єктивну оцінку минулому свого народу, його розмаїтій сучасності та перспективам розвитку.

Отож вважаємо, що, переймаючися долею сьогодення і майбутнього своєї держави, слід «любити своє минуле і пишатися ним, а не постійно переоцінювати його на догоду мінливим суб'єктивним інтересам чи амбіціям. Цінуючи минуле, ми повинні розуміти, що не обов'язково безпосередньо відтворювати його форми, аби відчувати гордість за діяння своїх предків» [1, с. 821-822]. Саме такого підходу вимагають нині для свого скорішого вирішення завдання стабілізації суспільства й подолання його розколу, формування політичної нації – міцної державно-громадської спільноти сучасного типу.

Список використаних джерел:

1. Саух П., Саух І. Історична пам'ять: парадокси на шляху консолідації українського суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. https://www.pedagogic-master.com.ua/2022/sauh_3.pdf
2. Саух П. Формувати медійну людину як новий тип особистості: з виступу на круглому столі «Розвиток суспільства і медіапростір: проблеми самоорганізації» Х Міжнародної виставки «Сучасні заклади освіти» 14 березня 2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. <http://surl.li/fjjfa>

МІСЦЕ «РОЗУМНОГО» КАМПУСУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

*Захарін С. В.
Київ, Україна*

Система освіти в Україні нині динамічно змінюється та зазнає цифрових перетворень, що є відповіддю на виклики і нові можливості сьогодення в суспільстві та державі як на національному, так і на глобальному рівнях. Разом із розвитком цифрових технологій, великих даних та інтернет-технологій, здобувачі освіти сьогодні можуть отримати значну кількість якісних освітніх ресурсів та послуг через мережеві термінали, платформи і сервіси, розширити канали для здобуття освіти впродовж життя [1]. Навчання стає різноманітним і персоналізованим, а це вимагає відповідної цифрової інфраструктури, серед елементів якої чільне місце належить «розумному» кампусу.

Освіті, як і суспільству загалом, потрібні сучасні цифрові технології, що здатні забезпечити: зростання рівня інтерактивності, відповідність контенту, прозорі рішення, контроль з боку людини, конфіденційність та доступність. Тому, створення «розумному» кампусу може стати ефективним рішенням на цьому шляху, адже кампусні мережі відіграють важливу роль як у повсякденному, так і трудовому житті людей. Це пов'язано із широким використанням таких інноваційних технологій, як хмарні обчислення, Інтернет речей, великі дані та штучний інтелект, що швидко здатні усувати проблеми традиційних кампусів – низька ефективність управління, неякісна послуга, неефективне використання енергії, відсутність належного рівня безпеки, значні витрати. «Розумний» же кампус – це рішення цифрової трансформації, що стимулює інноваційний розвиток та підвищує якість обслуговування.

Потребує належної уваги й створення платформи цифрової підтримки діяльності «розумного» кампусу, що має бути сумісною з різними терміналами та підтримувати різноманітні програми для інтеграції даних, візуалізації статусу кампусу, управління всіма службами та подіями. Створений за допомогою цифрових технологій безпечний, зручний, ефективний, екологічний та «розумний» кампус суттєво покращає враження здобувачів освіти від сервісів та наданих можливостей, а заклад освіти від його запуску отримує додаткові ділові й соціальні переваги.

Маємо розуміти, що «розумний» кампус (англ. Smart Campus) успішно поєднує модулі розумних лабораторій (Smart Labs), бібліотеки (Smart Library), музею (Smart Museum), електронного навчального середовища (LMS), логістики (Smart Logistics) (рис. 1).

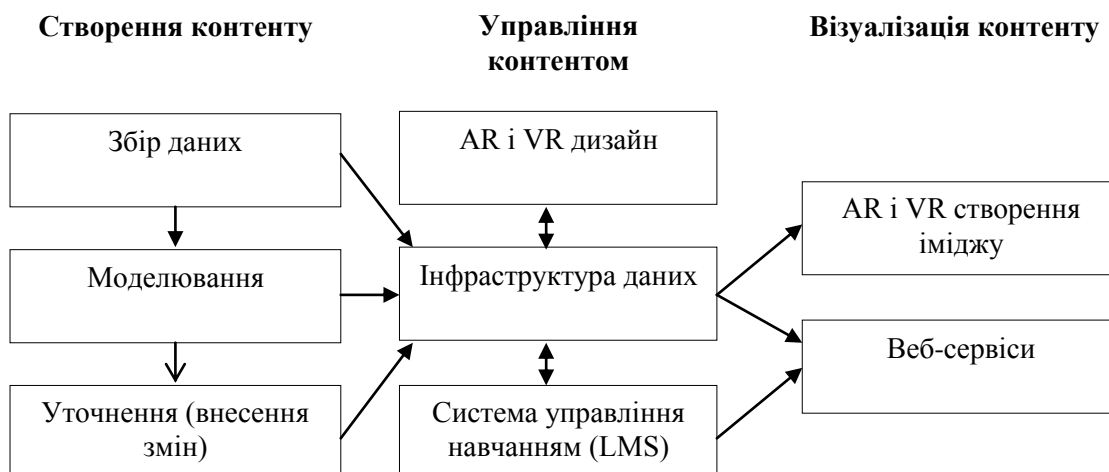

Рис. 1. Розробка контенту для модулів «розумного» кампусу [3]

Візуальне представлення контенту модулів «розумного» кампусу підтверджує, що він значно підвищує безпеку, підтримує інтегрований досвід навчання та оптимізує послуги для здобувачів освіти. Разом з тим, якщо, з одного боку, активно використовувати цифрові технології, як то Інтернету речей (IoT), а з іншого, не модернізувати застарілу інфраструктуру закладу освіти, то це може суттєво стримувати зусилля в цифровій трансформації.

Створення «розумного» кампусу передбачає побудову передової мережевої інфраструктури та використання пристроїв, підключених до Інтернету, для забезпечення підтримки та залученості всіх учасників до освітнього процесу. Кампус такого типу об'єднує людей, пристрої та програми й дозволяє закладам освіти приймати виважені управлінські рішення задля підвищення рівня безпеки та оптимального використання наявних ресурсів [2].

«Розумний» кампус сьогодні можна сміливо вважати одним із найкращих стратегічних технологій, що впливають на якість освіти, створюють захоплюючий та автоматизований досвід для усіх учасників освітнього процесу. Чимало закладів освіти з різних країн світу (США, Китай, Японія, Велика Британія) вже віддають перевагу «розумному» дизайну кампусу, щоб покращити успішність здобувачів освіти і розширити їх можливості у майбутньому, забезпечити найвищий рівень комфорту та безпеки.

Створення та підтримання ефективної роботи інтелектуального кампусу закладу освіти надає ряд переваг, серед яких:

- зручність (автоматичне відстеження в режимі реального часу середовища кампусу і внесення змін до модулів; інтелектуальна система управління);
- безпека (інтелектуальна система розпізнавання осіб; автоматизоване виявлення осіб, які контактували з передбачуваним носієм вірусу Covid-19);
- ефективність (економія за рахунок усунення надлишкового споживання енергоресурсів; оптимізація бізнес-процесів тощо).

Наявний та підтверджений своєю ефективністю досвід мережевої та технологічної інтеграції, переконливо працює на створення «розумних»

кампусів для закладів освіти, які дозволяють сміливо дивитися у майбутнє, інвестувати в сучасну масштабовану архітектуру та готувати майбутніх фахівців до нових професій у цифровому світі.

Список використаних джерел:

1. Гоу К. (2020). Персоналізація навчання студентів у цифровому освітньому середовищі університетів Китаю. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті, Вип. 24, Т.2. 217–221. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/24/part_2/45.pdf. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-2.43>
2. Краус Н.М., Краус К.М., Криворучко О.С. (2017). Освітні інноваційні хаби: теоретичний контент та позитивні очікування їх функціонування. *Strategic Systems in Management: Collective monograph*. EDEX, Madrid, España. 104 p. (78–86).
3. Kramar O., Drohobytskiy Y., Skorenkyu Y., Rokitskyi O., Kunanets N., Pasichnyk V., Matsiuk O. (2020). Augmented Reality-assisted Cyber-Physical Systems of Smart University Campus. 15th International Scientific and Technical Conference on Computer Sciences and Information Technologies, CSIT 2020 – Proceedings. Publisher: IEEE, 2020, pp. 309–313. DOI: 10.1109/CSIT49958.2020.9321951

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФАКУЛЬТЕТУ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ

*Новописьменный С. А.
Полтава, Україна*

Розглядаючи проблеми та напрямки розвитку природничого факультету як структурного підрозділу Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка [1], менеджментом факультету в рамках системного підходу були сформульовані основні з них, а саме:

- забезпечення формування інноваційної людини;
- здійснення підготовки громадянина України до життя в умовах глобального простору;
- перехід до толерантної педагогіки;
- формування сучасної системи цінностей у освітян.

Крім виявлених проблем, були виокремлені загально освітянські, такі як нестача кадрів, виявлення розриву наступності поколінь науково-педагогічних працівників, який провокує зменшення якості процесів в освітній на науковій сферах, впливає на відтік молоді з них, а відтак до розпорошення і в багатьох випадках по-суті дарування досвідчених та молодих кадрів конкурентам.

При цьому було зосереджено увагу на тому, що даний процес розриву ланцюга якості вищезгаданих процесів при не виконанні відповідних управлінських рішень може призвести до стратегічного занепаду системи освіти [2], а на сьогоднішній час, час воєнного стану, проголошеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, та натепер продовженого [3], які передбачають

виникнення форс мажорних обставин (обставин непереборної сили), засвідчених Торгово-промисловою палатою України (ТПП) на її офіційному сайті [4], можливо без перебільшення сказати про актуальність мобілізації управлінської діяльності менеджменту факультету, відчуття ним динамічності змін процесів, а також прогнозуванням та передбаченням ходу подій, випередженням на рівні поставлених завдань з точки зору короткострокових, середньострокових та довгострокових планів, проєктів та програм. Застосування проєктного підходу щодо активізації участі наукового потенціалу факультету в рамках університету та за його межами в програмах економічного розвитку державного та регіонального рівня [5].

З огляду на вищенаведене слід зазначити, що відповідно до профілю природничого факультету на сьогодні ми вийшли на нові рубежі підготовки фахівців, оскільки і кадровий потенціал факультету, і врахування потреб сучасного ринку праці є обов'язковим ключовим компонентом у діяльності колективу природничого факультету, який уже виріс в кадровому професійному відношенні. Зважаючи на тривалий досвід практичної підготовки фахівців управлінців, адміністраторів, менеджерів, що пов'язано із спрямуванням освітніх програм «Управління проєктами», «Управління інноваційною діяльністю» та «Управління навчальними закладами» безумовно виникла потреба зміни назви факультету вказавши в самій назві такий потужний напрямок нашої профорієнтації.

При цьому, говорячи про такі науки як хімія, екологія, біологія підготовка фахівців за якими здійснюється не лише за суто класичними спеціальностями, але і за спеціальностями «Середня освіта» потрібно враховувати факт, що цей перелік наук називають загалом «Природничі науки» і саме тому доцільно зважити на те, що ми здійснюємо підготовку не тільки педагогів для закладів загальної та середньої освіти та закладів вищої освіти але і науковців майбутніх хіміків, екологів та біологів, які відповідно згуртовуються координуються і в подальшому працевлаштовуються на посади, які, в тому числі, є посадами науковими, науково-педагогічними, педагогічними.

Опрацювання аналітичних матеріалів, чисельні обговорення на робочих нарадах, засіданнях вченої ради факультету виявили необхідність висвітлення сучасної багатогранної діяльності факультету в його назві, яка б сконцентрувала ті інноваційні зміни та напрямки його життя. При цьому від імені менеджменту факультету хотілося б висловити щире подяку всьому колективу, який сформувався як цілеспрямована команда, структурі деканату, а також особливо завідувачам кафедр професорам Ждановій-Неділько О. Г., Дубініну С. І., Шиян Н. І., Дяченко-Богун М. М., Погребняк М. М., які завдяки своєму досвіду та професіоналізму дозволили об'єктивно донести думку членів своїх колективів та допомогли лаконічно сформулювати нову назву факультету. Колегами, зокрема, було зазначено що рішення про зміну назви факультету є доцільним, що підтверджує представлений аналіз вступної кампанії 2022 року. Також було наголошено на тому, що зміна назви факультету пов'язана з необхідністю підготовки компетентних фахівців,

здатних працювати на посадах керівників різних рівнів у сфері управління закладами освіти та необхідності підготовки кваліфікованих спеціалістів. Варто зазначити, що на факультеті функціонує кафедра педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, робота якої полягає у продукуванні якісно підготовлених спеціалістів з менеджменту закладів освіти через інновації і досягнення у науці й освіті та підготовку професіональних управлінців здатних приймати обґрунтовані управлінські рішення задля ефективного розвитку країни і покращання стандартів життя.

Саме тому стало доцільним та було прийнято рішення змінити назву факультету з природничого факультету на факультет природничих наук та менеджменту, яке затверджено на засіданні вченої ради університету.

Процеси управління проектами передбачають створення комфортного внутрішнього середовища команди проекту, про що постійно дбає керівництво університету, підтримуючи діяльність факультету як структурного підрозділу з точки зору зміцнення його матеріально-технічної бази не зважаючи на агресивне зовнішнє середовище в умовах форс мажорних обставин. При цьому керівництвом розуміється, що та база, яка була створена, розвивалася й модернізувалася багатьма поколіннями освітян, науковців та управлінців на протязі більш ніж 100-річної його історії [6], повинна розгалужуватися.

В цьому плані хотілося навести деякі заходи, що проводилися на протязі 2022 р. на прикладі Ботанічного саду, навчальної лабораторії факультету.

Так, під час складних умов робота на території Ботанічного саду, навчальної лабораторії факультету природничих наук та менеджменту продовжувалася в напрямку збагачення рослинних колекцій та упорядкування території.

У квітні місяці 2022 року студенти, викладачі разом зі співробітниками лабораторії та жителями окупованих територій Луганської та Донецької областей, долучилися до всеукраїнського суботника для покращення екологічного стану навколишнього середовища в країні. Ця акція пройшла в рамках ініціативи президента України. На території Ботанічного саду було розчищено берегову лінію ставка, збудовано новий місток, відремонтовано криницю та упорядковано сміттєзвалище. За участі керівництва університету та факультету проведена акція по висадженню 12 сортів винограду.

Протягом літа співробітники лабораторії разом із тимчасово переміщеними особами, які на добровільних засадах бажали працювати, утримували та упорядковували колекції рослин.

Восени активізувалась робота Ботанічного саду. Завдяки співпраці із Хорольським ботанічним садом, який надав посадковий матеріал, було започатковано колекцію плодкових субтропічних рослин та поповнено інші колекції рослинними об'єктами.

Завдячуючи небайдужим жителям Полтави закладено розсадник рослин карпатського регіону (буки, ялиці, смереки, нарциси).

В листопаді з ініціативи департаменту економіки і інвестицій міської ради на чолі зі Владою Співак та ректорки Марини Гриньової було проведено захід направлений на інтеграцію ВПО в Полтавську МТГ та створення для

евакуйованих громадського простору на території Ботанічного саду. За участю декана та викладачів факультету, студентів та співробітників навчальної лабораторії проведено для гостей цікаві екскурсії, ігротеки, арт-майстерні, квести, чаювання. Висаджено 10 кущів спірей Вангутта, надані КП «Декоративні культури».

В грудні місяці за підтримки Польського міжнародного фонду допомоги в рамках проєкту «Cash for work» з ініціатииви Департаменту економіки і інвестицій міської ради до робіт на території парку лабораторії було залучено 30 внутрішньо переміщених осіб. Разом зі співробітниками Ботанічного саду та під керівництвом Антоніни Дзюбаненко протягом 3 місяців роботи ними було розчищено біля 2 га території; видалено сухі дерева, поросль та дерева з омелою; упорядковано два сміттєзвалища; окультурено береги річки Тарапуньки та ставка.

Завдяки Польському міжнародному фонду придбано робочий інвентар, бензопили, мотокоси, гілкоподрібнювач для робіт в парку.

На місці розчищених територій разом з деканом факультету, викладачами кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології та завідувачки навчальної лабораторії заплановано:

- реорганізація терасової частини парку, де буде розміщена колекція ранньоквітучих дерев, кущів та трав'янистих рослин;
- закладення колекцій кісточкових культур;
- поповнення колекцій дендропарку.

Започатковано набір матеріалу для закладення ділянки плодкових субтропічних рослин, куратор ас. Орловський О.В.

Висновки. В статті наведені деякі особливості розвитку факультету в умовах викликів сьогодення, висвітлені питання процесу прийняття рішення зміни назви факультету з природничого факультету на факультет природничих наук та менеджменту, показані заходи щодо зміцнення матеріально-технічної бази факультету.

Список використаних джерел:

1. Новописьмений С.А. Проблеми та напрямки розвитку факультету як структурного підрозділу університету / Мат-ли XXI міжнародній науково-практичній конференції «Управлінський дискурс макаренківської педагогіки» та Всеукраїнських науково-практичних семінарах «Управлінська майстерність керівника закладу освіти», «Управління проєктами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві». ПНПУ імені В. Г. Короленка. 10-11 березня 2022 року
2. Новописьмений С.А. Стан та напрямки управлінської діяльності факультету при форс-мажорних обставинах. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXIX КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ), присвяченої розробкам моделей підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності в Новій українській школі (м. Полтава, 26–27 травня 2022 р.) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : Аструя, 2022. С. 5–7. <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19801>
3. <https://www.president.gov.ua/documents>

4. <https://www.golovbukh.ua/news/29566-fop-pshov-na-vynu-ale-ma-pratsvnikv-uniknuti-nasldkv-dopomoje-list-pdtverdjenyua-fors>
5. Школяр С.П., Новописьмениий С.А. Створення центру інтелектуальної власності в рамках Стратегії економічного розвитку територіальної громади / Управління навчально-виховним процесом нової української школи в контексті національно-патріотичного виховання молоді : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців (учнів, студентів, магістрантів, аспірантів) (6 квітня 2021 р., м. Полтава) / за заг. ред. М.В. Гриньової ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава : ПП Астроя, 2021. С. 258–259.
6. <http://nature.pnpu.edu.ua/index.php/istoriya/>

МІСЦЕ МАКАРЕНКІВСЬКОГО ПРОЄКТУ В ГЕНЕАЛОГІЇ УТОПІЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ЙОГО ВІДНОШЕННЯ ДО ІСТОРІЇ РАДЯНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ

*Димитріс М. Мосхос
Афіни, Греція*

I. Предмова

Як правило, два принципи впливають на форму архітектури. Це естетика, об'єктивні наміри та умови будівництва. З цього випливає, що естетика пов'язана з ідеологією, з культурною спадщиною, з аспектами державної пропаганди чи народної традиції. З іншого боку, об'єктивні умови зазвичай пов'язані з практичними аспектами виробництва, інфраструктури та ландшафту.

Таким чином, архітектурна форма є результатом практичних умов та ідеології, тобто вона тісно пов'язана з суспільством, його протиріччями та вимогами. З цього випливає, що архітектура та побудоване оточення людини також відносяться і до освіти, оскільки освіта прямо впливає на бажання, мрії та суб'єктивність людини. Таким чином, архітектура, освіта, державна пропаганда і протиставлення їй завжди є тісно пов'язані соціальні феномени. Шлях еволюції сучасної архітектури та містобудування свідчить про це.

Перші експерименти містобудування у Великій Британії, Франції та Німеччині були одночасно експериментами освітнього характеру. Роберт Оуен і Вільям Морріс [2] у Великій Британії, Шарль Фур'є та Жан-Батіст Годен у Франції, всі висловили освітні теорії лексикою архітектури. На їхню думку, відношення між якістю житла, умовами праці та освітою відігравало головну роль у переформуванні людини, підвищенні її рівня життя та закріпленні ефективності праці. Також авторитарні уряди та держави, такі як сталінський СРСР, імперська Великобританія та Нацистська Німеччина, є лише частиною з безлічі історичних прикладів використання архітектури у сфері пропаганди та авторитарної освіти.

Фактично, сучасна архітектура спирається на ті первинні проєкти так званих «утопістів», які сприймали архітектуру як засіб освіти. Архітектори ХХ століття відкрито визнавали цей факт, коли приписували архітектурі роль

соціального перетворення та формування «нової людини» у проєктах модернізму. Засновники сучасного містобудування та архітектури вважали себе теж педагогами, і їх проєкти «промислових егалітарних містечок» стали базою знання містобудування у ХІХ і на початку ХХ століття.

II. Асиметрична історія архітектури СРСР порівняно із Заходом

Література з генеалогії радянської архітектури досить багаточисельна. У принципі, література свідчить про відносини між першими радянськими архітекторами та західними експертами. Протягом перших років існування радянської влади в СРСР приїхали архітектори та містобудівники із США, Німеччини, Австрії та Франції. Відомо, що перші радянські архітектурні експерименти були знайдені з британських, французьких та німецьких прикладів. Безпосередній вплив на перші кроки архітектури СРСР мали експерименти в галузі створення промислових вузлів у США, а саме творчість архітектора Альберта Кана. Паралельно досвід австрійського руху поселенців, так званого «die Wiener Siedlerbewegung» [3], ідея «міст-садів» з Великобританії та німецький Баухауз безпосередньо сформували перші кроки радянської архітектури. Такі експерти, як Маргарете Шютте-Лихоцькі з Відня та Ернст Май із Франкфурта, експортували свої ідеї до СРСР та активно брали участь у плануванні міст. Ідеї та творчість Ле Корбюзьє також активно впливали на еволюцію містобудування в СРСР, особливо протягом 1930-х років [1]. В архітектурних журналах того часу публікується листування між західними та радянськими експертами. Ці експерти забезпечували нових радянських архітекторів технічним досвідом, що стосувався практичних проблем та аспектів міського проєктування.

З іншого боку, будь-який підручник з радянської архітектури представляє особливу роль, саме у сфері естетики, таких місцевих художників-новаторів, як Володимир Татлін та Казимир Малевич, які прямо пов'язувалися з подібними стилями із західної Європи, такими як німецький кубізм та нідерландське «Де Стейл». Зазвичай, йдеться про те, як ці творчі мережі впливали на естетику радянської архітектури в період до Сталіна [4, с. 300-363]. Це так звана «паперова архітектура», навмисно нездійснена та нездійснена. Видавництва цієї епохи також демонструють поширення та популярність таких житлових утопічних експериментів, як Сади-Міста. Саме ця ідея була еволюцією перших промислових британських міст і була досить привабливою як модель будівництва робочих будинків [9]. З цієї ідеї виросло поняття «радянського зеленого міста», яке потім своєю чергою було інтегровано в практику.

Проблема у таких підходах у тому, що СРСР, по-перше, представляється як полі експериментів міжнародних архітектурних тенденцій без власного досвіду. Згідно з такою картиною, СРСР імпортував знання та адаптував його до місцевих умов. По-друге, місцевий винахід форм та ідей вважається досягненням радянських художників та авангардистів, які, відповідно навіть до своїх зізнань, не мали жодного відношення до виховання. Освіта та виховання сприймалися ними як абстрактні поняття без практичної проблематики. На відміну від історії західної архітектури, де виховання, освіта та архітектурний

експерименталізм є пов'язаними, в історії радянської архітектури не зустрічається жодного слова про радянських педагогів. Цю асиметрію ми хотіли б далі висвітлити.

III. Цікавий випадок «дитячих республік»

Як ми знаємо, однією з найвідоміших дискусій радянських архітекторів у 1930-х роках була розбіжність між «урбаністами» та «дезурбаністами». Перші підтримували ідею децентралізації міського населення та переселення їх у маленькі селища, розташовані по всій території СРСР. Другі, навпаки, просували ідею формування міських промислових центрів, так званих «соціалістичних міст», із тісною та суворою організацією повсякденного життя. Обидві сторони вважали, що форма та структура міста прямо впливають на характер мешканців. Урбаністи були прихильниками індустріалізації та дисципліни, підтримували ідею будови компактних міст-комун. Ця строгість відображалася і в їх аргументах, і навіть у стилістиці мови у їхніх працях. Мова була суворою, майже з математичною пунктуальністю, не залишаючи сумніву в тому, що вони вважали людину частиною механізації суспільства.

Леонід Сабсович був одним із найвідоміших учасників цієї дискусії. Але в його відомій книзі під назвою «Соціалістичні міста» одне порушення цієї стилістики мови все ж таки спостерігається. Несподівано, коли він говорить про виховну роль міської структури, він повідомляє, без деталей, про «радянські республіки дітей». Справа була в тому, що діти, щоб здобути найякіснішу освіту, згідно з новими нормами ідеології та цілями побудови соціалізму, мали бути відокремлені від батьків і жити разом, здобуваючи освіту у спеціалізованих містечках-заводах. Діти, згідно з Сабсовичем, якщо там живуть, мають також працювати, а якщо працюють і живуть разом, вони повинні також мати і політичні радянські органи самоврядування. Це «республіка дітей». Коли ми прочитали цю фразу, вона привернула увагу. Сабсович особливо наголошував, що *«діти повинні мати своє організоване суспільство, яким вони самі керують»* [7, с. 81]. Тобто питання було в тому, «що це таке дитяча республіка і хто вони, які дорікають цій ідеї?».

Вивчаючи підручники урбаністики 30-х років, ми знайшли ще більше згадок, завжди без деталей та імен, про «дитячі республіки». Сабсович зазначає ще й в іншому тексті, детальніше, що досвід містобудування можна почерпнути з «дитячих містечок», і вони є необхідним елементом «міст майбутнього». Там ми читаємо, що *«дитячі містечка будуть являти досить складне господарство, яке певною мірою нагадує собою господарство загальних поселень соціалістичного типу»*, і що *«У сенсі організації, ці містечка повинні з'явитися значно більш розвиненим типом «дитячих містечок», але установи, що мають призначення виробляти трудові навички та практичні знання (лабораторії, дослідні поля, майстерні, різні кабінети для занять тощо), повинні займати в них значно більше місце. Значне місце у вихованні дітей шкільного віку повинні займати подорожі для ознайомлення з різноманітними умовами природи та життя великої території нашого Союзу!»* [8, с. 40-42]. У такий спосіб ми вийшли на творчість Макаренка та його трудові комуні.

Висловлювання Сабсовича на згаданих сторінках нагадують дослівно опис макаренківського проєкту, навіть якщо він уникає прикладів, і не вживає слово «самоврядування», що нагадує есерівські чи навіть анархістські поняття. Він визначає пряме відношення між формою виховання та формою міста. Він вважає дитячі міста мініатюрою суспільства, суспільство – розширенням дитячого містечка. Але слід зазначити, що Сабсович жодного разу не згадує ім'я Макаренка. Він просто каже, що такі приклади «вже є».

Ідеї Сабсовича викликали значне хвилювання серед архітекторів, навіть серед тих, котрі в дискусії цього часу були його однодумцями. Наприклад, у відповідь на пропозицію Сабсовича, Ю. Ларін пише: «що стосується створення спеціальних дитячих міст десь за містом, де діти житимуть досконало окремо від дорослих, то це, очевидно, поки зможе застосовуватися лише до сиріт, хворих та безпритульних» [5, с. 95]. Подібні суперечки, а саме згадка про «безпритульних», демонструють факт, що всі ці теоретики містобудування були достатньо знайомі з творчістю Макаренка і вважали його проєкт джерелом містобудівного досвіду, тому вони гаряче сперечалися про користь його. Доречно сказати, що всі ці дискусії було завершено з урахуванням макаренківського прикладу. Чому ніхто з них не згадує ім'я Макаренка, поки що невідомо, але можна допустити кілька причин з огляду на те, що Макаренко перебував під наглядом з боку влади, а згадані теоретики були прихильниками держави. Всі ці книги були написані в період 1929–1931 рр., тобто в момент кульмінації також і макаренківського проєкту.

IV. Важливість макаренківського експерименту у рамках радянського містобудування

Така гіпотеза підтверджується також самими комунами Макаренка. Фотодокументи з комуни Дзержинського, а також з комуни у Болшеві, у тодішньому передмісті Москви, свідчать про взаємозв'язок між архітектурним досвідом та таборами. Всі ці будівлі були збудовані в стилі модернізму та конструктивізму. Комуна ФЕД була збудована архітектором Антонієм Івановичем Носалевичем, вже досить відомим до революції. Після революції, як і багато інших дореволюційних фахівців, здається, що він змінив свій стиль, переїхавши з імперського та романтичного стилю в модернізм. Комуна здається єдиним його будинком, відомим нам за стилем модернізму [10]. Але важливішим нам видається факт, що два відомі українські архітектори (з Харкова та Полтави), Л. З. Черіковер та А. Я. Лангман [12, с. 83], набули свого досвіду містобудування саме під час будівництва Болшевської комуни, де вони були головними архітекторами. Потім це знання застосувалося Черіковером у Сталіграді, де він також попрацював містобудівником, а Лангманом – по всьому Радянському Союзу. Черівер є не випадково і єдиним архітектором, якого цитує Сабсович у своїй книзі про соціалістичні міста.

У цьому сенсі слід іти шляхом зворотного аналізу. Варто звернути увагу на плани Болшевської комуни та Комуни ФЕД. Обидві є практично маленькими містами, які демонструють елементарні принципи сучасного містобудування. У Болшевській комуні, наприклад, виробнича зона фабрик була розташована на протилежному боці міської сукупності. Там були

розташовані всі виробничі процеси, максимум далеко від житлових комбінатів. У центрі міста ми бачимо зелену зону, лісок та сквер, який теоретично «чистить повітря» від шкідливих хімічних речовин виробництва. Варто зазначити, що в ту епоху подібна концепція розташування, проектування та поділу промислових об'єктів була навіть на Заході досить новою.

Детальна схема з'являється й у Комуні ФЕД. Комуна ФЕД менша за площею ніж комуна в Болшеві, але варто помітити загальні характеристики. Завод фотоапаратів знаходиться навпроти та далеко від житлових комбінатів і між ними розташована зелена зона скверів та парк. Також житлові комбінати мають свої, окремі дорожні виходи і не використовуються для повсякденної активності, окрім праці, ті дороги, які використовує завод. Таким чином, Комуна ФЕД та Болшевська комуна є взірцем ефективного міського зонування, ідеї, яка поки що не була на практиці застосована до інших міст СРСР того часу. Всі помітні соціалістичні міста першого періоду радянського міського розвитку були спроектовані в той же час, як і трудові комуни (1929–1930) і побудовані через 3-4 роки. Але тут слід зазначити, що поняття та застосування ідеї соціалістичного міста різко змінилися в 1930-х роках.

Таким чином, з великою часткою впевненості можна сказати, що макаренківські проекти відігравали головну роль у набутті архітектурного та будівельного досвіду і є місцевими парадигмами практичного експерименталізму. Незважаючи на той факт, що головні учасники уникають згадувати ім'я Макаренка, не викликає сумнівів, що вони знали його творчість. З іншого боку, і це також цілком ясно, що в комунах були застосовані сучасні принципи містобудування та стилістика архітектури також дотримувалася модерністських принципів.

V. Висновок: Макаренко утопічний

З урахуванням вищезгаданого, що можна сказати про спадщину та важливість Макаренка для радянської архітектури? Ми розпочали цю статтю питанням асиметрії між західною та радянською архітектурою. Сутність цієї короткої презентації полягає у визнанні того, що серед джерел радянської архітектури, серед тих американських та німецьких фахівців, серед вітчизняних авангардистів треба з цього моменту завжди розглядати і Макаренка як джерело досвіду та натхнення радянських архітекторів.

Необхідно відзначити також, що проекти Макаренка не були лише шансом тестування теорії радянської урбаністики. Більш того, спосіб життя, який демонстрували та винаходили трудові Комуни, вважався взірцем соціального та соціалістичного побуту. Не випадково всі урбаністи, які підтримували ідею міст-комун, такі, як брати Весніни та Володимир Шеменов, були прихильниками ідей Сабсовича [11, с. 51-52]. Подання та функціонування міст-комун та їх самообслуговування нагадують систему Макаренка, і з цього випливає, що нам треба серйозно переоцінювати такі висновки, дуже звичайні в архітектурній історії, як, наприклад, про те, що «Сабсович вигадав ідею усупільнення побуту». Здається, що ідея Сабсовича про усупільнення побуту, тобто розміщення сукупності будівель для функціонування міста як машини з громадськими послугами, як наприклад, забезпечення щоденної їжі, зонування

між регіонами житла та роботи, місцеві органи самоврядування тощо, мали в якійсь мірі своє коріння в макаренківському досвіді. Виховний характер повсякденного життя у місті-комуні був еволюцією ідеї виховного характеру трудової комуні та щоденної взаємодопомоги, якою позначалося життя них.

Таким чином, не важко зрозуміти, чому урбаністи вважали ідею Сабсовича та модель Макаренка привабливими. Макаренко звернув велику увагу на багатостороннє виховання дітей. Він вважав, що людина не виховується абстрактними ідеями чи інструкціями, але активною участю в житті, це означає – працею чи політичною діяльністю та самоврядуванням. Людина вивчає як жити у будь-який момент, і освіту не можна і не треба обмежувати у певний момент дня. Взаємодії та взаємодопомога формують ідентичність групи та спільноту. Ця радикальна ідея виховання, звісно, має очевидні подібності з ідеєю тотального контролю людини побудовою навколишнього простору. Звичайно, наміри Макаренка – як і наміри Оуена у Великій Британії – були зовсім інші, можна сказати навіть такими, що суперечать тоталізації контролю з боку держави та промислового капіталу.

Але як ідеї Оуена виявилися привабливими для деяких британських підприємців, так і ідеї Макаренка збігалися з деякими ідеями авторитарних концепцій соціалістичного міста. Щоб бути справедливим, треба тут наголосити, що Сабсович різко недооцінює такі аспекти самоврядування та свої освітні аспекти у процесі розвитку вільного та самостійного способу мислення. Він, у стислому описі його, сприймає самоврядування більше як «імітацію та підготовку» до радянських установ дорослого життя. Крім того, звичайно, ідея роботи дітей та збільшення їхньої продуктивності, зачаровувала прихильників стрімкої індустріалізації. Також здається, що противники Макаренка, так звані «люди з Олімпу», визнали також ці подоби та використали їх, щоб звинуватити його в авторитарності та навіть у симпатії до дореволюційного режиму. Про це говорить сам Макаренко, у своїй «Педагогічній поемі», коли він зазначає, що його звинуватили у «аракчєєвських» формулах дисципліни [6, с. 116].

Але навіть ця спотворена версія самоврядування у формі функціонального компактного соціалістичного міста, яке формує свою ідентичність через свої внутрішні функції, не змогла вижити під час сталінізму. Ідея самоврядування була проблемою під час тотального контролю держави над повсякденним життям та виробництвом. Ідея автономної трудової комуні зникла одночасно з ідеями соціалістичного міста із усупільненням послуг. З 1935-го року поняття «соціалістичне місто» набуло іншого значення.

На закінчення слід зазначити, що Макаренко, можливо, не є лише одним із найважливіших педагогів СРСР, України і навіть світу у минулому столітті. Вплив його праць свідчить про те, що Макаренко, як і перші архітектори-утопісти-благодійники, торкнувся своїми ідеями багатьох сфер і аспектів формування сучасних суспільств. Вони усвідомили факт, що добробут суспільства потребує рівноваги між плануванням і свободою, і такої рівноваги важко досягти. Макаренка можна вважати останнім новатором із плеяди великих утопістів, таких, як Оуен, Сен-Сімон та Вільям Морріс. Тут термін

утопізм немає на увазі у сенсі «нереалізованого» проєкту, а сенсі «перекладного», новаторського, у сенсі ідеї, яка дивиться далеко від своєї епохи у майбутнє. Суспільство Макаренка, це суспільство взаємної допомоги та виховання, суспільство солідарності. Велика різниця між утопістами і Макаренком полягає в тому, що експеримент Макаренка здається єдиним успішним експериментом, який набув свого знання з практики, а не з абстрактності антропологічних гіпотез. Доречно тоді сказати, що в радянській архітектурі перших років Макаренко грав аналогічну роль як і Оуен у Західній Європі, з якого багато урбаністів, як Ебенізер Говард, взяли первинні поняття урбанізму та здоров'я людини у зв'язку з навколишнім простором. Завдяки цьому ми можемо сьогодні заявити, що Макаренко – утопічний, і як усі мрії, його мрія, ще в похмурій нашій реальності вимагає свого втілення.

Список використаних джерел:

1. Bosma, K. «New socialist cities: foreign architects in the USSR 1920–1940». *Planning Perspectives*. 29. 2014.
2. Harrison. J. F. C. «The Steam Engine of the New Moral World': Owenism and Education, 1817–1829». *Journal of British Studies*, vol. 6, no. 2, 1967.
3. Hochhäusl, S. «“Dear Comrade,” or Exile in a Communist World: Resistance, Feminism, and Urbanism in Margarete Schütte-Lihotzky's Work in China (1934/1956)», *ABE Journal [En ligne]*, 16, 2019.
4. Иконников, А.В. *Утопическое мышление и Архитектура*, Москва: Архитектура-С. 2007.
5. Ларин, Ю. *Жилище и быт*, Издательство Власть советов, Москва, 1931.
6. Макаренко, А. С. *Педагогическая Поэма, Полная версия*, Бестселлеры воспитания, Public Domain 1936.
7. Сабсович, Л. *Социалистические города*, госиздат «Московский Рабочий», 1930.
8. Сабсович, Л. *Города Будущего*, Москва, Государствен-техническое издательство, 1929.
9. В 1917 и 1920, уже в годах гражданской войны книги и брошюры по теме городов-садов были опубликованы и подчеркнули образовательный характер спланированного пространства. Главные труда этого направления: Кнатц, Б. Г. *Города-Сады в связи с жилищным вопросом*, Издательство Городов-Садов, Петроград, 1917. и Бархин, Г. Б. *Рабочий дом и рабочий поселок-сад*, Государствен-техническое издательство, Москва, 1922.
10. Важно отметить, что информации о Антоние Ивановиче Носалевиче и своем брате (тоже архитектор-гражданский инженер) достаточно мало. Удивительно что никакая из страниц собирающих информации о них, не отмечает факт что Антоний был связан с трудовой коммуной Макаренко. Это значит что наше исследование здесь, не добавляет лишь интересный кусок картины творчества Макаренко, но совершает тоже картину творчества Носалевича.
11. Хазанова, В. Э. *Советская архитектура первой пятилетки : Проблемы города будущего*. Москва,: Наука, 1980.
12. Хиллиг, Г. «Новые данные о Болшевской коммуне», Педагогика, Но. 5. 2006.

МАКАРЕНКО – ЩО МИ ПРО НЬОГО ЗНАЄМО? ПРО СТАН БІОГРАФІЧНИХ ТА РЕЦЕПЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У НІМЕЧЧИНІ

*Анке Драєр-Горнінг
Потсдам, Німеччина*

Макаренка читали і сприймали в обох німецьких державах. У ході радянізації Східного блоку він отримав статус класичної комуністичної освіти на Сході й вважався обов'язковим до розпаду НДР. Крім усього іншого, він став прикладом для наслідування для молоді та домашнього виховання в НДР. Проте не радянська чи НДРівська рецепція сформувала наш образ Макаренка, а радше «школа Ноля». Вона домінувала в рецепції ФРН до 1990 року і залишила після себе низку проблематичних тез, які потребуватимуть критичного розгляду в майбутньому. Зокрема, детальніше буде розглянута діяльність марбурзької кафедри Макаренка, яка зуміла врятувати радянського педагога в пострадянський період, незважаючи на його біографічні складності в умовах сталінської диктатури, а також закріпити за ним статус класика педагогіки.

Ключові слова: Макаренко, педагогіка НДР, Геґ Гіліґ, Ебергард Маншатц, Герман Ноль.

Makarenko was read and literary received in both German states. In the course of the Sovietization of the Eastern Bloc, it got the status of a classic of communist education in the East and was considered compulsory until the end of the GDR. Among other things, he became a role model for youth welfare and residential care in the GDR. However, it was not the Soviet or GDR reception that shaped our image of Makarenko, but rather the Nohl school. The school dominated the reception of the Federal Republic of Germany until 1990 and left a number of problematic narrations that will need to be critically examined in the future. In particular, the work of the Marburg Makarenko department is examined in more detail, which successfully managed to bring the Soviet educator into the post-Soviet period, despite his biographical involvement in the Stalinist dictatorship, and to secure him the status of a classic in pedagogy.

Keywords: Makarenko, GDR pedagogy, Götz Hillig, Eberhard Mannschatz, Herman Nohl/

1. Рецепція Макаренка в Німеччині¹

¹ Наступні представлення є результатом широких досліджень історії сприйняття Макаренка в Німеччині (пор. Драєр-Горнінг, 2020). У роботі реконструюється історія рецепції радянського соціального педагога Макаренка та її вплив на сучасну теорію соціальної педагогіки. У розумінні Фуко рецепція ідентифікується як дискурс, принципи порядку та механізми контролю якого досліджуються та представлені. Реалії, створені у формі прийомів у рамках соціальної педагогіки ФРН і НДР, називаються «наративами». Побудова наративів підпорядковується певним процесам упорядкування, що регулюють і прештруктуровують комунікацію в рамках дослідження Макаренка. Аналіз деконструє існуючі наративні форми, які раніше вважалися надійними, роблячи видимими значущі фактори, які мали тривалий вплив на теорію освіти – наприклад, піднесення Макаренка до рангу класика соціально-педагогічної діяльності.

Українського педагога Антона Семеновича Макаренка (1888–1939) багато хто вважає класиком педагогіки (наприклад, Кемніц 2003). Його основними творами вважаються не теоретичні трактати, а романи, де він опрацює власний досвід у літературній формі. Донині вони найважливішою основою рецепції Макаренка є «Педагогічна поема» (у НДР та інших країнах називалася «Der Weg ins Leben» (Дорога в життя)), що вперше з'являється між 1934 і 1936 рр. у трьох частинах у «Альманаху», літературному журналі, який редагував Максим Горький. У «Поемі» Макаренко розповідає історію своєї колонії імені Горького – соціального закладу для неповнолітніх правопорушників, яким він керував з 1920 по 1928 рік.

У рецензії Германа Ноля за 1950 рік сказано: «Макаренко – велика педагогічна постать історичного значення, така як Зальцман, Песталоцці чи Герман Ліц, і його «Педагогічну поему» можна порівняти лише з «Ліенгардом і Гертрудою» Песталоцці або, ще краще, з його «Листом Станцера.» (Nohl 1967: 194). Відтоді майже жодна рецепція Макаренка не оминала посилання на Песталоцці (пор. Гіллг: 1999: 287).

У період між 1945 і 1990 роками в жодній країні за межами Радянського Союзу йому не приділялося стільки уваги, як у двох німецьких державах після поділу. Сприйняття Макаренка у Східній і Західній Німеччині неможливо зрозуміти без історичного контексту холодної війни. Прислів'я «Макаренківський ажіотаж» (Hillig 1967: 15), який був радше політично, ніж науково вмотивований, не лише прийняв форму системної боротьби між Сходом і Заходом – у ФРН у 1950-1960-х роках також точилася інтенсивна дискусія про спрямованість західнонімецьких макаренківських досліджень. Наприклад, Марбурзька кафедра Макаренка, яка трималася в традиціях школи Ноля та встановлювала і підтримувала дуже своєрідну лінію рецепції, була суперечливою.

1.1. Кафедра в Марбурзі

У 1950 році Герман Ноль отримав від свого колеги з НДР Карла Зотмана дві публікації Макаренка, які щойно з'явилися німецькою мовою в НДР. Того ж року у своїй вищезгаданій рецензії він окреслив образ Макаренка, який і сьогодні домінує в спеціальній літературі, а також сформувала міжнародні макаренкознавчі дослідження.

Проте рецензент ігнорує політичний контекст: в 1950 році Радянський Союз відзначав Макаренка як одного з найбільших комуністичних просвітителів. Жодного разу не вживається термін «комунізм». Спроба деполітизувати радянського педагога очікувано спровокувала колег у Східній Німеччині.

Власною книжковою рецензією Герман Ноль проклав шлях до німецької рецепції Макаренка. Місце Макаренка в (буржуазній) реформаторській педагогіці є наративом, який зробив навіть комуністичного педагога, якого пропагували та просували за часів Сталіна, соціально прийнятним для ліберально-вільних до націонал-консервативних педагогів на Заході.

Учень Ноля Леонхард Фрезе підхопив цей наратив у 1956 році у своїй дисертації «Руші історії ідей у російській і радянській освіті». Дотримуючись ідеї Ноля про «німецький рух», Фрезе описує у своїй праці розвиток «російського руху» в педагогіці, який, на його думку, почався з Толстого в царській Росії і досяг свого апогею з Макаренком у Радянському Союзі. (пор. Фрезе 1956). На

відміну від пізніших розповідей (наприклад, у томі класичних творів Шойерля, пор. Фрезе 1991: 196-211), він все ще неохоче оцінює педагогічні ідеї Макаренка. Хоча він припускає, що Макаренку вдалося піти власним шляхом під час сталінської диктатури (пор. Фрезе 1956: 176), він також бачить, що колективна освіта у Макаренка, принаймні, не стоїть на заваді пізній фазі сталінської освітньої політики (там само. : 160).

Леонгард Фрезе (1924–1994) походить з Хортиці, в Україні. Після закінчення середньої школи в 1941 році, яку він закінчив ще в Україні, він виїхав до Німеччини і був призваний на військову службу. Після Другої світової війни навчався у Германа Ноля, зокрема в Геттінгені, та отримав докторський ступінь у 1949 році. У 1950 році, коли Ноль написав рецензію на Макаренка, він працював науковим співробітником Ноля. У 1961 році його покликали до Марбурга, де він став керівником науково-дослідного центру порівняльної педагогічної науки і, заснувавши науково-дослідний відділ Макаренка в 1968 році, запровадив вивчення міжнародно та політично відомого Макаренка в університеті. Ще в 1965 році Фрезе покликав Геца Гілліга до Марбурга. Разом із Зігфрідом Вайцем та Ірене Віль вони утворили ядро кафедри Макаренка протягом наступних років.

Марбурзький наратив, започаткований Нолем у 1950 році, поглиблений Фрезе та поширений у наступні роки Гецем Гіллігом, Ірене Віль та Зігфрідом Вайцем, можна окреслити наступним чином:

«Просвітницькі цілі Макаренка не є, як припускають радянські публікації, простою еманациєю «філософії марксизму-ленінізму»; вони не є також простим відтворенням загальних і політичних цінностей «в радянському суспільстві». Радше, вони виникають, як і у всіх класиків педагогіки, з різних, відмінних джерел як ідеалістичного, так і «матеріалістичного» характеру, походять із західної та радянської уяви, запозичені як із європейської традиції, так і з офіційної радянської педагогіки. Оскільки вони оригінальні, вони впливають з його власного педагогічного досвіду та проникливості». (Фрезе 1991: 202 і далі)

На перший погляд, оцінка Фрезе здається безпроблемною. Роблячи це, він суперечить радянській версії, яка чітко локалізує педагогіку Макаренка в марксистсько-ленінському вченні, але він також не стверджує, що Макаренко розташовувався поза комунізмом.

Однак, на другий погляд, оцінка Фрезе проблематична, а його рецепція – суперечить описам самого Макаренка, котрий локалізує походження та цілі своєї педагогіки в комуністичному, зокрема радянському суспільстві¹.

Тепер є два способи пояснити цю розбіжність: можна припустити, що Макаренко і справді був аполітичним та що його твори суперечили його ж «справжнім» поглядам, оскільки йому довелося адаптуватися до перегрупування партії за Сталіна з опортуністичних причин. Вольфганг Зюнкель, наприклад, підтримує цю тезу в есе 1991 року і говорить про «фасадний комунізм» – тобто не про «фасадний сталінізм», ні, він

¹ Приклад із лекції Макаренка «Проблеми радянського виховання в школі» 1938 року: «Звідки береться виховна мета? Звичайно, це впливає з наших соціальних потреб, із прагнень радянських людей. Вона впливає з цілей і завдань нашої революції, з цілей і завдань нашої боротьби. Тому неможливо окреслити цілі, якщо почати з біології чи психології; їх треба виводити радше з історії суспільства, з нашого суспільного розвитку» (Макаренко 1953: 12).

фундаментально ставить під сумнів комуністичне ставлення Макаренка (пор. Зюнкель 1994: 97-110). Зюнкель, Фрезе та Гілліг захищають нібито аполітичну позицію Макаренка проти звинувачень у сталінізмі, що виникли після розпаду Радянського Союзу: «Зізнання в статтях і промовах 1930-х років про більшовиків і Сталіна, а також про спробу приєднатися до комуністичної партії (...), можна витлумачити, спираючись на новітні джерела, як спроби камуфляжу в часи терору – з метою виживання, можливості публікуватися як письменник (...)». (Гілліг 1999: 295)

Однак Гілліг повинен пояснити «новітні джерела», як він стверджує. Ні в його приватному листуванні, яке марбурзькі дослідники Макаренка знайшли в українських і російських архівах, ні в його ранніх творах немає жодних доказів того, що Макаренко вважав, що існують інші джерела його просвітницьких ідей поза цінностями радянського суспільства. Стверджувати це означало б ігнорувати самооцінку педагога.

Молодий Макаренко, який розпочав свою педагогічну діяльність у революційні роки, можливо, і справді був зворушений світовими тенденціями реформування освіти. Потрясіння цього періоду, динаміка змін і реформаторська орієнтація на початку 1920-х років зробили можливим насамперед його виховний експеримент у Горьківській колонії.

Проте Макаренко, який виступав на публіці в середині 1920-х років, не зазнав жодних внутрішніх зламів. На відміну від Фрезе, він не бачить себе частиною жодної традиції, а оцінює як піонера нового комуністичного суспільства, розвиток якого він очевидно хоче наслідувати своєю педагогікою (Вайц 1992: 122).

Наскільки йому доводиться долати власні застереження – незрозуміло. Поки що немає доказів боротьби з політичними рішеннями в ході централізації та стандартизації радянської системи освіти та придушення і переслідування індивідуалістично-ліберальних теорій і позицій. Навпаки: простежується певна гармонія між просвітницькими ідеями Макаренка та змінами освітньої політики радянського суспільства за Сталіна.

Трактування Макаренка як «насправді» буржуазного реформатора в особі марбуржців поділяли не всі західнонімецькі колеги. Як колись висловився Фрезе, сприйняття у ФРН і НДР ґрунтувалося на питанні: «Чи був Макаренко великим тому (на думку марксистів), хоча (деякі погоджуються зі мною) або тому, що він (...) був радянським марксистом? Або це в принципі сумнівно (...)?» (Фрезе 1966: 21). Західна марксистська рецепція обмежена лише кількома людьми (пор., наприклад, Шмід-Коварцик 2008; Шмід-Коварцик 2019). Тож рецепція Макаренка у Федеративній Республіці Німеччини – на відміну, наприклад, від Італії, де Макаренка читають майже виключно в марксистських колах – почалася в буржуазній манері, хоча вона й була заснована в «червоній фортеці» Марбурга в 1968 році. Після 1990 року ця традиція стала домінуючою стратегією прочитання в спеціальній літературі в Німеччині – і залишається такою й сьогодні.

1.2. Радянізація

У НДР Макаренко був найвідомішим радянським педагогом із двох причин: з 1945 року радянська влада «експортувала» його в усі новостворені соціалістичні країни, тобто – пропагувала повсюдно. Макаренко начебто відповів на питання про комуністичне виховання, тому мати справу з ним не вихід, а обов'язок. Дослідження Макаренка в Німеччині, навпаки, розцінили як звичайну провокацію. Говорилося про «антикомуністів», про «реакційні сили» з частково клерикальним світоглядом, які пропагували фальшиві образи Макаренка й хотіли показати його аполітичним (пор. Больц 1970: 40).

Якщо в Західній Німеччині Макаренко завжди залишався частиною академічної дискусії, то в НДР він стає зразком для наслідування в освітній практиці – особливо у сфері інтернатного догляду. Незадовго до своєї смерті в 2017 році Ебергард Манншац, багаторічний керівник Департаменту опіки молоді та домашнього виховання Міністерства народної освіти, а згодом професор Університету імені Гумбольдта, видав останню книгу про Макаренка під назвою «Макаренко для зацікавлених: що може запропонувати російський педагог». Назва одразу відсилає до перекрученого світогляду колишнього функціонера СЄПН, для якого українське та російське й на сьогодні тотожні. Манншац стверджує, що зробив Макаренка плідним для практики домашнього виховання та опіки молоді. Він кілька разів формулює це твердження у своїх публікаціях, які з'явилися після 1990 року та пов'язує це з тезою, що він зробив тривалий внесок у соціально-освітній дискурс (наприклад, Манншац 1994; Манншац 2002; Манншац 2003).

У 1954 році Макс Густав Ланге опублікував прикметну публікацію під назвою «Тоталітарна освіта», де він простежив розвиток подій у РЗО/НДР. З 1946 по 1950 рік він був відповідальним редактором журналу «Педагогіка» у радянській зоні окупації (РЗО), але виїхав до Західного Берліна в 1950 році – ймовірно, через членство в НСДАП. Але його спостереження цікаві:

Останніми роками, за словами Ланге, у Східній Німеччині (з посиланням на Макаренка) були сформульовані тези, які «нагадують позиції щодо реформи освіти», але швидко виявились вимогами тоталітарного режиму (пор. Ланге 1954: 225 і далі.). Педагогіка НДР, поміж іншим, сильно перебільшувала акцент на вихованні свідомої дисципліни за допомогою колективного виховання, за Макаренком. Колективна ідея передусім складається з вимоги підпорядкування та участі: «Уніформа, медалі та безліч інших символів – як колись у (так званому – авторка) Третьому Рейху – демонструються на демонстраціях, фестивалях, мітингах, так що почуття причетності та безпеки у великому «Ми» зміцнюється, а дисципліна від участі укріплюється» (Ланге 1954: 253).

Загалом Ланге визнає про Макаренка, що він був дитиною революційної Росії і займався тими ж питаннями, що й його сучасники. Проте він дуже рано відмежувався від реформаторських педагогічних ідей і прийшов до інших відповідей:

«[...] так, він зміг самоствердитися лише тому, що його освітньо-теоретична система була набагато краще сумісна з потребою повної

дисципліни молодих людей, ніж ліберально орієнтовані освітні вчення 1920-х років, і якщо він тепер відомий та прославляється як представник сталінського «марксизму-ленінізму», то для цього не потрібна груба фальсифікація» (Ланге 1954: 258).

Процес у східнонімецькій педагогіці, описаний Ланге, є частиною радянзації всього східного блоку. Після Другої світової війни педагогіка Макаренка була експортована не лише в радянську окупаційну зону (РОЗ), а й у всі соціалістичні країни під впливом Радянського Союзу, де вона ставала все більш обов'язковою. Фрезе називає період після 1945 року «спланованим поширенням літератури Макаренка» (Фрезе 1956: 172), поєднаним із сильною пропагандою. Планомірне розповсюдження його основного твору «Педагогічна поема» відбулося між 1945 і 1950 роками (болгарською 1945, польською 1946, чеською 1946, словацькою 1949, угорською 1947, хорватською 1947, сербською 1949, словенською 1950, румунською 1949 (пор. Гіллiг 1995): 245).

Гец Гіллiг бачить хронологічну послідовність перекладів поеми та інших публікацій у нових соціалістичних країнах як можливий «показник «радянзації» відповідної освітньої системи» (Гіллiг 1999: 300). Насправді цей прийом не був однаковим у всіх країнах. Паралелі з радянським впливом можна побачити зокрема в перші п'ятнадцять років, проте в той час, як інтерес до Макаренка в деяких країнах Східного блоку в 1960-х роках згас, в інших спостерігалось постійне чіпляння за його особу. Тому не виключено, що поширення його творів є не тільки показником радянзації, але й ознакою початку лібералізації в освітній сфері та придушення радянського впливу.

Однак згадані переклади ґрунтуються не на творах, виданих за життя Макаренка, а на окремих виданнях і спеціальних виданнях за редакцією комісії з спадку Макаренка. Найважливішою публікацією є семитомне видання, опубліковане Академією педагогічних наук Російської Соціалістичної Федеративної Радянської Республіки (РРФСР) між 1950 і 1952 роками, включаючи спогади колишніх учнів (пор. Крюгер-Потрац / Гіллiг 1986: 260). Вона стала основою німецькомовної рецепції з 1950 року на Сході та Заході і «вирішально й надовго сформувала образ педагога Макаренка» (Фрезе 1976: 9), і не лише в двох німецьких державах. Семитомне видання Комісією зі спадку також опубліковано чеською (1952–53), угорською (1955–56), польською (1955–57) та китайською (1955–56), як і переклади окремих томів видання, що виходять з 1950-х років, формують образ Макаренка, особливо у Східній Європі.

Дебати про ревізіонізм між 1956 і 1958 роками ознаменували завершення процесу радянзації в НДР, під час якого суперечка щодо напрямку освіти, а також статусу радянської освіти вирішувалася політично. Вживаються рішучі дії проти будь-якої форми ліберально-індивідуалістичної реформаторської педагогіки, наприклад, подаючи як її антонім – колективну педагогіку Макаренка.

До 1990 року Макаренко слугував орієнтиром східнонімецької педагогіки. Партійне керівництво стверджувало, що Макаренко зараз «на своєму місці» в педагогіці НДР (Гюнтер-Шельгаймер 2005: 30). Сприйняття Макаренка в НДР завжди здійснювалося згідно з постановами СЄПН і Ради міністрів або

Міністерства народної освіти. Цитування Макаренка слугують подальшій легітимізації офіційних освітньо-політичних поглядів. Обов'язковість радянської макаренківської рецепції ускладнювала, а то й взагалі унеможлиблювала створення в Німеччині самостійної лінії традиції на основі соціалістичної педагогіки. Відкрита наукова дискусія про творчість Макаренка була неможливою в НДР до 1990 року через чіткі ідеологічні орієнтири. Хоча є кілька педагогів НДР, які займаються педагогікою Макаренка¹, ніякого самостійного внеску східнонімецької педагогіки в дослідження Макаренка після возз'єднання Німеччини не помітно.

2. Стан біографічних досліджень

На додачу до проблемної історії рецепції постає питання, що ми знаємо і можемо знати про Антона Семеновича Макаренка. Хоча ще є кілька педагогів, які зараз займаються аспектами освіти Макаренка, біографічні дослідження в Німеччині поки що закінчилися зі смертю Геца Гілліга. Наприклад, колеги з Педагогічного університету в Полтаві / Україна, дехто з яких працював з Гіллігом і продовжують його дослідження, все ще продовжують дослідницьку діяльність.

Гілліг неодноразово їздив до Радянського Союзу до 1990 року. Йому вдалося, іноді за авантюрних умов, отримати доступ до місцевих архівів. У Полтаві він теж працював в архіві університету, але за ним стежили представники силових структур, котрі супроводжували його всюди. В архівах він шукав листи, записи з колоній, якими керував Макаренко, а також неопубліковані тексти Макаренка. Багато з його архівних знахідок були опубліковані між 1984 і 2003 роками в серії «Opuscula Makarenkina», яку редагував Марбурзький відділ Макаренка (загалом 25 праць, переважно багатомовних).

Наступний розділ має на меті коротко окреслити статус біографічних досліджень, щоб потім розкрити питання відповідної культури пам'яті Макаренка в соціальній освіті.

2.1. Дитинство, Кременчук

Макаренко виріс у місті Кременчук/Центральна Україна в Крюківському районі, який відомий своєю залізницею. Батько Макаренка, Семен Григорович Макаренко, також працював на залізничному заводі, що особливо підкреслюється радянською літературою. За словами автора Мединського, Макаренко пізнає в робітничому районі Крюкова «справжнє пролетарське робітничє суспільство (...), з середовища якого вийшов і в середовищі якого працював А. С. Макаренко» (Мединський 1952: 14). З іншого боку, для Геца Гілліга було важливо підкреслити, що Макаренко виріс у «класово свідомій родині» (пор. Гілліг 1995: 5) і що його мати була дворянського походження

¹ Варто згадати Ебергарда Манншаца (Міністерство освіти), Гельмута Штольца (Ерфуртський педагогічний університет), Олександра Больца (Галльський педагогічний університет), Ганса Бергера та Йоргпетера Лунда (Потсдамський педагогічний університет), Ганса-Герда Ракова (Ростокський університет), Вернера Лінднера (Педагогічний університет Дрездена) та Еккехарда Зауерманна (Університет Галле).

(пор. Гілліг 1999: 285). Опис сімейних обставин перетворився на політичну боротьбу інтерпретацій: Марбуржці підкреслювали його буржуазне походження, щоб віднести його до традиції буржуазних реформаторів, радянські тлумачі – зверталися до простих відносин і пролетарського середовища, яке було вирішальним для його подальшого розвитку, роботи і, як кажуть, мотивували боротьбу за безкласове суспільство.

Після початкової школи (1895–1904) він відвідує протягом року педагогічні курси, щоб стати вчителем початкових класів (1904–1905), а потім працює в школі залізничного заводу в Крюкові (1905–1911). Тоді він жив у батьківській хаті, яку можна відвідати, на сьогоднішній вулиці Макаренка, 44. Також деякий час працював учителем у Долинській (1911–1914) (пор. Мединський 1952: 14).

2.2. Навчання та заснування колонії Горького, Полтава

У 26 років, у 1914 році, Макаренко став студентом Полтавського учительського інституту. У 1917 році, в рік Жовтневої революції, він закінчив навчання, а потім разом з братом Віталієм став керувати Крюківським залізничним училищем у рідному Кременчуці і знову жив у батьківській хаті до 1919 року.

У грудні 1919 року Червона армія захопила Полтаву. Тут Макаренко вже живе разом з Єлизаветою Федорівною Григорович. Із самого початку він був причетний до нової радянсько-комуністичної системи: став членом губвиконкому профспілки вчителів, організував дитячий фестиваль у Полтаві, на короткий час очолив школу, допомагав перетворити інші школи на так звані робочі школи згідно з вимогами російських окупантів (пор. Фрезе 1976: 106). Україна перебуває в стані глибокого економічного, соціального, політичного та культурного потрясіння. У цій зміні виникає Горьківська колонія.

За посередництва гувернантки Єлизавети Федорівни Григорович Макаренко отримав від губернського відділу освіти в управління «Головний дитячий будинок для морально дефектних дітей № 7» при Головному управлінні соціального виховання Наркомату народної освіти України. Єлизавета Федорівна Григорович – у «Педагогічній поемі» вона носить ім'я Катерина Григорівна – починає працювати вчителькою в закладі і на довгі роки залишається супутницею життя Макаренка.

Колонія № 7 – з 1921 року мала назву «Колонія Горького» – знаходиться в Трибах, що під Полтавою. Макаренко Антон Сергійович очолює її з 1920 по 1928 рік. Потім його звільняють з посади керівника. Що ж тоді трапилось?

Заклад був призначений для соціального виховання молоді та дітей, винних у порушенні закону. Найважливішою основою для роботи є закон про комісії у справах неповнолітніх від 14 січня 1918 р. У ньому постановляється, що покарання та дискримінація – до цього моменту основні елементи царського виховання – повинні бути ліквідовані в контексті соціальної реабілітації (пор. Фрезе 1976: 93).

Закон стверджує, що педагогіка молоді радянської республіки на початку 1920-х років була дуже ліберальною та реформаторськи педагогічною.

Лев Миколайович Толстой (1828–1910) вважається її прикладом для наслідування, про також сприймаються Джон Дьюї та Георг Керхенштайнер. Так звана «вільна освіта» характеризується ліберально-індивідуалістичними та соціально-республіканськими ідеями (пор. Анвайлер 1978: 48 і далі). Макаренко скептично ставиться до цих ідей. Той факт, що він не відкидає ані примусу, ані покарань (пор. Макаренко 1972: 148 f.), є однією з причин конфлікту з Українським комісаріатом народної освіти та врешті-решт призвів до заміни Макаренка на посаді голови.

Ідея виховання без покарань і примусу, без фізичного насилля та військової муштри – це поставило перед реабілітаційними центрами та дитячими будинками великі випробування. По всій країні здійснювалися різноманітні освітні експерименти. Кожен заклад по-своєму намагався задовольнити ці вимоги, але умови були вкрай поганими: багато дітей тривалий час жили на вулиці, мали різний досвід насильства і самі були готові вдаватися до насильства. Крім того, в колонії Макаренка, як і в інших, теж була велика матеріальна скрута.

Через кілька місяців Макаренку вдається структурувати заклад. Він спирається на фіксовані щоденні структури, ритуали та чітку ієрархію. У 1922 році він створив робочі групи для виконання певних завдань із командиром на чолі (Фрезе 1976: 107). Ця ієрархічна форма організації колонії пізніше викликала критику його «командирської педагогіки». У звіті про колонію за 1922 р. сказано, що «в Горьківській колонії був заведений військовий порядок, який дуже сподобався вихованцям і благотворно вплинув на підтримання дисципліни» (там само) – про це пізніше говорив брат Антона Віталій, який воював білогвардійцем проти вторгнення російських військ, а потім утік з України, що про військовий порядок Антон дізнався під час їх спільного навчання в залізничній школі в Кременчуці. Брат не згадується в радянській літературі, але Гец Гіллг змів дізнатися, де він жив у Франції в 1973 році, зустрівся з ним і взяти кілька інтерв'ю, які він записав і опублікував разом з листуванням в 1973 році (Гіллг 1973). Лише в 1991 році спогади Віталія були також опубліковані в СРСР (центр Макаренка 1993: 40).

Фрезе порівнює колонію Горького з скаутськими військами Баден-Пауелла, серед іншого: «Соціальна структура та етос молодіжної провінції Макаренківської колонії єднаються і безперечно допускають паралелі з німецькими молодіжними лігами останньої фази молодіжного руху та ранній скаутинг. Тут, як і там, спільне життя визначалося і здійснювалося більш-менш органічною структурою з суворою зверхністю та підпорядкованістю, чіткою рішучістю, справжньою єдністю, справжньою товариськістю та романтично-реалістичним ставленням до життя, якщо назвати лише кілька спільних речей. Навіть зовнішня форма, військова манера поведінки та уніформа дозволяють провести паралелі (Фрезе 1956: 178).

З іншого боку, Гіллг вважає, що він знайшов докази того, що Макаренко слідував за німецьким реформістом Густавом Вінекеном (Гіллг 2004: 51). Попри інше історичне розміщення ідей Макаренка, термін «колектив» у марбурзькій рецепції Макаренка розуміється не як специфічно радянсько-комуністичний феномен, а як соціальний конструкт, що має різноманітні

моделі в історії освіти. Хайдемари Кемніц також виступає за цей варіант рецепції у своєму внеску до збірки класиків Гайнца-Ельмара Тенорта. Вона не знаходить концепцію колективу Макаренка ані в марксистській теорії, ані в суспільному розвитку Радянського Союзу. Тому не дивно, що вона вважає, що концепція колективу «базується на комуні чи громаді, яка, у свою чергу, конститується лише через самоврядування». Для створення колективу вирішальним є не комунізм, а необхідність самоорганізації (див. там само: 159). Роблячи це, вона визначає колектив незалежним від соціальної системи та пов'язаних з нею політичних вимог.

З іншого боку, Карола Кульманн критично дивиться на деполітизацію поняття колективу. Колективне виховання Макаренка не слід ототожнювати з поняттям громадського виховання чи групової педагогіки, оскільки колектив, як має на увазі Макаренко, можна розуміти лише в межах комуністичної ідеї та конкретного радянського суспільства (Кульманн 2013: 145).

У дослідницькій літературі занадто мало уваги приділяється тому, що колектив Горьківської колонії піддається сильній трансформації. Бо чим міг бути колектив у політичному сенсі й у рамках радянського суспільства, на початку 1920-х років, ще не було достоту зрозуміло. Відповідно, Горьківська колонія не була спроектована за планом, а розвивалася органічно, також у взаємодії з мінливим суспільством і новими політичними вимогами. Це дуже добре можна зрозуміти, використовуючи термін «колектив», який Макаренко спочатку взагалі не вживав. У перші дні горьківської колонії він у листуванні називав усіх своїх вихованців «сім'єю», «комуною» або «общиною», і лише коли оприлюднює свій досвід у 1924 р., він говорить про колективну освіту (пор. Бернітт 1972: 110). Озираючись назад, у 1930-х роках він бачить колектив, визначений партією, з його відповідними характеристиками, реалізованим у його колонії Горького, та і не тільки це – він має на увазі, що комуністичний виховний колектив була реалізована ним у планомірному порядку.

У листопаді 1924 р. колонія переїжджає з маєтку Трепке до Ковалівки (22 км на схід від Полтави). Тут колонія ще більше розширюється.

2.3. Переїзд колонії в Куряш, Харків

У 1926 році Макаренко поставив перед собою завдання за допомогою своїх «горьківців» заволодіти уже існуючим закладом із 320 дітьми в Харкові, другому за величиною місті в Україні, приблизно за 150 км на північ від Полтави. Про «підкорення Куряша» йдеться в третій частині «Педагогічної поеми». Для Макаренка це тріумф його педагогіки. З його точки зору, він нарешті показав навіть найбільшим скептикам, наскільки успішною є його освітня система. Однак насправді переїзд до Куряша є негативним поворотним моментом у його творчості.

До прибуття Горьківської колонії діти в Куряші були більш-менш залишені на власну волю. Маючи велику матеріальну нужду, вони бродяжать, помічені в різних порушеннях закону. На посаді керівника закладу Макаренко покладається не на переконання, а на силу: весь заклад треба в найкоротші терміни перевести на «систему Горького». 80 «горьківських» колоністів

захоплюють установу і, таким чином, також контролюють дітей, які там живуть, котрі повинні адаптуватися та прилаштовуватися. У «Поємі» цей акт інсценується як звільнення: одяг спалено, волосся поголене тощо, проте це насильство, яке виходить із колективу, від якого індивід уже не може втекти. Примусу та зовнішньому пристосуванню надається більший пріоритет.

Жорсткі структури швидко змінюють колонію. Згідно зі звітом інспекції робітників і селян від 1927 року, у закладі не вистачало «кипучого, творчого життя»: дітей карали «стоянням із рушницею на плечі» та позбавленням їжі, дівчатам обрізали волосся і, хоча це було заборонено, мали місце різні форми фізичного насильства (пор. Комісія райвиконкому 1996: 48). Якщо в перші роки колонії Макаренко був залежний від громади, то зараз одна група дітей та молоді протистоїть іншій, вимагаючи від перших поступливості та покори. Вже не потрібна добровільність, не потрібно залучати особистість до громади.

Макаренко переконується, що він знайшов правильний засіб виховання і починає записувати пережите – створюється перша частина «Педагогічної поеми» (пор. Фрезе 1976: 111). Крім того, він все частіше з'являється на публіці і, частково завдяки впливу своєї нової партнерки Галини Стахіївни Салько (1891–1962), яка працює в Наркоматі освіти, бере на себе кілька головних завдань у Харківському повіті.

Пара одружилася в 1928 р. Важливість Салько для подальшої творчості Макаренка після 1926 р. незрозуміла. За словами Гілліга, Галина є не лише офіційним членом партії, але й великою прихильницею Сталіна (пор. Гілліг 1996: 297). У 1934 році її виключили з партії «автоматично» («механічески») (Крюгер-Потрац / Гілліг, 1986: 260). Причини виключення неясні. Принаймні, з листів між нею та Антоном видно, що відтепер її честолюбство керує кар'єрними прагненнями чоловіка.

Хоча Народний комісаріат освіти в Харкові здебільшого прихильно ставився до Макаренка, настрої змінилися між 1926 і 1928 роками. Цитований вище акт перевірки пояснює, що подібні форми фізичного насильства серед колоністів були виявлені в закладах, які перейшли на систему Макаренка, що вони відбулися й у Куряші (Комісія райвиконкому 1996: 51). За оцінкою інспекторів, командирська система сприяє певній формі пильності серед колоністів (див. там само). Результати доповіді навіть викликали реакцію з Москви: відомий педолог Арон Борисович Залкінд критикував командирську систему в газетній статті: «Що стосується командирської системи, то її існування слід кваліфікувати як недоцільне, оскільки не розвиває автоматичну діяльність дітей, а гальмує їх. За командирської системи всі і все підкоряються наказу (зазвичай за допомогою «удару по обличчю»): «Роби, не роздумуючи!» – це основа системи Ради командирів. (...) Доки буде існувати «командирська система», яка є дуже шкідливою і суперечить принципам радянської педагогіки?» (Залкінд 1996: 97 і далі)

11 липня 1928 р. начальник Головного управління соціального виховання Наркомату України В. А. Арнаутов звернувся до Макаренка з проханням залишити «командирську педагогіку» або залишити колонію. Колонію знову перевірили, тиск із боку Москви на обласну владу в Харкові

посилився. 3 вересня 1928 р. його офіційно звільнили з посади начальника Горьківської колонії (Макаренко 1991: 105). Але у Макаренка вже інші плани, адже з 29 грудня 1927 року він керує новою комуною в Харкові.

2.4. У спецслужбі ГПУ / у Харкові та НКВС / у Києві

29 грудня 1927 року в Харкові був відкритий машинобудівний завод «ФЕД», який існує і до сьогодні, спочатку як трудова комуна під назвою «Комуна Фелікса Едмундовича Держинського» (ФЕД). Відповідальним за об'єкт є Міністерство внутрішніх справ, закріплене за Управлінням ГПУ України. ГПУ (Об'єднане державне політичне управління) – радянська таємна поліція. Макаренко працюватиме в них до 1936 року: спочатку головою Комуни Держинського, потім – в управі в Києві (з 1934 року ГПУ буде об'єднано з НКВС – Об'єднаним державним політичним управлінням). Передумови цього, тобто чому радянська спецслужба управляє реабілітаційним закладом, і обставини передачі управління закладом Макаренку досі не з'ясовані. Одне можна сказати точно, що тепер у нього з'явилася можливість – можливо, через партійні зв'язки Галини – працювати за межами навчального закладу.

Події в колонії Куряш залишаються не згадуваними в радянській літературі. Мединський розповідає, що Макаренко пішов у відставку за власним бажанням після розриву між ним і Українським народним комісаріатом освіти щодо методів виховання: «Шкідники в особі буржуазних націоналістів заповзли в Народний комісаріат освіти на Україні. Багато «кімнатних теоретиків» педагогіки і лженаука педологія оселилася в українських педагогічних коледжах і науково-дослідних інститутах. Цей «педагогічний олімп», за влучним висловом Антона Семеновича, за підтримки шкідників із Наркомату протистояв намаганням А.С. Макаренка встановити сувору дисципліни, виховувати в учнів почуття обов'язку і честі». (Мединський 1952: 30).

Через сім років управління всіма закладами соціальної реабілітації перебирає радянська спецслужба НКВС, і з цього моменту Український комісаріат народної освіти вже не має жодного впливу на заклади. Макаренко очолить відділ управління МВС у Києві, що, безумовно, буде для нього певним задоволенням.

Але повернемося до комуни Держинського: 160 молодих людей на підприємстві мають працювати на промисловому виробництві, для чого у 1931 році створюються промислові потужності та закладається машинобудівний завод. Спочатку починали з виробництва електродрилів, пізніше завод ФЕД став відомий виробництвом фотоапаратів. Частина комуни складається з «горьківців». Цей аспект досить цікавий, оскільки не зрозуміло, хто і з яких причин залишив Куряш 25 грудня 1927 року, щоб відтоді жити в комуні Держинського. Сам Макаренко у своїх оповіданнях говорить про «горьківську» солідарність, через яку вони пов'язані (пор. Макаренко 1953: 203). 60 колоністів і четверо вихователів залишаються з Макаренком і разом із ними переїжджають до комуни Держинського. Елізавета Григорович також слідує за Макаренком до комуни ФЕД у Куряші, перш ніж його скинуть.

Про час роботи в комуні, де він працював до 1935 року, Макаренко розповідає в «Марші тридцятого року» (опубл. 1932 р.) та «Прапорах на вежах» (опубл. 1938 р.). Але робота в комуні не приносить йому задоволення. Він робить кілька спроб покинути колонію. У вересні 1929 року, лише через рік, його повноваження були обмежені, і його було понижено з керівника закладу до керівника освіти (пор. Фрезе 1976: 115). Крім усього іншого, він тепер просить Горького очолити нову колонію під Москвою, названу на честь Горького. Але його покровитель не відповів (див. там само: 118). З 1933 року він все більше присвячував себе письменництву і отримував фінансову підтримку від Горького (пор. Фрезе 1976: 119).

У травні 1935 року Макаренка обрали до Ради Харківського району, у складі якого також була комуна Держинського. Як уже зазначалося, у червні в Народному комісаріаті внутрішніх справ України (НКВС) було утворено відділ трудових колоній і закладів соціальної реабілітації. Їй підпорядковані всі колонії та комуни для дітей та молоді-правопорушників України, включно з колонією імені Горького та комуною імені Держинського, а заступником директора призначено Макаренка.

Будинок Макаренка на вулиці Леонтовича в Києві, де він жив під час служби в НКВС з 1935 по 1937 рік, знаходився за два кілометри від МВС, місця його роботи, на нинішній вулиці Академіка Богомольця. Про його точну діяльність у відділі нічого не відомо.

18 червня 1936 року помер Максим Горький. Через місяць, 14 липня 1936 р., Макаренко подав своєму начальнику прохання про звільнення його від виконання обов'язків у НКВС (пор. Фрезе 1976: 124). Із цим його начальник Л. С. Ахматов не погоджується. Після перебування в Москві в липні і серпні Макаренко написав кілька статей, де віддав шану Сталіну і КППС (див. Макаренко 1976, 157-164). Схоже, що смерть Горького сильно його збентежила. Сюди вписуються й дивні обставини з жовтня 1936 по січень 1937 року в передмісті Києва у Броварах. Тут, за офіційною інформацією, він бере на себе керівництво виправно-трудовою колонією № 5. За цей час як начальник колонії він неодноразово перебуває в Москві (жовтень) і Ленінграді (грудень). Враховуючи варіанти пересування та відстані на той час, фактична робота на місці навряд чи мала місце.

Потім, у лютому 1937 року – Макаренко був у Москві – у Києві відбулося декілька арештів у власних лавах НКВС. Комісар внутрішніх справ України Балицький був заарештований, як і прямиий начальник Макаренка Ахматов (Фрезе 1976: 126). До Києва Макаренко так і не повернувся: 9 квітня 1937 року його звільнили зі служби НКВС – офіційно за станом здоров'я.

Із 1928 року, коли його було звільнено з посади начальника колонії імені Горького, він намагався переїхати до Москви (Гілліг 1998: 13). У 1932 році він писав Горькому: «І ще одне – мені набридла Україна, тому що я завжди був росіянином і люблю Москву». (Макаренко 1991: 117). У цьому відношенні Маншатц, мабуть, мав рацію з назвою своєї книги – Макаренка приваблювала Москва як російського просвітителя.

3. Як «правильно» згадувати?

Через 30 років після об'єднання можна було б подумати, що Макаренко помер. Можливо, як часто кажуть, він був лише «обов'язковим радянським експортним товаром (...) як такий зараз «застарів» (...), та як провідна постать, соціальний анахронізм, у кращому випадку становить історичний та архівний інтерес» (Вайц 1992: 131).

І якщо поглянути на вже оприлюднені результати досліджень його біографії, то постає питання, чи зазнав би він коли-небудь таку славу та академічну увагу, яку отримав як класик педагогіки на Сході та Заході.

Однак це питання можна поставити лише за умови дотримання персоналізованої культури пам'яті в історії соціальної педагогіки. Чи матимуть майбутнє дослідження Макаренка в Німеччині, великою мірою залежатиме від того, чи вдасться нам знайти відповідний, науковий підхід до життєвих досягнень педагога, біографія та творчість якого є дуже проблематичними з огляду на близькість до сталінської диктатури. Цей внесок покликаний допомогти подолати ідеологічний підтекст рецепції Макаренка і, певною мірою, феноменологічно повернутися до самої справи¹.

По-перше, є важлива проблема: навряд чи хтось, хто цікавиться Макаренком, може отримати німецькомовну макаренківську літературу, яка не зазнала жодного редакторського втручання. Незабаром після смерті Макаренка в 1939 році Спілка радянських письменників, куди Макаренко вступив у 1934 році за ініціативою М. Горького, створила комісію («Комісія з піклування про пам'ять про А. С. Макаренка»). Вона мала керувати літературною спадщиною Макаренка, але мала також і політичне доручення. Очолювали комісію Олександр Олександрович Фадєєв, сам письменник та в той час секретар Спілки письменників, і Галина Стахіївна Макаренко (раніше Салько, вдова Макаренка), а також колишні колоністи, друзі та письменники-брати по цеху.

Комітет не тільки канонізує творчість Макаренка, але й розробляє біографію, яка має відповідати вимогам радянської класичної педагогіки. Приклад: у дослідженні Макаренка зберігається міф про те, що радянські автори Шолохов і Фадєєв особисто заступалися перед Сталіним за Макаренка в липні-серпні 1937 року, під час кульмінації так званих «сталінських чисток», після того, як він, після арешту свого начальника Балицького в Києві, сам потрапив під підозру і мав бути заарештований (пор. Гілліг 1996: 297). На посаді голови комісії зі спадщини цілком природно, що Фадєєв вставляв цю історію в біографічні наративи навколо Макаренка, серед іншого – щоб спростувати підозру в причетності самого Макаренка до доносів у київському МВС. Розслідування цієї історії можна провести виключно на основі матеріалів спецслужб НКВС у Москві, які, однак, малодоступні науці через політичні зміни в Росії останніх років.

Комісія зі спадку визначає нарративи біографії, яка з 1950-х років була

¹ Є звязки з внеском Дітріха Беннера та його багаторічними дослідженнями Макаренка в Університеті Гумбольдта в Берліні (див. також Бреннер / Брюгген 2011, с. 279-299).

викладена радянськими авторами, такими як Мединський, Балабанович чи Тер-Гевонджан, і перекладена та сприйнята в НДР. Незважаючи на численні публікації Марбурзької кафедри та російських і українських макаренківців після 1990 року, повної критичної біографії Макаренка досі немає.

Для тих, хто цікавиться Макаренком, завдання полягає в тому, щоб визначити ті публікації, які були видані до того, як їх відредагувала комісія зі спадщини (тут, зокрема, важливі переклади англійською мовою «Педагогічної поеми», 1 частина «Дороги в життя», 1936, та французькою «Le chemin de la vie», посилання на 1939 рік) (Гілліг 1995:247).

Другим достовірним джерелом є німецькомовний текстовий критичний переклад серії в червоній палітурці під назвою «Антон Макаренко. Зібрання творів», який був опублікований між 1976 і 1982 роками Ірене Віль, Зігфрідом Вайцем і Гецем Гіллігом із Марбурзької кафедри Макаренка. Марбурзька серія привертає увагу саме до цих деформацій і скорочень у радянських виданнях після 1940 року. На жаль, не всі із запланованих тринадцяти томів вдалося видати. Томи 1, 2, 7, 9 і 13 були опубліковані у видавництві Отто Майера в Равенсбурзі між 1976 і 1978 роками, кожен – як німецько-російське робоче видання, тринадцятий том також з українськими текстами. Крім того, видавець випускав і навчальні видання – у м'якій обкладинці, без ілюстрування російсько-українських оригінальних текстів, лише з німецькими перекладами. Томи 3, 4 і 5 («Педагогічна поема», частина I-III) були опубліковані в 1982 році видавництвом Клетт-Котта, також як двомовне видання. Відповідно, навіть сьогодні не всі макаренківські публікації існують у текстово-критичному німецькому виданні.

У Москві Макаренко прожив два роки, у період особливої інтенсивності «сталінських чисток». У 1939 році він переніс серцевий напад. Незадовго до смерті, 15 лютого 1939 року, він подав заяву про прийом до КППС. Рішення по його заяві фактично мало бути прийняте в день похорону. До цього вже не поверталися, тому він залишався безпартійним до кінця свого життя (пор. Гілліг / Крюгер-Потрац 1986: 309).

Комісія зі спадщини піклується про публікацію його найважливіших творів, які принагідно були очищені від уривків тексту, що видавалися політично непридатними. Подібним чином поводяться, коли готують свою власну біографію. Вона не лише узгоджується з політичними вимогами, а й з огляду на теперішню свідомо спрямовану рецепцію з метою пропаганди Макаренка як «нового» радянського педагога, а, отже, як класика комуністичного виховання. Без початку політично вимушеного поширення і пропагування його педагогіки Макаренко, мабуть, пішов би в забуття і сьогодні не був би «класиком педагогіки». Бо до самої смерті його педагогічні ідеї не відігравали значної ролі в Радянському Союзі. Де б це не визнавали, це досить суперечливо. Міжнародну популярність він отримав як автор навчального роману «Педагогічна поема». Подальше визнання він отримав лише через радянізацію після 1945 року.

Отже, як потрібно поводитися з такою проблематичною спадщиною? З одного боку, Макаренко, здається, був талановитим педагогом. З іншого боку, його педагогічні досягнення втрачають цінність у той момент, коли його

охоплює бажання розпочати кар'єру чиновника при Сталіні. Педагог Ізабелла Рюттенауер називає цю амбівалентність його творчості «двозначністю» (Рюттенауер 1965: 283) і має на увазі, з одного боку, «динаміку», а також талант, з яким Макаренко опановує виняткову ситуацію вчителя, а з іншого – «оперативність», з якою він намагається переконати (політичну) професійну громадськість у правильності своєї педагогічної діяльності.

Стосовно Макаренка-вихователя Рюттенауер визнає певну «власну гідність» (там само: 281), не випускаючи з уваги той факт, що теоретик Макаренко дуже швидко досяг «межі свого педагогічного внеску» (пор. там же: 281). У спробі розробити системний підхід до своєї педагогіки виникли спрощення та поверховість його педагогічних роздумів (там само: 281 і далі). «Залишається відкритим питання, чи сам Макаренко визнав цю подвійну полярність і страждав від неї? Це приблизно дорівнює питанню про те, чи була його освітня здатність, яка – за радянськими стандартами – відображена в його адаптації до організаційних форм радянського суспільства, лише його поступкою тоталітарній державі (...)» (там само): 282).

Історико-педагогічне дослідження, ймовірно, не зможе остаточно відповісти на це питання і, незважаючи на потребу в біографічному дослідженні, не повинно піддаватися на спроби зробити його своєрідним «вирішальним питанням» для майбутніх макаренківських досліджень. Чи симпатизував Макаренко сталінській системі, чи навіть втручався в неї, чи просто вчасно підлаштовувався, щоб сам не стати жертвою, важливо лише за умови, що соціальна педагогіка все ж і надалі прагнучиме мати «великих просвітителів» у своїй історії, які можуть визначати самооцінку власної дисципліни.

Список використаних джерел:

1. Anweiler, O.: Geschichte der Schule und Pädagogik in Russland vom Ende des Zarenreiches bis zum Beginn der Stalin-Ära, 2. Aufl., Berlin 1978.
2. Benner, D. / Brüggem, F. (2011): Geschichte der Pädagogik. Vom Beginn der Neuzeit bis zur Gegenwart. Stuttgart.
3. Bernitt, I. (1972): Zum Kollektivbegriff in der frühsowjetischen Pädagogik. In: Hillig, Götz; Weitz, Siegfried (Hrsg.): A. S. Makarenko und die sowjetische Pädagogik seiner Zeit. Referate des internationalen Symposions, veranstaltet vom Makarenko-Referat der Forschungsstelle für Vergleichende Erziehungswissenschaft der Philipps-Universität Marburg v. 17.-21.2.1971 in Falkenstein/Taunus, Marburg, S. 108–117.
4. Bolz, A. (1970): Analyse und Kritik der wesentlichen Tendenzen der reaktionären Makarenko-Rezeption in der westdeutschen Bundesrepublik unter besonderer Berücksichtigung der Verfälschung der Lehren des sowjetischen Pädagogen A. S. Makarenko, unveröffentlichte Dissertation, Berlin 6.11.1970, Universitätsbibliothek München, UMA 2137.
5. Dreier-Horning, A. (2020): Wie Anton S. Makarenko ein Klassiker der Pädagogik wurde. Eine kritische Auseinandersetzung mit dem aktuellen Stand der Makarenkoforschung und der Rezeptionsgeschichte in Deutschland, Rostock.
6. Фрезе, Л. u.a. (Hrsg.) (1976a): Makarenko, Anton: Gesammelte Werke, Marburger Ausgabe, Bd. 1, Vorwort zur Marburger Ausgabe, Ravensburg.
7. Фрезе, Л. u.a. (Hrsg.) (1976b): Makarenko, Anton: Gesammelte Werke, Marburger Ausgabe, Bd. 7, Ravensburg 1976.

8. Фрезе, L. (1956): Ideengeschichtliche Triebkräfte der russischen und sowjetischen Pädagogik, Heidelberg.
9. Фрезе, L. (1966): Einführungsreferat, 25 Jahre Diskussion um Makarenko – Versuch einer Bestandsaufnahme; in: Forschungsstelle für Vergleichende Erziehungswissenschaft der Philipps-Universität Marburg (Hrsg.): Makarenko-Symposium, Vlotho 1966, Marburg.
10. Фрезе, L. (1991): Anton Makarenko; in: Scheuerl, Hans (Hrsg.): Klassiker der Pädagogik. Zweiter Band von Karl Marx bis Jean Piaget, 2. Auflage, S. 196–211.
11. Günther-Schellheimer, E. (2005): Makarenko in meinem Leben. Ein Beitrag zur Makarenko-Rezeption in der DDR und im geeinten Deutschland, Berlin.
12. Hillig, G. (Hrsg.) (1967): Makarenko in Deutschland 1927–1967. Texte und Berichte, Braunschweig.
13. Hillig, G. (Hrsg.) (1973): Makarenko-Materialien III. Quellen zur Biografie des jungen Makarenko (1888-1920), Marburg.
14. Hillig, G./ Krüger-Potratz, M. (1986): Die «zweite Geburt» des A. S. Makarenko. Zugleich ein Beitrag zu einem kaum bekannten Kapitel aus der Geschichte der sowjetischen Pädagogik, 1939-1941. In: Dilger, B.; Kuebart, F. u.a. (Hrsg.): Vergleichende Bildungsforschung. DDR, Osteuropa und interkulturelle Perspektiven. Festschrift für Oskar Anweiler zum 60. Geburtstag, Berlin.
15. Hillig, G. (1995): Anton S. Makarenko. Ein Wegbereiter der modernen Erlebnispädagogik? Lüneburg.
16. Hillig, G. (1995): Zur internationalen Rezeption A. S. Makarenkos. In: Willmann, B. (Hrsg.): Bildungsreform und vergleichende Erziehungswissenschaft. Aktuelle Probleme – historische Perspektiven, Münster u.a., 243-252.
17. Hillig, G. (1996): Makarenko und der Stalinismus. Überlegungen und Kommentare zu einem strittigen Thema; in: Neue Sammlung, Bd. 36.
18. Hillig, G. (1998): Makarenko im Jahr des «Großen Terrors». Wer hat Makarenko gerettet? Balickij?!? Šolochov?!? Stalin!!!, Opuscula Makarenkiana, Nr. 21, Marburg.
19. Hillig, G. (1999): Anton Makarenko. In: Colla/Gabriel/Millham/Müller-Teusler/Winkler (Hrsg.): Handbuch Heimerziehung und Pflegekinderwesen, Neuwied, S. 285–287.
20. Hillig, G. (2004): Anton Semjonowitsch Makarenko – was bleibt?; in: Hörner, Wolfgang; Kruze, Aida u.a. (Hrsg.): Große europäische Pädagogen, Leipzig, S. 41–71.
21. Kemnitz, H. (2003): Anton Makarenko (1888-1939). In: Tenorth, H.-E. (Hrsg.): Klassiker der Pädagogik. Zweiter Band. Von John Dewey bis Paulo Freire, München, S. 152–168.
22. Klier, F. (1990): Lüg Vaterland. Erziehung in der DDR, München.
23. Kommission des Bezirksexekutivkomitees: Unterlagen einer Kommission des Char'kover Bezirksexekutivkomitees. Unterlagen der Untersuchung der Gor'kij-Kolonie – Oktober 1927. In: Weitz, S. C.; Frowol, A. A.; Spiegel-Weitz, L. R.: Makarenko Pädagogik in Selbst- und Fremdzeugnissen, Bd. 3, Kurjaz. Die Gorkij-Kolonie 1926-1928, Marburg 1996.
24. Krüger-Potratz, M.; Hillig, G. (1986): Zu den Anfängen der Makarenko-Rezeption in der Sowjetunion. In: Hillig, G.; Weitz, S. (Hrsg.): Makarenko-Diskussionen International. Protokoll des 2. Marburger Gesprächs (1.-4. Mai 1986), S. 259–272.
25. Kuhlmann, C. (2013): Erziehung und Bildung. Einführung in die Geschichte und Aktualität pädagogischer Theorien, Wiesbaden.
26. Lange, M. G. (1954): Totalitäre Erziehung. Das Erziehungssystem der Sowjetzone Deutschlands, Frankfurt a. M.
27. Makarenko, A. (1953): Ausgewählte pädagogische Schriften, Berlin.

28. Makarenko, A. S. (1991): Brief Makarenkos an Gor'kij v. 22.11.1928 und Brief Makarenkos an Gor'kij v. 5.10.1932. In: Weitz, S. C.; Sauermann, E.; Spiegel-Weitz, L. R.: Makarenko und Gor'kij. Zeugnisse einer schöpferischen Freundschaft, Fronhausen.
29. Makarenko-Referat (Hrsg.) (1993): 25 Jahre Makarenko-Referat, Marburg.
30. Mannschatz, E. (1994): Jugendhilfe als DDR-Nachlass, Münster.
31. Mannschatz, E. (2002): Jugendhilfe in der DDR. Autobiografische Skizzen aus meinem Berufsleben, Berlin.
32. Mannschatz, E. (2003): Gemeinsame Aufgabenbewältigung als Medium sozialpädagogischer Tätigkeit. Denkanstöße für die Widergewinnung des Pädagogischen aus der Makarenko-Rezeption, Berlin.
33. Mannschatz, E. (2017): Makarenko für Neugierige. Was der russische Erzieher zu bieten hat, Berlin.
34. Medynski, E. N. (1952): Anton Semjonowitsch Makarenko, Berlin.
35. Nohl, H. (1967): Die Erziehung durch Aufgaben in der Verwahrlostenpädagogik. Eine Bücherbesprechung; in: Die Sammlung 5 (1950), S. 701–704 (462.); abgedruckt in: Hillig, G.: Makarenko in Deutschland 1927–1967. Texte und Berichte, Braunschweig, S. 194.
36. Schmied-Kowarzik, W. (2008): Das dialektische Verhältnis von Theorie und Praxis in der Pädagogik, Kassel 2008.
37. Schmied-Kowarzik, W. (2019): «Kritische Theorie einer emanzipativen Praxis», Weinheim/Basel.
38. Sünkel, W. (1994): Die Situation des offenen Anfangs der Erziehung, mit Seitenblicken auf Pestalozzi und Makarenko; in: Sünkel, Wolfgang: Im Blick auf Erziehung. Reden und Aufsätze, Bad Heilbrunn, S. 97–110.
39. Weitz, S. C.: Zum Beispiel Makarenko. Annäherung an eine kontextuelle Pädagogik, Marburg 1992.
40. Winkler, M.: Ein geradezu klassischer Fall. Zur Traditionsstiftung in der Pädagogik durch Klassiker; in: Horn, K.-Peter; Wigger, L. (Hrsg.): Systematiken und Klassifikationen in der Erziehungswissenschaft, Weinheim 1994, S. 141–168.
41. Zalkind, A.-B. (1996): Von denen, die gestern noch auf der Straße waren, 1928; abgedruckt in: Weitz, S.C.; Frowol, A. A.; Spiegel-Weitz, L. R. (Hrsg.): Makarenko Pädagogik in Selbst- und Fremdzeugnissen, Bd. 3. Kurjasch. Die Gorki-Kolonie 1926–1928, Marburg 1996.

MAKARENKO IN JAPAN – RECEPTION AND IMPLEMENTATION OF MAKARENKO'S IDEA IN A CAPITALIST SOCIETY

Kobayashi Ami
Kaiserslautern, Germany

In 1988 UNESCO ranked Anton Semenovich Makarenko (1888–1939) as one of the top four educators who determined the world's pedagogical thinking in the 20th century. This is not only because his idea of Collective Education was the official educational theory of the socialist countries, but also because numerous educators in non-socialist countries were inspired by his idea. According to Toshihiko FUJII (1934–2008), an educational scientist and Makarenko researcher,

Japan is one of the capitalist countries which were strongly influenced by Makarenko's ideas (Fujii 1988). Makarenko's works were first translated into Japanese after WWII. In the post-war period, Japan went through a democratization process while under the U.S. occupation. In this context, the Japanese Communist Party was legalized, the labor movement strengthened, and ideas of New Education (such as Dewey) as well as Soviet educational science were (re-)introduced. Japanese teachers who had lost trust in the previous militaristic and ultra-nationalistic education, yet were also not satisfied with the American style of education, became enthusiastic about Makarenko's pedagogy. According to Fujii, Makarenko's educational ideas offered a «third» way for teachers and were perceived as containing a good mix of discipline and child autonomy (Fujii 1988).

Publishing houses, educational organizations such as the Japan Teachers Union, as well as individual scholars and teachers, all played an important role in this reception process. The publishing house Meiji Shoten, for instance, published numerous writings of the Academy of Pedagogical Sciences of the Soviet Union, such as Makarenko Complete Edition (1964). According to a former editor of the Meiji Publishing, the publisher itself was not necessarily convinced of communism, but the publishing house benefited greatly because books on Soviet education sold very well and the costs of copyrights and the Russian-Japanese translation were covered by the Japanese-Soviet Society. Moreover an editor, Mitsuru Ebe, who saw himself as socialist activist, tried to change Japanese society through the publications. Ebe, together with two members of the Japanese Communist Party, founded the journal «Life Counseling (Seikatsushidō),» which was one of the most important platforms for teachers and scholars to discuss Collective Education and its implementation. For instance, scholars like Tokumitsu YAGAWA published their articles in the journal and advocated Soviet education, while criticizing US education as being incapable of solving the pedagogical problems existing in Japan. The most important actors in the reception and implementation of Makarenko's ideas were however, teachers of public elementary and secondary schools. For example, Chuji ONISHI (1930–1992) established a study group among teachers in 1954. In this study group teachers read the «Pedagogical Poem» together and tried to put Makarenko's inspirations into practice. From this group Makarenko's collective education was spread through conferences and meetings of the teachers' union. Especially in the second half of the 1950s and in the 1960s, the idea of Collective Education was well received as a means of combating poverty and chaos in post-World War II Japan.

From the late 1960s, however, Collective Education slowly lost its popularity, and criticism of it became louder. One possible reason for this could be the increased breadth of educational offerings (tutors, cram schools, etc.), which many families were now able to afford because of economic growth. The so-called Group Competition (hankyōsō) had been strongly associated with the Collective Education in Japan and was criticized severely as subordinating individuals to groups and restricting individual freedom. The daily Group Competition was introduced to schools, in order to establish an orderly daily rhythm and to teach pupils the necessity of solidarity. In the competition, students' behaviors and school duties (e.g. cleaning) were controlled. Failure to fulfill their obligation properly would cause

minus points for the group; while the best group was applauded, the worst group was criticized in the classroom. We can observe some similarities between the Japanese group competition and the pupils' activities described in the Makarenko's novel «Flags on the Battlements». Reports about hankyōsō published in the journal «Life Counseling» show us diverse outcomes for the group competitions. For instance, one junior high school teacher reported that after a group competition members of the losing groups criticized the individuals responsible for the minus points, but they did not try to collectively find a solution. On the other hand, another teacher reported that after a group competition pupils launched a kind of social project. After a group competition, pupils noticed that one student never did his homework. His group members investigated the reasons behind this and found that the student had no electricity at home. Thus the group launched a fund raising project. While they organized meetings with their parents, the district office, and an electric power company, they also sold handmade school calendars to help pay for some of the electricity.

The group competition in the first case ended in strife, but the group competition in the second example triggered students' collective action to tackle the problems of their classmates. These examples show that reading Makarenko's books and practicing so-called Collective Education is two different things. Many Japanese initiators of Collective Education were convinced of Makarenko's ideas and/or had a positive image of the Soviet Union. However, many teachers also simply adopted the method because it worked well in practice. After the collapse of the Soviet Union, there had been little research on Makarenko in Japan, and the term Collective Education is not heard anymore. However, traces of it can still be seen in Japanese school practice and even among Japanese companies. Group competitions are much less observed today, but there are still many group activities to cultivate solidarity-based responsibility.

Literature and sources:

FUJII, Toshihiko, 1988, «Sekaino Makarenko Kenkyū no Dōkō to Makarenko Kyōikugaku no Hyōka no Mondai (Research on Makarenko in the World and the Problem of how to Evaluate Makarenko's Educational Science)», In: Makarenko, Anton Semenovitch, *Kagakuteki Kunikuron no Kiso*. translated by Fujii, Toshihiko & Iwasaki, Shogo. Tokyo: Meiji.
Seikatsushidō, 1963, (3, 4).

**MAKARENKO UND DIE HEIMERZIEHUNG IN DER DDR
(AUS DER RINGVORLESUNG «DER UKRAINISCHE PÄDAGOG
ANTON S. MAKARENKO UND SEINE INTERNATIONALE BEDEUTUNG».
VOM 5.11.2022 – 30.11.2022)**

*Hilliger Silvana
Potsdam, Deutschland*

Ich bin Silvana Hilliger und ich bin wissenschaftliche Mitarbeiterin bei einer Behörde, die zum Parlament des Landes Brandenburg gehört. Sie heißt Beauftragte des Landes Brandenburg zur Aufarbeitung der Folgen der kommunistischen Diktatur. Jeder Bürger kann sich an uns wenden.

Wir sind eine Ombudsstelle, die Menschen berät und unterstützt, die in der DDR politische Verfolgung oder Unrecht erlitten. Dazu gehören Menschen, die aus politischen Gründen inhaftiert waren (so wie man es jetzt vielfach in Russland erlebt), die ihre Berufe nicht ausüben durften oder die unter schlimmen Bedingungen als Kinder und Jugendliche in Heimen, Psychiatrien und Behinderteneinrichtungen leben mussten. All diese Menschen beraten wir und ein Teil von ihnen bekam auch eine Geldleistung als Anerkennung des Unrechts. Viele tausend Menschen waren schon bei uns.

Außerdem sind wir eine Bildungsinstitution, die über Diktaturen und deren Folgen für die Menschen aufklärt mit Büchern, Ausstellungen, Veranstaltungen, Podcasts.

Diese Ombudsstellen gibt es in allen postkommunistischen deutschen Bundesländern. Es geht darum den Opfern der Diktatur Unterstützung und Wertschätzung zu geben. Sie trugen maßgeblich zu der Demokratie und Freiheit bei, in der wir heute leben. Zugleich sind Menschen, die verfolgt waren, heute benachteiligt. Sie leben in sozial schlechteren Verhältnissen als die Durchschnittsbevölkerung. Sie hatten Nachteile im Beruf und Einkommen, sind häufiger krank. Das betrifft auch viele der früheren Heimkinder. Wir setzen uns für diese Menschen ein auf der politischen und praktischen Ebene.

Ich selbst bin in der DDR aufgewachsen und war im Jahr der deutschen Wiedervereinigung 25 Jahre alt. Ich kenne also beide politischen Systeme: Diktatur und Demokratie.

Wenn man auf die neuste Geschichte Deutschlands schaut, muss man immer zwischen dem Westteil und dem Ostteil unterscheiden, denn nach 1945 verlief diese Geschichte sehr unterschiedlich. Erst 1990 wurde Deutschland wieder ein Land. Ich konzentriere mich heute auf den Teil, der eine sozialistische Diktatur war, die DDR.

Grund ist, dass dort die Schriften von Makarenko eine besondere Bedeutung hatten und in der Pädagogik zur Staatsdoktrin erhoben wurden. Das wirkte sich in der pädagogischen Praxis stark aus. Und ich kann vorwegnehmen, dass ich das aus heutiger Sicht nicht positiv sehen kann. Ich denke, dass Makarenko teilweise

fehlinterpretiert wurde. Grundsätzlich ist davon auszugehen, dass Makarenko in einer humanistischen Tradition stand. Die Achtung vor der Persönlichkeit des Kindes (des «Zöglings») gehörte zu den Grundprinzipien seiner Kollektiverziehung.

Aber er hat eben auch viele Anhaltspunkte geliefert, die ermöglichten, ihn im Sinne der sozialistischen Ideologie groß zu machen. Er selbst war dieser Ideologie auch verbunden. Makarenko wurde zu einer Ikone gemacht und einige Erziehungsmethoden schematisch angewandt. Dabei geriet die Gesamtheit von Makarenkos Pädagogik aus dem Blick¹.

Ein wesentlicher pädagogischer Ansatz, der sich aus der Lehre Makarenkos in der DDR ergab, war die Kollektiverziehung. Sie gilt heutigen Erwachsenen, die als Kinder im Heim leben mussten, als ein Inbegriff von Gewalt, Bedrohung, Erniedrigung und Angst. Ich weiß nicht, ob dies war eine erzieherische Absicht Makarenkos war.

Damit aber waren zentrale Anforderungen der Kollektiverziehung im Sinne von Makarenko nicht erfüllt. Vielleicht können wir im Anschluss darüber diskutieren.

Aber eins nach dem anderen.

In Deutschland wurden das Leid und das Unrecht, das Kinder in Heimen der Jugendhilfe bis 1990 erlebten, lange politisch nicht wahrgenommen. Nur durch den langjährigen und aktiven Einsatz der Betroffenen selbst begann sich die Politik ab 2008 dafür zu interessieren. Es wurden Hilfsangebote eingerichtet und vor allem sollte das Unrecht öffentlich anerkannt werden. Auch deshalb, weil es heute noch Unrecht und Stigmatisierungen von Kindern im Heim gibt.

Bei den Verhältnissen in den Heimen nach dem 2. Weltkrieg spielten die autoritären Erziehungstraditionen eine große Rolle. Sie gehen bis ins Kaiserreich im 19. Jahrhundert zurück und erlebten ihren negativen Höhepunkt in der Nazizeit. Damals wurden alle reformpädagogischen Projekte verboten und die Pluralität der Heimerziehungslandschaft abgeschafft. Die Kinder und Jugendlichen wurden im Sinne der nationalsozialistischen Ideologie sehr autoritär erzogen. Andere Denkweisen wurden bestraft.

Die Pluralität war nach 1945 nicht leicht wieder zu errichten. In der Bundesrepublik gab es große kirchliche Träger, die in konservativen Erziehungstraditionen standen. Erst ab den 60er Jahren gab es dort pädagogische Veränderungen, die mehr den kindlichen Bedürfnissen gerecht wurden.

In der DDR wurde das Heimsystem in den 50er Jahren fast vollständig verstaatlicht. Da die DDR eine sozialistische Diktatur war, wurden alle Bildungsinhalte von der führenden Partei bestimmt. Da die DDR aus der sowjetischen Besatzungszone entstanden war, spielte der stalinistische Einfluss eine große Rolle. Damit kam auch die Übernahme der Lehre Makarenkos.

In die Heimerziehung der DDR wurden früh die Prinzipien von Kollektiverziehung und Arbeitserziehung übernommen. Dabei bezog sich die

¹ Weitz «Zum Beispiel Makarenko» in Verena Zimmermann «Den neuen Menschen schaffen», S. 51

sozialistische Partei vor allem auf die Sowjetpädagogik mit Makarenko. Das sind aber auch die Prinzipien, die von den ehemaligen Heimkindern im Nachhinein am meisten kritisiert wurden, weil sie als Unterordnungs- und Unterdrückungsprinzipien angewendet wurden.

In der Praxis der Heimerziehung fanden sich die Ansprüche Makarenkos, mit denen er diese Prinzipien verband, nicht mehr wieder. Sie führten nicht zu motivierten, sich selbst lenkenden und mit dem Kollektiv in Interaktion stehenden Menschen. Vielmehr brachten sie Angst Gewalt, Bestrafung, Unmündigkeit mit sich. Diese wirken in die kindlichen und jugendlichen Seelen so tief, dass viel Betroffene bis heute belastet sind.

Wie stellte sich die Kollektiverziehung in der Heimerziehungspraxis der DDR dar?

1. Der Gruppendruck führte bei den jungen Menschen zu Erfahrungen von Entindividualisierung und Entsolidarisierung. Sie lernten nicht, dass sie als einzelner Menschen eine Bedeutung haben, dass sie ein Individuum mit eigenen Rechten sind. Sie lernten sich an die Gruppe anzupassen. Es zählte nicht der einzelne, sondern nur das Gruppeninteresse, das in der Regel in der Erfüllung von Aufgaben bestand (wie Reinigung, Geländearbeit usw.)

Die Kinder und Jugendlichen lernten nicht zusammenzustehen und sich gemeinsam einzusetzen, sondern sie lernten Konkurrenz und gegenseitige Ablehnung. Der andere konnte kaum zum Freund, viel eher zum Feind werden. Die Erzieher entledigten sich ihrer Verantwortung und wiesen die Erziehung in Form der Selbsterziehung an die Gruppe zurück. Die Gruppe sollte sich selbst führen durch einen Führer. Damit wurden die Jugendlichen in ihren Konflikten und dem Druck von außen (Anforderungen an Erfüllung von Aufgaben und Disziplin) schwer überfordert. Sie bauten keine Bindung zum Erzieher und der Erwachsenenwelt als Vorbild auf. Es hieß, die Jugendlichen erziehen sich gegenseitig und selbst. Praktisch hieß es, der Erzieher mischte sich nicht in Konflikte der Jugendlichen ein. Im Gegenteil, er schürte sie zum Teil, um selbst der Verantwortung für die Erfüllung von Aufgaben zu entgehen.

2. Diese Phänomene führten zu gruppeninternen Unterdrückungsmechanismen, die mit Gewalt verbunden waren. So wurde die Gruppe zum Ort der Angst vor Schlägen, Demütigung, Beschämung. In verschiedenen staatlichen Inspektionsberichten ist darauf im Laufe der Zeit immer wieder verwiesen worden. Viel verändert wurde nicht, da das Grundprinzip der (einer auf Kontrolle und Unterdrückung der Individualität des Einzelnen in einer so verstandenen) Kollektiverziehung bis zum Schluss bestehen blieb.

Was stellte sich die Arbeitserziehung in der Praxis dar?

1. Die Arbeitserziehung ging in der DDR oft zulasten der Bildung. Bei Makarenko gehörten Arbeit und Bildung zusammen. In der DDR wurde die Arbeitserziehung in den Jugendwerkhöfen und Durchgangsheimen von der Bildung so gut wie entkoppelt. Kinder in diesen Heimen konnten nicht mehr in die allgemeinbildenden Schulen gehen, sondern unterlagen fast nur der erzwungenen Arbeit. Sie machten keine vollwertige Berufsausbildung, sondern einen nicht

anerkannten Teilabschluss. Sie verdienten sehr wenig Geld und ein Teil des Lohnes wurde für die Heimkosten einbehalten.

2. Die Arbeitserziehung war eher ein Disziplinierungsinstrument, denn ein Entwicklungsinstrument. Die Jugendlichen mussten in Bereichen arbeiten, die sie nicht selbst gewählt hatten und unter Bedingungen, die oft nicht jugendgemäß waren. Z.B. schwere körperliche Arbeit in Betrieben oder Wäschereien. Teilweise mussten sie im Schichtsystem arbeiten.

3. In allen anderen Heimarten gehörte zur Arbeitserziehung, auch bei jüngeren Kindern, die Selbstbedienung. Diese war weit gefasst. Nicht nur das Ordnung halten im eigenen Zimmer, sondern die Reinigung des gesamten Gebäudes und der Außengelände gehörten oft dazu.

In unserer Beratungsstelle haben wir mehr als 4000 ehemalige Heimkinder beraten. Sie erzählten nicht nur von den damaligen Geschehnissen, sondern auch von den Folgen, die sie davontrugen. Gerade die fehlende anerkannte Ausbildung führte lebenslang zu Benachteiligungen bei der Arbeitssuche und beim Lohn. Die schwere körperliche Arbeit führte zu gesundheitlichen Folgen sowohl im orthopädischen als auch im psychischen Bereich.

Die vielen Erniedrigungen, die fehlende Wärme im Erziehungsalltag, die Schläge, die Beruhigung durch Psychopharmaka, das Einsperren im Arrest und viele andere Formen körperlicher und psychischer Gewalt führten zu vielen psychischen und physischen Folgen. Es entstanden Suchtprobleme, Beziehungsunfähigkeit, Angstzustände, Depressionen, Aggressionen und viele anderen Belastungen.

Wenn Kinder in ihren verschiedenen Entwicklungsphasen keine verlässlichen Bindungen zu Betreuungspersonen haben, keine Wertschätzung erfahren, keine oder zu wenig Unterstützung bei der Förderung, sondern sich abgelehnt und wertlos fühlen, wirkt das ein Leben lang nach. Vielmehr ist es wichtig, ihre Bedürfnisse wahrzunehmen und zu erfüllen und ihnen zu zeigen, dass man sie achtet und unterstützt.

Deshalb ist es wichtig, diese Strukturen der schwarzen Pädagogik zu erkennen und sich immer wieder selbst als Erzieher oder Sozialarbeiter zu befragen, ob man seiner Verantwortung wirklich nachkommt, den Kindern ein gelingendes Aufwachsen zu ermöglichen.

Silvana Hilliger, 08.11.2022

ДОПОМОГА ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ПОЛІТИКІВ, ПЕДАГОГІВ, ВЧЕНИХ, СТУДЕНТІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ФОРМУЛИ МИРУ В УКРАЇНІ

*Гриньов Р. С., Герасимов Я. О.
Аріель, Ізраїль*

*Ковальчук А. Р., Гриньова М. В.
Полтава, Україна*

Президент В. О. Зеленський окреслив напрями, за якими кожен може стати співтворцем миру: Разом ми реалізуємо формулу миру, спрямовану на тисяч життів. Це відновлення сили міжнародного права. Це оновлення архітектури безпеки. Це повернення глобальної стабільності, без якої страждають усі у світі. І це сенс того, для чого співпрацюють сумлінні країни світу.

Мир – це глобальна цінність. Те, що важливо для кожної людини на землі. Від самого початку повномасштабної війни РФ проти України Ізраїль зайняв позицію, відмінну від більшості демократій. Ізраїль обмежується наданням Україні гуманітарної допомоги, не тільки щоразу відмовляючи Києву у військовій допомозі, а й не допускаючи передачу третіми країнами зброї, що містить ізраїльські комплектуючі. Змінити цю позицію може нинішнє зближення Росії та Ірану. Як оплату за іранські безпілотники і ракети РФ може передати Тегерану ядерні технології, що може бути смертельно небезпечно для Ізраїлю.

Ізраїль – відносно невелика країна на Близькому Сході, яка стикається з колосальними проблемами в плані безпеки. Свою військову техніку військовослужбовці використовують практично щодня, тому що знаходяться на Близькому Сході – а це один із найнестабільніших регіонів у світі, і ми весь час за крок від наступної війни. У такій ситуації Ізраїль виявляє певну обережність, думаючи насамперед про безпеку своїх громадян і про безпеку своїх військовослужбовців.

Ізраїль підтримує Україну у війні проти Росії у більшому масштабі, ніж відомо громадськості. Про це заявив посол Ізраїлю в Німеччині Рон Просор в інтерв'ю WAZ. Він закликав поставитися з розумінням до стриманої позиції Телль Авіва щодо військової допомоги Києву. За словами Просора, Ізраїль допомагає Україні, «але за лаштунками та значно більше, ніж відомо». Він пояснив, що Ізраїль змушений діяти тихо, оскільки у Росії перебуває велика єврейська громада. «У нас росіяни в Сирії. Як ви знаєте, ізраїльська армія регулярно припиняє постачання озброєнь з Ірану до Сирії та Лівану. Серед них – іранські безпілотники та ракети, які Росія використовує в Україні», – розповів посол [1].

Ізраїль з першого дня війни сказав, що підтримує Україну, виступає проти війни, засуджує російську агресію проти України. З першого дня Ізраїль ухвалив стратегічне рішення надати максимальну допомогу Україні, яку країна може собі дозволити. Не перетинаючи «червоних ліній» і не поставивши під

удар свої національні інтереси. Не створюючи загрози життю простим ізраїльтянам. Президент США Джо Байден та прем'єр-міністр Ізраїлю Яір Лапід підписали «Єрусалимську декларацію» про американсько-ізраїльське стратегічне партнерство. У декларації йдеться про важливість передачі Україні гуманітарної допомоги.

Ізраїль із першого дня війни активно допомагає Україні, насамперед у галузі охорони здоров'я. Це і польовий госпіталь, переданий Україні, і прийом на лікування та протезування поранених військовослужбовців ЗСУ. Це також прийом і лікування в Ізраїлі дітей з онкологічними захворюваннями. Це десятки тонн медикаментів, які Ізраїль передав Україні. Крім того, понад 150 осіб пройшли навчання в Ізраїлі: насамперед психологи, соціальні працівники, люди, пов'язані з системою освіти (бо ізраїльська система освіти функціонує в умовах постійної воєнної загрози).

Встановлено польовий шпиталь, який розміщений у районі Львова, і за час перебування ізраїльських лікарів там вони надали допомогу 6000 українцям – біженцям та місцевим мешканцям. Десятки людей, яких було доставлено до Ізраїлю для лікування. Це діти з лікарні «Охматдит» з онкологічними захворюваннями. Це пацієнти, які були в ізраїльському польовому шпиталі, яких потім було вирішено перевести до Ізраїлю і там продовжити лікування. До речі, мобільний госпіталь назвали «Яскрава зірка» – на честь колишньої прем'єр-міністерки Ізраїлю Голди Меїр, яка народилася в Києві й створила Національну ізраїльську агенцію гуманітарної допомоги. Це ті виклики, які сьогодні стоять і перед Україною.

З перших днів війни сотні тонн гуманітарної допомоги направлялися в Україну. На прохання української сторони Ізраїль офіційно поставив каски, бронежилети. Починаючи з лютого запрацював гуманітарний повітряний міст для допомоги Україні. Броньовані машини швидкої допомоги та десятки тон ліків шістьма літаками доправлялися в Україну.

Перші 27 українських фахівців у сфері психічного здоров'я, які працюють у закладах та структурних підрозділах МОЗ, МВС, Міноборони, Мінсоцполітики, Мінветеранів, Мінреінтеграції, пройшли тренінг в ізраїльському центрі травми та стійкості NATAL. До речі, NATAL спеціалізується на травмах і стресі, пов'язаних із війною та тероризмом і є одним з найкращих таких центрів у світі. Ініціатором такого навчання є перша леді України Олена Зеленська та перша леді Ізраїлю Міхаль Герцог. Я вважаю, що ця ініціатива є дуже важливою, адже багато людей сьогодні в Україні страждають через війну й отримують психологічні травми, з якими складно впоратися без сторонньої допомоги [2].

Сучасні ізраїльські технології рятують життя в Україні. Ізраїльська компанія Carbyne допомагає українським співробітникам екстрених служб рятувати постраждалих від російських обстрілів житлових будинків. Розроблені фахівцями компанії технології дозволяють екстреним службам отримувати повну інформацію в режимі реального часу, зокрема відео, фотографії та повідомлення. Був випадок, коли сім'я опинилася в пастці в зруйнованій ракетною будівлі. Рятувальникам було важко зрозуміти, де були

люди. Будівлі, що стояли зовні, передали відео з місця влучення снаряда в поліцію. Програма визначила, на якому поверсі знаходяться люди та склала маршрут для роботи пожежників.

Ізраїль надає таку допомогу, яка може собі дозволити. Ізраїль активно підтримує Україну і на міжнародній арені, голосуючи за Україну, голосуючи на підтримку України в міжнародних організаціях, в Організації Об'єднаних Націй, і надаючи велику й важливу гуманітарну допомогу Україні. Ізраїль заборонив зареєстрованим за кордоном яхтам і літакам перебувати в країні понад 48 годин – це ті дії, що спрямовані на те, щоб утримати російських олігархів від переїзду до Ізраїлю. Міністерство закордонних справ Ізраїлю публічно попередило свої посольства не приймати пожертвувань від осіб, яким загрожують санкції [1].

Росія відіграє дуже важливу роль на Близькому Сході. Російська військова присутність на Близькому Сході дуже суттєва, особливо після 2015 року, коли РФ помітно розширила свою присутність у Сирії. При цьому на території Сирії та Лівану – двох країн, що межують з Ізраїлем, – базується терористична організація, яка йому загрожує. Також плацдарм для завдання ударів прагне створити інша відверто ворожа держава – Іран. Тому Ізраїлю так важливо мати можливість діяти без перешкод у тих місцях, де нам необхідно боротися з терором, боротися з іранською присутністю. Про це Ізраїль постійно, особливо з 2015 року, веде діалог із Росією. А саме по каналу комунікації з цього конкретного питання – щодо військової присутності та воєнних дій Росії та Ізраїлю в цьому регіоні. Це життєво важливе питання для безпеки своїх жителів, тому не можемо брати на себе невинуваті ризики в цьому питанні. Будь-яка спроба Ірану отримати ядерну зброю викличе реакцію Ізраїлю. Не можна допустити ситуацію, коли Іран матиме ядерну зброю – цією ядерною зброєю він погрожуватиме Ізраїлю та іншим країнам. Тому Ізраїль зробить все для того, щоб ядерної зброї в Ірану не було, а саме стежить за їхніми діями, обмінюється досвідом, зокрема і з українськими колегами.

Ізраїль володіє всією інформацією і знає, що відбувається в плані використання іранського озброєння, іранських безпілотників тут, на території України, і веде діалог із цього приводу з представниками України.

Вплив Росії на громадську думку в Ізраїлі дуже сильно перебільшений. «Російська вулиця» (неофіційна назва вихідців із пострадянських країн. – ЄП) в Ізраїлі охоплює пів мільйона вихідців з України, які також говорять російською мовою, тому не правильно усіх зараховувати до агентів російського впливу. Більшість ізраїльтян, як російськомовних, так і не російськомовних, підтримують Україну – це видно з опитувань, якщо почитати соціальні мережі, почитати реакції.

Ізраїльтяни з першого дня активно підтримували Україну, виходили на масові демонстрації на її підтримку, збирали гроші, відправляли речі, медикаменти в Україну. Україна – це країна, яка зазнала агресії. Як визначають українці для себе перемогу в цій війні – це їхня особиста справа. Україна робить зараз усе для того, щоб цієї перемоги домогтися. Ізраїль же буде радий, якщо ця війна закінчиться.

Ізраїль був готовий від самого початку війни – і готовий сьогодні – прийняти у себе будь-які переговори, якщо це допоможе якнайшвидшому закінченню війни. При цьому ми пропонували вести переговори не просто в Ізраїлі, а в Єрусалимі – святому місті для представників усіх релігій. Саме в цьому його перевага для мирних переговорів. [3]

Список використаних джерел:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=9OJqZVOoEcg&feature=youtu.be>
2. <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/17/stattja/polityka/chym-izrayil-mozhe-pidtrymaty-ukrayinu-vijni-ta-koly-zminytsya-polityka-tel-aviva>
3. <https://www.unian.ua/world/izrajil-pidtrimuye-ukrajinu-u-viyni-bilshe-nizh-vidomogromadskosti-posol-12125019.html>

НЕВІДОМІ ВІРШІ АНТОНА МАКАРЕНКА

*Бажан В. В.
Полтава, Україна*

Спадщина видатного українського педагога, літератора і освітнього менеджера Антона Макаренка надзвичайно багата і різноманітна. Навіть зараз, через 84 роки після його смерті, макаренкознавці не можуть назвати точне число окремих документів, що належать перу Антона Семеновича. В авторитетному восьмитомному фундаментальному виданні творів педагога, яке побачило світ в СРСР у 1983–1986 роках, наприклад, вміщено всього 409 авторських текстових одиниць, в той же час, за підрахунками полтавської макаренкознавчої школи, на сьогодні вже відомо понад 890 рукописних або машинописних текстів Макаренка. Сюди входять: літературні, літературно-критичні та публіцистичні твори, ділові і особисті листи, тексти виступів, службові документи, тексти особистого характеру тощо [6, с. 7].

Основна частина неопублікованих або частково опублікованих авторських текстів А. Макаренка зберігаються та вивчаються дослідниками у фондах вітчизняних та закордонних архівних установ – Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Державного архіву Харківської області, Державного архіву Полтавської області, Музею А. С. Макаренка Кременчуцької міської ради Полтавської області, Російського державного архіву літератури і мистецтва у Москві тощо. Поряд з цим існує й інше місце зберігання макаренківських текстів – це приватні колекції, зміст яких не завжди потрапляє в поле уваги вчених. Саме тут іноді, але доволі рідко, трапляються нові і навіть сенсаційні знахідки.

Так, в колекції Полтавського приватного художнього музею імені В. Бажана зберігається низка ще зовсім невідомих (!) дослідникам рукописів Антона Семеновича. Відкриття, ретельне дослідження та введення до наукового обігу цих документів, безумовно, стане неординарною подією не лише для українського, але й світового макаренкознавства.

Всі тексти належать до 1920–1922 років, вони написані пером,

фіолетовими або чорними чорнилами на білому папері, частково на аркушах із блокноту, одним із каліграфічних почерків Макаренка. Всі тексти російськомовні. Особливу унікальність документам надає той факт, що частина з них, це зразки такої нетипової для видатного педагога жанрової форми, як поезія.

На сьогодні відомо лише 12 віршів А. Макаренка, які зберігаються у фондах Музею А. С. Макаренка Кременчуцької міської ради Полтавської області, це вірші «Прохання», сонет «Стогін», а також вірш «Канцона» та декілька епіграм і жартівливих замальовок в альбомі сестер Костецьких. Крім того текст одного вірша, «До надій», який був знищений самим автором, наводить у своїх спогадах його брат Віталій Семенович [2, с. 54]. Всі три поетичні твори підписані лише літерою «Т», це означає, що вони були адресовані комусь із близького оточення Макаренка – відомо, що у вузькому колі родичів та друзів його ще з дитинства називали «Тося». Варто докладно зупинитися на специфіці текстів цих рукописів і з'ясувати контекст їх походження.

Перший із віршів має назву «Ніч». Звертає на себе увагу одна особливість – він написаний з використанням літер Ъ (ять) та ъ (йор), що були вилучені із вжитку орфографічною реформою 1917–1918 років. Використовуючи стару орфографію, автор, ймовірно, в такий своєрідний спосіб апелює до свого спільного з адресатом дореволюційного минулого.

Вірш датований 14-27 грудня 1920 року, тобто створений у найдраматичніший момент історії Полтавської трудової колонії імені М. Горького – 4 і 18 грудня до неї були направлені за збройні розбійні напади перші 10 вихованців віком від 15 до 18 років [8, с. 502] – найважчі, найбільш небезпечні, зовсім некеровані молодики, про яких Макаренко написав у своїй «Педагогічній поемі»: «Вихованці наші були гарно вдягнені: галіфе, франтівські чоботи. Зачіски їхні були останньої моди. Це зовсім не були безпритульні діти. [...] В перші дні вони нас навіть не ображали, просто не помічали нас. Надвечір вони вільно йшли з колонії і поверталися вранці, стримано посміхаючись назустріч моїй проникливій соцвихівській догані» [1, с. 10-11]. 22 грудня один із «вихованців», Бендюк, був заарештований за скоєне вночі вбивство та пограбування.

Про ці саме дні Антон Семенович писав: «Довгими зимовими вечорами в колонії було моторошно. [...] Колонія дедалі більше набувала характеру «малини» – злодійського кубла, у ставленні вихованців до вихователів все більше позначався тон постійного знущання та хуліганства. При виховательках уже почали розповідати сороміцькі анекдоти, грубо вимагали подати обід, шпурляли в їдальні тарілки, демонстративно гралися фінками і глумливо розпитували, скільки в кого є добра...» [1, с. 11, 13] Фінки і вірші – зворушливий колорит часу.

Ночь

*Я огонь потушил. За холодным окном
Поле белое спит и не спит,
А за полем, туманясь под лунным лучом,
Далеко сонный город молчит.
Мне так радостно знать: в этот утренний час
Ты ведь спишь, дорогая, ты – сон,
И никто не следит за лучом твоих глаз,
Никого не ласкает и он.
Одному мне просторно и вольно послать
Тебе мысль и молитву тебе.
Я один, я умею давно презирать
Пошлость счастья и пошлость в борьбе.
Ну, а вдруг ты не спишь? Вдруг бессонная ночь
Бурной радости, неги полна?
Отняла у меня, унесла тебя прочь
Своенравного счастья волна?
Ничего. За холодным, холодным окном
Я не вижу, не чую всего.
Только поле под пристальным лунным лучом.
И я полю скажу: «Ничего».*

14-27 декабря 1920 г. Т.

Два інші вірші (обидва без назви) написані у Москві восени 1922 року з інтервалом у три дні. Перший з них датований 16 жовтня – тобто був створений за два дні після того, як здійснилася давня мрія Макаренка щодо здобуття вищої освіти – його було зараховано до Центрального інституту організаторів народної освіти імені Є. О. Літкенса. До речі: вже 27 листопада педагог змушений був кинути навчання – керівництво полтавської освіти зажадало повернути свого успішного «завкола» для порятунку колонії імені Горького, що без нього починала повільно руйнуватися.

*Потух огонь в твоём окне...
Мои неслышные моления
Ты не узнала в ярком дне.
И ночью в синей вышине
Златую нить из вдохновенья,
Мечту я создал в тишине.
Как я хотел живую нить
Над распростертыми полями
Так жутко радостно хранить,
Таким молчаньем перевить
Её с тоскующими днями,
Забуть тебя – мечту любить!*

*Но каждой ночью все один,
Давно уже немой и дикий,
У притаившихся гардин
Играл как пьяный арлекин,
Я молчаливо с жутью тихой,
С отравой вспыхнувших картин.
Сталь холодна в твоём кинжале,
Но сердце молится в ответ:
Мои замершие печали
Вдруг ожили в далекой дали.
Люблю тебя! Пусть твоё «Нет»
Не холоднее будет стали.*

Москва, 16 окт. 1922 г. Т.

*Кто-то дышит, кто-то бродит,
Чья-то тень в дверях,
Кто-то к нам незванный входит
В пыльных сапогах.
Расцветенные обои
Я сорвал в толпе,
Там за каменной стеною
Лодка на реке!
Красным вихрем полыхнули
Звонкие огни,
Мы бортом едва черпнули,
Далеко они.
Черных волн струи и грани
Не пожнут побед –
Отражен в их злом сверканьи
Золотой рассвет.
Замерли уключин стуки,
На берег бегу:
Ты протягиваешь руки,
Ты на берегу!*

Москва, 19 окт. 1922. Т.

Всі три вірша адресовані якійсь невідомій жінці, або, враховуючи часову відстань між датами їх написання, окремим жінкам, і є, по суті, поетичною формою освідчення в коханні. Нічого в текстах не вказує на конкретну особу, але, якщо припустити, що більш ранній текст, вірш «Ніч», присвячений не уявній, а реальній людині, то нею, принаймні, не може бути багаторічна близька подруга Макаренка Єлизавета Федорівна Григорович, бо вона з перших днів завідування ним колонією «для морально дефективних дітей»

була поруч – працювала у новій установі секретарем педагогічної ради, керівницею навчальної роботи та фельдшеркою [4, с. 33, 54, 56, 150, 152, 176, 177, 176, 211, 213, 235, 247, 265, 266; 5, с. 10-12, 42, 103, 104, 126]. Крім того до 1920 року їх стосунки пережили певну еволюцію і, за спогадами Віталія Семеновича, ця пара вже нагадувала скоріше гарних друзів, аніж коханців [2, с. 54].

Але завісу над таємницею адресату любовної лірики Макаренка відкриває четвертий документ із цієї ж колекції – лист педагога до Віри Яківни Костецької – однієї з числа його друзів часів навчання в Полтавському учительському інституті (1914–1917 рр.).

Віра і її сестра Катерина працювали вчительками у Полтавському шостому міському початковому училищі імені М. В. Остроградського, яким в той час керувала Єлизавета Григорович [3, с. 73]. Всі вони втрьох наймали будинок на Пушкінській вулиці у Полтаві, де студент Антон Макаренко був частим гостем. Віталій Семенович так характеризує сестер: «Сестри Костецькі були витончені, тонкі, тендітні дівчата з величезними очима». Віру ж він називає «скромною, тихою» [2, с. 54].

Віра Яківна Костецька (фото 1910-х років)

В той час Антон був закоханий у Катю Костецьку, а Віталій – у Віру. Але з часом ситуація кардинально змінилася: Катя не відповіла на почуття Антона, а Віталій, офіцер імператорської армії, з яким під час Першої світової війни Віра листувалася, потрапив до Білої армії і у 1920 році емігрував із залишками врангелівських військ. У 1919 році після майже дворічної відсутності Макаренко повернувся до Полтави, зайнявши посаду завідувача полтавським міським нижчим початковим училищем імені Куракіна і знову став частим гостем у сестер Костецьких. Очевидно, саме у цей час у нього виникли романтичні почуття до Віри Яківни. Наведемо повний текст цього зворушливого послання.

Москва 27 ноября 1922 г.

Вера! Не знаю, зачем и почему я посылаю Вам то, что написано в двадцатом году. Так и поймите, что это нечто иррациональное. Я прожил эти полтора месяца в Москве, как во сне, и снилось мне только одно: Вы. Я послал Вам два стихотворения, но очень жалею: они неудачны, хоть и искренни до последних глубин. Простите за них и простите за эти два письма. Все дело в том, вся трагедия в том, что Вы никогда ничего не понимали. Я мог погибнуть, мог отдаться Вашему непониманию и исчезнуть в Вашей силе. Этого не случилось, кто знает к лучшему или к худшему.

Я возвращаюсь в Полтаву. Нашел в себе силу отрицания Москвы, московской науки, московских театров, общества, даже больше – отрицания моей собственной силы. Я бы мог приобрести здесь известность и даже славу. Но... у меня выросли крылья – «два мощных, два живых крыла». Как хотите это понимайте, но это правда. Верочка, звездочка, серьезно! Я теперь буду не ходить, а летать.

Если Вы родная, не постыдитесь сказать это. Мне это нужно как орлу ветер в пустыне. Если не родная, прогоните, я улечу... выше, выше, так, чтобы Вы не видели.

Ваш Т.

У наведеному документі привертають увагу декілька місць. По-перше, тепер ми бачимо, що всі три вірші об'єднані однією обставиною: вони дійсно адресовані Вірі Костецькій, але перший з них, «Ніч», вона прочитала лише через два роки після його написання. Можна припустити, що такі палкі освідчення в коханні так і залишилися без відповіді, оскільки поки що не виявлено жодних підтверджень якихось близьких стосунків між видатним педагогом і причиною його романтичних настроїв.

В тексті листа привертає увагу такий фрагмент: «Я міг загинути, міг віддатися Вашому нерозумінню та зникнути у Вашій силі», він явно перегукується з рядком із освідчення в коханні Макаренка іншій жінці – майбутній дружині Галині Стахіївні Салько, яке він написав у липні 1927 року: «я зумію урочисто зітліти і зникнути з усіма своїми талантами та принципами...» [7, с. 20].

Але по-справжньому «сенсаційно» для нинішнього часу лунає інше визнання педагога, яке виходить за межі суто любовної теми, це пояснення внутрішніх, глибинних причин повернення у Полтаву: «Знайшов у собі силу заперечення Москви, московської науки, московських театрів, суспільства, навіть більше – заперечення моєї власної сили. Я міг би здобути тут популярність і навіть славу. Але... у мене виростили крила – “два потужні, два живі крила”». Цей вислів Макаренка фактично повторює знамените гасло «Геть від Москви!», що лише через три роки прозвучало з вуст українських літераторів на чолі з Миколою Хвильовим.

Можемо припустити, що саме у цей момент відбуваються серйозні зрушення у системі професійного самовідчуття Макаренка, бо, як ми знаємо, наступні роки позначені успішною апробацією його педагогічної системи, зміцненням і широким суспільним визнанням Полтавської/Харківської

трудої колонії імені М. Горького, становленням його як видатного педагога-новатора. Символічно в цьому відношенні звучать наступні слова Антона Семеновича: «Я тепер не ходитиму, а літатиму».

Не викликає сумнівів, що вся представлена тут колекція рукописів Антона Макаренка походить із сім'ї Віри Яківни Костецької або її нащадків. Ці унікальні документи, без сумніву, ще стануть об'єктом прискіпливого мово- і літературознавчого аналізу, але для сучасного макаренкознавства вони є безцінним свідченням внутрішніх переживань Макаренка – глибоко обдарованої, неймовірно чутливої, поетичної особистості.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А. С. Педагогічна поема. К. : Рад. школа, 1977. 508 с.
2. Макаренко В. Мой брат Антон Семенович. Воспоминания, письма / Под ред. Г. Хиллига. Marburg, 1985. XVIII, 201 с. (Opuscula makarenkiana Nr 3).
3. Памятная книжка Полтавской губернии на 1914 год / Изд. Полтав. Губернского Стат. Ком. Полтава : Типо-литогр. Губернского Правления, 1914. XXXII, 509 с.
4. Полтавська трудова колонія ім. М. Горького в документах і матеріалах (1920–1926 рр.). Ч. 1 / авт.-укл.: О. П. Єрмак, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич ; за ред. І. А. Зязюна. Полтава, 2002. 269 с.
5. Полтавська трудова колонія ім. М. Горького в документах і матеріалах (1920–1926 рр.). Ч. 2 / авт.-укл. : О. П. Єрмак, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич, А. В. Ткаченко ; за ред. І. А. Зязюна. Полтава, 2002. 216 с.
6. Ткаченко А. В. Професійний розвиток і саморозвиток особистості в творчій спадщині А. С. Макаренка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». К., 2014. 44 с.
7. «Ты научила меня плакать...» (Переписка А. С. Макаренко с женой. 1927–1939) : в 2 т. Т. 1 / сост. и комментарии Г. Хиллига и С. Невской, введение Г. Хиллига. М. : Витязь, 1994. 216 с. (Серия «Неизвестный Макаренко»).
8. Хиллиг Г. В поисках истинного Макаренко. Русскоязычные публикации (1976–2014) / Полтав. нац. пед. ун-т имени В. Г. Короленко. Полтава, 2014. 778 с.

ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ІМАГОЛОГІЇ: ПРОДОВЖЕННЯ МАКАРЕНКІАНИ

*Дічек Н. П.
Київ, Україна*

Збираючи і вивчаючи протягом понад тридцяти років зарубіжні англомовні¹ публікації, присвячені безпосередньо чи опосередковано особі й виховній діяльності Антона Макаренка, дійшли певних узагальнень, які викладемо далі. А спочатку зазначимо теоретичні засади, на яких основою свої дослідження.

У книзі «А. Макаренко і світ» (2005) на матеріалі аналізу англомовних

¹ Знання англійської мови уможливило вивчення текстів, написаних чи оприлюднених за кордоном цією мовою. Тому, незалежно від державної приналежності авторів, а вони репрезентують понад 70 країн, об'єктом дослідження були саме англомовні видання і публікації.

студій нами схарактеризовано реперні точки у розгортанні протягом ХХ ст. вітчизняних і зарубіжних студій, присвячених життєдіяльності і виховній практиці Антона Семеновича Макаренка [1]. Було доведено виникнення у світовій педагогіці окремого напрямку досліджень – *макаренкознавства*, представники якого вивчають й інтерпретують створені А. Макаренком теорію виховання, засади соціальної педагогіки. Відповідно сукупність таких досліджень означено як *макаренкіану*. Обґрунтовано виокремлення у макаренкознавстві ХХ ст. трьох періодів, що відрізняються інтенсивністю звернень до ідей виховника, характером їх оцінок. Засвідчено неоднозначне ставлення і до А. Макаренка і до його виховних здобутків і в колишніх країнах соціалістичного табору (починаючи з 1950-х років і до кінця 1980-х років), і в колишньому СРСР, і в країнах західної демократії. Аргументовано, що протягом другої половини ХХ ст. ідеї Антона Семеновича спричинили появу великої кількості зарубіжних праць, в яких з різних світоглядних, наукових, фахових позицій відрефлексовувалися його педагогічні погляди та робота з ресоціалізації маргінальної молоді, вивчалася його особа як видатного теоретика і практика педагогіки, як представника радянського освітнього дискурсу.

З'ясовано, що осмислення зарубіжними дослідниками освітньо-виховних ідей А. Макаренка, підтверджених успішним педагогічним досвідом, характеризується змінами у їх тлумаченні на різних історичних відтинках часу, наявністю діаметрально протилежних підходів до їх освоєння й оцінки, розмаїттям цілей, які ставили перед собою ті чи ті дослідники. На нашу думку, протягом ХХ ст. сформувалося три ключові рушійні мотиви звернення до спадщини А. Макаренка:

– ознайомлення зарубіжних освітян з ідеями і особою українського педагога засобом опису та інтерпретаційного цитування його творів, формулювання авторської суб'єктивної оцінки його досягнень як непересічного явища в освіті, як «іншого» досвіду;

– аналітичний опис виховного досвіду дитячих установ, організованих і керованих А. Макаренком, із задіянням зіставно-порівняльного методу, текстологічного аналізу, формулювання суб'єктивної оцінки здобутків в аспекті спроб адаптації досвіду, переважно у межах соціальної або пенітенціарної педагогіки;

– використання прикладу діяльності А. Макаренка у ході різноманітних побудов критично-інтерпретаційного образу радянської доби і радянської педагогіки (особливо в межах досліджень такої галузі гуманітаристики як «советологія», що з розпадом СРСР, як предмету вивчення, поступово зникла).

Варто окремо виділити ґрунтовні розвідки німецьких учених Марбурзької лабораторії з вивчення спадщини А. Макаренка (1960–1990-ті роки), які здійснили не лише глибоке аналітико-текстологічне вивчення праць педагога¹, його роботи, віднайшовши в українських архівах невідомі документальні

¹ Протягом 1960-1990-х років німецькі дослідники опублікували 12 видань серії «Макаренко-реферат», розкрили роль численних колег і опонентів А. Макаренка, здійснили видання листування педагога, що дало змогу опукліше відобразити діяльність і особистість Антона Семеновича, і збагатити міжнародну макаренкіану.

матеріали, а відкрили невідомі сторінки його життєдіяльності¹. На вшанування пам'яті, наголосимо на визначальному внеску у розвиток не лише зарубіжного, а й українського макаренкознавства керівника цього проєкту, професора Гьотца Хілліга (1938–1919).

Продовжуючи у ХХІ ст. збирання та аналіз публікацій із зарубіжного макаренкознавства, маємо підстави стверджувати, що ім'я педагога не зникло з педагогічного дискурсу, воно ввійшло в педагогічний обіг як ім'я видатного педагога світового рівня [2-7].

Реалізуючи ідею хронотопічного простежування долі макаренкознавства в нових умовах глобалізованого світу, у цьому дослідженні доповнимо макаренкіану ХХІ ст. першою, відомою нам, публікацією автора з Індії – професора Арвінда Гупти (Gupta, Arvind). Це широко знаний в Індії вчений і перекладач освітніх творів², розробник іграшок-саморобок або дидактичних іграшок із сміття (toys from trash), популяризатор наукових знань, член індійського товариства з вивчення історії освіти, афільований співробітник прогресивного навчального закладу «Баалабалага. Природолюбна школа для радісного навчання (An eco friendly school for joyful learning)».

Завдяки Інтернет з'ясовано, що А. Гупту було кілька разів нагороджено за «багаторічні зусилля з популяризації науки та створення дидактичних іграшок для дітей». Зокрема 2018 р., на передні Дня Незалежності Індії Арвінд Гупта одержав одну з найвищих цивільних нагород країни «Padma Shree» [9].

Саме Арвінду Гупті належить невелика стаття «Малолітні злочинці, горді громадяни» [8], присвячена А. Макаренку-педагогу.

Стисло подаючи відомості про життєвий шлях А. Макаренка, А. Гупта наголошує на пролетарському походженні педагога і виокремлює його віру в те, що людину формують обставини життя, тому «важкі небезпечні постреволуційні часи породили [в СРСР – прим.] велику кількість неповнолітніх правопорушників», що стало серйозною соціальною проблемою. А. Макаренко, як «особа свого історичного періоду», пише А. Гупта, був переконаний, що товариське і безпечне середовище [виховне – прим.], любов, довіра у перевиховному закладі здатні спродувати «нову людину» [8]. На підтвердження цієї тези індійський вчений наводить в статті випадок з Семеном Калабаліним, одним з перших вихованців-правопорушників, якого Антон Семенович послав по провізію, довіривши йому, колишньому крадію, гроші. Вочевидь зарубіжному вченому видався вражаючим макаренківський метод «вибуху», який він описав у статті.

Про високу оцінку А. Макаренка як виховника свідчить те, що А. Гупта порівнює його з М. Ганді, одним з неперевершених авторитетів і в індійській, і в світовій освіті, і знаходить збіжність їхніх поглядів на виховне значення праці. Обидва вважали працю обов'язковим складником освіти. Причому А. Гупта підкреслює, що для А. Макаренка праця зумовлювала необхідність дисципліни і водночас праця здійснювалася в інтересах колективу,

¹ Німецькі дослідники публікували свої розвідки німецькою і російською мовами.

² А. Гупта переклав хінді 250 творів [9].

«збагачуючи індивіда» і створюючи умови для його самореалізації. Індійський дослідник вказує, що в колонії трудове виховання здійснювалося за допомогою організованих загонів, командири яких мали створювати у членів загону відчуття спільноти (pride), підтримувати прагнення вихованців до трудових звершень.

А. Гупта визнає за А. Макаренком талант «відчуття» дитини, що було значно важливішим за педагогічні теорії. На наш погляд, індійський вчений цілком справедливо визначив педагогічне кредо нашого педагога у широко відомій фразі «якомога більше вимоги до людини та якомога більше поваги до неї» і виснував, що «геній А.Макаренка полягає у трансформації молодих, маргінальних, брудних підлітків-правопорушників і жебраків на гордих продуктивних громадян своєї країни» [8], а тому в «творах педагога є багато чого повчитися нам в Індії». А. Гупта з позитивних позицій стисло наводить відомості про діяльність обох виховних установ А.Макаренка, дає схвальну оцінку його високо читабельним творам, перекладеним 60 мовами світу [8]. Зі статті відомо, що в Індії ключові праці А. Макаренка опубліковано англійською, хінді та мараті мовами. Як пише А. Гупта, ці чудові макаренківські книжки «за помірну ціну продавалися на індійських дорогах і багато індійців збагатилися їх змістом». Але з розвалом СРСР ці книжки зникли.

Хоча стаття А. Гупти не містить списку джерел, маємо підстави стверджувати, що індійський вчений добре знайомий, наприклад, зі статтею американських авторів Тома Герінга (Thom Gehring), Фредалін Б. Бауерз (Fredalene B. Bowers) та Рендела Райта (Randall Wright) [14], бо відомості про «богемне життя А. Макаренка в молоді роки», про «виключення вихованців із закладу як найгірше для них покарання» містяться в згаданій американській статті. Зауважимо також, що таких відомостей в англійськомовних публікаціях до початку 2000-х років ми не зафіксували.

Індійський вчений не обійшов увагою той факт, що А. Макаренка гостро критикували за його новий підхід до навчання і виховання, який не узгоджувався з тогочасною освітньою парадигмою. Разом з тим А. Гупта повідомляє читачам про підтримку Антона Семеновича видатним американським педагогом Дж. Дьюї [8]. Останнє відносимо до міфів, які виникли довкола українського педагога. Так само як і тезу про те, що сам Сталін схвалив макаренківські ідеї і надав їм статусу офіційної лінії в освіті.

Як авторитетний вчений А. Гупта формує та поширює списки творів для читання за назвою «Мільйон книг для мільярда людей» («**A Million Books for a Billion People**»), корисних і необхідних практикуючим освітянам, **серед яких з позначкою «необхідно прочитати» (must read)** вміщено й праці А.Макаренка, а саме: «Педагогічна поема» (в англійськомовній редакції «Дорога до життя»), «Проблеми радянського шкільного виховання», «Книга для батьків», «Антон Макаренко. Його життя і діяльність в освіті», «Прапори на баштах» (в англійськомовній редакції «Навчаючись жити»), «Лекції для батьків» [10; 11].

В одному з численних списків педагогічної літератури, до укладення якого долучився А. Гупта, він дав такий коментар до «Лекцій для батьків»: «Чи буде ця книжка корисною сучасним батькам? Звичайно «так». Макаренківські

лекції слугують для рефокусування уваги на такі нагальні проблеми, як батьківський авторитет, дисципліна, гра, економіка сім'ї, праця, освіта, статеве виховання, розвиток культурних інтересів» [12].

Крім індійського прикладу поповнимо англомовну макаренкіану журнальною статтею румунського автора Адріана Чіофланчу (Adrian Cioflâncă) «Комуністична пропагандистська модель (До культурної генеалогії)», в якій для репрезентації різних сфер застосування пропаганди в колишньому СРСР в освітній галузі за приклад він вибрав діяльність А. С. Макаренка. Як зазначає дослідник, «педагогічні проекти Антона С. Макаренка були схвалені комуністичною владою як модель соціального інженерінгу» [13, р. 457], а сам педагог, відкинувши індивідуалізм «прогресивної» педагогіки 1920-х років, прийняв колективізм у тлумаченні марксистської гносеології. Засуджуючи хаос революційного періоду А. С. Макаренко, на думку румунського автора, проголосив необхідність запровадження організованості й дисципліни, що узгоджувалося з думками Леніна [13, р. 457].

А. Чіофланчу робить акцент на макаренківській тезі щодо можливості особи досягти максимального розкриття свого потенціалу лише в колективі, причому переконує читачів, що А. С. Макаренко вимагав тотального підкорення волі колективу, який мав право контролювати будь-який аспект життя вихованця. «Непідкорення колективу породжувало репресії проти непідкорюваного» – пише А. Чіофланчу [13, р.457].

Особливу незгоду в румунського науковця викликає використання мілітарних підходів до організації щоденного життя вихованців – загони з дотриманням наказів, функціонування ради командирів тощо. Далі автор відразу переходить до окреслення мети виховання за Макаренком – поєднуючи фізичну працю з розумовою, сформував в членів колективу набір таких класичних цінностей як честь, дисциплінованість, повага до праці. На підтвердження своїх міркувань автор покликається до англомовних макаренкознавців-попередників: Б. Бейкера (1968), Е. Кутайсофф (1953), М. Геллера (1988). Публікації цих авторів ми аналізували в своїй книзі [1], тому може зауважити, що це автори-советологи.

Водночас А. Чіофланчу констатує збіжності між виховними проектами А. Макаренка і виховною практикою на Заході, зокрема з досвідом Р. Кузіне і П. Петерсона, який підтверджував позитивні якості колективізму, так само, як і практика ланкастерської школи, що діяла на засадах квазі-мілітарної дисципліни, використання «наглядачів», рекрутованих серед вихованців [там само]. Однак про всі згадані виховні приклади дослідник пише, що вони корінилися на утопічній традиції, яка існувала з XIX ст., а саме – культивування дисципліни й навчання в рамках закритого співтовариства або спільноти.

Далі, не покликаючись до джерел, автор переконує, що А. Макаренко знав про роль сформульованих ним постулатів про перевиховання у діяльності комуністичних концентраційних таборів [13, р.458]. Інтерпретатор стверджує, що і К. Маркс, і В. Ленін пов'язували перемогу комунізму з освітою, а тому пропаганда задумувалася ними як складник величезних педагогічних зусиль держави. І саме за допомогою макаренківського проекту ця держава могла

забезпечити реалізацію комуністичної теорії соціального впливу і використання його дидактичних методів у розбудові відносин між владою і суспільством.

Таким чином, А. Чіофланчу висновує, що педагогічні здобутки А. Макаренка комуністична влада використала для «перевиховання індивіда в комуністичних організаціях, аби постійно тримати в полі зору, локалізуючи його в ситуації стеження і впливу індивідів один на одного» [13, р.459]. Вплив більшості та вплив близького соціального оточення спричинює сильний ефект, значно триваліший, ніж прямий вплив, резюмує А. Чіофланчу.

Згадавши викладені нами на початку статті три мотиви звертання зарубіжних дослідників до спадщини А. Макаренка, можемо констатувати: індійський вчений, усвідомивши корисність ідей нашого педагога, написав статтю, щоб привернути до них увагу широких кіл освітян, отже це перший із зазначених мотивів. Румунський дослідник використав приклад досвіду А. Макаренка для обґрунтування своїх ідеологічних побудов, не заглиблюючись в суть макаренківських творів, не користуючись джерелами, які містять інші точки зору щодо теоретичних положень педагога. На наше переконання, А. Чіофланчу підійшов до надбань А. Макаренка від початку упереджено, автору було важливо сконструювати свою концепцію природи радянської пропаганди, для чого він скористався (вважаємо поверхово) макаренківською спадщиною, як добре відомим педагогічним прикладом. Такий підхід відносимо до третього, виокремленого нами, мотиву звертання до ідей А. Макаренка – використання прикладу діяльності А. Макаренка у побудові критично-інтерпретаційного образу радянської доби.

Список використаних джерел:

1. Дічек, Н.П. (2005). *А. Макаренко і світ: аналіз англomовних студій*. Київ. Науковий світ.
2. Дічек, Н.П. (2008). Компаративные педагогические исследования в контексте межкультурного общения. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць СумДПУ. Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка. Ч. 2. С. 8-18.
3. Дічек, Н.П. (2008). Спадщина А.С. Макаренка – феномен світового освітньо-виховного процесу. *Педагогіка і психологія*. № 3-4. С. 5-14.
4. Дічек, Наталія. (2018). Нове-старе в сучасній зарубіжній макаренкіані. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. № 2 (76). С.221-235.
5. Дічек, Н.П. (2018). Зіставно-порівняльний підхід у сучасній англomовній макаренкіані: Дж.Дьюї і А.Макаренко. *Укр. педагогічний журнал*. №2. С. 5-15.
6. Дічек, Н.П. (2018). Англomовна макаренкіана у XXI ст.: стан і методи інтерпретації. *Педагогіка і психологія*. № 2. С.41-49.
7. Дічек Н. П. (2019). Сучасні зарубіжні педагоги про феномен спадщини А. Макаренка. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2019: інтернаціоналізація та інтеграція в освіті в умовах глобалізації*: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30 травня 2019 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України. Київ–Дрогобич: ТзОВ «Трек-ЛТД», С. 43–45. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/716260>

8. Gupta, Arvind. (2008). Petty criminals, Proud Citizens. https://www.google.com/search?q=Gupta+%2C+Arvind.+Petty+Criminals%2CProud+Citizens&rlz=1C1SQJL_enUA891UA891&biw=1904&bih=920&sxsrf=AJOqlzU6-x82DPAIszLOeozLhwXZErlSOg%3A167855485588&ei=XbkMZKfFI9HZrgTz4aS4Cg&ved=0a
9. Arvind gupta's resume / biodata – <http://baalabalaga.org/downloads/>
10. http://playpen.meraka.csir.co.za/~acdc/education/Dr_Anvind_Gupa/Learners_Library_7_March_2007/start.htm
11. <http://www.arvindguptatoys.com/arvindgupta/resumeagupta.pdf>
12. Lectures to parents <https://vidyaonline.net/list.php?l2=b1%20%20&l1=b1%20%20&l3=b1tp>
13. Cioflâncă, A. (2010). The communist propagandistic model: towards a cultural genealogy. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, 10(3), 447-482. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-446622>
14. Gehring, T; Bowers, Fredalene B.; Wright, R. (2005). Anton Makarenko: The «John Dewey of the U.S.S.R.». (pp.327-345). *Journal of Correctional Education*, v56, n4. Retrieved from: <https://eric.ed.gov/?q=secret+AND+police&id=EJ740061>

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПОЛТАВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ В. Г.КОРОЛЕНКА.

*Дяченко-Богун М.М.
Полтава, Україна*

Проблема освітньої інноватики знаходиться у стані постійного вдосконалення. Загострення суперечностей між фундаментальними науковими знаннями і складністю їх практичного використання, між фазою створення нового педагогічного знання і його досвідного впровадження, як інноваційного на сьогоднішній час. Саме тому освітня інноватика повинна характеризувати сутнісний зв'язок теорії і практики освітньої діяльності, визначати її норми, характерні для інноваційних перетворень, органічно об'єднувати процеси створення і впровадження інновацій на практиці[1].

Сучасні інновації освіти повинні поєднувати інноваційний процес модифікації мети, змісту, методів, форм навчання та виховання, на основі адаптації процесу навчання в сукупності з соціокультурними і творчими характеристиками особистості педагога. При цьому вдосконалення інноваційного потенціалу педагога проходить через його педагогічну діяльність та наявність внутрішніх засобів та методів навчання, як основи для створення інноваційного середовища навчання. Іноваційне середовище навчання – це певні морально-психологічні обставини, що підкріплені комплексом заходів організаційного, методичного, психологічного характеру, які забезпечують введення інновацій в освітній процес, закладу вищої освіти [2].

Інноваційний потенціал сучасного викладача характеризують: творчою здатністю генерувати нові уявлення та ідеї, що зумовлено професійною установкою на досягнення пріоритетних завдань; вміннями проектувати і моделювати власні ідеї на практиці: викладачу-новатору притаманний високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів; сприйняття нових ідей, концепцій, течій, що ґрунтується на толерантності, гнучкості і широті мислення [2].

Так, у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка на факультеті природничих наук та менеджменту, створено таке інноваційне середовище, яке передбачає методичну підготовленість викладачів, їх постійну інформованість стосовно педагогічних нововведень. Інноваційне середовище знаходить реальне відображення у ставленні викладачів до педагогічних інновацій.

Незважаючи на широке використання цього поняття, інноваційні технології у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка дозволяють:

- студентам ефективно використовувати навчально-методичну літературу та матеріали; засвоювати професійні знання; розвивати проблемно-пошукове мислення; формувати професійне міркування; активувати науково-дослідницьку роботу; розширювати можливості самоконтролю отриманих знань;

- викладачам оперативно обновлювати навчально-методичну літературу; впроваджувати інноваційні технології навчання; розширювати можливості контролю знань студентів;

- удосконалювати якість наявних технологій підготовки спеціалістів.

При всьому різноманітті технологій навчання, найбільш широко використовуються: дидактичні, комп'ютерні, проблемні, модульні та інтегративні, при цьому реалізація провідних педагогічних функцій залишається за викладачем. Застосовуючи дані технології в інноваційному навчанні, викладач робить процес більш повним, цікавим, насиченим. При перетині предметних областей природничих наук, така інтеграція просто необхідна для формування цілісного світогляду та світосприйняття інновацій. З впровадженням в навчально-виховний процес сучасних технологій, викладачі все більш освоюють функції консультанта, радника. Це вимагає від них спеціальної психолого-педагогічної підготовки, так як у професійній діяльності викладача реалізуються не тільки спеціальні, предметні знання, а й сучасні знання в галузі педагогіки та психології, технології навчання і виховання. Одним з напрямків інноваційної діяльності наших викладачів є інтенсивний пошук нестандартних форм організації навчальної роботи, які б дозволяли активізувати процес навчання, зробити його природним, невимушеним і цікавим.

Таким чином, сучасні інтерактивні форми навчальної діяльності студентів повинні відповідати вимогам сьогодення: мати проблемний зміст і організацію; мати мобільну структуру, забезпечуючи зворотній зв'язок викладача зі студентами і при цьому розраховуються на високу пізнавальну

активність студентської молоді. Впровадження інтерактивних форм навчання – є один з найважливіших напрямків вдосконалення підготовки студентів у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Круглий стіл «Образ суспільних та освітніх інновацій як складова позитивного іміджу України» // http://www.ispp.org.ua/podiy_31.htm.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. – Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.

ІСТОРІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК СИСТЕМА ЗНАНЬ ПРОФЕСІЙНО-СВІТОГЛЯДНОГО ХАРАКТЕРУ

*Жданова-Неділько О. Г.
Полтава, Україна*

Освітні програми бакалаврського рівня «Менеджмент (Управління навчальним закладом)», «Менеджмент (Управління проєктами)» та «Менеджмент (Управління навчальним закладом)», започатковані кафедрою педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка в 2019 р., поміж інших освітніх компонентів включають навчальну дисципліну «Історія менеджменту», вивчення якої передбачається в 1 навчальному семестрі.

Таке розміщення дисципліни в навчальному плані є принциповим і обґрунтовується тим, що вона покликана окреслити змістове поле, яке формує сутність професійної підготовки менеджера не тільки в синхронному, часовідповідному сенсі, а й в історичному розрізі. Адже попри те, що сучасний менеджмент спирається на актуальні досягнення в різноманітних галузях і розвивається разом із ними, акумулюючи найбільш продуктивні досягнення сучасної наукової думки, історія управління як різновиду людської діяльності цікава для нас не лише як одна з реалій цивілізаційного поступу. Управлінський спадок давніх народів часто являє собою найбільш очевидні, а відтак – і найбільш об'єктивно обумовлені закономірності керування людськими ресурсами в різноманітних обставинах вирішення суспільних проблем засобами організованої взаємодії. Водночас, саме їхнє різноманіття дає змогу розвивати необхідне для менеджера аналітичне мислення, з'ясовуючи принципові подібності й відмінності управлінських ситуацій, порівнюючи моральні засади управління у різних народів і в різні епохи.

Так, цікавим прикладом, що розглядається нами на заняттях, є сукупність принципів ефективного управління, характерних для давньокитайської філософської течії, заснованої в VI–V ст. до н.е.) Лао-цзи і відомої як даосизм. С. Коваленко наводить їхній наступний перелік:

«1) керівник не повинен підміняти досягнення цілей суспільства цілями особистого збагачення, він повинен уміти сам себе обмежувати;

2) керівник не повинен бути самовпевненим;

3) керівник не повинен робити нічого такого, що гальмувало би прояв принципу саморозвитку;

4) серця і душі простолюднів треба робити порожніми, а їх шлунки й гаманці – повними;

5) керівник повинен дивитися на будь-яку справу як на важку й для її вирішення мобілізувати всі свої ресурси, щоб у результаті вона стала легкою;

6) керівник повинен пам'ятати про те, що здійснення великого починається з малого;

7) мудрий керівник повинен залишатися «невидимим» для своїх підданих, кращий той, про якого люди знають лише те, що він існує» [1, с. 31].

Дискусія на основі наведених принципів не лише дозволяє формувати вдумливе ставлення до самого процесу управління людьми, бачити в ньому чисельні причинно-наслідкові зв'язки, а й співвідносити його специфіку з суспільним устроєм, його моральними засадами, цілями й особливостями функціонування держави, поглядами на різні верстви її населення тощо. Таким чином стихійні погляди на практику управління, притаманні більшості молоді на побутовому рівні, починають трансформуватися в уявлення про менеджмент як науку, засновану на розумінні логіки процесу, закономірностей його динаміки, поєднанні варіативних та інваріантних складників об'єктивної та суб'єктивної управлінської концепції.

Важливим кроком формування професійних поглядів майбутніх управлінців бачимо також з'ясування взаємозалежності між економічним розвитком суспільства та виникненням менеджменту в його сучасному розумінні як науки і практики. Тож чималу увагу приділяємо явищу технологічної революції, сутнісним моментом якої дослідники вважають перехід до нового технологічного способу виробництва, застосування у виробництві принципово нового комплексу знарядь праці. Так, О. Шаравара виокремлює таку типологію технологічних способів виробництва, як «інструменталізація, механізація, машинізація і комп'ютеризація, зміна яких лежить в основі промислових революцій» і зазначає, що «у ході історії промислових революцій відбувається поетапна передача виробничо-трудова функцій людини-працівника технічним засобам. Вважається, що, коли енергетична революція збігається з революцією у сфері комунікацій, саме тоді й відбуваються великі технологічні прориви, тобто промислові революції, що створюють нові економічні моделі» [2, с. 155]. Спільно зі студентами і спираючись на інформацію про економічний і суспільно-політичний розвиток країн світу, ми робимо висновки, у чому простежується взаємозумовленість між згаданими технологічними проривами та менеджментом як професійним управлінням, спираємося на цю інформацію і в основній частині курсу, аналізуючи виникнення і функціонування основних шкіл менеджменту, підсумовуючи тенденції його сучасного розвитку в різних країнах світу.

Слід зазначити, що, вивчаючи погляди фундаторів і представників багатьох шкіл менеджменту, студенти водночас отримують навички вдумливого ставлення до різних поглядів і думок, обстоювання власної точки

зору на їхню життєздатність у сучасних умовах, творчого застосування напрацювань попередників для формування в подальшому продуктивної індивідуальної управлінської концепції.

Отже, дисципліна «Історія менеджменту» є одним із важливих чинників успішної професійної підготовки майбутнього менеджера на початковому етапі його навчання.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Є. Я. Становлення культури менеджменту в стародавньому Китаї. *Культура і сучасність*. 2018. №1. С. 26-33.
2. Шаравара О. Промислова революція як чинник розвитку суспільства. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2017. Вип. 16. С. 154-156.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛІСНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

*Ільченко О. Ю.
Полтава, Україна*

Сьогодні, в умовах Нової української школи, принцип зв'язку теорії і практики є одним із провідних в організації освітнього процесу, адже мета школи – сформувати в учнів «ядро знань, на яке будуть накладатись уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам української школи у професійному та приватному житті» [3]. Проте реалії сьогодення переконують, що в сучасних умовах, поки що, не досягнуто належного рівня єдності теорії і практики у підготовці вчителя: терміни багатьох видів практик скорочені, пропедевтична педагогічна практика, як один із найважливіших і визначальних видів практики студентів, у багатьох університетах відсутня, через брак коштів не завжди проводиться практика в школах сільської місцевості тощо. Водночас, Закон України «Про освіту» (2017 р.) наголошує і акцентує на тому, що метою сучасної освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [2]. Реалізація цієї мети вимагає оновлення головних завдань професійно-педагогічної підготовки здобувача вищої освіти і, зокрема, вчителя. Ці зміни стосуються нових освітніх стандартів, кваліфікаційних моделей і методичних систем професійної підготовки фахівців за рівнями «бакалавр» і «магістр».

Враховуючи багатий і потужний досвід Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка щодо підготовки педагогічних кадрів і, зокрема, досвід кафедри загальної педагогіки та андрагогіки, пропонуємо наступні рекомендації щодо посилення ефективності цієї роботи:

У площині підвищення професійного і загальнокультурного рівня та педагогічної майстерності викладача закладу вищої освіти:

1. Вдосконалення професійної спрямованості викладання педагогіки та інших дисциплін через обов'язкове знання викладачем освітньої програми тих предметних спеціальностей, на яких він викладає навчальну дисципліну (мета, основний фокус освітньої програми, її орієнтація, особливості і унікальність, сфера працевлаштування випускників, загальні і фахові компетентності, програмні результати навчання, передреквізити і постреквізити освітніх компонентів відповідно до дисципліни, яку викладає, або практик, які проводить).

2. Оновлення і вдосконалення змісту програм і навчально-методичного забезпечення педагогіки та інших дисциплін через уведення нових тем і змістових модулів; оновлення і корегування змісту програм і методичних матеріалів виробничих практик, враховуючи актуальні проблеми освіти і виховання, сучасні тенденції і прогнози розвитку освітньої політики тощо.

3. Робота викладача над формуванням стійких мотивів студентів до навчання, які, за належних педагогічно доцільних умов, трансформуються у їх внутрішню потребу працювати в школі. Зосередження зусиль викладачів на посиленні мотиваційної готовності студентів до професійної педагогічної діяльності в сфері освіти.

4. Постійне прагнення викладача до підвищення професійного і загальнокультурного рівня, педагогічної майстерності, до саморозвитку і самовдосконалення, безперервної освіти упродовж життя. Формування усвідомлення необхідності знання практики шкільного життя і тенденцій розвитку шкільної освіти.

У площині розроблення нових та перегляду / оновлення діючих освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів і магістрів:

1. Збільшення кількості кредитів на вивчення навчальних дисциплін: «Педагогіка», «Методика виховної роботи», «Педагогіка старшої і вищої школи». Прагнення до збереження сталості годин, відведених на опанування освітніх компонентів.

2. Уведення до переліку освітніх компонентів освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта навчальних дисциплін: «Підготовка до роботи в літніх оздоровчих таборах», «Історія педагогіки», «Персоналії в історії української педагогіки»; в системі підготовки магістрів спеціальності 014 Середня освіта – «Проблеми світової сучасної педагогіки», «Менеджмент в освіті», як обов'язкових освітніх компонентів.

3. Збільшення кількості кредитів на виробничу педагогічну практику (літня). Збільшення кількості кредитів на виробничу педагогічну практику, зокрема на модуль «Виховна робота» (в системі підготовки бакалаврів і магістрів) з метою посилення виховної складової педагогічного процесу.

4. Уведення до освітньо-професійних програм підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 014 Середня освіта на всіх факультетах, як обов'язкового освітнього компоненту, навчальної (пропедевтичної) педагогічної практики у школах.

5. Врахування в освітніх програмах інтересів стейкхолдерів щодо удосконалення і покращення якості професійної підготовки майбутніх фахівців, активне залучення стейкхолдерів до роботи в методичних комісіях з оновлення діючих та розроблення нових освітніх програм.

6. Врахування в освітніх програмах підготовки майбутніх учителів вимог і завдань Нової української школи, дотримання відповідності освітніх програм сучасним вимогам ринку праці тощо.

У площині удосконалення механізмів забезпечення надання якісних освітніх послуг:

1. Урізноманітнення та впровадження нових шляхів і форм забезпечення єдності, балансу, оптимального співвіднесення теорії і практики у професійній педагогічній підготовці майбутнього вчителя.

2. Продовження і зміцнення традицій кафедр Університету проведення науково-практичних конференцій (семінари, круглі столи, конгреси тощо) із залученням авторитетних учених-теоретиків і освітян-практиків, які б піднімали актуальні питання забезпечення якості вищої педагогічної освіти і, зокрема, єдності теорії і практики у підготовці здобувачів вищої освіти.

3. Зміцнення зв'язків кафедр методик із кафедрами педагогіки та психології Університету. (Цю пропозицію свого часу висувала А. М. Бойко [1, с. 8], уважаємо її доцільною і корисною до застосування і в умовах сьогодення).

4. Відповідність стандартів вищої освіти України професійним стандартам, зокрема, професійним стандартам вчителя закладу загальної середньої освіти.

5. Удосконалення роботи Університету в системі «стейкхолдер-університет», «стейкхолдер-факультет», «стейкхолдер-освітня програма».

6. Подальше систематичне проведення Університетом моніторингових заходів («Якість освіти очима студентів бакалаврату», «Якість освіти очима студентів магістратури», «Якість освіти очима науково-педагогічних працівників (викладачів)», «Якість освіти очима роботодавців (зовнішніх стейкхолдерів)», їх урізноманітнення та впровадження нових форм анкетування і опитування.

7. Розширення в діяльності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка системи зв'язків із виробництвом – з відділами освіти, школами, системою профтехосвіти та ін. Збереження Університету як важливого осередку, що координує, інтегрує і скеровує взаємодію цих структур.

Список використаних джерел:

1. Бойко А. М. Шляхи забезпечення єдності теорії і практики у підготовці вчителя. *Педагогічні науки* : зб. наук. пр. Полт. держ. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. Полтава, 2002. С. 8.

2. Закон України «Про освіту» (2017). *Освіта. UA*. URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231>
3. *Нова українська школа*. (2016). URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

СУЧАСНА ТУРИСТСЬКА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ А. МАКАРЕНКА

*Куліш С. М., Прасул Ю. І.
Харків, Україна*

Підготовка студентів-географів базується на засадах системності, геопросторовості, комплексності. Туристська підготовка завжди займала чільне місце у планах підготовки географів, бо повною мірою забезпечувала це. У сучасних умовах якісна туристська підготовка значно ускладнилася зовнішніми факторами: спочатку пандемія, викликана вірусом Covid-19, з жорсткими обмеженнями щодо пересування, а потім і правовий режим воєнного стану, що взагалі звело нанівець практичну туристську підготовку на місцевості. Такі виклики сьогодення змусили шукати нові підходи до змісту і структури туристської підготовки студентів-географів від звичайних онлайн-занять до віртуальних екскурсій і подорожей.

Перехід на переважно дистанційний формат навчання вже протягом четвертого року поспіль передбачає впровадження інноваційних педагогічних рішень. Над їх розвитком працює плеяда українських науковців, зокрема Бучко Ж. І. [1], Дудорова Л. Ю. [3], Самофалов І. В. [5], Скібіцький О. М., Липчанський В. О. [6], інші дослідники. Не оминають і ідеї А. Макаренка у контексті сучасного освітнього простору [2; 4; 7].

Професіоналізм та неординарність А. Макаренка дозволили йому сформулювати новаторські педагогічні ідеї, які актуальні і сьогодні, довести їх на практиці і, таким чином, задати стратегію розвитку педагогічного простору на багато років вперед.

Туристська підготовка, крім засвоєння певного навчального матеріалу, забезпечує формування таких Soft Skills як ініціативність, відповідальність, комунікабельність, швидке реагування на мінливі ситуації, взаємодопомога і підтримка. Формування цих навичок відстоював свого часу педагог-новатор А. Макаренко. Вони актуальні і сьогодні.

Виховний процес шляхом залучення здобувачів освіти до певного виду практичної діяльності, як, наприклад, до туристсько-краєзнавчої практики, виступає, відповідно до ідей А. Макаренка, засобом професіоналізації та формування індивідуальності особистості. До 2020 року виконувати це під час практики було досяжною метою і значно ускладнилося під час онлайн-проведення. Зустрічі зі стейкхолдерами перейшли в режим відео-зустрічей, при цьому втративши спілкування очі-в-очі і реальне знайомство з матеріальною базою. На заміну практичним польовим маршрутам прийшли науково-

дослідницькі завдання і, пізніше, віртуальні туристсько-краєзнавчі маршрути, розроблені на основі матеріалів польових практик минулих років. Якщо раніше студенти розробляли маршрут та апробували його на місцевості в якості керівників та заступників керівника подорожі, використовуючи свої знання та життєвий досвід, то під час воєнного стану вони відчують себе у ролі керівників сектору туризму місцевих адміністрацій, розробляють туристські паспорти та кадастри ОТГ, картографічно їх забезпечують, здійснюють SWOT-аналіз та шукають шляхи раціональної та економічно ефективної туристської діяльності на території дослідження. Інновацією 2022-23 навчального року стали віртуальні екскурсійні маршрути, які дозволяють на основі технологій ThingLink якісно реалізувати процес знайомства з місцевістю, що наближає до реальної ситуації, але не замінює її повноцінно.

Ще однією цікавою інновацією А. Макаренка є проектна діяльність, яка наразі набуває рис індивідуалізації та інформатизації. Так, під час вивчення дисципліни «Природна та історико-культурна спадщина» здобувачі мають кілька видів проектної діяльності, як колективної (наприклад, спадщина діаспори), так і індивідуальної (зокрема, паспорт об'єкту), як міні-, так і довготривалої. Інформатизація та комп'ютеризація освіти, які значно посилилися протягом крайніх років, дозволяють при реалізації таких проектів поєднувати різні види інформації – текстову, графічну, аудіо-, відео, мультимедійну, що виносить їх на якісно новий рівень у порівнянні з класичними технологіями виконання аналогічних задач. Індивідуальний проект з розробки паспорта об'єкту є творчо-дослідницьким за змістом, бо передбачає обґрунтування і представлення обраного об'єкта на номінацію до списку національної чи світової спадщини. За початкову форму обрано дещо спрощені реальні вимоги до подання номінантів об'єкту світової спадщини ЮНЕСКО. Студенти підбирають картографічний матеріал, проводять роботи в архівах у пошуку фотографій та історичної інформації, формулюють власні обґрунтування. Від викладача це вимагає широкого світогляду, глибоких фахових знань, вміння прийти на допомогу у складних ситуаціях. Саме за це цінують викладача – і за постулатами А. Макаренка, і у сучасному світі.

Список використаних джерел:

1. Бучко Ж. І. Туристична освіта в умовах карантину: виклики, тенденції та рішення. *Географія та туризм*. 2021. Вип. 66. С. 3-9.
2. Дистанційне навчання в системі професійно-технічної освіти : кол. монографія / за наук. ред. В. В. Ягупова. Житомир : Полісся, 2019. 234 с.
3. Дудорова Л. Ю. Формування готовності майбутніх учителів до організації шкільного туризму (теоретико-методичний аспект) : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2014. 424 с.
4. Інноваційність ідей А. С. Макаренка в педагогіці ХХІ століття : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2013. 304 с.
5. Самофалов І. В. Літні походи як результат педагогічної діяльності А. С. Макаренка *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 4. С. 210-214.

6. Скібіцький О. М., Липчанський В. О. Дистанційна освіта фахівців туристичного і готельно-ресторанного бізнесу. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2020. Вип. 5(38). С. 246-262.
7. Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти ХХІ століття : матеріали ІІ м/н наук.-практ. конф. (15-16.03.2018, м. Суми). Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. 284 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ А. МАКАРЕНКА У ЗМІСТІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА»

*Лебедик Л. В.
Полтава, Україна*

Інноваційність ідей Антона Макаренка для сучасної педагогіки ХХІ століття підтверджують чисельні вітчизняні дослідження (О. Дубасенюк [1], В. Стрельников [7, с. 163-165; 8, с. 128-136; 9, с. 300-305]), М. Ярмаченко [10] та ін.). У попередніх публікаціях ми розглядали можливості використання педагогічної спадщини педагога у змісті підготовки магістрів педагогічних спеціальностей [3, с. 184-189; 4, с. 35-45; 5, с. 199-208], розвитку лідерства в колективі за системою Антона Макаренка [2, с. 198-199; 6, с. 112-113 та ін.].

Проектуючи зміст освітньої програми «Позашкільна освіта» слід основним у підготовці магістрів із позашкільної освіти вважати те, що система Антона Макаренка є досить ефективною з точки зору їхньої виховної діяльності у позашкільній освіті. Основною ідеєю великого педагога було виховання якостей особистості, таких, як воля, мужність, цілеспрямованість, які не можна виховати без спеціальних вправ у колективі [4, с. 38].

У змістові підготовки магістрів освітньої програми «Позашкільна освіта» виховна система Антона Макаренка має зайняти гідне місце, у ній чітко обґрунтована гуманістична концепція виховного значення колективу. Педагогічні принципи Антона Макаренка – принцип гласності, принцип паралельної дії, відносин відповідальної залежності, системи перспективних ліній та інші спрямовуються на те, щоб викликати у дитини кращі якості, забезпечити їй радісне самопочуття, захищеність, впевненість у власних силах, сформулювати постійну потребу розвитку і руху вперед [4, с. 38-39].

Магістри освітньої програми «Позашкільна освіта» мають навчитися використовувати принципи виховання Антона Макаренка: а) повага і вимогливість; б) правдивість і відвертість; в) принциповість; г) піклування і увага, знання; д) вправи; е) загартування; є) праця; ж) колектив; з) сім'я; перше дитинство, кількість любові і міра суворості; к) дитяча радість, гра; л) покарання і нагорода [4, с. 39]. Виховання у системі А. Макаренка принципово відрізнялося від «буржуазного», індивідуального, орієнтованого на пристосування до боротьби за існування, виховувалася людина-колективіст, у якої немає протиставлення особистих і колективних інтересів [10, с. 91].

Магістри освітньої програми «Позашкільна освіта» мають оволодіти педагогічною майстерністю, яка є втіленням «дійсного знання виховного процесу» [4, с. 40].

Отже, під час проектування підготовки магістрів позашкільної освіти на основі педагогічної спадщини Антона Макаренка важливо враховувати процеси розвитку професійних, комунікаційних, інтелектуальних, рефлексивних здібностей магістрантів для закладів позашкільної освіти, які мають самостійно вирішувати конкретні професійні ситуації з позашкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Інноваційність ідей А. С. Макаренка в педагогіці ХХІ століття / за ред. О. А. Дубасенюк: монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 304 с.
2. Лебедик Л. В. А. С. Макаренко про виховання лідерства в колективі / Л. В. Лебедик // Спадщина А.С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 12–14 березня 2008 р.) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава: Астроя, 2008. – 403 с. – С. 198–199.
3. Лебедик Л. В. Використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка у проектуванні змісту підготовки магістрів педагогіки вищої школи / Л. В. Лебедик // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – Вип. 12. – 400 с. – С. 184–189.
4. Лебедик Л. В. Втілення ідей Антона Макаренка у підготовку магістрів соціальної роботи / Л. В. Лебедик // Науковий журнал Хортицької національної академії. – Серія: Педагогіка. – 2022. – Вип. 1(6). – С. 35–45.
5. Лебедик Л. Использование педагогического наследия А. С. Макаренко в проектировании подготовки магистров педагогики высшей школы / Л. В. Лебедик // Edukacja i ekonomia. Redakcja naukowa prof. dr.hab. Vaino Rajangu, dr. Tadeusz Trocikowski. – Wloclawek – Kaniewo, 2015. – 381 с. – С. 199–208.
6. Лебедик Л. В. Розвиток лідерства в колективі за системою Антона Макаренка / Л. В. Лебедик // Публічне управління та адміністративний менеджмент : сучасні тренди та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Харків: Видавничий центр «Global Scientific Trends», 2021. – 153 с. – С. 112–113.
7. Стрельников В. Ю. А. С. Макаренко – основоположник теорії проектування дидактичних систем / В. Ю. Стрельников // Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 125-й річниці з дня народження А. С. Макаренка. Полтава, 12–14 берез. 2013 р. / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава, 2013. – С. 163–165.
8. Стрельников В. Ю. Внесок видатних полтавських педагогів Антона Макаренка і Григорія Ващенко в теорію педагогічного проектування / В. Ю. Стрельников // Четверті Череванівські наукові читання : зб. наук. ст. за матеріалами Всеукр. наук. конф. (з міжнар. участю) (до 100-річчя з часу створення історико-філологічного факультету в Полтаві), 25–26 жовт. 2018 р. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2018. – С. 128–136.

9. Стрельніков В. Ю. Розвиток започаткованої А. С. Макаренком теорії проектування дидактичних систем / В. Ю. Стрельніков // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – Вип. 12. – 400 с. – С. 300–305.
10. Ярмаченко Н. Д. Педагогическая деятельность и творческое наследие А. С. Макаренко: Кн. для учителя / Н. Д. Ярмаченко. – К. : Рад. шк., 1989. – 191 с.

ЧОМУ СПРИЯТИМЕ ВИЛУЧЕННЯ ВИДАТНИХ УКРАЇНЦІВ ІЗ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ: ВЕЛИЧІ УКРАЇНИ ЧИ ЇЇ ЕНШОВАРТОСТІ?

*Моргун В. Ф.
Полтава, Україна*

На попередніх президентських виборах очільники Полтавської області звітували про успіхи і проблеми. В історичних фрагментах своїх промов вони згадали декілька відомих полтавців, серед яких повинні були бути, принаймні три імені, які здобули Полтавщині найвищу світову славу. Згадали одного – видатного інженера Юрія Кондратюка, за траєкторіями якого американці літали на Місяць. А двох українців ...забули – видатного письменника Миколу Гоголя і видатного освітянина, соціального психолога і письменника Антона Макаренка, якого ЮНЕСКО (Париж) на межі другого і третього тисячоліть вшанувала титулом кращого педагога світу, разом із Яном Коменським (Чехія), Джоном Дьюї (США), Георгом Кершенштейнером (Німеччина) та Марією Монтессорі (Італія).

Звірячий напад рашистів на незалежну Україну загострив проблеми декомунізації та дерусифікації всіх аспектів життєдіяльності суспільства [3]. Але зовнішні та внутрішні вороги України сплять і бачать як знищити здобутки народу в усіх проявах. Нещодавно в докторській ученій раді одного з вишів здобувачу наукового ступеня, який чотири рази цитує Макаренка, порадили: або... вилучити всі посилання, або... замінити їх на суцільну критику його досвіду (?!). Українські винищувачі Макаренка, що чіпляють на великого педагога ярлики «тоталітариста, сталініста», не є оригінальними, адже вони переспівують безпідставну критику його російських хулителів – від Н. Крупської, А. Луначарського до Ю. Азарова, який видав нищівного антимакаренківського пасквіля «Не піднятися тобі, старий» [7; 9].

Ціла галузь української науки вилучає російськомовні джерела із бібліографії наукових робіт (?!). Ми що, хочемо перемогти путлера у змаганні по знищенню: він – України, ми – всього російського? Чим тоді укрошизм відрізнятиметься від зарази рашизму? Рашиські загарбники крадуть у нас не тільки собачі будки та унітази, вони крадуть усе. І великих українців – насамперед.

Антон Макаренко, який у свій час прочитав усе з психології та майже все з педагогіки, запровадив систему демократичних форм управління колективами [4-7; 9]. *Демократичне трудове виховання*. Новенькому

колоністу завкол Макаренко радить тижнів два походити по колонії, придивитися до всіх трудових колективів, бригад, ланок і обрати найбільш підходящу для себе. Що це, як не *вільний вибір професії? Вільний вибір виробництва* (фотоапаратів, електродрилів...) здійснювали самі вихованці! **Демократичне економічне виховання.** Випускники Макаренка одержували перед виходом у доросле життя чотири документи: атестат, кваліфікаційну, трудову, ощадну книжки! **Демократичне сімейне виховання.** Старшим хлопцям дозволялося зустрічатися з дівчатами, але їм нагадують про наслідки передчасного батьківства, що заспокоює. Дівчатам грали весілля і дарували «придане». **Демократичне правове виховання.** Макаренко порушує монополію педагогів на оцінку і залучає колоністів до участі у... товариських судах, формує правову свідомість вихованців як профілактику проти самосуду (лінча, революційного терору чи розлюченого натовпу). Практикує прийом «*відтермінованого покарання*», про яке «забуває», коли спостерігає зміни у поведінці винуватця на краще. *Гуманний карцер:* Макаренко під карцер відводить... свій кабінет, який обладнаний трьома «засобами покарання»: диван (аби «шибеник» відіспався), шафу (з хорошими книгами) і стіл (за яким їх можна почитати). **Демократичний менеджмент.** Макаренко для забезпечення життєдіяльності колонії створює систему тимчасових загонів, які очолюють за чергою... всі вихованці («чергові командири»). Він долає розподіл колективу на «актив» та «болото» і залучає кожного до опанування ролі лідера. **Демократичне дозвілля.** Діти самі планують час на канікулах, у своєму театрі ставлять і класику, і «капусники», які за пристрастями не поступаються класиці [9-10]...

Дивно, що в часи «червоного терору», на чолі якого стояли ЦК ВКП(б), ВЧК, НКВС, за пряму демократію загальних зборів «різновікового загону колоністів» Макаренка (який до того ж не вступив до компартії, чинив опір створенню піонерської і комсомольської організацій у колонії!) не арештували і не знищили ще в Ковалівці (?!). А вдома – виховував племінницю, доньку брата Віталія, офіцера-білоемігранта, який після громадянської війни емігрував до Франції. В листах Макаренка знаходимо таку нищівну критику діянь тодішніх комуністів, якій позаздрить будь-який ворог тоталітарного режиму.

...В останні роки Українська асоціація Антона Макаренка і педагогічна громадськість України зверталася:

– до Харківської міської ради з вимогою зняти з торгів на аукціоні Курязьку виховну колонію імені А. С. Макаренка у передмісті Харкова (яка включає музей Макаренка, пам'ятники вихованцям) і перепрофілювати її на сучасний виховний заклад, містечко закладів сімейного типу [13-14];

– до Київської міської ради та Київської міської державної адміністрації з проханням вилучити прізвище видатного українського педагога зі світовим ім'ям Антона Макаренка зі списку демонтажу пам'ятників м. Києва, пов'язаних із російською федерацією та колоніалізмом [14]. Саме у Києві великий педагог закінчив свою педагогічну кар'єру і, коли сталінські сатрапи ув'язнили майже всіх його колег, він був змушений шукати захисту в московських письменників, які цінували його за «Педагогічну поему»;

– до Кременчуцької міської ради з проханням не переіменувати вулицю А. Макаренка [14] (у Кременчуці пройшли дитячі роки, там він отримав першу педагогічну освіту, почав працювати вчителем);

– до Полтавської міської ради з проханням не переіменувати вулицю А. Макаренка [2] (тут він працював в управлінні освіти і отримав направлення в дитячу колонію, спочатку в Трибах, згодом у Ковалівці, досвід якої був описаний у «Педагогічній поемі», що була перекладена 40 іноземними мовами і здобула Україні, Полтавщині та автору світову славу);

– до Сумської військової адміністрації з проханням не переіменувати Сумський національний педагогічний університет імені А. С. Макаренка (на Сумщині він народився, у Білопіллі збудовано чудовий музей педагога).

Чи нас почують? Поки що недолугі антимакаренківці отримали від коша у Кременчуці. У Полтаві та Сумах питання ще не голосувалося.

Припустим, вороги Макаренка і України переможуть, і введена в оману влада позбавить видатного українського педагога «українського громадянства» на тій підставі, що його життя і творчість припали на період царату і радянської імперії. Рашисти будуть у захваті, бо їхня геноцидна теза про відсутність України в історії людства буде підтримана нашою тезою (діями ?!) про власний геноцид видатних діячів в Україні (?!).

Хто дасть гарантію, що недруги послідовників Макаренка, наприклад, видатних українських педагогів Василя Сухомлинського, Олександра Захаренка [1]..., не забажають і їх позбавити «українського громадянства» на тій самій підставі, що і предтечу.

А згадаємо, на скільки десятиліть комуністична катівня СРСР «заживо поховала» (вилучила книги і забороняла цитувати ?!) ще одного видатного українського педагога – Григорія Ващенко, бо він під час II Світової війни співпрацював із німецькою владою і помер у мюнхенській еміграції (?!).

Ми ж усі за компетентнісний підхід! Тому дуже дивно, чому рішення, зокрема по Макаренку, приймаються без звернення до найкомпетентніших у цьому питанні – Міносвіти і науки України, Національної академії педагогічних наук України, Української асоціації Антона Макаренка?! А коли ці компетентні інстанції підтримують гідність педагога за власною ініціативою, то деякі місцеві «авторитети»... ігнорують поради поважних організацій.

Якщо народна визвольна війна, що ведуть українці з підтримкою всього демократичного світу проти кривавого сатанинського рашизму, є, по-перше, за Сковородою, «благословенним видом промислу, який не суперечить божому і людському закону» [11, с. 1], та, по-друге, наші військові, самооборонці, волонтери, всі громадяни держави мають, за Макаренком, «правильне уявлення про те, що потрібно робити», і «звичку долати тривалі труднощі» [6, с.1], то саме народна, демократична і трудова педагогіка, традиції якої персоніфікують видатні просвітителі України – Сковорода, Ващенко, Макаренко, Сухомлинський, Захаренко та ін. – виступає тим історичним підґрунтям, спираючись на яке, уточнимо справедливу думку фон Бісмарка, на лаври перемоги над ворогом можуть розраховувати не тільки шкільні вчителі та духовні наставники, а й генерали [3; 12].

Наведене дозволяє зробити такі **висновки**:

1. Педагогіка Григорія Сковороди, Григорія Ващенко, Антона Макаренка – це гордість України і потужна школа громадянського суспільства.

2. Досвід Василя Сухомлинського, Олександра Захаренка, який долучив до спільної роботи з учнями всіх мешканців села – потужна школа громадянського суспільства, дає підстави для оптимізму: що демократія запанує таки і в державі, і в освітніх закладах України;

3. Слід відмовитися від недолугого ототожнення видатних і пересічних українців із тією імперією, під п'ятою якої їм не пощастило жити. Їхнє і наше щастя полягає у тому, що вони є видатними українцями, які приносили Батьківщині-ненці світову славу в усі періоди історії і заслужили визнання не тільки інших країн і народів, але й своїх земляків!

Україна, немов той древній богатир, стоїть на роздоріжжі *трьох «перспективних ліній»*: одна – до колонії (аж ніяк не до макаренківської), друга – до третього Майдану і громадянської війни, третя – до демократичного громадянського суспільства і справжньої незалежності.

Список використаних джерел:

1. Академік із Сахнівки / О. А. Захаренко; за ред. А. І. Кузьмінського. Черкаси: ВВ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. 448 с.
2. Гриньова М., Ткаченко А. «Полтавщина завжди пишалася своїми видатними земляками». *Витоки педагогічної майстерності*. Наук. журнал. Сер.: Педагогічні науки. Полтава, 2022. Вип. 30. С. 213–215.
3. Гриньова М., Ткаченко А., Моргун В. Звернення до міжнародної педагогічної громадськості з приводу повномасштабної агресії Російської Федерації проти України. *Витоки педагогічної майстерності*. Наук. журнал. Сер.: Педагогічні науки. Полтава, 2022. Вип. 30. С. 212.
4. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. Наук.-метод. посіб. К.: МАУП, 2000. 312 с.
5. Макаренко А. С. *Твори* : в 7 т. Київ : Радянська школа, 1953–1955.
6. Макаренко А. 10 кращих цитат про виховання. *Освітній проєкт «На урок»*. К., 2018. 1 с/ URL: <https://naurok.com.ua/post/10-kraschih-citat-antona-makarenka-pro-vihovannya>
7. Моргун В. Ф. Антон Макаренко – герой та ізгой української педагогіки. 4-е вид., доп. Полтава, 2019. 64 с.
8. Моргун В. Ф. Демократичні засади педагогіки А. С. Макаренка. *Школа – духовний осередок розвитку особистості, демократичної територіальної громади і держави*. Звіт про наукову психолого-педагогічну експедицію по навчальних, культурних і медійних закладах Волині, Київщини, Полтавщини і Слобожанщини (10 вересня – 8 жовтня 2018 р.) [Електронний ресурс] / учасники-укладачі професори: В. В. Рибалка, А. П. Самодрин, В. Ф. Моргун; за ред. В. В. Рибалки. К.: ІООД НАПН України, 2018. С. 72-75 / 104 с. URL: https://docs.google.com/document/d/1vX2P6ykWR9Us-66wS-2jqwr2Rxm6amE3brK35_Vj08Q/edit
9. Моргун В. Ф. Психологія особистості в педагогіці А. С. Макаренка. Полтава, 2002. 84 с.

10. Рибалка В. В. Соціально-педагогічна система А. С. Макаренка як освітянська модель розвитку громадянського суспільства і особистості громадянина та спроба втілення демократичної парадигми в освіту. *Соціально-педагогічне і психологічне забезпечення розвитку дієвого громадянського суспільства і особистості громадянина*. Посібник. К.: ТАЛКОМ, 2018. 226 с.
11. Сковорода Г. Розмова, звана Алфавіт, чи Буквар світу. *Діалоги*. К., 2022. 2 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=278>
12. Українська асоціація Антона Макаренка в фокусі міжнародної підтримки. *Витоки педагогічної майстерності*. Наук. журнал. Сер.: Педагогічні науки. Полтава, 2022. Вип. 30. С. 216–217.
13. Чи варто торгувати національними святинями?! Лист-звернення педагогічної громадськості України / М. Гриньова, Ю. Бойчук, А. Ткаченко, А. Самодрин, В. Рибалка, В. Моргун, М. Шакотько. *Учитель*. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди. № 3-4 (304-305). 30 квітня 2022 р. С. 2.
14. Чи варто торгувати національними святинями та відмовлятися від власної історії? / М. Гриньова, Ю. Бойчук, А. Ткаченко, А. Самодрин, В. Рибалка, В. Моргун, М. Шакотько. *Кременчуччина – основа проектування освіти регіону під час випробувань і надалі*. Метод. посіб. [Матеріали III наук.-пед. експедиції Наук.-дослід. лаб. з вивч. і розробл. гуманіт. ідей академ. В. І. Вернадського / оргкомітет: А. П. Самодрин, Г. Ф. Москалик (співголови), В. Ф. Моргун та ін. (Кременчук, Горішні Плавні, Світловодськ, 18-19 травня 2022 р.)] / за наук. ред. А. П. Самодрин. Кременчук: Видавництво «НОВАБУК», 2022. С. 144-150. URL: <https://drive.google.com/file/d/1vfvra1bxHxllNYFrJIEX05RNBs5v9oc/view>

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ А. С. МАКАРЕНКА

*Москалик Г. Ф., Кущенко Н. В.
Кременчук, Україна*

Освіта України наразі перебуває на етапі радикальних змін. Процеси реформування всіх ланок освітньої системи, оновлення змісту, форм, методів навчання й виховання підростаючого покоління спонукають педагогів до творчих пошуків, підвищення професійної майстерності, оволодіння інноваційними технологіями, а також до ретельного педагогічного досвіду.

Особливу увагу вітчизняних і зарубіжних науковців викликає особа Антона Семеновича Макаренка (1888–1939), чия теоретична і практична спадщина зазнавала в різні часи і канонізації, і беззаперечного сприйняття, і активних намагань вилучити із загально-педагогічної свідомості.

Актуальність дослідження полягає в тому, що, по-перше метод проектування у новітніх умовах виступає вирішальним фактором гармонізації компетентнісного виховання; по-друге, передбачає теоретичне і практичне оволодіння особистістю загальними основами саморозвитку; по-третє, поєднання проектних технологій з вивченням національно-культурних традицій.

На сьогодні проектна організація навчально-виховного процесу набуває все більшого поширення в освітньому просторі. Вона вимагає багато чого від особистості вчителя. Вміння користуватися проектною технологією є показником високої кваліфікації педагога, його інноваційного мислення, орієнтації на компетентнісний і культурний розвиток дитини у процесі навчання[3, с. 96].

Новаторський підхід А. С. Макаренка у проектній діяльності допомагає усвідомити відповідальність кожного за спільну справу, підвищити рівень особистої участі, якомога ефективніше виконати роботу та представити її результат.

Дослідники пройшли досить складний шлях опанування спадщини А. С. Макаренка: від заперечення її універсального значення, критики окремих положень до об'єктивного вивчення не лише текстів праць, а й новаторської методики українського педагога. А. С. Макаренко протягом усієї своєї діяльності, робив свій вибір на основі проектування процесу виховання і сформулював технологію «педагогічного проектування», яка зараз набула особливого розвитку і вдосконалення.

Він розглядав виховний процес як організоване педагогічне виробництво і вбачав в педагогічному проектуванні результати не тільки загальної мети виховання, а й формування індивідуальних компетентностей, у відповідності до замовлення суспільства. На думку педагога, цілісність особистості формується у процесі взаємодії із соціальним оточенням і передбачає позитивне світосприйняття. «Людина не виховується частинами, вона створюється синтетично... Ми повинні... навчитися так організовувати виховання, щоб наші досягнення характеризувалися удосконаленням системи даної особистості в цілому... Педагогам потрібно головну увагу спрямовувати на створення синтетичної педагогіки» [4, Т.8, с.13-14].

На даний час педагогічне мислення зосереджує увагу на вирішенні реальних проблем з огляду на майбутнє самостійне життя здобувача освіти. А.С. Макаренко вважав, що вихованець не повинен відчувати себе об'єктом виховання, він повинен розуміти вимоги здорового глузду, які застосовуються до нього.

З точки зору вимог сучасного глобалізованого, інформаційного суспільства компетентнісноорієнтована освіта також може спиратися на основні ідеї педагогіки А. С. Макаренка. У ній ми знаходимо підґрунтя для формування таких ключових життєвих компетентностей як здоров'язберігаюча, комунікативна, професійна, соціальна.

Новизна головної ідеї макаренківського «менеджменту» полягає в єдності, рівноправності підходу педагога і вихованця. Особистісна орієнтація, гуманізм виховного процесу проявляються не тільки в спрямованості на особистість здобувача освіти, але і на особистість кожного суб'єкту виховання.

А. С. Макаренко був педагогом свого часу, він працював у дитячих закладах особливого типу, стратегія управління якими актуальна і в наш час. Його педагогіка знайшла своє втілення в загальноосвітніх закладах нашої країни, а також ближнього і далекого зарубіжжя. Педагогічну спадщину

А.С. Макаренка сьогодні вивчають у США, Великій Британії, Австралії, Канаді, Японії, Польщі, Угорщині. Вона викликає інтерес у дослідників Фінляндії, Швеції, Бразилії.

Таким чином, можна стверджувати, що сьогодні відбувається процес відродження та інтернаціоналізації ідей А. С. Макаренка. Світ змінюється, змінюються радикально наші уявлення про суспільні процеси та про різних історичних особистостей. Відповідно до нових реалій вважаємо вкрай важливим з'ясування істинної сутності, духовних коренів макаренківської педагогіки, переосмислення її цінностей, звільнення від шаблонних стереотипів її сприйняття, оцінки її ролі у світовій педагогічній науці.

Якщо звернутися до основних новаторських звершень А. С. Макаренка, які пройшли довготермінові іспити на міцність і відстоялись у часі, то навіть найприскіпливіші критики його педагогічної системи будуть змушені погодитися з експертами ООН, які віднесли Макаренка до нечисленної когорти найвидатніших педагогів ХХ століття.

Список використаних джерел:

1. Дічек Н. П. Спадщина А. С. Макаренка у контексті світового історикопедагогічного процесу ХХ ст. (на матеріалах англomовних джерел) [Текст] : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / Наталія Петрівна Дічек ; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2005. – 440 с.
2. Довгань М. Креативна педагогічна освіта як визначальна детермінанта розвитку творчої особистості / М. Довгань // Вісник Львівського Університету. – Серія педагогічна. – 2008. – Вип. 24. – С. 38–45.
3. Козуб Ю. Сучасні вимоги до особистісних та професійних якостей учителя трудового навчання / В. Бурдун, Ю. Козуб// Інноваційні технології в професійній підготовці вчителя трудового навчання: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. – Полтава: ЮЦ ПДПУ, 2007. – Вип. 2 – С.393–397.
4. Макаренко А.С. Педагогические сочинения: в 8 т. / АПН СССР; [редкол.: М. И. Кондаков, В. М. Коротов, С. В. Михалков, В. С. Хелемендик]. – М.: Педагогика, 1983-1986. Т.8 /сост.: М.Д. Виноградова, А. А. Фролов. – 1986. – 336 с.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ І SOFT SKILLS ПЕДАГОГА-МЕНЕДЖЕРА: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ГУМАНІСТИЧНО-ОСОБИСТІСНУ СПРЯМОВАНІСТЬ ТЕОРІЇ НАВЧАННЯ І ОСВІТИ У СПАДЩИНІ Г. ВАЩЕНКА

*Петренко Л. М.
Полтава, Україна*

У нелегкий для Григорія Ващенко еміграційний період життя ним було створено визначні науково-методичні праці, які містять багатий матеріал щодо екскурсу з історії педагогіки, розвитку психології як науки, значення традицій у житті нації, узагальнення проблем теорії і практики педагогічної науки й досвіду

розбудови національної системи освіти. Змістовна й актуальна, звернена до майбутніх поколінь незалежної України праця «Проект системи освіти в самостійній Україні», написана в 1957 р., сповнена впевненості у невідворотності цієї події у майбутньому, містить рекомендації, настанови, ідеї щодо розбудови системи національної освіти (Ващенко, 1957).

Питання реформування системи освіти завжди було і залишається актуальним для кожної країни в усі часи, тому «кожна країна зберігає те позитивне, що дозволяє ідентифікувати систему освіти як національну, що виокремлює її як оригінальну систему» (Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія, 2013, с. 16). Таким чином, реформаторські зміни в освітньому процесі кожної країни є стратегічно обумовленими, закономірними, завдяки яким відбувається реформування структури та змісту освіти відповідно до вимог суспільства. На переконання Г. Ващенка, реформування освіти – це нова філософія діяльності, яка потребує нового мислення, підходів, принципів організації навчального процесу, спонукає до зміни взаємовідносин в освітньому середовищі на гуманістично-особистісних засадах.

У педагогічних поглядах Г. Ващенка послідовно розвивається *тенденція* організації розвитку школи на національній основі, що поступово переросла в систему і знайшла своє відображення у вищезазначеній праці.

Під впливом ідей кращих представників національно-визвольного руху, глибокого знання гуманістичних основ народної педагогіки та особливостей розвитку українського народу, християнського світогляду й віри в постання самостійної України в Г. Ващенка сформувалося власне бачення процесів творення української державності, усвідомлення окремішності української нації, її особливостей, що лягло в основу переконання щодо необхідності розбудови національної системи освіти.

З'ясовано, що питання про освітню систему педагог виокремлював як одне з найважливіших у галузі освіти. На його погляд, система освіти має бути готовою до створення такого освітнього простору, який би враховував психологічні особливості нації, її відмінності від інших народів, створював умови для розвитку як української, так і інших націй у спільній країні.

Розмірковуючи про освітню систему в майбутній Україні, підкреслимо, що засадничим для філософсько-освітньої концепції Г. Ващенка слугувало ідеалістичне уявлення про існуючий світ, суспільство, місце людини в ньому як образу й подоби Божої. У царські та радянські часи український народ був позбавлений можливостей повною мірою розвивати свою мову, культуру, освіту. Називаючи таке явище хворобою національної пам'яті українців (амнезія і параамнезія), Г. Ващенко вбачав єдиний правильний шлях – організацію системи освіти, української як за формою, так і за змістом, засобами якої «український народ мусить плекати і розвивати свою здорову національну пам'ять» (Ващенко, 2003, с. 8).

У сучасному розумінні поняття «система» в перекладі з грецької мови – це певне утворення, порядок, що настає як результат правильного розташування частин або розглядається як сукупність принципів, які лежать в основі якогось вчення. У педагогічному тлумаченні система освіти – це мережа навчально-

виховних закладів, у яких здійснюється навчання й виховання підростаючого покоління згідно визначених українським народом та українською державою завдань. Учений підкреслював, що, змінюючи систему життя, ми маємо відповісти на соціальний запит народу – змінити систему освіти. По-перше, за основу реформування освіти необхідно взяти принцип демократизації; по-друге, провести структурне реформування існуючої системи освіти в СРСР; по-третє, в основу навчальних змін треба покласти «плодовитий досвід організації української школи в період 1917–1923 рр., коли наш народ з великим ентузіазмом розбудовував свою національну школу зокрема», а також досвід системи освіти на Заході (Ващенко, 1957, с. 4–5). Проблеми реформування системи освіти вчений пов'язував із вирішенням питань пріоритету та перспектив її розвитку, духовно-морального виміру та освітологічного контексту національної системи освіти.

У розбудові системи освіти вчений робить акцент не на виробничих відносинах, а на ідеології: «не тільки всі галузі духовної культури народів, як релігія, наука, мистецтво, а навіть матеріальна культура залежить від ідеології» (Ващенко, 1957, с. 36). Його погляди були звернені до християнства як до головного чинника в розвитку духовної і матеріальної культури народів, ознаками якого були: 1) визнання Бога як Абсолютної Істини, Добра і Краси, як Творця й Промислителя Всесвіту; 2) віра в безсмертність душі людини й перевага духа над тілом, вічного над тимчасовим; 3) визнання абсолютної вартості особистості людини як образу і подоби Божої; 4) визнання, як основи моралі, любови до Бога і ближнього, любови до окремих людей і до своєї батьківщини (Вишневський, 2003, с. 11).

Важливо наголосити, що в контексті християнської ідеології педагог розглядав питання рівності громадян перед законом, адже в самостійній Україні не мусить бути жодної експлуатації людини людиною або якихось успадкованих привілеїв (Ващенко, 1957, с. 38).

Декларуючи свої погляди на розбудову системи освіти в незалежній Україні, вчений привертав увагу до необхідності її постанови на національній основі; зрозуміло, що саме у зв'язку з нагальною потребою піднесення національних інтересів на вершину державотворення він актуалізував ідею *«високого рівня наукової роботи в галузі теоретичної педагогіки»* як одну з *найважливіших умов розбудови системи освіти* (Ващенко, 1957, с. 40).

Педагогом було запропоновано організаційну структуру системи освіти в Україні, яка б стала вихідною позицією у її розбудові:

- переддошкільне й дошкільне виховання, материнський догляд або ясла (до 3-х років), дитячий садок (3–6 років);
- початкова школа (від 6–14 років);
- середня школа: класична гімназія, реальна школа, середні технічні школи, учительська семінарія, середня медична школа (від 14–18 років);
- висока школа: університет, педагогічний інститут, консерваторія, військова академія, високі технічні школи (від 18–23 років);
- позашкільна освіта;
- науково-дослідні установи: академія наук, академія педагогічних наук

(Ващенко, 1957, с. 44).

У розробленій вченим структурі системи освіти в незалежній Україні передбачено розпочинати навчання в молодшій школі з шести років, що свідчить про його орієнтування на існуючі в той час новітні західноєвропейські тенденції. Привертаємо увагу до його пропозиції щодо організації самостійної академії педагогічних наук, з якою він виступав ще на Другому Всеукраїнському учительському з'їзді в серпні 1917 року. До речі, вже за 10 жовтня 1917 р. знаходимо повідомлення про пожертву у фонд Педагогічної Академії від Ващенка Г. коштів у сумі 75 крб. Для порівняння – від С. Постернака поступило 200 крб, В. Дурдуківського – 50 крб., О. Дорошкевича – 91 крб., Д. Григоровича – 20 крб. Разом сума складала 1507 карбованців (Нова Рада, 1917, с. 4).

В основу освітньої системи має бути покладена *визначальна ідея*, яка регулюватиме, врівноважуватиме конфліктні ситуації в ній самій та у суспільстві в цілому. Такою єдиною ідеєю, в розумінні Г. Ващенка, є ідеалістичний світогляд, який опирається на принцип природовідповідності в навчанні дитини, відмови від авторитарного мислення, любові до ближнього, милосердя, шанобливого ставлення до іншої думки, народів, культур, цінностей, вірувань, орієнтування на український виховний ідеал, загальнолюдські та національні цінності. Г. Ващенко саме в християнському віровченні вбачав ідеологічну основу майбутньої системи освіти в Україні. Таким чином, запропонована структура освіти забезпечувала наступність, неперервність, що, в свою чергу, мало сприяти підвищенню рівня освіченості українського народу; реалізацію ідей високої духовності, моралі як серцевини виховного ідеалу, християнських цінностей гуманізму й любові.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Проект системи освіти в самостійній Україні. Мюнхен, 1957. 48 с. URL: <http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/library/xrestomatia/proekt.pdf> (дата звернення: 02.03.2023).
2. Ващенко Г. Хвороби в галузі національної пам'яті. Твори : у 5 т. Київ : Школяр-Фада ЛТД, 2003. Т. 5: Хвороби в галузі національної пам'яті. 335 с.
3. Вишневецький О. Григорій Ващенко на тлі актуальних завдань сучасної української педагогіки. Видатний національний педагог Григорій Ващенко : зб. матеріалів до 125-річчя від дня народження / авт-упоряд., наук. ред. А. Погрібний. Київ, 2003. С. 25–48.
4. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія / за ред.: В. Кременя та ін. Київ : ЕДЕЛЬВЕЙС, 2013. 460 с.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Семеновська Л. А.
Полтава, Україна*

Цифрові технології викликають значний інтерес у студентів та оцінюються ними як ефективні у вирішенні навчально-професійних завдань широкого спектра. Уподобання студентів стосуються, зокрема, заснованих на штучному інтелекті чат-ботів, систем управління навчанням (Learning Management Systems, LMS), соціальних мереж (Facebook, Google+, LinkedIn), сервісів обміну мультимедійними даними (YouTube, Picasa, Realtimeboard), сервісів обміну документами (Dropbox, Google Диск), сервісів комунікації в реальному часі (Skype, Viber, WhatsApp, Google Hangouts), сервісів блогінгу та мікроблогінгу (Twitter), сайтів закладок (Digg, Stumble Upon), різних інструментів, додатків, ігор, подкастів (Science Friday, 6 minute English, TED Talks, Personal Growth Podcasts) та ін. Вказані цифрові продукти найбільш популярні серед студентів та характеризуються доступністю, мобільністю, універсальністю, інтерактивністю, комунікативністю, простотою у застосуванні. Функції соціальних сервісів надають різноманітні можливості для особистісного розвитку студентів, задоволення їх пізнавальних та освітніх потреб, а також для оптимізації педагогічної взаємодії між усіма учасниками навчальної взаємодії.

Розвиток інформаційних технологій нового покоління та цифровізація вищої освіти зумовлює новий рівень вимог до формування професійної компетентності викладача. Швейцарська вчена, професор медіаосвіти Б. Гетто, аналізуючи сучасні тенденції цифровізації та наслідки пандемії, зауважує, що педагогічна громадськість має задуматися над питанням: на якому етапі цифровізації знаходиться система освіти, які перспективи цього процесу? Учена зауважує, що «... цифрові зміни – це не лінійний процес, який має закінчитися. Діджиталізація є проникливим і динамічним явищем. Освіта буде розвиватися лише за умови врахування соціальних наслідків цих цифрових змін» [1]. Б. Гетто звертає увагу, що в освітній сфері сформувався уявлення про те, що трансформація освіти буде успішно завершена, коли всі учні та студенти будуть працювати з цифровими пристроями. Натомість вирішальним фактором є те, яким чином сучасні інформаційні технології змінюють наше мислення і дії. Саме тому професійна компетентність педагога вищої школи, яка відповідає сучасним тенденціям цифровізації, має відбивати всі наслідки цифрових змін, навіть і ті, які безпосередньо не пов'язані з упровадженням в освітню практику сучасних гаджетів. Отже, такі поняття як «творчість» і «співпраця» стають дедалі важливішими, оскільки «люди поки що перевершують машини в цих сферах».

Новітні експертні оцінки щодо ефективності освітньої галузі свідчать, що визначальним чинником, центром будь-якого педагогічного процесу є

характер взаємин між педагогами і здобувачами освіти, тому зусилля сучасних науковців мають бути спрямовані на обґрунтування інноваційних підходів до розвитку новітньої дидактичної реальності на основі особистісно орієнтованої, конструктивної і творчої взаємодії усіх її суб'єктів.

Стрімкий технологічний розвиток суспільства не лише вимагає від освітян формування нових професійних компетентностей, пов'язаних з активним упровадженням змішаного й дистанційного навчання, а й впливає на роль педагога, надаючи їй новітнього сенсу. Сучасні педагоги мають навчитися виконувати ролі навчальних консультантів, наставників, тьюторів, тренерів, фасилітаторів, які вміють налагоджувати позитивну конструктивну взаємодію з усіма суб'єктами навчального процесу. Виконуючи роль навчальних консультантів, педагоги покликані стимулювати студентів до всебічного опрацювання дидактичного контенту, ставлячи за мету навчити їх усвідомлено сприймати викладену в ньому інформацію, критично оцінювати, проєктувати, створювати й трансформувати її.

Важливе завдання педагога полягає в наданні рекомендацій, пропозицій студентам з метою допомогти їм сформувати відповідні компетентності в навчальному процесі. Найголовнішим у цьому є надання різних видів підтримки з метою повноцінної реалізації поставлених перед студентами освітніх цілей. У сучасних умовах до першочергових функцій педагогів-консультантів також належить розвиток соціальних умінь (soft-skills), а також когнітивних та креативних процесів особистостей, а саме: інтелектуальної допитливості, умінь визначати проблеми і розв'язувати їх, здатності створювати нові знання самостійно або співпрацюючи з іншими.

Українська дослідниця Л. Тимчук зазначає, що завданням вчителя є моделювання навчального процесу так, щоб всі його учасники відчували вчительську впевненість, відкритість, наполегливість і відданість учням у пізнавальному процесі осягнення невідомого. Все це вимагає від учителів глибше знати своїх учнів, якісно взаємодіяти з ними й творчо підходити до проєктування навчальних програм та їх реалізації» [2].

Освіта виступає стратегічним ресурсом інноваційного розвитку суспільства. Тож цифровізація освітніх, соціальних, виробничих і природних систем висувають нові вимоги до висококваліфікованих фахівців, фасилітативність, адаптивність, інформаційна мобільність яких є підґрунтям професіоналізму, конкурентноспроможності, економічного поступу держави. Саме тому проблема формування професійної компетентності викладача вищої школи як передумови реалізації ідеї цифровізації є пріоритетним завданням педагогічної теорії та освітньої практики України.

Список використаних джерел:

1. Keim M. Digitaler Wandel findet auch offline statt. Akzente. Das Magazin der Pädagogischen Hochschule Zürich. 2022. № 4. S. 10–18.
2. Тимчук Л. І. Цифрові наративи в навчанні майбутніх магістрів освіти: історія, реалії, перспективи розвитку. Київ: Видавництво «LAT&K», 2015. 390 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЄКТУВАННЯ АНТОНА МАКАРЕНКА У НЕПЕРЕРВНІЙ ОСВІТІ

*Стрельников В. Ю.
Полтава, Україна*

Одним із перспективних напрямів сучасних педагогічних досліджень у неперервній освіті вважається проєктування освітніх об'єктів. Засновниками теорії і практики педагогічного проєктування є видатний педагог Антон Макаренко. Тому важливо виокремити основні положення теорії А. Макаренка та її перспективи в сучасних умовах неперервної освіти.

Педагогічне проєктування у неперервній освіті розглядається як цілеспрямована діяльність педагогів щодо створення проєкту як інноваційної моделі освітніх об'єктів, орієнтованої на масове використання [1-5; 8-11].

А. Макаренко вбачав у педагогічному проєктуванні досягнення не тільки загальної мети виховання, а й проєктування здібностей і схильностей кожного вихованця; підходив до проблеми проєктування як мети виховання особистості, а об'єктом вважав людину [6].

У сучасних умовах неперервної освіти широко застосовуються педагогічні техніки А. Макаренка щодо проєктування особистості – метод «вибуху», заохочення і покарання, проєктування стилю і тону колективу, дотримання принципу паралельної педагогічної дії тощо.

Так, вибухом Антон Макаренко називає «доведення конфлікту до останньої межі, до такого стану, коли вже немає можливості ні для якої еволюції, ні для якої тяжби між особистістю і суспільством, коли ребром поставлене питання – або бути членом суспільства, або піти з нього» [7, с. 458]. Прихильник «революційних» методів проєктування, А. Макаренко вважав, що члени колективу, «поставлені перед необхідністю негайно щось рішення, не здатні аналізувати і в сотий, може бути, раз копатися у скрупульозних роздумах про свої інтереси, капризи, апетити, про «несправедливості» інших. Підкоряючись в той же час емоційному впливові колективного руху, вони, нарешті, справді зривають в себе дуже багато уявлень, і не встигають їх залишки злетіти в повітря, як на їх місце вже стають нові образи, уявлення про могутню правоту і силу колективу, яскраво відчутні факти власної участі в колективі, в його рухові, перші елементи гордості і перші солодкі відчуття власної перемоги» [7, с. 458-459].

Щодо технік заохочення і покарання, Антон Макаренко керувався принципом «якомога більше вимогливості до людини і якомога більше поваги до неї» [9-10]. Організація колективу, на переконання Антона Макаренка, має розпочинатися з проєктування первинного колективу, який уже не може поділятися на дрібніші колективи (різновікові загони). На чолі первинного колективу обов'язково мав бути єдиначальник (командир), який є уповноваженим від свого колективу у загальноколективному органі (раді командирів). Різновіковий характер первинного колективу, який нагадує сім'ю, є найкращим для виховання – у ньому «створюється піклування про молодших,

повага до старших, найніжніші нюанси товариських відносин» [9-10].

Для підвищення кваліфікації педагогу в закладі неперервної освіти важливо зрозуміти роль ради командирів у діяльності колонії чи комуні – вона представляла весь колектив, керувалася його інтересами, не допускала розколу, ворожості, незадоволеності, заздрощів і чуток; вона не мала ніяких ознак бюрократичного органу, навіть не складала планів своєї роботи. А. Макаренко надавав великого значення загальним зборам вихованців як найвищому органу колективу, вважав за необхідне розпочинати із загальних зборів [8-10].

Висновком з аналізу теорії і практики педагогічного проектування Антона Макаренка для неперервної освіти, є констатація того, що проектування в діяльності педагога є складним, самостійним явищем, розуміння якого неможливе без звернення до його наукових коренів.

Список використаних джерел:

1. Лебедик Л. В. А. С. Макаренко про виховання лідерства в колективі / Л. В. Лебедик // Спадщина А.С. Макаренка і педагогічні пріоритети сучасності : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Полтава, 12–14 березня 2008 р.) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава: Астроя, 2008. – 403 с. – С. 198–199.
2. Лебедик Л. В. Використання педагогічної спадщини А. С. Макаренка у проектуванні змісту підготовки магістрів педагогіки вищої школи / Л. В. Лебедик // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – Вип. 12. – 400 с. – С. 184–189.
3. Лебедик Л. В. Втілення ідей Антона Макаренка у підготовку магістрів соціальної роботи / Л. В. Лебедик // Науковий журнал Хортицької національної академії. – Серія: Педагогіка. – 2022. – Вип. 1(6). – С. 35–45.
4. Лебедик Л. Использование педагогического наследия А. С. Макаренко в проектировании подготовки магистров педагогики высшей школы / Л. В. Лебедик // Edukacja i ekonomia. Redakcja naukowa prof. dr.hab. Vaino Rajangu, dr. Tadeusz Trocikowski. – Wloclawek – Kaniewo, 2015. – 381 с. – С. 199-208.
5. Лебедик Л. В. Розвиток лідерства в колективі за системою Антона Макаренка / Л. В. Лебедик // Публічне управління та адміністративний менеджмент : сучасні тренди та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Харків: Видавничий центр «Global Scientific Trends», 2021. – 153 с. – С. 112–113.
6. Макаренко А. С. Методика організації виховного процесу // Твори в 7 т. – К.: Рад. школа, 1954. – Т. 5. – 382 с.
7. Макаренко А. С. О «взрыве» / Пед. соч. в 8 т. – Т. 3. – М.: Педагогика, 1984. – 399 с. – С. 456-459.
8. Стрельников В. Ю. А. С. Макаренко – основоположник теорії проектування дидактичних систем / В. Ю. Стрельников // Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 125-й річниці з дня народження А. С. Макаренка. Полтава, 12–14 берез. 2013 р. / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава, 2013. – С. 163–165.

9. Стрельніков В. Ю. Внесок видатних полтавських педагогів Антона Макаренка і Григорія Ващенка в теорію педагогічного проектування / В. Ю. Стрельніков // Четверті Череванівські наукові читання : зб. наук. ст. за матеріалами Всеукр. наук. конф. (з міжнар. участю) (до 100-річчя з часу створення історико-філологічного факультету в Полтаві), 25–26 жовт. 2018 р. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2018. – С. 128–136.
10. Стрельніков В. Ю. Розвиток започаткованої А. С. Макаренком теорії проектування дидактичних систем / В. Ю. Стрельніков // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2013. – Вип. 12. – 400 с. – С. 300–305.
11. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Вибр. твори: В 5 т. – К.: Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 55–208.

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ А. С. МАКАРЕНКА: НОВІ ВИМІРИ

*Таможська І. В., Куліш С. М.
Харків, Україна*

Науковці наголошують на актуальності педагогічних ідей А. Макаренка, які є універсальними, адже по-новому осмислюються в умовах сьогодення: запозичується досвід інноваційних виховних практик, що набувають сучасних вимірів, акцентується увага на позитивних цінностях, які мають вирішальне значення в процесі життєдіяльності людини.

Досвід і педагогічна спадщина А. Макаренка, як зазначає Н. Дічек, «переконливо ввійшли до світового педагогічного знання й освітньо-історичного процесу, і не лише як факт історії, але і як зібрання цінних теоретико-методичних ідей, здатних збудити творчу уяву представників сучасного науково-освітнього дискурсу» [4; 233]. Г. Кочерга вказує на широкоформатність, глибинність, різнобічність, індивідуальність у підходах А. Макаренка до педагогічної діяльності, що є актуальною в часовому просторі [5; 142].

Н. Філіпчук акцентує увагу на гуманістичних цінностях й етико-естетичних ідеях спадщини А. Макаренка [9; 211], Н. Постригач – на новаторському підході до розв’язання проблем соціалізації молоді, до окреслення ідеального образу людини майбутнього, зазначаючи практичні напрями її формування [8; 55], О. Галян – на суб’єктності особистості школяра в педагогічному дискурсі А. Макаренка [3; 12], П. Бойчук – на концептуальних засадах родинної педагогіки (виховні можливості батьківського авторитету; моральне, трудове, економічне, статеве виховання в сім’ї; загальні умови родинного виховання) [2; 13], В. Андрущенко – на «колективістській педагогіці» А. Макаренка [1; 3].

Н. Філіпчук виокремлює домінанти етапів виховної системи А. Макаренка:

1) забезпечення культуровідповідності процесу становлення й розвитку дитини, адже культурні цінності – це джерело творчого перетворення

особистості;

2) активне підтримування суб'єктності вихованця впродовж навчально-виховної діяльності різними формами / методами / засобами, що впливає на саморозвиток;

3) виховна модель має сприяти розвитку емоційно-моральної складової особистості, ціннісно-смысловому ставленню до рідної землі, вітчизни, народу, друзів, колективу;

4) формування позитивного соціокультурного середовища для забезпечення змістоутворювального виховання, у процесі якого досягається гуманістичний зміст поведінкових норм [9; 218].

О. Галян звертає увагу на педагогічні ідеї А. Макаренка, у яких міститься вказівка на можливість реалізації вихованцями «авторства власного життя» відповідно до вимог суспільства, у такий спосіб визначається й зміст їхньої суб'єктності, що реалізується в пізнавальній активності [3; 18].

В. Андрущенко висловлює думку щодо «колективістської педагогіки» А. Макаренка, яка не тільки не суперечить сучасним людиноцентристським підходам, що впроваджуються в освіту, а й створює для них своєрідне соціальне підґрунтя. Поєднання особистісного виміру в педагогіці й освіті із феноменом «колективістські взаємини» / «колектив» є актуальним завданням сьогодення. Змінюються пріоритети людини, коли вона жила для колективу, а не колектив задля її розвитку [1; 5].

Слушною є думка О. Кучерявого: категорія активної діяльності дітей є основою Макаренкової концепції паралельної педагогічної дії як цінності. Діяльність (навчальна / трудова / ігрова / побутова) виконує функцію універсального засобу розвитку й удосконалення «природних сил вихованців», сприяє формуванню «гуманних ціннісних орієнтирів» [6; 13]. Потужним педагогічним засобом стимулювання позитивної мотивації вихованців є забезпечення різних видів діяльності шляхом виконання вправ різнорівневої складності / проблемності, що сприяє поглибленню знань, удосконаленню вмінь / навичок, формуванню корисних звичок.

На думку Т. Максименко, основа інноваційної педагогічної діяльності А. Макаренка – навчити людину володіти собою, розумно керувати своїми почуттями та вчинками, що сприятиме становленню особистості [7; 140].

Отже, на основі наведених міркувань зробимо такі висновки: виховні теоретико-методичні ідеї А. Макаренка є затребуваними в освітній практиці ЗВО України; авторські педагогічні концепції (виховання в колективі, сімейного виховання, паралельна педагогічна дія як цінність), гуманні ціннісні орієнтири його педагогічної діяльності – основа освітньо-виховного процесу, що є соціально-діяльнісною системою.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В. П. Колективістська педагогіка А. Макаренка у її значенні для сьогодення і в перспективі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. №3(29). С. 3–9.

2. Бойчук П. М. Педагогічний аналіз концепцій сімейного виховання А. С. Макаренка та В. О. Сухомлинського. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2008. № 1. С. 13–18.
3. Галян О. І. Погляд на суб'єктність особистості школяра у педагогічному дискурсі А. С. Макаренка та Г. Г. Ващенко. *Історія педагогіки в особах*. С. 12–20.
4. Дічек Н. П. Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти ХХІ століття. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. №2(76). С. 221–235.
5. Кочерга Г. Макаренківська педагогіка в культурно-освітньому вимірі. *Витоки педагогічної майстерності*. 2013. Вип. 12. С. 141–145.
6. Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти: навчальний посібник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. 440 с.
7. Максименко Т. М. Ідеї А. С. Макаренка у формуванні сучасної особистості. *Творча спадщина А. С. Макаренка в контексті інноваційного розвитку освіти ХХІ століття*: матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 15–16 березня 2018 р.). Суми, 2018. С. 139–141.
8. Постригач Н. О. Міжнародний вимір педагогіки А. С. Макаренка: італійський дискурс. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2013. №3(29). С. 54–61.
9. Філіпчук Н. О. Гуманістичні цінності й етико-естетичні ідеї у педагогічній спадщині А. Макаренка: сучасний погляд. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. №2. С. 211–220.

ТЕХНОЛОГІЇ В МЕНЕДЖМЕНТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Атаманчук Н. М.
Полтава, Україна*

Проблема управління розвитком вищої освіти в Україні, набула актуальності з часу коли заклади вищої освіти (далі ЗВО) намагаються стати конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг. Підготовка висококваліфікованих фахівців на сучасному етапі вимагає використання технологій в менеджменті інноваційної діяльності, що дозволить інтенсивно впроваджувати зміни в освітній процес вищої школи відповідно потреб працедавців.

Основною метою менеджменту інноваційної діяльності у вищій освіті є створення умов для розвитку інноваційної культури в освітньому середовищі та формування в учасників освітнього процесу компетентностей, необхідних для успішної інноваційної діяльності. Такий підхід дозволяє забезпечити конкурентоспроможність ЗВО на ринку освітніх послуг, сприяє розвитку інноваційного підприємництва та впровадженню передових технологій.

За Л. Даниленко, менеджмент освітніх інновацій є складовою загального менеджменту і розглядається в теорії як процес цілеспрямованого впливу суб'єкта управління (керівника) на інший об'єкт управління – соціальну систему, що перебуває в стані постійного розвитку, внаслідок якого

відбувається не лише його якісна зміна та підвищення рівня конкурентоспроможності, а й підвищується рівень залучення інвестицій та інновацій [1].

Отже, менеджмент інноваційної діяльності у ЗВО є комплексною технологією, яка забезпечує ефективний розвиток інноваційного потенціалу навчального закладу, сприяє формуванню творчого потенціалу студентів, викладачів та забезпечує конкурентоспроможність навчального закладу на ринку освітніх послуг.

Менеджмент інноваційної діяльності у ЗВО є складним процесом, що передбачає впровадження різноманітних технологій. Представимо опис технологій, які застосовуються в менеджменті інноваційної діяльності вищої школи (див. табл.1).

Таблиця 1

Технології менеджменту інноваційної діяльності ЗВО

<i>№ п/п</i>	<i>Назва технології</i>	<i>Опис технології</i>
1.	Стратегічне планування інноваційного розвитку.	Визначення місії, цілей та завдань ЗВО з питань інноваційного розвитку, а також планування щодо розробки та впровадження нових продуктів, послуг і технологій.
2.	Аналіз інноваційного потенціалу.	Проведення досліджень з метою з'ясування інноваційного потенціалу ЗВО, оцінки наявного ресурсного потенціалу та можливостей залучення додаткових ресурсів для реалізації інноваційних проектів.
3.	Управління процесами інноваційної діяльності.	Впровадження системи управління інноваційними проектами, програмами, розробка та впровадження нових продуктів, послуг і технологій.
4.	Фінансове управління інноваційною діяльністю	Забезпечення фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проектів, оцінка фінансових ризиків і ефективності витрат.
5.	Розвиток та управління інноваційною культурою.	Розвиток культури інноваційного підприємництва у ЗВО, створення сприятливих умов для стимулювання творчого мислення та інноваційної діяльності серед учасників освітнього процесу.
6.	Маркетингові дослідження та планування.	Проведення маркетингових досліджень для визначення потреб ринку в інноваційних продуктах та послугах, планування маркетингових заходів для їх просування.
7.	Кадрове управління інноваційною діяльністю.	Розробка стратегії залучення та управління персоналом, який здатен ефективно працювати в інноваційній сфері, а також навчання та розвиток персоналу з питань інновацій.

Таким чином, у ЗВО менеджмент інноваційної діяльності має такі напрями: стратегічне управління, операційна діяльність, управління якістю освітніх послуг, маркетинг, фінанси, кадри, науково-дослідна робота, робота з стейкхолдерами, корпоративне управління. Особливої уваги в процесі впровадження інноваційної моделі управління ЗВО потребує використання новітніх технологій, управління якістю освітніх послуг.

Менеджмент інноваційної діяльності у ЗВО передбачає комплексний підхід до управління інноваційним процесом, що базується на використанні різних технологій та інструментів. Впровадження цих технологій дозволяє ефективно планувати та реалізовувати інноваційні проекти, забезпечувати фінансову стабільність, ефективно використання ресурсів, а також створювати сприятливі умови для розвитку культури інноваційного підприємництва у вищій школі.

Список використаних джерел:

1. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: моногр. К. : Міленіум, 2004. 358 с.

НЕГАТИВНИЙ ІМІДЖ ЯК НОСІЙ ДЕСТРУКТИВНОЇ ЕНЕРГІЇ

*Бабенко І. В.
Полтава, Україна*

Останніми десятиліттями європейські бізнесові цінності поступово стають і цінностями освітньої сфери, у тому числі й оновлюваної України, оскільки внески капіталу (грошового, людського) цивілізованого світу в освітні „банки” стають найефективнішими, щодо отримання прибутків будь-якого гатунку (грошових, інтелектуальних, моральних, духовних). Відтак набувають особливого наукового розголосу іміджеві проблеми носіїв освітньо-виховних ідей (особливо менеджерів – управлінців освітніми закладами) та їхнього втілення.

„Педагогічна Конституція Європи” серед багатьох своїх тез у Розділі 6 (ст. 6.1; ст. 6.2: „Основні компетенції європейського вчителя”) наголошує, зокрема, і на такому: „Головним завданням підготовки європейського вчителя є формування здатності до практичної навчально-виховної діяльності як динамічного поєднання етичних цінностей... Основними компетентностями, якими має володіти вчитель ХХІ століття є: ...лідерська компетентність... емпатія – здатність розуміти переживання учня чи студента та співпереживати у процесі спілкування” [6]. І ці компетентності – одні з нинішніх фундаційних компетентностей позитивного іміджу як вчителя НУШ, так і викладача університету, а відтак – й еталон для учнів, студентів.

Певну роль у соціумі завжди відіграє і діаметрально протилежний – деструктивний – імідж, не покидає він й освітні заклади, а тому і до нього має бути звернена пильна увага. Деструкція – дія чи процес із сенсом „руйнація”:

пошкодження, злам, перетворення на руїну: термін, у котрого кілька, й вагомих, значень руйнування: у мистецтві, літературі, етиці це – філософська категорія, особливий спосіб організації (уявної дезорганізації, процес якогось типу зрушення, руйнування структури) образного матеріалу; деструкція у загальній психології – заперечення традицій тлумачення прихованих сенсів: аналітичне поняття, уведене в науку феноменологом, німецьким філософом, одним з найбільш впливових мислителів ХХ ст. М. Гайдеггером: „Деструкція – процес, спрямований проти окостеніння та скам’яніння минулого у формі традиції. Якщо для самого буттєвого питання має бути досягнуто прозорості притаманної йому історії, то потрібне розхитування закостенілої традиції та відшарування нарощених нею сховок” [5]. Деструкція, зокрема, у психології творчості – розуміння явища у вигляді руйнації (розбитті) стереотипу, а чи включення явища до зовсім нового контексту. Але загалом „Деструктивна поведінка – руйнівна, тобто така, що відхиляється від медичних і психологічних норм, призводить до порушення якості життя людини, зниження самооцінки і емоційним порушенням, що у підсумку призводить до стану соціальної дезадаптації особистості та до її повної ізоляції. Виникнення деструктивної поведінки відбувається під впливом соціально-економічних, індивідуально-психологічних та інших чинників”, як зазначають українські вчені, зокрема, психологиня В. С. Шкраб’юк та історик П. В. Шкраб’юк [8]. Деструктивна ж енергія – то думка, почуття, дія, котрі виробляють енергію негативної частоти, що має і подальше посилення до тих, на кого спрямована, за принципом доміно.

Отож, нині педагогам цікаві питання деструкції професійного іміджу і те, як вона може вплинути на репутацію, престиж. На наше переконання, цією проблемою нерідко нехтують, але ж саме такий професійний імідж, будучи частиною особистого бренду, складає перше враження про людину, щоденно працює на репутацію, має прямий вплив на подальшу траєкторію взаємодій педагогів із колегами, учнями, студентами, свідомо чи напівсвідомо підштовхуючи і їх до деструктивних змін у поведінці власній та оточуючих. Так, коли учень, студент, а то й учитель, викладач, котрі виставляють себе напоказ зі психологічно-зухвалим викликом „Я – свій хлопець!”, особливо у соціальних мережах, інколи на мільйонні аудиторії – в оголеному чи напівоголеному вигляді, у рваній одежі з пацьорками, з цигаркою у роті й фразами найнижчого стилістичного шару мови неукраїнського походження (українці за своїм історизмом цнотлива нація), а чи у нетверезому стані, зі спиртним, – несуть своїм образом особливе посилення його споживачам: деструктивну енергію, ідеї безсоромності, вимоги неосуджуваності їх з боку соціуму.

„Звичайно, деструкція викликає конотації з руйнуванням, однак, приміром, той же М. Гайдеггер вважав, що негативна сторона деструкції спрямована на сучасне і є побічною. Головне її завдання – збереження традиції шляхом очищення її від паразитичних нашарувань і тим самим окреслення її справжніх кордонів” [5]. І тут, аби відрізнити ту деструктивність в іміджі, котра, ламаючи заскорузлі стереотипи, не несе шкоди соціуму, від тієї, що

започатковує низку впливів з від'ємним знаком, у педагогів мають спрацьовувати дуже тонкі оцінювальні механізми, створювані неокласичними освітою, вихованням, котрі далекі від нудного святенництва, моралізаторства, мають спиратися не лишень на досвід народу, нації, оцінки прогресивних сучасників-науковців, а найбільше – на новітнє прогностичне мислення, засади моралі гуманістичного суспільства.

Гуманістична ідея відповідності зовнішнього образу внутрішньому, душевному, про що мріяли педагоги європейської минувшини, свого часу підтримав, розширив геній практичної педагогіки А. С. Макаренко. З праць гуманіста ми відслідковуємо: у формуванні професійного іміджу актуальна й на сьогодні думка про оволодіння педагогами не тільки фаховими знаннями, але й навичками, до котрих він відносив уміння красиво говорити, вести діалог, організовувати, володіти мімікою, аби надати обличчю необхідного виразу, глибоко тамувати внутрішній негативний настрій, жартувати, бути й „красиво сердитим” за потреби [4]. Макаренко переконує: майбутні педагоги, науковці, обов'язково повинні викладати елементи виховної техніки: класичну постановку голосу, пози, володіння обличчям, тілом. Так, володіючи голосом, вихователь може багато: „Я став справжнім майстром тільки тоді, коли навчився говорити „Йди сюди” з 15 – 20 відтінками, коли навчився надавати 20 нюансів виразу обличчю, постаті, голосу” [4, с. 147]. Між зовнішністю та діями людини вчений проводив паралель: „Вихователь, котрий витяг з кишені брудну, зібгану хусточку, вже не вихователь” [там же, с. 148]. Про це саме говорять і численні проекти етичного кодексу педагога, котрі розробляються теоретиками, практиками вітчизняної педагогіки від ЗДО, початкових та середніх освітніх закладів до вищих. Так, в одному з проектів сказано: „Вчитель постійно дбає про культуру своєї мови і спілкування. В його мові немає ненормативної, нецензурної лексики, грубих, образливих фраз. Пияцтво, тютюнопаління несумісні з професією вчителя” [1]. Але чи не найкраще про імідж, що несе позитивну енергетику вихованцям, висловився В. О. Сухомлинський: „Справжня педагогічна етика – в тому, щоб дитина сприймала добро й виховувалася добром” [7].

Список використаних джерел:

1. Всеукраїнська експертна мережа Етичний кодекс українського педагога (проект). URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=11292 (дата звернення: 19.01.2023).
2. Деструктивна енергія. URL: <https://absolutera.ru/wiki/destruktivnaya-energiya> (дата звернення: 13.01.2023).
3. Деструкція : Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-26324> (дата звернення: 17.01.2023).
4. Макаренко А. С. Про виховання. К., 1978. 344 с.
5. Марков Б. В. Герменевтика Dasein та деструкція онтології у Мартіна Гайдеггера. URL: <http://anthropology.ru/ru/text/markov-bv/germenevtika-dasein-i-destrukciya-ontologii-u-martina-haydeggera> (дата звернення: 14.01.2023).

6. Педагогічна Конституція Європи. URL: <https://svitovid6.webnode.com.ua/news/pedagogichna-konstitutsiya-jevropi/> (дата звернення: 12.01.2023).
7. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню Людину? URL: <https://spadok.org.ua/tradytsionalizm/vasyl-sukhomlynskyu-yak-vykhovaty-spravzhniu-liudynu> (дата звернення: 03.01.2023).
8. Шкраб'юк В. С., Шкраб'юк П. В. Психологія особистісних та поведінкових деструкцій URL: <https://kztkp.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/78/2020/03/Психологія-особистісних-та-поведінкових.pdf> (дата звернення: 13.01.2023); Звернення науковців до влади. URL: <https://tyzhden.ua/zvernennia-naukovtsiv-do-vlady/> (дата звернення: 14.01.2023).

ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК УПРАВЛІНСЬКЕ ЗАВДАННЯ КЕРІВНИКА ЗЗСО

*Бабич В. Г.
Полтава, Україна*

Сучасний етап реформування української освіти та створення нової української школи вимагає принципово нових ефективних систем управління. Проблема розроблення ефективного планування розвитку навчального закладу є однією з найбільш актуальних в теорії і практиці управління. Помітна і певна неухвага до планування майбутнього. Але переважна більшість науковців і практиків схиляється до тієї думки, що планування і далі зберігає величезне значення для кожної держави, яка прагне конкурентоспроможності.

Перспективний план розвитку навчального закладу є комплексом науково-методичних, матеріально-технічних та управлінських проєктів із визначенням шляхів їх реалізації. У ньому максимально враховані потреби педагогічного, учнівського та батьківського колективів школи. Планування дає можливість колективу закладу вийти на більш високий рівень організації освітнього процесу, обґрунтувати хід безперервного розвитку. Протягом останніх років у різних країнах спостерігається тенденція планування розвитку освіти на тривалий період. У документах Європейської комісії йдеться про такі терміни: оперативне планування – 1-2 роки; стратегічне планування – 5-6 років; планування віддаленого майбутнього – 10, 20 або більше років.

Актуальність проблеми оновлення систем внутрішнього шкільного управління безпосередньо пов'язана з реаліями життя, серед яких головними є: необхідність закладу освіти швидко пристосовуватись до зовнішніх змін і виживати; забезпечення оптимального функціонування навчального закладу; постійний пошук резервів оновлення та ідей розвитку. Аби розв'язати ці та багато інших питань, управління повинно бути якісним.

Проте реалії сьогодення свідчать, що система управління у значній частині загальноосвітніх навчальних закладів має серйозні недоліки: відсутня цільова основа системи; управління недостатньо орієнтоване на розвиток координаційних та комунікативних зв'язків; система управління не повною

мірою враховує особливості та потреби шкільного середовища; ідеї гуманізації та демократизації мають переважно декларативний характер; про модернізацію управління більше говорять, ніж роблять, бо в більшості закладів не визначено технологій та методів якісних змін.

Однією з причин такого стану управлінської діяльності є недостатні вміння адміністрації організувати роботу колективу з планування своєї діяльності. У значній частині керівників закладів не сформовано на достатньому рівні розуміння ролі й місця органів громадського самоврядування: конференції (загальних зборів) колективу закладу, ради закладу, батьківського комітету, учнівського комітету (парламенту) в системі інноваційної діяльності, що призводить до недооцінювання зазначеної ланки роботи. У багатьох закладах перспективні плани роботи затверджені лише директором закладу та/або педагогічною радою. Структура перспективного плану не завжди співпадає зі структурою річного плану, що суттєво ускладнює й погіршує якість річного планування. Річні плани роботи також розроблені без належної участі таких учасників освітнього процесу, як учні й батьки, затверджені лише директором закладу та педагогічною радою.

Така практика вступає в протиріччя з чинними статутами цих закладів, де чітко визначені учасники освітнього середовища, їх права і обов'язки, а також порядок ухвалення стратегічних та поточних рішень. У річних планах роботи, протоколах засідань педагогічної ради, методичної ради та планах роботи методичних об'єднань закладів рідко простежується алгоритм планування впровадження інновацій: «пошук – вибір – апробація – контроль – узагальнення – рішення про застосування». Трапляються випадки, коли план роботи закладу й плани роботи педагогічної ради, методичної ради, методичних об'єднань педагогічних працівників, органів громадського самоврядування закладу між собою не узгоджені, що дає підставу стверджувати, що діяльність зазначених органів буде нескоординованою і, як наслідок, неефективною і малорезультативною.

Слід звернути увагу на такі серйозні недоліки в розробленні стратегічного прогнозування розвитку закладу, складанні й виконанні перспективних і річних планів роботи: недостатнє розуміння частиною керівників закладів мети, принципів, методів і форм стратегічного планування розвитку закладу та його відмінностей від річного планування; недостатня сформованість у багатьох керівників закладів умінь здійснення перспективного й річного планування інноваційної освітньої діяльності, діагностування та аналізування стану діяльності закладу; брак ініціативи й наполегливості керівників закладів у пошуку оптимальних для даного освітнього середовища освітніх інновацій та шляхів їх впровадження; недостатнє у частині закладів, а іноді й незадовільне, виконання норм, передбачених Статутом, щодо залучення до участі у плануванні діяльності закладу органів громадського самоврядування й таких учасників освітнього процесу, як учні та батьки.

Саме тому є актуальним і важливим питання розроблення стратегічного плану розвитку навчального закладу як одне з завдань керівника ЗЗСО. Слід зазначити, що стратегічне планування розвитку для кожного закладу є

індивідуальним. При його розробці керівник повинен використовувати результати досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, ідеї керівників-практиків та багаторічний власний досвід роботи директором ЗЗСО.

Список використаних джерел:

1. Абетка з менеджменту для бізнес-об'єднань малих і середніх підприємств [Електронний ресурс] / Програма розвитку ООН в Україні (UNDP). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/entrepreneurship-support/management-bmos-kmbsscherbyna.html>
2. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О., Ліннік О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. 2-ге видання, перероб. і доп. – К. : Державна служба якості освіти, 2021. – 350 с.
3. Управління закладом освіти: Підручник для здобувачів другого рівня вищої освіти педагогічних університетів / С. Г. Немченко, В. В. Крижко, О. С. Боднар, В. В. Радул, О. М. Старокожко, Ю. І. Кондратенко. 2-е вид. перероб. і допов. – Бердянськ: БДПУ, 2022. – 506 с.
4. Управління школою. Практикум. [Електронний ресурс] / Студія онлайн-освіти EdEra. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EDERA-PROSVITCENTER+SM101+sm101/about>

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗП(ПТ)О В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

*Барбінов В. В.
Полтава, Україна*

Враховуючи ключові тенденції розвитку освітньої галузі, державну політику щодо діджиталізації (цифровізації) суспільства необхідно посилити увагу до вивчення цифрових технологій як способу організації дистанційного освітнього процесу.

Подальший розвиток професійної (професійно-технічної) освіти передбачає інтеграцію освітнього процесу, науки та сучасних технологій, а також оновлення форм і змісту колективних методичних заходів шляхом впровадження сучасних цифрових технологій. Цифрова грамотність (або цифрова компетентність) визнана ЄС однією з ключових для повноцінного життя та діяльності людини, тому в Законі України «Про освіту» зафіксовано, що формування інформаційно-комунікаційної компетентності є обов'язковим для усіх учасників освітнього процесу.

На сьогодні дедалі більше професій потребують набуття високого рівня цифрових компетентностей і володіння новітніми технологіями. Ця потреба також поглиблена наслідками пандемії коронавірусу, яка загострила проблему розвитку та опанування технологіями в системі освіти задля забезпечення прав

людей на якісну освіту. Саме тому цифровізація освіти – один із пріоритетів розвитку можливостей дистанційного навчання, визначений МОН України.

Ефективність цифрової трансформації економічних систем на макро-, мезо- і мікрорівнях обумовлюється не просто високим рівнем знань персоналу. Необхідно сформувати постійно оновлюючі системи управління знаннями. Тому освітній процес в цифрову економіку доцільно розглядати в контексті реалізації принципів безперервного навчання персоналу.

Пріоритетними напрямками та завданнями цифрової трансформації на період до 2023 року визначена необхідність запровадження використання електронних підручників у межах реформування системи освіти, дистанційних курсів для здобувачів освіти, сприяння автоматизації освітніх та управлінських процесів, включаючи запровадження ведення електронних журналів та щоденників, розкладів занять, електронної звітності, обліку здобувачів освіти. (Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 365-р).

Враховуючи вищевказане, впровадження цифрових технологій в процес підготовки кваліфікованих робітників ЗП(ПТ)О в контексті цифрової трансформації освіти повинно базуватися на таких положеннях:

- цифрове освітнє середовище є доступним та сучасним;
- працівники ЗП(ПТ)О володіють цифровими компетентностями;
- зміст освіти в галузі ІКТ відповідає сучасним вимогам;
- послуги та процеси у сфері освіти і науки є прозорими, зручними та ефективними;
- дані у сфері освіти і науки є доступними та достовірними.
- впровадження електронного документообігу в ЗП(ПТ)О.
- використання у навчальному процесі е-підручників та освітніх онлайн-ресурсів.
- надання учням та батькам доступу до оцифрованих навчальних планів, матеріалів уроків, а також розкладу та оцінок у е-журналах.
- цифрове (дистанційне) адміністрування освітнього процесу.

Не менш важливе завдання – започаткування креативних професій зі списку „цифрових професій” у ЗП(ПТ)О (діджитал-маркетолог, тестувальник програмного забезпечення, бізнес-аналітик, SMM-спеціаліст (фахівець, який відповідає за ведення соціальних мереж, роботу з рекламою) та ін.)

Досягти успіху впровадження цифрових технологій в процес підготовки кваліфікованих робітників ЗП(ПТ)О в контексті цифрової трансформації можна шляхом:

- системного впровадження в педагогічну практику сучасних цифрових технологій, які забезпечують підвищення якості організації освітнього процесу;
- розвитку фахових компетентностей викладача, майстра виробничого навчання;
- збагачення педагогічних працівників знаннями з ІКТ, передового досвіду, сучасних науково-технічних досягнень;

- залучення педагогічних працівників до експериментальної та проєктної діяльності;
створення умов для постійного професійного удосконалення педагогів, розвитку їх цифрових компетентностей.

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

*Барбінова А. В., Кульга М. О.
Полтава, Україна*

Сучасне суспільство характеризується глобальним процесом інформатизації, одним із пріоритетних напрямків якого є інформатизація освіти – впровадження засобів нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у систему освіти, зокрема, у навчання іноземної мови (ІМ) у загальноосвітніх навчальних закладах (ЗНЗ), з метою формування всебічно розвиненої особистості, здатної самостійно набувати необхідних знань, уміло застосовувати їх на практиці, працювати з різноманітною інформацією, критично мислити, бути комунікабельним, контактним у різних соціальних та мовленнєвих групах, самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, культурного і морального рівня [1].

Використання засобів ІКТ у процесі навчання ІМ виступає не самоціллю, а педагогічно виправданим підходом, що має розглядатися в плані педагогічних переваг порівняно з традиційними технологіями організації навчального процесу з ІМ як в основній, так і у початковій школі.

Інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються для добору, опрацювання, зберігання, подання, передавання різноманітних даних і матеріалів, необхідних для підвищення ефективності різних видів діяльності [1].

У науково-методичній літературі досі немає єдиної точки зору щодо вище зазначених понять. З одного боку науковці розуміють під інформаційними технологіями навчання всі технології, що використовують у процесі навчання спеціальні технічні засоби, а саме: комп'ютер, відео, аудіо, кіно, телекомунікаційні мережі. З іншого боку, науковці пропонують застосовувати термін «комп'ютерні технології навчання», проте останнім часом особливою популярністю у наукових колах користується поняття «інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ)» [5].

У практиці навчання інформаційними технологіями називають усі технології, що використовують спеціальні технічні інформаційні засоби (комп'ютер, аудіо, кіно, відео).

Дослідження вчених показують, що зараз комп'ютер є пріоритетним інформаційним засобом, який дає змогу здійснювати нові якісні зміни в системі освіти, зокрема й навчання іноземних мов.

Використання ІКТ є ефективним засобом формування лексичної компетенції учнів початкової школи як на етапі ознайомлення з новими

лексичними одиницями (ЛО), так і на етапі автоматизації. На етапі ознайомлення з новою ЛО учитель за допомогою ІКТ може одночасно демонструвати на екрані графічну форму конкретної ЛО, її зображення, а також надати учням можливість прослуховувати її. На етапі автоматизації ЛО ІКТ дозволяють учителю урізноманітнити тренувальні вправ[2].

Сьогодні, з огляду на велику і серйозну захопленість учнів комп'ютерними технологіями, учитель може використовувати цю можливість як засіб розвитку інтелектуальних і творчих здібностей на уроках іноземної мови.

Комп'ютерні технології становлять потужний інструмент мотивації, а за вмілого використання - ефективний інструмент розвитку особистості учня, рівня освіченості учня, ерудиції, прикладних умінь і навичок тощо.

Проектні технології у початковій школі – це різновид роботи, коли учні (інколи за допомогою вчителя) створюють зміст своєї іншомовної навчальної діяльності у формі обраного проекту, як правило з кінцевим продуктом: колаж, альбом, комікс, анкета тощо. Типологія проекту зумовлюється віковими можливостями молодших школярів, їх інтересами, а тематика визначається відповідно до особливостей змісту підручника або навчально-методичного комплексу (НМК) [3].

Як показує досвід, іноземна мова є полем формування і розвитку особистості дитини. Під час навчання англійської мови розвивається інтелект, увага, спостережливість, мовленнєво-освітні здібності та креативність.

Форми роботи з комп'ютерними навчальними програмами на уроках іноземної мови включають: вивчення лексики; відпрацювання вимови; навчання діалогічного та монологічного мовлення; навчання письма; відпрацювання граматичних явищ.

На уроках англійської мови за допомогою Інтернету можна розв'язувати цілу низку дидактичних завдань: формувати навички та вміння читання, використовуючи матеріали глобальної мережі; удосконалювати вміння письмового мовлення школярів; поповнювати словниковий запас учнів; формувати у школярів мотивацію до вивчення англійської мови.

Комп'ютерні технології та урок іноземної мови – актуальний напрямок у методиці, що потребує нових підходів і нестандартних рішень.

Використання ІКТ в освіті є одним із найважливіших напрямів розвитку інформаційного суспільства. У сучасних умовах школа має формувати в учнів нові навички:

– уміння адаптуватися і знайти себе в цьому світі, уміння самостійно збирати інформацію, аналізувати, узагальнювати і передавати її іншим людям, освоювати нові технології. Велику роль у цій трансформації може і має відіграти активне застосування в навчальному процесі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), оскільки:

– вивчення та застосування ІКТ у навчальному процесі дає змогу здобути учням навички та кваліфікації, необхідні для життя і роботи в сучасному суспільстві;

– ІКТ є ефективним інструментом для розвитку нових форм і методів

навчання, що підвищують якість освіти;

– широке застосування ІКТ створює умови для підвищення доступності освіти, для переходу від навчання на все життя до навчання через все життя (Life Long Learning), що забезпечує постійну адаптацію до умов розвитку інформаційного суспільства.

Принципова відмінність системи навчання із застосуванням ІКТ від традиційної полягає в її технологічній базі, в реалізації високого потенціалу комп'ютерних і комунікаційних технологій. Це дає змогу розв'язати одні з головних проблем освіти:

- підвищення якості освіти;
- збільшення ступеня доступності освіти;
- забезпечення між предметної компетенції.

Процеси оновлення у сфері навчання іноземних мов у сучасній школі створюють ситуацію, у якій педагогам надано право і можливість самостійного вибору навчальних посібників та інших навчальних засобів. Завдання вчителя полягає в тому, щоб створити умови практичного оволодіння мовою для кожного учня, вибрати такі методи навчання, які дали б змогу кожному учневі проявити свою активність, свою творчість [4]. Завдання вчителя – активізувати пізнавальну діяльність учня в процесі навчання іноземних мов. Сучасні педагогічні технології такі, як навчання у співпраці, проєктна методика, використання нових інформаційних технологій, інтернет-ресурсів допомагають реалізувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію та диференціацію навчання з урахуванням здібностей дітей, їхнього рівня навченості, схильностей тощо.

Сучасні технології – це, безсумнівно, комп'ютерні технології, що мають низку переваг перед традиційними методами

Список використаних джерел:

1. Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі : навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки «Початкова освіта». – Херсон, 2011. – 267 с.
2. Фоміних Н. Ю. Дидактичні можливості ІКТ щодо формування комунікативної компетенції учнів // Горизонти освіти. – № 1 (31). – 2011. – С. 74–79.
3. Коломінова О. О. Сучасні технології навчання англійської мови у початковій школі / О. О. Коломінова, С. В. Роман // Іноземні мови: наук.-метод. журн. – 2010. – № 2. – С. 40–47
4. Криворучко Т. В. Використання інтерактивних технологій при навчанні іншомовного комунікативного читання соціокультурних текстів у початковій школі [Електронний ресурс] / Т. В. Криворучко. – Режим доступу : <http://eprints.zu.edu.ua/1342/1/1.pdf>
5. Шахіна І. Ю. До питання про мультимедійні технології / І. Ю. Шахіна // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : Вісник НТУ «ХП». – 2012. – № 32. – С. 184–192.

СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА МЕТОДУ ПРОЄКТІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

*Барбінова А. В., Максимчук В. Ю.
Полтава, Україна*

Сучасне суспільство вимагає виховання самостійних, ініціативних, відповідальних громадян, здатних ефективно взаємодіяти у виконанні соціальних, виробничих і економічних завдань. Виконання цих завдань потребує розвитку особистісних якостей і творчих здібностей людини, умінь самостійно здобувати нові знання та розв'язувати проблеми. Саме ці пріоритети лежать в основі реформування сучасної загальноосвітньої школи, головне завдання якої – підготувати компетентну особистість, спроможну знаходити правильні рішення у конкретних навчальних, життєвих, а в майбутньому і професійних ситуаціях [2].

Сучасні умови життя потребують, аби людина мислила і працювала творчо, уміла приймати нестандартні рішення. Сьогодні метод проєктів вважається одним із найперспективніших методів навчання, адже він створює умови для творчої самореалізації, підвищує мотивацію до навчання і сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, формує навички пошуково-дослідницької технології [1].

Специфічними ознаками, притаманними навчальними проєктами є:

- наявність актуальної в дослідницькому або творчому аспекті проблеми, для розв'язання якої необхідний інтегрований зміст;
- значущість для учня передбачуваних проєктивних результатів і потреба в розв'язанні проєктної проблеми чи задачі;
- самостійне виховання частини проєкту (на певних етапах) або всієї проєктної задачі;
- використання учнем пошукових і дослідницьких прийомів роботи.

Особливої уваги у сучасній школі потребує завершальний етап проєктної діяльності – презентація (захист) проєкту. Для цього треба допомогти учням провести самоаналіз проєкту, оцінити процес проєктування за допомогою запитань. Зазвичай захист проєктів здійснюється у формі виставки тих виробів, які створили учні. Крім того, іноді доцільно пропонувати учням підготувати невеликі виступи з розповіддю про свій проєкт [3].

Проєктна діяльність у педагогіці розглядається у двох аспектах:

- 1) як процес розробки окремими педагогами або колективами вчителів цілей і конструктивних схем їх досягнення, теоретичних моделей – навчально-виховних програм і методик застосування;
- 2) як проєктна діяльність учнів – складова навчальної діяльності, підпорядкована певним організаційним засадам.

Перевагами залученості учнів до проєктної діяльності є такі позитивні зміни у розвитку:

- пізнавальних здібностей;
- креативного мислення;

- дивергентного мислення (учень має подати якнайбільше ідей щодо розв'язання проблеми в межах теми проєкту);
- активності і самостійності (опис індивідуальної частини проєкту, планування, дослідження, оцінювання, самостійний вибір форми представлення результату діяльності);
- просторової уява (планування часу роботи над проєктом, передбачення необхідних ресурсів, уміння оцінити та відібрати найбільш слушні ідеї);
- критичного мислення (на всіх етапах проєктної діяльності) [3].

Використовуючи навчальні проєкти як методи впливу на пізнавальну сферу особистості, варто орієнтуватися у їхніх різновидах і залежно від поставленої мети обирати той чи інший вид проєкту.

Нині науковці виокремлюють наступні види проєктів.

Дослідницький проєкт:

- має структуру, яка наближена або повністю співпадає з науковим дослідженням (відмінним від наукового є те, що учні не роблять відкриття в науці);
- виконується в реальних життєвих умовах;
- передбачає застосування теоретичних знань в незнайомій ситуації;
- активно використовується наочність;
- вивчається практичне застосування явища, закону;
- має конкретний результат.

Творчий проєкт:

- відсутня детально розроблена структура спільної діяльності учасників;
- кожен учасник виконує ту роль, яка відповідає його інтересам, умінням;
- оформлюється у вигляді сценарію відеофільму, вистави, програми свята, плану твору, статті, репортажу, дизайну і рубрик газети, книги, альбому тощо [4].

Рольовий проєкт:

- учасники грають певні ролі;
- ролі обумовлені характером, змістом, особливістю проблеми проєкту;
- результати таких проєктів можуть окреслюватись як на початку проєкту, так і вимальовуватись лише наприкінці;
- передбачає високий ступінь творчості;
- домінуючим видом діяльності є ігрова, пригодницька [4].

Інформаційний проєкт:

- спрямований на збір інформації про об'єкт чи явище та ознайомлення учасників проєкту з інформацією;
- структура передбачає наявність мети, предмету інформаційного пошуку, джерела інформації, способів обробки, результат пошуку, висновки, презентацію, практичну спрямованість;
- аналіз інформації, узагальнення зібраних фактів;
- вимагає добре продуманої структури, можливості систематичної корекції в ході роботи над проєктом;
- обмін інформацією;

- залучення до обміну інформацією учасників різних вікових груп;
- чітко визначений результат, зорієнтований на інтереси учасників [4].

Роль учнів у навчальному процесі принципово змінюється в роботі над проектом: вони є активними його учасниками, а не пасивними статистами. Іншими словами, учень стає суб'єктом діяльності. При цьому школярі вільні у виборі способів і видів діяльності для досягнення поставленої мети. Їм ніхто не нав'язує, як і що робити. Метод проектів дуже зацікавлює учнів і дає змогу розкрити його з усіх сторін, бо кожен учень індивідуальність.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання / Г. Ващенко. – Х.: Українська Видавнича Спілка, 1997. – С. 331–362.
2. Мойсеюк Н.Є. Проектна технологія / Н.Є. Мойсеюк. Педагогіка. Навчальний посібник. – 5-е вид., доп. і переробл. – К., 2009. – С. 293–295.
3. Проектна діяльність у школі / упорядник М. Голубенко. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.
4. Нова українська школа: poradnyk dla vchytelya / Під заг. ред. Бібік Н. М. –К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с.
5. <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

*Барбінова А. В., Свириденко А. А.
Полтава, Україна*

Сьогоднішні умови, в яких перебуває українське суспільство, вимагають від вчителів звертати увагу на проблеми моральності учнів. Особливо важливо це для учнів початкової школи, оскільки в цей віковий період формуються їхні ціннісні орієнтації та переконання. Це має бути послідовна, творча і систематична робота, присвячена питанням моральності. Це вимагає від учителя виховної спрямованості освітнього процесу, орієнтації особистості школяра на загальнолюдські цінності й моральні норми, що склалися протягом людської історії. З огляду на це перед закладами освіти постає завдання – підготувати громадянина держави, здатного самостійно оцінювати життєву ситуацію і будувати своє особисте й професійне життя з огляду на інтереси оточуючих, принципи взаємоповаги й людської гідності.

Багатьма науковцями доведено, що основою морального виховання є духовний розвиток особистості, засвоєння норм загальнолюдської моралі – совість, відповідальність, сором'язливість, любов, воля, віра і т.д. Таким чином, школа є провідною ланкою в системі морального виховання [1]. Моральне виховання й розглядають передусім як виховну діяльність школи у взаємозв'язку з родиною, яка покликана виробити в учнівської молоді певну систему моральних норм і відповідної поведінки в соціумі, ставлення до оточуючих й позитивної участі у суспільно-корисній діяльності.

Характерною особливістю виховання молодших школярів є звернення до їх вікових та психологічних особливостей. У цей період у молодших школярів інтенсивно формуються інтелектуальні, соціальні і моральні якості. Саме в початковій школі учні отримують основи знань з навчальних дисциплін, правил поведінки, розуміння моральних норм, що служитимуть підґрунтям їхньої успішної діяльності та поведінки впродовж усього життя. Тому узгодження поведінки та усвідомлення моральних явищ життя характеризуються емоційними узагальненнями, аналізом ситуацій та вчинків, які відповідають загальнолюдським етичним цінностям.

З метою забезпечення якісного морального виховання висуваються особливі вимоги до особистості вчителя початкових класів. Вчитель повинен стати добрим наставником для учнів. Він має проявити високий рівень готовності до взаємодії з учнями. Він повинен стати вдумливим й уважним вихователем, постійно аналізувати стан особистісного морального розвитку своїх вихованців, вчасно віднайти ті чинники, що спричиняють проблему важковиховуваності дітей молодшого шкільного віку, застосовувати адекватні заходи педагогічного впливу, які б відповідали характерним труднощам, віковим та індивідуальним особливостям учня початкових класів.

Одним із інструментів впливу на моральну сферу учня початкової школи вважаємо літературне читання. Так, запропонувавши учням перечитати певні оповідання, важливо зацікавити учнів звернутися до власних переживань і формування власних суджень. Після опрацювання тексту варто обговорити його. Під час обговорення слід торкатися питань моралі, яке б оповідання не було темою: про Батьківщину, про природу, про історію країни, про подвиги й вчинки людей. Потрібно ставити учням відкриті питання і спонукати їх давати широкі розгорнуті відповіді. Прикладом питань можуть бути: «Що я зрозумів із цього твору?», «Як би зробив у цій ситуації я?», «Що корисного я можу для себе взяти?», «Як можна по-іншому вирішити ситуацію?». За допомогою питань такого змісту учні відчують ту чи іншу ситуацію, можуть обрати певну модель поведінки. Дитина, коли попадає в ситуацію морального вибору, має самостійно організувати свою поведінку, врахувати інтереси й емоційний стан однолітків, застосувати адекватне правило, виявити певні вольові зусилля. Використання вчителем протягом уроків літературного і позакласного читання різноманітного жанрового багатства казок значно покращує процес морального виховання молодших школярів, їхні вчинки, культуру поведінки взагалі. Проводячи разом із учнями аналіз казкових ситуацій, сюжетних ліній і характерів персонажів, учитель сприяє сформованості досконалої поведінки. Опрацювання текстів з метою впливу на моральну сферу учнів сприяє розвитку їх духовності та формування моральних переконань. Крім того, відбувається формування моральної поведінки.

Список використаних джерел:

1. Чорна О. Роль сім'ї у формуванні в молодших школярів шанобливого ставлення до людей / О. Чорна // Рідна шк. – 2008. – № 11. – С. 37–39.

ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ А. С. МАКАРЕНКА

*Бардінова А. О.
Полтава, Україна*

Побудова в Україні демократичної держави радикально змінила ситуацію у суспільно-політичному житті українців і висунула на передній план проблему громадянськості – складного філософського, соціального і психолого-педагогічного наукового утворення. Перед школою як соціальним інститутом постало завдання – виховати громадянина, найвищою чеснотою якого була б любов до батьківщини та свого народу; до громадянсько вивіренних дій і вчинків.

На досягнення цієї мети змушує як науковців, так і вчителів-практиків шукати ефективні шляхи, форми, методи і засоби успішного її розв'язання.

Вагомим підґрунтям у розв'язанні досліджуваної проблеми є творче використання поглядів, ідеї та досвіду відомих українських педагогів, письменників і державних діячів як минулого (Г. Сковорода, О. Духнович, І. Огієнко, Б. Грінченко, Т. Шевченко, І. Франко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський та ін.), так і сучасного (П. Вербицька, І. Бех, Н. Дерев'янка, М. Рудь, О. Світличний, О. Красовська, О. Сухомлинська та ін.) періоду.

У контексті нашого дослідження викликає інтерес виховання громадськості у досвіді А. С. Макаренка. На основі вивчення досліджень і популізаторів педагогічної спадщини А. С. Макаренка дозволило нам виокремити у досвіді А. Макаренка аспект щодо виховання у колоністів і комунарів виховання громадянських почуттів як основи становлення їх як громадян держави.

Прекрасно розуміючи, що громадянські почуття – це почуття любові до рідної землі, свого народу, його мови, мистецтва, культури, звичаїв, традицій та ін.; почуття відповідальності за долю держави, за її майбутнє; почуття обов'язку в додержанні правових і морально-етичних норм в усіх аспектах життєдіяльності людини. Вони становлять той емоційний фон, на якому визрівають і проявляються громадянська воля та поведінка людини. Громадянські почуття тісно пов'язані також із такими моральними категоріями, як обов'язок, честь, совість. Вони виникають у результаті узагальнення емоційного громадянського досвіду особистості. Їх предметами стають ті явища та умови, від яких залежить розвиток значущих для особистості подій, які сприймаються нею емоційно. З огляду на це, А. С. Макаренко значну увагу приділяв тому, щоб зміст, форми і методи організації діяльності колонії та комуни були наче «одухотвореними» і формували у вихованців почуття власної та національної гідності, громадянського обов'язку та відповідальності.

Цьому значною мірою сприяла організація життєдіяльності вихованців колонії та комуни.

Так, на формування громадянських почуттів позитивно впливало залучення вихованців до організації та проведення різноманітних форм краєзнавчої роботи: туристичних подорожей, екскурсій, організація вечорів, виставок і т.п.

Розуміючи психологію і потреби вихованців А. Макаренко значну увагу приділяв також роботі гуртків військово-спортивного напрямку та іграм.

А. С. Макаренко з цією метою упроваджував у дитячі різновікові загони різні форми так званої «воєнізації». Розглядаючи її з точки зору естетики дитячого побуту він упроваджував різні форми з урахуванням вікових і психологічних особливостей колоністів і комунарів, використовуючи при цьому символіку, одяг, військову атрибутику та усілякі ритуали.

Вся ця діяльність спиралася на добре поставлене дитяче самоуправління. Його А. С. Макаренко розглядав як потужний педагогічно-доцільний засіб організації життєдіяльності вихованців, який певним чином впливав на становлення вихованців як громадян своєї держави.

Тож вважаємо, що питання виховання громадянськості і наразі є актуальним.

АКСІОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

*Білай Д. В.
Полтава, Україна*

Розвиток професійного потенціалу майбутнього працівника сфери обслуговування в закладах професійної (професійно-технічної) освіти передбачає, насамперед, формування в нього системи особистісних цінностей, що лежать в основі як самої професійної діяльності, так і навчання її основам. У зв'язку з цим набуває дедалі більшої актуальності організація освітнього процесу на аксіологічних засадах. Адже, як зазначають вчені, «1) система цінностей є провідною ланкою, яка пов'язує суспільство з його окремими членами й забезпечує їхнє включення в систему суспільних відносин; 2) цінності особистості виступають основою для вибору суб'єктом цілей, засобів та умов діяльності, визначаючи її загальну спрямованість; 3) цінності є системоутворювальним ядром програми розвитку, діяльності та внутрішнього життя людини» [3].

Заклад професійної (професійно-технічної) освіти має своєю метою підготувати фахівця, здатного на високому рівні виконувати професійні завдання. Проте вона лише частково може бути досягнута за рахунок суто навчальної діяльності, коли майбутні офіціанти, кухарі, кравці, майстри перукарської справи тощо освоюють технологічні засади виконання роботи в обраній сфері. Дійсна ефективність освітнього процесу, його результативність вимагають актуалізації внутрішнього потенціалу суб'єкта, його прагнення до особистісно-професійного саморозвитку, а це можливе лише за умови сформованості в нього відповідних цінностей.

Як слушно відзначають Ю. Пелех та Д. Кукла, «цінності не лише визначають силу, напрям мотивації та активності, а й передбачають прийняття і реалізацію концепції власного життя. Людина вживає певні заходи внаслідок оцінювання певного об'єкта в аспекті його цінності щодо самої себе... Прагнення до цінностей формує людину, бо відзначається потенціалом щодо спроектованості на її внутрішній розвиток, переживання, діяльність і життєві принципи» [1, с. 19-20].

Існує чимало класифікацій особистісно-професійних цінностей, що підвищують ефективність діяльності працівника сфери послуг. Одним із найбільш узагальнювальних вважаємо їхній поділ на прагматичні та морально-естетичні, які, на перший погляд, мають значні розбіжності за своєю сутністю.

Прагматичні цінності відбивають прагнення людини здобути певні переваги матеріального характеру, а також пов'язані з такою рисою, як амбітність, і виступають, зазвичай, як важлива мета, зацікавленість у досягненні якої спроможна домінувати над морально-естетичними цінностями. Проте нам близька думка В. Полуди стосовно того, що намагання діяти з орієнтацією переважно на меркантильні цілі є своєрідною оманю, оскільки «легше продати послуги доброї якості» [2, с. 27], тобто такі, які в процесі свого надання більшою мірою пов'язані з реалізацією цінностей морально-естетичного характеру. Ілюструючи їхнє втілення в роботі з клієнтами, В. Полуда зазначає, що цінними для працівника сфери послуг мають бути добра репутація за умови якості наданих послуг; чесність, яка робить стосунки з клієнтом морально бездоганними; задоволення клієнтів як джерело задоволення майстра тощо. Естетична складова праці так само повинна мати для майбутнього фахівця значну вагу, оскільки, з одного боку, вона є одним із показників якості наданої послуги, а з іншої – високого професіоналізму майстра, бажаною рисою його професійного іміджу. В той же час, вважаємо, що учень повинен мати досвід переживання позитивних емоцій, викликаних результатом своїх зусиль, відповідним сформованій у нього системі цінностей. Такий досвід має формуватися в ході навчання і практичної діяльності та сприйматися майбутнім фахівцем як один із критеріїв його професійної успішності.

Таким чином, аксіологічний підхід у професійній освіті майбутнього фахівця сфери послуг забезпечує не тільки більш якісну підготовку молоді до професійної діяльності, а й сприяє вихованню працівників, націлених на підвищення якості життя інших членів суспільства та свого власного, на реалізацію такого рівня ділових стосунків у сфері обслуговування, коли їхній результат стане джерелом задоволення як для клієнта, так і для майстра.

Список використаних джерел:

1. Пелех Ю., Кукла Д. Система цінностей майбутнього фахівця і його місце на сучасному ринку праці [Текст] : монографія. Рівне: «Волинські обереги», 2019. 184 с.
2. Полуда В.В. Особливості підготовки майбутнього фахівця сфери обслуговування до професійної діяльності [Ел. ресурс]. – Режим доступу до джерела <http://enquir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3992/Poluda.pdf?sequence=1>

3. Ткачова Н. О., Варенко Т. К. Аксиологічний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів [Ел. ресурс]. – Режим доступу до джерела https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/7_2009/58.pdf

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

*Богомаз М. А.
Кременчук, Україна*

Науковий керівник: *Яценко Тетяна Володимирівна*, кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології та дошкільної освіти Обласного коледжу «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради

У сучасному суспільстві дедалі частіше виникає необхідність у забезпеченні умов, необхідних для формування психологічних якостей, що визначають рівень морального розвитку особистості. Важливе значення як для ефективного процесу формування особистості у майбутніх педагогів, так і для формування моральних основ індивіда, щирого та чуйного ставлення до інших людей має емпатія.

Найвираженіші емоційні переживання виникають у тяжкі періоди взаємодії людини й суспільства. Почуття багатьох українців стали набагато виразнішими під час війни. Зараз дуже важливо допомагати та підтримувати один одного. Багато людей відчують хвилювання, страх, злість, біль, співчуття до оточуючих, тривожність. Важливо навчитися себе контролювати, щоб прояви цих почуттів не заважали нам жити.

У сучасному світі кожному українцю доводиться пристосовуватися до постійних змін у житті, витримувати емоційне напруження, бути свідком багатьох життєвих ситуацій. Тому в умовах війни великого значення набуло вивчення емпатійних здібностей, які полягають у розумінні інших, здатності емоційно сприймати душевний стан людини та прояву співчуття та співпереживання до інших.

У студентські роки відбувається найбільш активний розвиток емпатії. Вона характеризується глибокими змінами, що впливають на особистісний розвиток майбутнього педагога. Адже юнацький вік – період становлення особистості, соціалізації та перехід від дитинства до самостійної діяльності дорослої людини при впливі на неї суспільства.

Проблема формування емпатії в юнацькому віці у психології вітчизняній та зарубіжній розглядається багатьма науковцями у різні часи та епохи: В. Бойко [1], С. Максимець [2], Т. Рябовол [3] та інші. Однак аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що наразі недостатньо розкрито засоби формування емпатійних здібностей у юнаків і дівчат під час війни в умовах дистанційного навчання.

Одним із завдань нашого дослідження було розробити та впровадити

заняття по формуванню емпатії у майбутніх педагогів, тому на цьому етапі ми розробили таку систему занять, яка може бути запроваджена в умовах дистанційної освіти.

Заняття проводилися у 2022 році з групою студентів Кременчуцької гуманітарно-технологічної академії імені А. С. Макаренка. У вибірку увійшли здобувачі, які мали низькі та середні показники рівня розвитку емпатійних здібностей.

Назва занять: «Формуємо співчуття».

Мета полягає у розвитку емпатійних здібностей у юнаків і дівчат.

Завдання:

1. Розвивати у молоді юнацького віку емпатійні здібності.
2. Сприяти підвищенню рівня прояву емпатії у здобувачів вищої освіти.
3. Виробити навички адекватно реагувати на ситуації, що вимагають прояву співчуття.
4. Сформуванню умінь здобувачів проявляти емпатію до різних об'єктів живої і неживої природи під час війни.

Очікувані результати тренінгу для учасників:

1. Розвинути емпатійні здібності.
2. Підвищати рівень прояву емпатії.
3. Виробляти навички адекватно реагувати на ситуації, що вимагають прояву співчуття.
4. Сформують умінь проявляти емпатію до різних об'єктів живої і неживої природи під час війни.

Умови проведення занять:

1. Заняття проводилися у онлайн форматі на платформі Google Classroom.
2. Тривалість заняття – 30 хвилин, надається домашнє завдання.
3. Використання різних засобів онлайн навчання: додатки Jamboard, Padlet, Google Meet, Google Презентації, YouTube та ін.

Система «Формуємо співчуття» розрахована на десять занять. Все це відбувалося у створеному нами курсу в Google Classroom.

Особливістю занять є створення позитивної мотивації до успіху і усвідомлення учасниками власної готовності до розвитку емпатії завдяки отриманим знань та умінь. Засвоєнням матеріалу тренінгових занять реалізується через формування у членів групи певних психічних станів, відношень, форм поведінки. Заняття відбуваються дистанційно з використанням інформаційно-комунікативних технологій та власних гаджетів. Для реалізації наших занять ми використовували різні платформи та додатки, як-от: Jamboard, Padlet, Google Meet, Google Презентації, YouTube та ін.

План занять складається з наступних компонентів:

1. Обговорення домашнього завдання.
2. Читання та обговорення нової інформації або перегляд відео та його обговорення.
3. Вправа/гра на розвиток емпатії.

4. Творче/інтерактивне завдання на розвиток емпатії та емпатійних здібностей.

5. Рефлексія заняття.

6. Домашнє завдання.

Нами було адаптовано вправи та ігри на розвиток емпатії Н. Харченко та С. Ричкової під дистанційне навчання.

Кожні творчі та інтерактивні завдання були розроблені нами самостійно. Вони зазвичай йдуть четвертим пунктом у завданнях.

Перелік вправ/ігор та творчих/інтерактивних завдань на заняттях:

Заняття 1. Діагностика.

Заняття 2. «Яке почуття?», «Дошка емоцій».

Заняття 3. «Що ти зробиш, якщо побачиш...», «Емоції та почуття мого улюбленого героя із фільму/серіалу».

Заняття 4. «Телефон», «Мої почуття та емоції до картинки».

Заняття 5. «Похвала», «Емоції та почуття моєї домашньої тваринки».

Заняття 6. «Скажи мені щиро...», «Поділись своїм переживанням»

Заняття 7. «Мавпа перед дзеркалом», «Зображення емоцій та почуттів».

Заняття 8. «Як учинити?», «Малюнок захиснику».

Заняття 9. «Спостереження чи оцінка», «Мої емоції та почуття протягом дня».

Заняття 10. «Невербальний вираз емоцій і «читання» за невербальними ознаками», «Що мені найбільше сподобалося із проведених занять?».

Після проведення занять нами було організовано контрольний експеримент. Однією із задач нашого дослідження було перевірити ефективність впровадження занять, тому ми повторно провели тестування по визначенню рівня емпатії у здобувачів освіти контрольної та експериментальної груп: діагностика рівня емпатійних здібностей (В. Бойко), дослідження рівня емпатійних тенденцій (І. Юсупов), тест «Закінчи речення» (авторський).

Результати повторної перевірки у *експериментальній групі* показали, що відбулись наступні зміни: на початку дослідження студентів з високим рівнем емпатії було 0%, а після проведення занять стало 8%, студентів із середнім рівнем прояву емпатії було 65%, стало 70% і студентів із низьким рівнем було 35%, стало 21% (рис. 1).

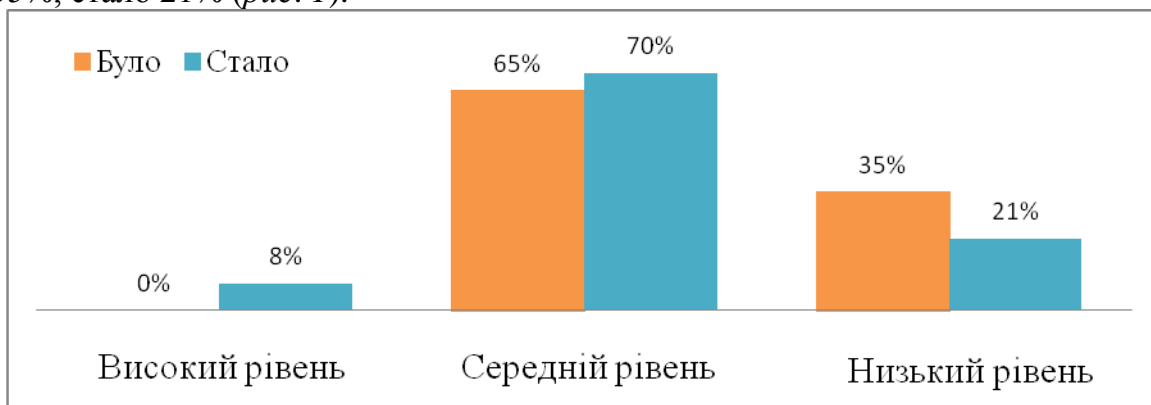

Рис. 1. Результати експериментальної групи

Результати повторної перевірки у *контрольній групі* показали, що суттєвих змін не виникло. На початку дослідження у здобувачів середній рівень прояву емпатії становив 67%, після тренінгу 68%, а низький рівень був 33%, став 32% (рис. 2).

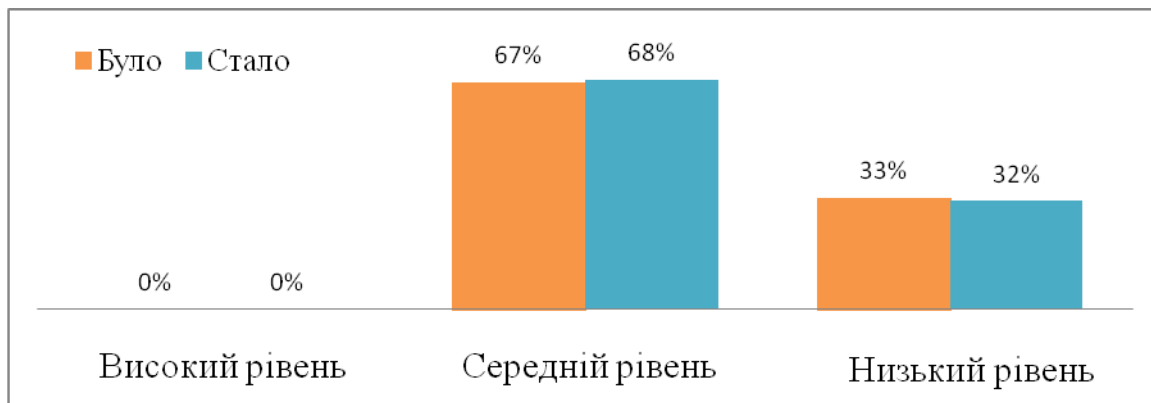

Рис. 2. Результати контрольної групи

Таким чином, можемо зробити висновок, що заняття за експериментальною групою досліджуваних, які спрямовані на розвиток емпатійних здібностей у молоді юнацького віку позитивно вплинули на їх рівень, сприяли підвищенню рівня прояву емпатії, сформували навички адекватно реагувати на ситуації, що вимагають прояву співчуття та сформували вміння здобувачів проявляти емпатію до різних об'єктів живої і неживої природи під час війни.

Список використаних джерел:

1. Бойко В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других. М. : Филинь, 1996. 472 с.
2. Максимець С. М. Вплив емпатійності на соціально-психологічну адаптацію майбутніх учителів : Автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2000. 20 с.
3. Рябовол Т. А. Роль емпатії у процесі соціальної адаптації. *Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Вип. 24. 2004. С. 294–300.

ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В СТАРШІЙ ШКОЛІ НУШ

*Божинська М. А.
Полтава, Україна*

Спрямованість школи на формування ключових компетентностей і наскрізних умінь у здобувачів освіти супроводжується зміною не тільки стратегій і технологій навчання, а й критичного переосмислення контрольної-оцінної діяльності всіх суб'єктів освітнього процесу. Формувальне оцінювання активно впроваджується в класах НУШ, але у старшій школі використання цього оцінювання за результатами аудитів Державної служби якості освіти України все

ж поступається традиційному [2]. На думку науковців, використання формувального оцінювання дозволить відстежувати особистісний розвиток дитини та хід опановування навчального досвіду як основи компетентності, вибудовувати індивідуальну траєкторію особистості, позбутися страху перед помилками та сформуванню об'єктивну самооцінку, адже оцінювання формує важливу складову навчання – внутрішню мотивацію.

Під формувальним оцінюванням розуміють інтерактивне оцінювання прогресу учнів, що дає змогу вчителю виявити та визначити індивідуальні потреби учнів та відповідним чином адаптувати процес навчання [3]. Це оцінювання спрямоване на процес навчання, яке допомагає учням бачити свої помилки, при цьому дає можливість вдосконалюватися впродовж вивчення теми, досягати поставленої цілі та розуміти її, передбачає виставлення підсумкової оцінки, незалежно від поточних невдач дитини, яка намагалася опанувати матеріал. Формувальне оцінювання стимулює учня до вмотивованого навчання, дає поштовх до самовдосконалення. Важливою умовою формувального оцінювання є розуміння учнями конкретних цілей навчання, порівнювати себе із собою вчорашнім, ставити мету та досягати її [1]. Найбільша цінність формувального оцінювання – можливість учням відчути власну відповідальність за своє навчання, що безпосередньо впливатиме на якість їхніх результатів [7]. Формувальне оцінювання передбачає залучення учнів на рівні з учителем до процесу оцінювання власних досягнень. Важливо, щоб учень добре розумів критерії оцінювання, таким чином він позбавляється страху перед оцінкою та краще розуміє власні недоліки [4]. Пріоритетом формувального оцінювання є процес учіння, а не оцінки, співпраця між учнями, підвищена мотивація, чіткі та прозорі критерії, процес навчання повинен бути «доброзичливим» та ставити в основу індивідуальні потреби та можливості учня.

У рамках застосування формувального оцінювання учні постійно вчать оцінювати себе самостійно, в парах, групах за чітко визначеними критеріями, при цьому вчитель також оцінює учнів та надає індивідуальні роз'яснення та рекомендації як виконати завдання так, щоб виправити недоліки, покращити власну майстерність. Учитель вибудовує взаємодію з учнями так, щоб діти не боялись помилок, бо завжди можуть вдосконалити свої знання та вміння, формується поняття «рефлексії», погляду на себе збоку, формування внутрішньої оцінки та об'єктивної самооцінки [6].

Формувальне оцінювання являє собою цілеспрямований неперервний процес спостереження за навчанням здобувачів освіти. Воно сприяє поліпшенню результатів навчання кожного здобувача освіти, вчить їх здійснювати самооцінювання, розвиває в них навички критичного і творчого мислення, сприяє впевненості у власних силах, підтримує у них впевненість, що кожен із них здатен покращити свої результати. Адже, формувальна оцінка показує здобувачу освіти, що він зробив добре, що погано, і як може покращити свою роботу. Вона підтримує і допомагає здобувачу освіти в процесі навчання. Як зазначає О. В. Онопрієнко, «Відтепер оцінювання – це конфіденційна інформація, яка стосується лише вчителя, дитини та її батьків, тобто навчальні досягнення учнів не мають озвучуватися на батьківських

зборах чи повідомлятися публічно у вигляді різноманітних рейтингів. Важливо, щоб такої рекомендації дотримувались у масовій шкільній практиці» [5, с. 41].

Отже, формувальне оцінювання сприяє забезпеченню якісною освітою, оскільки підвищує рівень самостійності, відповідальності, самоорганізації, дозволяє учням ефективно опановувати матеріал, завдяки розумінню критеріїв оцінювання та кінцевого результату.

Список використаних джерел:

1. Дементієвська Н. Формуюче оцінювання в курсі допрофільної підготовки за програмою Intel «Шлях до успіху» / Н. Дементієвська // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2012. – № 2. – С. 60–69.
2. Звіт за результатами інституційних аудитів закладів загальної середньої освіти за 2020–2021 рік. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/plani-ta-zviti/?pg-plans=2> (дата звернення: 05.02.2023).
3. Локшина О. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського союзу / Олена Локшина // Порівняльно-педагогічні студії. – 2009. – № 2. – С. 107–113.
4. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2013. – № 6. – С. 45–57.
5. Онопрієнко О. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів : сутність і методика здійснення // Український педагогічний журнал. – 2016. № 4. – С. 36–42.
6. Формувальне оцінювання в освітньому процесі початкової школи : навчально-методичний посібник. Видання 2-е, перероблене та доповнене / автори-укладачі : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. – Харків : Друкарня Мадрид, 2020. – 83 с.
7. Що таке формувальне оцінювання, чому воно потрібне учням і які основні виклики. Нова українська школа: веб сайт. URL: <https://nus.org.ua/view/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/> (дата звернення 05.02.2023).

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ

*Бойко О. В.
Полтава, Україна*

Тривалий час об'єктом управління був стабільний виробничий процес, стабільна виробничо-технічна база, відносно стійка номенклатура продукції з високим ступенем стандартизації. Інноваційний процес мав короткостроковий локальний характер і реалізувався силами спеціалістів та керівників із залученням ресурсів і методів, сформованих для стабільних процесів. Однак нові економічні умови, що склалися сьогодні, вимагають інтенсивної інноваційної діяльності, підвищення уваги до ефективності організації досліджень і розробок, організації нововведень на всіх стадіях життєвого циклу продукції, зниження інноваційних ризиків, скорочення термінів упровадження інновацій.

Управління інноваційним процесом - невід'ємна складова діяльності сучасного підприємства, що охоплює планування, організування та стимулювання інноваційної діяльності, реалізацію інноваційних проєктів, розрахованих на отримання конкурентних переваг і зміцнення ринкових позицій підприємства.

Здатність підприємства запроваджувати вдалі інновації підвищує його шанси у конкурентній боротьбі і створює суттєві різнопланові переваги. Інноваційні завдання передбачають зниження витрат виробництва, поліпшення якості продукції або послуг, виведення на ринок нового товару, формування нової стратегії збуту, яка сприяє підвищенню інтересу споживачів до нового товару. Залучення чи створення інновацій повинно відбуватися цілеспрямовано, з метою формування конкурентних переваг на тому сегменті ринку, на який зорієнтоване підприємство. Важливо не лише своєчасно визначити перспективність певної ідеї та оцінити її комерційну вигідність, а й створити умови для оперативного упровадження новинки на підприємстві.

Основними завданнями, що вирішують у межах управління продуктовими інноваціями, є:

1. Дослідження ринку для нових продуктів (потреби, переваги споживачів, вибір сегментів ринку, стратегії просування товару до споживача) прогнозування характеру і стадій життєвого циклу нового продукту.
2. Визначення способів продажу нового продукту.
3. Дослідження кон'юнктури ринку ресурсів.
4. Знаходження субпідрядників на освоєння і постачання комплектуючих, обладнання.
5. Опрацювання можливих варіантів кооперації з конкурентами щодо розроблення і освоєння технічно складного чи ризикованого продукту.
6. Здійснення комплексного аналізу витрат, ціни, обсягів виробництва і продажу нового продукту.
7. Оцінювання ефективності інноваційного проєкту.
8. Аналіз ризиків, визначення методів їх мінімізації та страхування;
9. Вибір організаційної форми створення, освоєння і розміщення на новому ринку.
10. Дослідження доцільності та планування адекватних форм передавання технології в процесі створення, освоєння, розміщення на ринку і підтримки необхідного обсягу продажу нового продукту.

З огляду на масштабність і різноплановість завдань, управління інноваційною діяльністю має охоплювати стратегічні й оперативні аспекти.

Стратегічне управління інноваційною діяльністю націлене на прогнозування глобальних змін в економічній ситуації та пошук і реалізацію масштабних інноваційних проєктів, які сприятимуть успіхові підприємства і забезпечуватимуть його ефективне функціонування і розвиток у тривалій перспективі.

Стратегічна інноватика передбачає визначення основних напрямів науково-технічної і виробничої діяльності підприємства у сферах розроблення і впровадження нової продукції; вдосконалення і модифікацію продукції, яку

виготовляє підприємство; зняття з виробництва застарілої продукції; залучення у виробничу діяльність нових ресурсів і нових технологій, освоєння нових методів організації виробництва та праці тощо.

Оперативне управління інноваційною діяльністю полягає у складанні календарних планів-графіків виконання робіт і контролюванні їх виконання; вивченні економічних, організаційно-управлінських, соціально-психологічних факторів, що впливають на здатність фірми здійснювати інноваційну діяльність; розробленні ефективних форм організації інноваційної діяльності.

Отже, управління інноваційною діяльністю є невід'ємною частиною виробничо-господарської діяльності підприємства, яка несе в собі імпульс розвитку, ґрунтуючись на нових підходах до вирішення звичних виробничих завдань.

Список використаних джерел:

1. Гайдамака О. Інноваційний менеджмент: Навч. посіб. / Луганський національний педагогічний ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ : Альма-матер, 2005. – 184 с.
3. Ілляшенко С. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи : навч. посіб. / Сергій Ілляшенко. – Суми: Університетська книга, 2003. – 278 с.
4. Економіка і організація інноваційної діяльності: Підручник / Олег Волков, Микола Денисенко, Алла Гречан та ін. ; Під ред. Олега Волкова, Миколи Денисенко ; М-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т технологій та дизайну. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 959 с.
5. Йохна М. Економіка і організація інноваційної діяльності: Навчальний посібник / Микола Йохна, Валентина Стадник. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005. – 399 с.

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

*Большая О. В.
Полтава, Україна*

Інновації є ключовим фактором розвитку будь-якої галузі національного господарства України. Управління інноваційною діяльністю передбачає створення сприятливих умов для створення нових продуктів, послуг і процесів, що можуть допомогти організації та підприємству збільшити прибуток, залучити нових клієнтів та поліпшити конкурентні позиції.

Як складова загальної теорії менеджменту менеджмент інновацій виник у період активного розвитку ринкових відносин та науково-технічного прогресу ХХІ століття. Характерними його рисами виступає принципова інноваційність, що орієнтована на кардинальні перебудови усіх сфер суспільного життя та підвищити якість освітніх систем держави [1].

Однією із основних складових управління інноваційною діяльністю є постійне спостереження за ринковими тенденціями та перспективами їхнього використання для розвитку організацій та підприємств. Для цього необхідно

проводити регулярні маркетингові дослідження, збирати та аналізувати дані про надання та отримання послуг та товарів на ринках, визначати потреби та очікування.

Управління інноваційною діяльністю передбачає залучення кращих фахівців та ресурсів для генерації та реалізації ідей. Важливо мати команду, яка складається з експертів різних галузей, які співпрацюють між собою та обмінюються ідеями.

Важливим елементом управління інноваційною діяльністю є створення сприятливої атмосфери для інновацій. Це може бути досягнуто шляхом створення інноваційної культури в організації чи підприємстві, що підтримує ініціативу та творчість співробітників.

Управління інноваціями є процес постійного оновлення різних сторін діяльності сучасного підприємства чи організації, яке включає не тільки новітні технічні розробки, а й будь-які зміни, що спрямовані на модернізацію в цілому. Інноваційна діяльність часто трактується як діяльність, що повною мірою пов'язана із використанням новітніх технологій, і інновація є результатом інноваційної діяльності [2].

Конкурентоспроможність організації та підприємства залежить від ефективності функціонування його інноваційної діяльності, а її ефективність визначається наявністю відповідної результативної системи управління інноваційною діяльністю. Розвиток інноваційної діяльності організацій та підприємств України заснований на ринкових умовах господарювання та вимагає раціонального формування інноваційних управлінських рішень та дій.

Стратегічне управління інноваційним розвитком організацій та підприємств, яке орієнтує свою діяльність на запити споживачів та дозволяє швидко та гнучко реагувати і здійснювати актуальні зміни для досягнення конкурентних переваг у довгостроковій перспективі. Стратегію інноваційного розвитку визначають як сукупність дій та методів ведення інноваційної діяльності, що забезпечує конкурентні переваги завдяки розробленню та впровадженню інновацій.

Для здійснення інноваційної діяльності важливим є високий рівень освіти та інтелектуальної активності, яскраво виражене почуття власної гідності, ініціативності, самостійності та незалежності у поглядах, творче натхнення, висока працездатність, зацікавленість у одержанні результатів, здатність до виконання трудових функцій на рівні міжнародних стандартів. Чим більше творчих завдань та інтелектуальних функцій у роботі, тим помітніше зростає роль нематеріальних стимулів у процесі інноваційної діяльності [3].

Сучасна світова економіка формує попит на організаційну креативність, пріоритетним завданням стає управління творчою енергією організації, мобілізація інтелектуально-креативних ресурсів для народження нових ідей і розроблення на цій основі інноваційної продукції. Підвищення ефективності процесу генерації нових знань і пошуку нових рішень необхідних для досягнення успіху організації призвела до появи креативного менеджменту. Актуальність креативного менеджменту в розвитку організації відіграє

важливу роль, так як сучасне управління здебільшого базується на креативних підходах [4].

Креативний менеджмент є синтезом наукових знань про створення та широке застосування у сфері управління інноваційного менеджменту та оригінальних ідей, критичного мислення, елементів та моделей, нового komponування вже існуючих технологій та генерації знань. Спрямованість на розвиток та реалізацію творчого потенціалу сприяють росту ефективності діяльності організації в цілому, а використання інструментів креативного менеджменту дозволяє оперативно й творчо вирішувати складні завдання у дієвій політиці організації. Основою інноваційного управління є інноваційне мислення, інноваційне навчання та інноваційна культура [4].

Ефективне управління інноваційною діяльністю є важливим процесом для забезпечення конкурентної переваги та стійкого розвитку організації чи підприємства, вимагає глибокого розуміння потреб ринку та здатності пристосовуватися до змін у технологіях, створенні нових продуктів і послуг, забезпечує підвищення ефективності та продуктивності роботи, а також до забезпечення стійкого результативного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук О. Теоретичні аспекти управління інноваційною діяльністю у вищих навчальних закладах. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/10231/1/Kovalchuk.pdf>
2. Фоміченко І. Сучасні аспекти та методи управління інноваційною діяльністю на вітчизняних підприємствах. URL: <http://evd.luguniv.edu.ua/index.php/evd/article/view/334/334>
3. Боковець В. Особливості управління інноваційною діяльністю сучасними підприємствами. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/39.pdf
4. Рудь Н. Креативність в управлінні інноваційною діяльністю підприємства. URL: http://e-forum.lntu.edu.ua/index.php/ekonomichnyy_forum/article/view/308/296

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ЇЇ ДОТРИМАННЯМ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

*Букка А.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Жалій Тамара Віталіївна* – кандидат історичних, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Дистанційне навчання чи його змішаний формат в умовах воєнного стану накладає свій посутній відбиток на якість освітнього процесу. Однак ми як учасники освітнього процесу повинні дотримуватися етичних принципів та законодавчих норм щодо академічної доброчесності. Етичні принципи, якими

керуються учасники освітнього процесу, сьогодні набувають свого закріплення у нормативно-правових актах, що свідчить про посилену увагу до необхідності встановлення своєрідних «правил гри», які б стали основоположними і для викладачів, науковців, і для здобувачів освіти, майбутніх учителів предметів суспільствознавчої галузі.

У статті простежимо особливості формування культури академічної доброчесності учасників освітнього процесу та контроль за її дотриманням в умовах дистанційного навчання. Такі питання порушуються у працях М. Гриньової щодо саморегуляції діяльності студентів та школярів [2-4], О. Бородкін, Г. Бородкін досліджують моделі цифрової компетенції здобувачів освіти [1], Н. Пивовар розглядає дистанційне навчання як новий вид навчання в сучасних умовах [8].

Відповідно до норм ст. 42. Закону України «Про освіту» передбачається, що «академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень». Норми вищої юридичної сили визначають, що дотриманням академічної доброчесності є: «посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання» [7; 11].

У структурі вказаної статті Закону України «Про освіту» й у змінах, включених до Закону України «Про вищу освіту», є такі структурні елементи, як дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти, порушення академічної доброчесності, підстави притягнення до академічної відповідальності. Ці положення повинні бути відображені в локальних правових актах, наприклад, кодексі, положенні. Для прикладу пропоную використувувати досвід університету, в якому відвідую гурток «Юстиція», це – «Кодекс академічної доброчесності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка», де детальніше висвітлюються питання щодо конкретних санкцій, які можуть бути застосовані до порушників академічної доброчесності [6; 9].

Для закладу освіти є обов'язковим наявність системи дотримання академічної доброчесності, яка передбачає те, що учасники освітнього процесу повинні бути ознайомлені з положеннями і актів вищої юридичної сили. Тому складниками такої системи можуть бути: законодавча база, структурні підрозділи, які впроваджують систему забезпечення академічної доброчесності, інструменти впровадження й контролю за дотриманням академічної доброчесності учасниками освітнього процесу [6]. До інструментів упровадження цього слід віднести: правову культуру, дотримання академічної доброчесності, правопросвітницька, правовиховна діяльність з популяризації

академічної доброчесності, інформаційно-роз'яснювальна робота (індивідуальне й колективне консультування). До інструментів контролю належать: наявність програм для встановлення унікальності текстів та виявлення ймовірних фактів порушення академічної доброчесності (Unichesk), застосування санкцій у разі порушення академічної доброчесності, підписання декларацій принципів академічної доброчесності. Для реалізації зазначеної ключової мети – дотримання академічної доброчесності – варто розробити, на мою думку, університетську систему дотримання академічної доброчесності відповідно до вимог, які сформульовані в Рекомендації для ЗВО щодо розробки й упровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності (рішення НАЗЯВО від 29.10.2019 р.) [6].

Відомо, що досвід інших країн переконує, що в Європі є Європейські комп'ютерні права, сертифікати про що діють майже в усіх європейських країнах. Рамка цифрової компетентності для громадян (DigComp) створена Об'єднаним дослідницьким центром Єврокомісії, остання версія якої передбачає вісім рівнів кваліфікації, стала основою для першого в Україні курсу цифрової грамотності. Варто акцентувати, що для високого рівня стану забезпеченості академічної доброчесності, в кожному закладі освіти потрібно мати обґрунтовану, логічну, доцільну, адаптовану для конкретного університету систему дотримання академічної доброчесності, механізм упровадження й контролю за системою забезпечення академічної доброчесності, систему правоосвітньої та правовиховної роботи для забезпечення академічної доброчесності.

На основі проведеного дослідження ми зробили висновки про те, що процес цифровізація нашої країни має багато позитивних наслідків і в освітній сфері в першу чергу, оскільки наявність високого рівня цифрової грамотності і педагогів, і здобувачів освіти, оптимізує навчальний процес, дозволяє дбати про здоров'язбереження учасників освітнього процесу.

Як здобувачка освіти стверджую, що на основі проведеного дослідження щодо аспекту необхідності дотримання академічної доброчесності, дійсно, в умовах дистанційного навчання постає низка проблем, вирішення яких є необхідним:

– надійна ідентифікація здобувачів освіти під час виконання контрольних завдань (для яких не передбачено використання додаткових джерел інформації);

– формування академічної культури учасників освітнього процесу для уникнення порушень цього важливого принципу освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Бородкіна І., Бородкін Г. Моделі цифрової компетенції студентів. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2018. №1. С. 27-41.
2. Гриньова В. Педагогічна взаємодія суб'єктів педагогічного процесу. *Лекції з педагогіки вищої школи* : навч. посіб. за ред. В. І. Лозової. Х., 2006. С. 363-375.

3. Гриньова М. Саморегуляція навчальної діяльності учня. *Концепції та методичні моделі вивчення змісту освітніх галузей у профільній школі : наук. зап.* Гол. упр. освіти і науки Полт. облдержадміністрації, Полт. обл. ін-т післядипломної пед. освіти імені М.В. Остроградського. Полтава, 2011. Вип. 1. С. 13-16.
4. Гриньова М. Вивчення внутрішніх процесів саморегуляції людини *Теоретико-методологічні засади моделювання навчально-виховних систем у педагогічних закладах освіти* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 28-29 жовт. 2009 р.). Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, Акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Київ, 2009. С. 15-17.
5. Запустили платформу з навчання цифрової грамотності. URL: <https://osvitoria.media/tag/tsyfrova-gramotnist>. (дата звернення: 13.12.2020).
6. Захарченко В. М., Калашнікова С. А., Луговий В. І., Ставицький А. В., Рашкевич Ю. М., Таланова Ж. В. Національний освітній глосарій: вища освіта. 2-е вид. Київ: Плеяди. 2014. 234 с.
7. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/96-Text>. (дата звернення: 15.12.2020).
8. Пивовар Н. Дистанційне навчання як новий вид сучасного навчання. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у вищій та середній школі» (XX КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ)* (м. Полтава, 29-30 травня 2013 р.) / За заг. ред. проф. М.В. Гриньової. Полтава, 2013. С.178–179.
9. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затверджене наказом МОН від 08 вересня 2020 №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 12.12.2020).
10. Про вищу освіту: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=w1_1. (дата звернення: 15.12.2020).
11. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 15.12.2020).
12. Про повну загальну середню освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. (дата звернення: 10.12.2020).

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ДЛЯ ДІТЕЙ ЯКІ МАЮТЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ПОРУШЕННЯ

*Булат А.Б.
Кременчук, Україна*

Кожна дитина – особлива, але є діти, про яких говорять «особливі» не для того, щоб підкреслити унікальність здібностей, а задля того, щоб відмітити ті особливі потреби, які відрізняють їх від інших дітей. Незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, кожна людина має право на повноцінне життя, освіту, якість якої не відрізняється від якості освіти решти людей. Саме цей принцип є основним в організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами [1].

Організація дистанційного навчання для дітей спеціальної школи під час воєнного стану залежить від багатьох факторів: наявності матеріально-технічної бази, ергономічних можливостей, соціально-психологічних аспектів. Наразі ще необхідно врахувати чинники безпеки учнів та педагогів, особливості діяльності кожної школи в умовах воєнного стану. Онлайн заняття можуть проходити як консультації в режимі запитання-відповідь, вебінару, онлайн форуму, віртуальної екскурсії тощо. Також організація дистанційного навчання може відбуватись з поєднанням синхронного та асинхронного режимів.

Проблеми технічного та ергономічного характеру пов'язані з:

- відсутністю або обмеженим доступом до індивідуальних технічних засобів навчання (залишили гаджети вдома під час переміщення; техніка знаходилась у будівлях, що були пошкоджені; велика кількість користувачів у сім'ї, які одночасно навчаються та працюють дистанційно);
- обмеженим доступом до інтернету (відсутність інтернет-зв'язку; швидкість Wi-Fi роутерів може бути лімітованою; відсутність Wi-Fi точок у деяких укриттях);
- неможливістю облаштування комфортного місця для навчання (відсутність тихого та комфортного робочого місця для навчання; перебування у багатолюдному місці; наявність перебоїв з освітленням).

Для вирішення наявних технічних проблем можна запропонувати, наприклад, навчання в асинхронному режимі, тобто надавати можливість прослуховувати навчальні матеріали та виконувати завдання, коли будуть усі необхідні умови для цього. У такому випадку учням буде зручно робити уроки по відеозапису. Однією з перешкод саме синхронного навчання може стати перебування дітей у країнах, що знаходяться у різних часових поясах. Тому саме для цієї категорії учнів теж краще запропонувати асинхронний режим або навчання за індивідуальним планом [2].

Одним із важливих аспектів навчання є соціально-психологічний фактор. З огляду на останні події, психологічний стан дітей може бути нестабільним. Тому важливо надавати моральну підтримку дітям у вигляді бесід, практичних вправ.

Організуючи дистанційне навчання в умовах воєнного стану для дітей з особливими освітніми потребами, важливо пам'ятати, що вся освітня діяльність має спиратися на сильні сторони дитини, відповідно до її можливостей і потреб, з урахуванням особливостей нового освітнього середовища. Ключовою залишається проблема збереження здоров'я дитини та суворе дотримання правил безпеки під час повітряних тривог.

Список використаних джерел:

1. Синьов В.М., Матвеева М.П., Хохліна О.П. Психологія розумово відсталої дитини : підручник. Київ : Знання, 2008. 359 с.
2. Шиліна Г.А. Методика дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 241 с.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ КОНФЛІКТОЛОГІЇ» ДЛЯ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

*Важенина І. Л.
Полтава, Україна*

Проблеми конфліктної взаємодії в суспільстві залишаються актуальними протягом всього існування цивілізації. Вони посилюються в критичні моменти історії – часи воєн, революцій і криз, повстань і потрясінь, боротьби за владу чи власність, через тоталітарний терор, через нестримне бажання одних панувати над іншими, через злочини та інші форми насильства. Отже, ХХІ століття ставить перед людством незворотну дилему: або оволодіти наукою та мистецтвом вирішення та запобігання конфліктам, або втратити перспективу існування людини на Землі.

Для майбутніх керівників підприємств і організацій різних галузей вивчення конфліктології є особливо необхідним, адже ця наука надає теоретичне обґрунтування механізмів і практичні рекомендації щодо гармонізації стосунків з підлеглими та партнерами, врівноваження свого внутрішнього стану, запобігання і розв'язання різноманітних конфліктів тощо. Виняткової важливості набуває вироблення в майбутніх управлінців умінь психологічного захисту своєї особистості й саморегуляції власної професійної діяльності, оволодіння техніками аналізу і подолання конфліктів [1].

Метою вивчення навчальної дисципліни «Основи конфліктології» є усвідомлення студентами переваг та ризиків конфлікту як способу вирішення суперечностей, опанування техніками управління конфліктами відповідно до сучасних підходів щодо конструктивної і деструктивної взаємодії в управлінській діяльності. Дисципліна спрямована на формування системи знань про природу конфліктів, набуття практичних навичок у їх розв'язанні, вироблення вмінь прогнозувати і контролювати конфліктну ситуацію, позитивно сприймати конфлікт і прагматичне його використовувати.

«Основи конфліктології» як нормативна навчальна дисципліна має тісний зв'язок з дисциплінами професійного спрямування, а саме: «Кадровий менеджмент», «Самоменеджмент».

Засобами для досягнення мети курсу є лекційний виклад основних теоретичних питань навчальної програми, самостійна робота студента, що перевіряється у співпраці з викладачем на індивідуальних заняттях, а також практичних заняттях, де студент набуває навичок застосування теорій в майбутній професійній діяльності.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Основи конфліктології» складається з трьох розділів. Перший розділ спрямований на висвітлення історико-теоретичних аспектів конфліктології: роль, мета та завдання конфліктології в системі наукових знань; об'єкт, предмет і методи дослідження науки; передумови формування конфліктологічних ідей; проблема насильства

в релігійних вченнях; відображення конфліктів у мистецтві і засобах масової інформації; дослідження конфлікту у військовій науці, мистецтвознавстві, історичних науках, педагогіці, політології та правознавстві; дослідження конфліктів у психології; соціологія конфлікту і його філософський аналіз; роль конфліктології в розвитку українського суспільства; сутність конфлікту, об'єкт і предмет конфліктології; основні цілі і завдання конфліктології; системний підхід до вивчення конфліктів; етапи аналізу конфліктів; програма конфліктологічного дослідження.

Другий розділ характеризує структуру, функції та динаміку конфлікту: об'єктивні складові конфлікту; психологічні складові конфлікту; особливості сприйняття конфліктної ситуації; межі та масштаб конфлікту; класифікація конфліктів; рушійні сили конфлікту; причини конфліктів; мотивація конфліктантів; двоїстий характер функцій конфлікту; вплив конфліктів на основних учасників; вплив конфліктів на соціальне оточення; конструктивні функції конфліктів щодо соціуму; негативний вплив конфлікту; основні періоди і етапи в розвитку конфлікту; ескалація конфлікту; динаміка різних видів конфліктів; теорії механізмів виникнення конфліктів; трансактний аналіз конфлікту.

Третій розділ описує рівні прояву і типологію конфліктів: особливості прогнозування і профілактики конфліктів; об'єктивні та організаційно-управлінські умови попередження конфліктів; логіка, стратегія і способи розв'язання конфліктів; профілактика конфліктів: сутність, підходи і напрямки; профілактика конфліктів за стратегією управління персоналом; управління компетенцією співробітників як напрямок профілактики конфліктів; управління поведінкою особистості з метою попередження конфліктів; розробка правових та інших нормативних процедур розв'язання типових передконфліктних ситуацій; соціально-психологічний клімат; основні баланси, свідоме чи неусвідомлення яких може привести до конфліктів.

Дистанційна освіта передбачає формування у студентів стійких навичок самостійної роботи, щодо оволодіння теоретичним і практичним матеріалом даного курсу, індивідуальної роботи з правовими актами, першоджерелами, а часто й матеріалами засобів масової інформації і публіцистики.

Контрольним підсумком опанування студентами змістового модуля є виконання ними тестового контролю, за результатами якого можна судити про готовність студентів самостійно аналізувати і вирішувати конкретні конфліктні ситуації. Це навіть допоможе студентам з'ясувати свої особистісні якості, визначить їх рівень комунікабельності, вміння формувати, висловлювати, а іноді й відстоювати власну точку зору з тих чи інших проблемних питань.

Очікувані результати навчання з дисципліни передбачають, що студенти зможуть: оволодіти основами філософських, історичних, соціологічних, психологічних, педагогічних знань про конфлікти та їхню роль у житті суспільства і людини; сформувати уявлення про актуальні конфліктологічні теорії; усвідомлювати сутність конструктивного і деструктивного шляху розвитку конфлікту та добирати адекватні шляхи управління конфліктною діяльністю; виокремлювати специфічні ознаки конфліктів відповідно до складу учасників (внутрішньо особистісні, міжособистісні, між особистістю та

групою, міжгрупові) та володіти прийомами їхнього регулювання; орієнтуватися в стратегіях поведінки в конфлікті, визначати їхню ситуаційну доцільність; сформувані навички науково обґрунтованого аналізу конфлікту та управління його розвитком і завершенням; виробити обґрунтовані уявлення про себе як суб'єкта конфліктної взаємодії, освоїти навички психоемоційної саморегуляції в конфлікті; урахувувати індивідуальність учасників конфлікту з особистісних та адміністративних позицій. Отримані знання, вміння та практичні навички дозволять студентам самостійно і на досить високому рівні вирішувати питання попередження виникнення різних конфліктів, виявляти та усувати причини недостатньої результативності управління та ефективності роботи організації в цілому.

Список використаних джерел:

1. Дуткевич Т. Конфліктологія з основами психології управління: навч. посіб. перевид. Київ: Центр учб. л-ри, 2016. 455 с.

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ВЧИТЕЛЯ – СТРИЖЕНЬ ВЗАЄМИН МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Варакіна Т. П., Пивовар Н. М., Решта Т. М.
Полтава, Україна*

На сьогодні освітня, виховна система України зазнає надскладного процесу модернізації. Наші прагнення пристосовуватися до європейських тенденцій у розвитку освіти часто вінчаються успіхом, хоча бувають і невдачі. Та загалом нинішній розвиток вітчизняної педагогіки – як теоретичної, так і практичної – вибудовує сприятливі умови для діяльності педагогів, і це спонукає їх до особистісного самовдосконалення, адже і шкільному вчителю, і викладачеві коледжу необхідно відповідати новим вимогам, але на кшталт кращих давньоєвропейських. Недарма у розробці «Педагогічної конституції Європи» серед ряду світових лідерів педагогіки брав участь і український професор В. П. Андрущенко [1], а оригінали такого цікавого нам документу як «Педагогічна Конституція Європи» [5], що прийнята у травні 2013 р. у Франкфурті-на-Майні (ФРН) членами Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи, зберігаються у металевих капсулах у Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова (Україна) та Університеті Й. В. фон Гьоте (ФРН) [6].

«Педагогічна Конституція Європи» у Розділі 6 «Основні компетенції європейського вчителя» Статтею 6.1. засвідчує: «Головним завданням підготовки європейського вчителя є формування здатності до практичної навчально-виховної діяльності як динамічного поєднання етичних цінностей і когнітивних, метакогнітивних, міжособистісних і практичних вмінь та навичок, знань та розуміння», а статтею 6.2. зазначає: «Основними компетентностями, якими має володіти вчитель ХХІ століття є: 1) комунікативна компетентність

(зокрема, сучасний учитель має вільно володіти кількома європейськими мовами); 2) компетентність самоідентичності; 3) компетентність справедливості; 4) лідерська компетентність; 5) дослідницько-аналітична компетентність; 6) здатність навчатися протягом життя; 7) емпатія – здатність розуміти переживання учня чи студента та співпереживати в процесі спілкування» [5].

Тобто ідея формування саме такого, багатого інтелектуально й духовно образу вчителя, викладача – то ідея відродження справжньої української інтелігентності, котра вже існувала й була у великій пошані вітчизняного соціуму аж до епохи панування ленінської ідеї про «гнилу інтелігенцію», про її місце у суспільстві як далеко неведуче, а саме: принизливого «прошарку». Нині ж, розвиваючи ідею справжньої, непідробної інтелігентності вітчизняного педагога, приходимо до ідеї виховання юних поколінь повагою, самоповагою, миролюбством, дотриманням прав людини, людиноцентризмом, поваги до освіти в загальній атмосфері толерантності, духовності, про що говориться вже у «Преамбулі» згаданої вище «Педагогічної конституції Європи», бо тільки у такій атмосфері й можна виховати молоду людину, яка буде поважати педагога та його працю. І тут же, у своєму передньому слові, ця Конституція, віддаючи «...найвищу шану» [5] уславленим довгою історією світової педагогіки іменам (як Я. А. Коменський, Я. Корчак, Д. Локк, М. Монтессорі, Й. Г. Песталоцці, Жан Піаже, Жан-Жак Руссо) називає й імена українців: А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського.

З їхніх праць, як і з практики мільйонів педагогів, відомо: якщо людина, яку не поважають, офіційно є «педагогом», ефективне навчання неможливе. У екстремальних випадках така ситуація може призвести до великих емоційних проблем для дорослого. Коли жертвою неповаги стає учень, студент, для них наслідки можуть бути набагато серйознішими: вони можуть опинитися в епіцентрі ситуацій переслідування, знущань, що може призвести до дуже серйозних емоційних проблем.

Вище згадана Конституція наголошує: «Підготовка педагогів за єдиною шкалою загальнолюдських цінностей і з урахуванням національних особливостей є тим головним остовом, навколо якого мають здійснюватись модернізаційні та інноваційні процеси педагогічної освіти в сучасному європейському просторі. Європейський учитель покликаний знайти відповіді на виклики епохи» [5]. Бо: «...відмова від командно-адміністративних методів управління і тоталітарних пережитків у педагогіці можлива лише за умови посиленої мотивації щодо демократичної по суті й за формою освіти. Це передбачає становлення сучасної людини як особистості в контексті національно-культурних традицій. Адже побудова демократичних відносин неможлива без формування почуття власної гідності в кожного учасника навчального процесу. Така самоповага ґрунтується на певній історичній і культурній ідентифікації та самоідентифікації індивіда. Складність реалізації цього завдання полягає в тому, що виховання власної гідності необхідно поєднувати із закономірністю оволодіння знаннями і навичками відповідно до найновіших досягнень науки та соціальної практики. Адже лише їх поєднання

забезпечує формування активності й ініціативності особистості, її творчого ставлення до власних професійних і життєвих обов'язків» [2, с. 79]. Тож педагог новітнього часу має не лише «...сприяти входженню учнів і студентів в лоно прогресу наукового знання» [5], але й у той масив «...соціально-практичного досвіду поколінь, загальнолюдського соціокультурного досвіду і цінностей, духу гуманізму і людинолюбства... милосердя і совісті...» [там же], котрий надбала нація і з якого можна черпати методики виховання цноти загалом, поваги до Учителя, а відтак – і самоповаги, зокрема, як до майбутнього вчителя, нехай і не педагога за фахом, але також свого роду вчителя, що можна розуміти й у буквальному сенсі: провідника у життя своїх власних дітей. Так і головною ідеєю педагогіки Я. Корчака була саме повага до дитини, до її думок і бажань, усвідомлення, що всі діти різні, що вони мають право вибору.

У сфері виховання поваги до вчителів, викладачів ставлення до учнів та загальна поведінка кожного вихователя відіграють фундаментальну роль. Як широко відомо, у межах однієї і тієї ж самої школи або ЗВО група учнів, студентів може ставитися до одного зі своїх педагогів з найбільшою повагою, а до іншого – зовсім інакше. Діти і юні, молоді люди природно схильні шукати межі, які перед ними виставляють інші люди, і намагатися їх подолати. Згідно з численними дослідженнями на цю тему, повага досягається тоді, коли у педагогів є чіткі відповідні межі та відкидаються усі спроби дітей перейти їх. Аби досягти найвищого можливого рівня поваги, педагог повинен навчитися не нав'язувати свій авторитет насильницьким шляхом. Звичайно, це досить складно, хоча вже існує немало педагогічних тренінгів, так званих «програм втручання», котрі можуть допомогти напрацювати такі навички. Лише одна маленька деталь у таких програмах: коли педагог звертається до учня, приміром, ще п'ятого класу, на «Ви», – неодмінно отримує у відповідь окрім глибокого здивування ще й глибоку повагу до себе, при тому, скоріше за все, – на решту життя.

Діалогізація навчального процесу є ефективним засобом і стимулом для оздоровлення освітнього процесу і передбачає налагодження зворотнього зв'язку з учнями, щоб діти, в першу чергу, змогли гідно самоствердитися та покращити результати своєї праці. Зворотний зв'язок (фідбек) має спрямувати учня на досягнення мети шляхом узгодження зусиль із бажаним результатом. Наскільки ефективні ці фідбеки та як вони впливають на успішність школярів – дізнавалися британські вчені. Дослідження Teaching and Learning Toolkit показало, що зворотний зв'язок впливає на всі вікові групи школярів: у початкових класах надання відгуку про роботу учня має більший позитивний вплив на успішність (до 7 місяців прогресу), ніж у середніх (до 5 місяців). Цей підхід ефективний для всіх предметів, але найпродуктивніший для математики і природничих наук.

Крім того, експерти підмітили, що для учнів, які мають незначні навчальні досягнення, фідбек важливіший та ефективніший, ніж для тих, хто вчиться успішно. Важливо надавати відгук і тоді, коли все правильно, а не лише тоді, коли учень припустився помилки. Педагогічний діалог забезпечує самовираження учня і суб'єкт-суб'єктний принцип взаємодії педагога та учнів,

що сприяє формуванню особистості.

Повага до особистості учня, студента, має бути поєднана із розумною вимогливістю, і така повага – стрижень взаємин між учителем й учнями. Відома формула А. Макаренка «Якомога більше вимоги до людини і якомога більше поваги до неї» [4] виражає суть цього принципу, який реалізується у стосунках між учителем та учнями, між колективом педагогів і колективом учнів, між учнями.

Цілий ряд експертів від педагогіки вважають: одним з найефективніших методів виховання поваги до педагога є безпосередня й наполеглива сумісна його праця разом із вихованцями над створенням якоїсь цінності обов'язково разом із учнями. Ціннісна ж ідея полягає у тому, аби допомогти дітям розвивати емпатію, уміння почути іншого, управляти емоціями. Коли це досягається, діти перестають зневажати не лише своїх вчителів, чи навіть однолітків, оскільки починають свідомо вникати у ті моральні страждання, котрі завдають.

Минулий рік показав, що українські педагоги навіть в умовах війни, під час блекаутів шукали нові підходи та застосовували нестандартні методи налагодження суб'єкт-суб'єктних відносин зі здобувачами освіти, щоб забезпечити неперервність, гуманність та якість освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко Віктор Петрович : Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Андрущенко_Віктор_Петрович (дата звернення: 11.01.2023).
2. Андрущенко В., Андрущенко Т., Савельєв В. Ціннісний дискурс в освіті (у семи книгах) Книга перша Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Andruschenko_Viktor/Informatsiinyi_vymir_suchasnoi_osvity.pdf? (дата звернення: 13.01.2023).
3. Корчак Я. Як любити дитину. URL: <https://nashformat.ua/products/ebook-yak-lyubyty-dytynu-620217> (дата звернення: 11.02.2023).
4. Макаренко А. С. Про виховання. – К., 1978. – 344 с.
5. Педагогічна конституція Європи. URL: <https://svitovid6.webnode.com.ua/news/pedagogichna-konstitutsiya-jevropi/> (дата звернення: 19.01.2023).
6. «Педагогічна конституція Європи». URL: <https://npu.edu.ua/en/?view=article&id=2284:l-r526&catid=247> (дата звернення: 18.01.2023).
7. Сухомлинський В. О. Лист про педагогічну етику. URL: <https://studfile.net/preview/7856848/page:42/> (дата звернення: 29.01.2023).
8. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню Людину? URL: <https://spadok.org.ua/tradytsionalizm/vasyl-sukhomlynskyu-yak-vykhovaty-spravzhniu-liudynu> (дата звернення: 12.01.2023).

УКРАЇНСЬКА ПЕДАГОГІЧНА МАТРИЦЯ – ЗБАГАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

*Васецька Л. В., Дарюга О. А.
Полтава, Україна*

Сьогодні освітня система України знаходиться у процесі посиленої модернізації, навіть в умовах воєнного стану стараючись якомога швидше пристосуватися до сучасних європейських тенденцій. Разом з тим ми враховуємо тисячолітній досвід університетських традицій континенту, його численних коледжів, а також те, що «Згідно з історичним розвитком інтелекту людини та його практичною спроможністю, на передній план мають вийти народи, здатні до створення і використання високих технологій. З другого боку, перед народами, наука і освіта яких знаходиться в занедбаному стані, постає реальна загроза перетворення в пасивного споживача історії або ж асиміляції в інтелектуально більш розвинуті спільності» [2]. У цьому контексті українським вченим – педагогом і філософом – В. П. Андрущенком [2] проаналізовано цілком реальні потенції інтелектуального розвитку саме українського народу, держави й культури, присутності нашої країни на європейській, світовій геополітичній царині, зрощування конкурентоздатності України на основі розвитку науки і освіти, виявлені й проаналізовані основні тенденції розвитку освіти, шляхи та чинники її модернізації відповідно до внутрішніх потреб, вимог Болонського процесу. Практичні рекомендації, сформовані В. П. Андрущенком на основі цієї наукової бази, закладені у підвалини «Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті» [там же], у котрій, зокрема, вказано: «Необхідно істотно зміцнити навчально-матеріальну базу, здійснити комп'ютеризацію навчальних закладів, впровадити інформаційні технології, забезпечити ефективну підготовку та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, запровадити нові економічні та управлінські механізми розвитку освіти. Усі ці проблеми потребують першочергового розв'язання» [6]. Тож розробку та реалізацію усіх своїх управлінських рішень у нашому коледжі сумісно звіряємо саме із цими вимогами, вважаємо їх першочерговими на даному етапі намагань увіходження нашої країни у загальноєвропейський освітній простір не на гостини, але і як повноправні його автори.

«...Європа – це не тільки євро, банки й економіка: вона повинна стати також і Європою знань. Отже, необхідно будувати і посилювати інтелектуальну, культурну, соціальну й технічну базу нашого континенту. Особливо це стосується університетів, що продовжують відігравати переломну роль у такому розвитку», так зазначено у «Спільній декларації про гармонізацію архітектури Європейської системи вищої освіти» [7], до розробки котрої також доклали немало праці наші вітчизняні науковці.

Відтак, природно, що здійснюючи різноманітні інновації відповідно до так званого Болонського процесу, ми повинні почуватися повноправними

партнерами поруч з європейськими країнами, не культивуючи у собі раніше живе потаємне відчуття меншовартості, але – навпаки: «Запозичуючи нове і впроваджуючи його у вітчизняну практику, ми повинні зберігати й примножувати те, що напрацьовано віками, українську педагогічну матрицю, яка є серйозним надбанням європейського і світового педагогічного досвіду. Адже серед дев'яти найславетніших педагогів світу є п'ять українців: Пирогов, Ушинський, Драгоманов, Макаренко і Сухомлинський, чії задуми та практичні розробки, досвід вивчають у всьому світі» [3, с. 463]. Без сумніву, їхні праці – багаті творчі ідеї, котрі, до того ж, стали креативними, тобто були втіленими їхніми авторами в реальність за їхнього життя.

Отож, саме про креативність, а не лишень творчість своїх студентів дбаємо ми сьогодні у своєму коледжі навіть за умов крайньої [5, с. 4] ба навіть так званої «жорсткої невизначеності» [4, с. 66] (в умовах воєнного стану, пандемії covid-19, дистанційної а чи змішаної форми навчання). А тому цілком реально сприяють різноманітні творчі конкурси (суто технічного спрямування й технічно-гуманітарного), заохочування наших студентів та викладачів до роботи над науково-практичними проєктами, що активно працює на перспективу вирощування саме креативних спеціалістів, а також «...недопущення „відтоку мізків” з нашої держави; підготовку фахівців, спроможних захистити інтереси України у жорстких умовах світової конкуренції» [3, с. 10].

Неодноразово повертаючись до ідеї В. П. Андрущенка щодо вітчизняної педагогічної матриці, котра вже поступово визнається у світі й педагогічною матрицею Європи, з котрою нас ріднять тисячолітні кривні зв'язки, бачимо, що творена вона величними постатями вітчизняної науки, котрих ми згадали вище. Для педагогіки – як теоретичної, так і практичної – їхня спадщина має теж саме значення, що й таблиця множення для математиків а чи «Періодична таблиця хімічних елементів Д. І. Менделєєва» для хіміків. Причому тут особливу роль їхні праці відіграють в аспекті виховання душевності, емпатії юних поколінь, без чого усі наші досягнення, зокрема, у плані тотальної комп'ютеризації та удосконаленого управління, нічого не вартують. «Сучасне суспільство і життя людини все більше мені нагадує човен, якого прагматизм нахилив уже в одну сторону так, що у нас „з'явилася можливість” перевернутися. Вирівняти цього човна можна тільки правильним, духовним, моральним вихованням, ми повинні повернути освіті загалом і педагогічній освіті зокрема душевність, про яку говорив ще великий В. О. Сухомлинський, дати для сучасного вчителя ось цю педагогічну матрицю і за нею виховувати нове покоління» [1, 2].

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В., Андрущенко Т., Савельєв В. Ціннісний дискурс в освіті (у семи книгах) Книга перша Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Andruschenko_Viktor/Informatsiinyi_vymir_suchasnoi_osvity.pdf (дата звернення: 13.01.2023).
2. Андрущенко В. П. Наукова діяльність : НПУ ім. М. П. Драгоманова. URL: https://npu.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=306%3Ass-&lang=ua (дата звернення: 13.12.2022).

3. Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи : Монографія за заг. ред. Ф. Г. Вашука. Серія «Євроінтеграція: український вимір», вип. 16. – Ужгород : ЗакДУ, 2011. – 560 с.
4. Кардаш Н. Г. Розробка і прийняття управлінських рішень у педагогічному менеджменті. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеню «Магістр». Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2022. – 128 с.
5. Карпов А. В. Психологія менеджменту : Навчальний посібник. – К., Просвіта, 2010. – 581 с.
7. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України. URL: http://schoolchem.ho.ua/ZavKab/NormD/1_7_nac_doktryna.pdf (дата звернення: 15.01.2023).
8. Спільна декларація про гармонізацію архітектури Європейської системи вищої освіти. URL: <http://www.pedahohikam.net/nervs-1054-1.html> (дата звернення: 11.02.2023).

ЗМІСТ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Величко Р. М.
Полтава, Україна*

Актуальність проблеми формування дослідницьких компетентностей піднімається у навчальних та наукових дослідженнях і дедалі більше привертають увагу багатьох вчених, оскільки пов'язана з основними якісними змінами, масштабними інноваціями, які ми бачимо в суспільстві, економіці, освіті, міжнародних відносинах.

У Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» як нагальне завдання вищої педагогічної освіти визначається необхідність підвищення дослідницької компетентності керівників закладів загальної середньої освіти, здатних забезпечувати інноваційний поступ сучасної системи освіти. Дослідницька компетентність сприяє підвищенню якості освітнього процесу, створенню нових технологій навчання, постійному професійному зростанню керівників упродовж усього життя і, як наслідок, – забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці. Дослідницька діяльність розглядається як цілісна система принципів і методів вивчення суб'єктів освітнього процесу.

У працях сучасних вчених Л. Ващенко, М. Голованя, О. Савченко, В. Яценко та ін. дослідницька компетентність трактується як інтегративна якість педагога, компонентами якої є знання, уміння, навички, ціннісні ставлення та досвід педагогічної діяльності; ця якість проявляється у готовності і спроможності здійснювати дослідницьку діяльність на основі використання методів наукового пізнання та творчого підходу до вирішення проблем власної педагогічної діяльності.

Питання формування дослідницької компетентності вивчали українські та зарубіжні науковці, зокрема Н. Бібік, Л. Бурчак, Л. Ващенко, І. Драч, І. Зязюн, О. Семенов, О. Савченко, С. Сисоєва, О. Овчарук, О. Пехота, О. Пометун, Л. Пироженко, А. Коберник, І. Коновальчук, Г. Селевко, А. Маркова, В. Кальней та ін.

Дослідницька компетентність відіграє найважливішу та найбільш значиму роль у діяльності керівника, також вона є основним чинником щодо удосконалення управлінської галузі. Виходячи з цього, виникає потреба щодо розробки теорії та практики формування дослідницьких компетентностей майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти в процесі практико-орієнтованої підготовки.

Оптимізація навчального процесу вимагає урахування всіх можливих закономірностей організації практико-орієнтованого змісту освіти. Аналізуючи практико-орієнтований підхід навчання у закладах вищої освіти, можна виокремити такі важливі моменти. орієнтація педагогічного процесу на формування дослідницьких компетентностей майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти реалізувати в ході педагогічної практики; практико-орієнтований підхід реалізується через розробку змісту і методів навчання, детермінованих конкретизованими кінцевими продуктами навчання.

Практико-орієнтований підхід реалізується через розробку змісту і методів навчання, детермінованих конкретизованими кінцевими продуктами навчання. Практико-орієнтований підхід – це орієнтація навчального процесу на кінцевий продукт професійного навчання – конкретизовані види дій, засвоєні студентами у вигляді практичного досвіду з навчальною інформацією. Практико-орієнтований підхід вважається одним із найефективніших засобів професіоналізації навчання у ЗВО, оскільки максимально наближує студентів до майбутньої професійної діяльності. Його сутність полягає в організації навчального процесу в контексті майбутньої професії шляхом відтворення у формах і методах навчальної діяльності студентів, реальних психолого-соціальних ситуацій, що супроводжують конкретну професійну діяльність.

Зокрема, Д. Варнеке наголошує, що практико-орієнтований підхід – це активна форма організації професійної підготовки, призначена для застосування у теоретичному та практичному компонентах, що реалізується за допомогою насичення навчального процесу елементами професійної діяльності.

Впровадження практико-орієнтованого підходу вбачає у формуванні професійного досвіду студентів в процесі їх занурення в професійне середовище під час виробничої практики; у застосуванні професійно-орієнтованих технологій навчання, спрямованих на формування у майбутніх фахівців значущих для професійної діяльності компетенцій, професійно-важливих і соціально значущих якостей. Відтак модель майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти, підготовлених на основі практико-орієнтованого підходу, включає професійну компетентність; готовність до професійної діяльності та відповідні особистісні якості [1].

Практико-орієнтований підхід – це перелік конкретних практичних дій, досвід застосування яких можливий в результаті інтеграції теорії й практики.

Практико-орієнтований підхід не виключає вивчення традиційних фундаментальних наук у поєднанні з прикладними, практичними дисциплінами на основі реалізації низки принципів, а саме:

- 1) побудова цілісного освітнього середовища у трьох вимірах – навчальному, освітньо-рефлексивному і соціально-практичному;
- 2) реалізація академічної мобільності та академічних свобод;
- 3) забезпечення гнучкості й динамічності оновлення освітньо-професійних програм в цілому й окремими блоками;
- 4) використання різних форм і методів професійної підготовки. Зміст практико-орієнтованого навчання включає як теоретичну частину (лекції, семінари, самостійну роботу, курсове та дипломне проектування, роботу з масивами інформації), так і прикладну або практичну частину (практичні та лабораторні роботи, ігрові форми підготовки, навчальну і виробничу практики, виконання проєктів спільно з викладачами ЗВО та фахівцями-практиками). Вони орієнтовані на стимулювання в задоволенні соціальних, фахових інтересів, мають вигляд конкретного документу – робочої програми, рекомендацій, проєкту закону, силабусу тощо [2].

Таким чином, під практико-орієнтованим підходом у підготовці майбутніх керівників закладів загальної середньої освіти розуміється орієнтація змісту і методів педагогічного процесу на формування у майбутніх фахівців практичних навичок роботи.

Список використаних джерел:

1. Майковська В. І. Практико-орієнтоване навчання як засіб професіоналізації підготовки майбутніх фахівців в Україні. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2016. № 50–51.
2. Стражнікова І. В. Підготовка фахівців для закладів вищої освіти: практико-орієнтований підхід. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 31 березня – 2 квітня 2021 р.). Харків. 2021. Т.2. С. 194–198.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОВІТИ ЯК ОСНОВА УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО ВИМОГ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

*Восвода Д. М.
Полтава, Україна*

Інноваційна діяльність у вищих закладах освіти є важливою складовою розвитку суспільства. Це означає, що університети, коледжі та інші вищі навчальні заклади повинні створювати умови для науково-дослідницької роботи та підтримки інноваційних проєктів.

Один із способів сприяння інноваційній діяльності вищих закладів полягає в створенні інкубаторів та акселераторів, де студенти, викладачі та дослідники можуть співпрацювати з підприємствами та стартапами. Такі

центри надають доступ до необхідної інфраструктури та ресурсів, таких як лабораторії, інструменти для прототипування та розробки, фінансову підтримку та експертну підтримку.

Інші способи підтримки інноваційної діяльності у вищих закладах полягають у:

Створенні спеціальних курсів та програм навчання з питань інновацій, підприємництва та технологічного менеджменту.

Організації конференцій, семінарів та інших подій для спілкування та обміну ідеями між дослідниками, студентами, викладачами та представниками промисловості.

Залученні до співпраці індустрії та бізнесу для спільної розробки нових технологій та продуктів.

Підтримці дослідницьких проектів та ініціатив студентів та викладачів через фінансування та надання ресурсів.

Інноваційна діяльність у вищих закладах включає в себе специфічні поняття, які пов'язані з особливостями діяльності цих установ. Основні поняття інноваційної діяльності у вищих закладах:

Трансфер технологій - процес передачі технологій, отриманих в результаті наукових досліджень, в інші сфери, зокрема до промисловості, бізнесу, громадських організацій та інших зацікавлених сторін.

Інтелектуальна власність - право на результати наукових досліджень, створені у вищих навчальних закладах, такі як винаходи, патенти, торгові марки та авторські права.

Стартап - компанія або проект, який розпочинає свою діяльність на основі нових інноваційних ідей, створених у вищих навчальних закладах.

Інкубатор - організація, яка надає підтримку та ресурси стартапам для розвитку та впровадження їх інноваційних проектів.

Акселератор - програма, яка допомагає стартапам прискорити свій розвиток та залучення інвестицій шляхом надання освіти, менторингу та доступу до ресурсів.

Ці поняття є важливими для розуміння інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах та допомагають стимулювати та підтримувати розвиток інноваційних проектів [1].

Інноваційна діяльність у вищих закладах має велике значення для розвитку науки, технологій та економіки. Нижче наведені деякі з основних значень інноваційної діяльності у вищих закладах:

Розвиток науки і технологій. Університети і вищі навчальні заклади займаються науковими дослідженнями, що забезпечує знання, необхідні для створення нових технологій та інновацій.

Підготовка кадрів. Вищі навчальні заклади формують кадри, які необхідні для виконання інноваційних проектів та наукових досліджень. Кваліфікований персонал знаходить роботу в компаніях, що ведуть інноваційну діяльність.

Трансфер технологій. Результати наукових досліджень та інноваційних проектів можуть бути передані в промисловість та бізнес для використання в

реальному секторі економіки. Це допомагає підвищити конкурентоспроможність та вирішити соціально-економічні проблеми.

Стимулювання економіки. Інноваційна діяльність у вищих закладах створює нові робочі місця, збільшує виробництво та підвищує конкурентоспроможність регіону, що забезпечує зростання економіки.

Створення нових підприємств. За допомогою інноваційних проектів та стартапів, які започатковуються у вищих навчальних закладах, можна створювати нові підприємства, які стануть потужними гравцями на ринку.

Інноваційна діяльність є важливим елементом розвитку науки, технологій та економіки. Проте, її виконання може зіткнутися зі значними проблемами, які можуть впливати на її ефективність та результативність. Нижче наведено деякі з основних проблем інноваційної діяльності:

1. Фінансування. Інноваційні проекти зазвичай потребують значних інвестицій, які не завжди можуть бути забезпечені. Отримання фінансування може бути складним завданням, особливо для стартапів та маленьких підприємств.

2. Відсутність кваліфікованих кадрів. Розвиток інноваційних проектів потребує наявності кваліфікованих фахівців, які мають достатні знання та навички в обраній галузі. Недостатність кваліфікованих кадрів може стати перешкодою для реалізації інноваційних проектів.

3. Недостатній рівень наукових досліджень. Успішне впровадження інноваційних проектів залежить від наявності наукових досліджень, які забезпечують необхідні знання та технології. Відсутність достатнього рівня наукових досліджень може стати перешкодою для ефективної реалізації інновацій.

4. Відсутність сприятливого інноваційного середовища. Інноваційна діяльність потребує наявності сприятливого середовища, яке сприяє розвитку та впровадженню інновацій. Відсутність такого середовища може призвести до відмови від інноваційної діяльності або її низької ефективності. Сприятливе інноваційне середовище має включати в себе наявність інфраструктури, наукових досліджень, доступ до фінансування, наявність законодавства та регуляторних умов, що сприяють розвитку інновацій.

5. Ризики інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність пов'язана з ризиками, оскільки інноваційні проекти можуть бути неуспішними. Ризики можуть бути пов'язані з технологією, ринковою кон'юнктурою, фінансовими проблемами та іншими факторами.

6. Недостатнє використання інноваційних технологій. Інноваційні технології можуть бути недостатньо використані через відсутність необхідних ресурсів, обмеження у доступі до ринку, недостатню підтримку з боку уряду та інші проблеми.

7. Проблеми з інтелектуальною власністю. Інноваційна діяльність пов'язана з інтелектуальною власністю, яка може стати об'єктом конфліктів та спорів. Недостатня охорона інтелектуальної власності може призвести до нелегального використання технологій та ідей, що може підірвати інноваційний потенціал.

8. Проблеми з комерціалізацією. Комерціалізація інновацій є важливим етапом в їх розвитку та впровадженні. Однак, вона може стати проблемою через недостатню підтримку уряду, відсутність партнерів, слабку маркетингову стратегію та інші проблеми [2].

Список використаних джерел:

1. Лаврик В. Інноваційна діяльність у вищій освіті: теорія та практика. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/196304402.pdf>
2. Морзе Н. Інноваційний розвиток вищої освіти в Україні. URL : <https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/ТОМ-2-2015.pdf>

ЕКОНОМІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА РИСА СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

*Галагуза О. О.
Полтава, Україна*

Одним із наріжних каменів підготовки сучасного професіонала різних галузей до конкурентоспроможної діяльності в умовах ринку, що так чи інакше відображається в більшості документів, які регулюють сучасний освітній процес, виступає формування якостей, що роблять людину активним суб'єктом економічного життя.

Зокрема, Закон «Про освіту» (2017) визначає, що «метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» (Закон України «Про освіту», 2017).

Формуючи стратегію різнобічного розвитку Української держави, слід ураховувати, що основним ресурсом соціально-економічного розвитку є сама людина, її освіченість і професійна компетентність, вольові якості як члена суспільства. Таке явище проявляється у зростаючій інтелектуалізації основних чинників виробництва, у переході до економіки, що базується на глибоких знаннях законів її розвитку.

Орієнтуючись на ринок праці, до пріоритетів сьогодення варто віднести уміння людей оперувати такими знаннями та технологіями, що задовольняють потреби суспільства та готують їх до нових відносин у цьому суспільстві. Одним з основних завдань сучасної системи освіти вчені визначають «формування конкурентоспроможного молодого фахівця, який вміє не тільки застосовувати власні знання, а й готовий змінюватися і пристосовуватися до нових потреб ринку праці, оперативно отримувати необхідну інформацію,

швидко приймати ефективні рішення та навчатися впродовж усього життя» [1, с. 136]. До змісту цього навчання повинна входити й економічна складова, динамічна і різноспрямована за самою своєю природою, і людина з дитинства повинна усвідомлювати її значущість для власної життєтворчості.

Сучасний світ досить вимогливий до суб'єкта економічної діяльності незалежно від масштабів останньої – адже в будь-якому випадку вона здійснюється в мережі тісних галузевих і міжгалузевих взаємозв'язків. Система вимог до нього передбачає реалізацію таких здібностей, як: уміння співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними матеріальними, трудовими, природними й екологічними ресурсами, інтересами й потребами інших людей і суспільства; застосовувати технології моніторингу ресурсів і забезпечення стійкого зростання; організовувати власну трудову та підприємницьку діяльність і працю колективу; орієнтуватися в нормах та етиці трудових відносин; аналізувати й оцінювати ринку праці; складати, здійснювати й оцінювати плани підприємницької діяльності та особисті бізнес-проекти, розробляти програми дій і приймати економічно й екологічно обґрунтовані рішення у динамічному світі; презентувати та поширювати інформацію про результати – продукти власної економічної діяльності та діяльності колективу тощо [2, с. 6].

Водночас, економічна компетентність як вагома передумова успішного підприємництва повинна розглядатися як один із освітніх результатів при підготовці кваліфікованого робітника в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Це сфера, яка сьогодні є дуже важливою в господарському, а відтак – і в освітньому плані, і детальна розробка її змістового наповнення та педагогічних засад бачиться для нас актуальним напрямом дослідницького пошуку.

Списоко використаних джерел:

1. Ковтун Г. І., Мартиненко О. В. До питання формування економічної компетентності учнів [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/ednauk_2013_4_18.pdf
2. Формування економічної компетентності особистості : збірник методичних матеріалів / [упоряд.: В.Д. Попов]. Суми : НВВ СОІППО, 2016. 64 с.

ПРИНЦИПИ ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ КОМАНДНОЇ РОБОТИ В ІННОВАЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

*Ганєєв А. А.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Школяр Сергій Петрович* – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

В сучасному світі комунікації досягли максимального рівня свого розвитку, інтегрувавшись в усі без виключення сфери діяльності людини, даючи можливість позиціонування її як індивідуума в соціумі через навички командної роботи. З цього постає важливість роботи команди з метою формування та впровадження інновацій [1]. Таким чином, інноваційний менеджмент буде своєю діяльністю на такому одному з ключових аспектів для досягнення успіху як командна робота. Команди як основні одиниці продуктивності для більшості організацій формуються на базі певних принципів [2], наведемо деякі основні з них щодо командної роботи:

- команди завжди демонструють вищу продуктивність, ніж робочі групи, якщо вони належним чином організовані та підтримані;
- щоб дійсно стати командою, група потребує виклику (challenge) при виконанні завдання чи під час роботи над проектом;
- високоефективна команда повинна мати чітку, конкретну мету, яка відрізняється від загальної мети організації;
- командний успіх залежить від правильного поєднання навичок, а не особистостей;
- для отримання командних досягнень потрібна дисципліна й організованість;
- формування команди потребує часу, а доведення її до високої продуктивності потребує ентузіазму й наполегливості;
- успіх команди більш імовірний через обмін досвідом та моделями поведінки, а також через регулярне та зрозуміле спілкування;
- команди проходять природний життєвий цикл від групи окремих людей до створення коаліції з вищою продуктивністю, в якій учасники дбають один про одного.

Розглядаючи командну роботу як фактор розвитку глобальних навичок при формуванні іншомовної компетентності, необхідно проаналізувати її можливі переваги та недоліки для створення ефективної моделі при навчанні з визначенням сприятливих умов і обмежувальних факторів для її використання.

До переваг командної роботи можна віднести такі фактори:

- сприяння співпраці та водночас здоровій конкуренції;
- формування впевненості в собі за рахунок отримання підтримки та позитивної оцінки з боку інших учасників команди, значущості отриманого результату командної роботи, що посилює активну участь студентів у навчальному процесі;

– підготовка майбутніх фахівців до подальшої професійної діяльності, базуючись на колективній роботі співробітників, їх умінні розв'язувати складні завдання, досягати компромісу, враховувати інтереси замовників, клієнтів, компанії та колективу;

– об'єднання людей з різними знаннями, навичками та точками зору, з різним рівнем іншомовної компетентності, що дозволяє реалізувати процес взаємонавчання природнім шляхом;

– пошук та знаходження творчих та інноваційних рішень складної проблеми в разі ефективної організації командної роботи;

– можливість виконувати різні ролі в команді, опрацьовуючи різні завдання, з метою визначення найбільш комфортних ролей для себе та подальшого застосування їх у професійній діяльності, для самопізнання та самоактуалізації;

– розвиток професійних та глобальних навичок, таких як управління проектами, самоменеджмент, вирішення проблем, навички вирішення конфліктів та ведення переговорів, комунікативних навичок, критичного мислення та креативності, лідерства, соціальної відповідальності;

Ще одним важливим компонентом успішної організації команди є розуміння моделі команди, яка буде найбільш ефективною в конкретній ситуації з метою доцільного планування та чіткого окреслення очікуваних результатів. У світовій практиці визначають 5 основних моделей команд: традиційну модель, модель командного духу, передову модель, цільову модель та кібермодель (віртуальну модель) [3].

Список використаних джерел:

1. Школяр С.П. Інноваційний розвиток держави – комфортне життя її громадян. Тези виступу в обговоренні / С.П. Школяр // Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 20.06.07 р. «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» / Упор. Г.О. Андросчук, М.М. Шевченко, – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С.60-62
2. Katzenbach J.R., Smith D.K. The Wisdom of Teams: Creating the High-performance Organization. Boston: Harvard Business School, 1993. 275 с.
3. Team Models – different types of teams. URL: <http://www.managementstudyguide.com/team-models.htm>

А. С. МАКАРЕНКО ПРО КОНЦЕПЦІЮ ФОРМУВАННЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

*Геращенко Ю. М.
Полтава, Україна*

Визначаючи мету й стратегію виховання в сучасній незалежній Українській державі, педагоги, зазвичай, звертаються й до її історичних джерел, до поглядів на цю проблему класиків української педагогіки. Вникнемо в педагогічну систему А. С. Макаренка, творче життя й педагогічну діяльність [1].

В основу формування педагогічної системи А. Макаренка поклав такі принципи виховання: поваги і вимоги; щирості і відкритості; принциповості; турботи і уваги; вправлення (вправи); загартування; ефективної праці; виховання в колективі; співпраці з сім'єю; підтримки дитячої радості; гри; поєднання покарання і нагороди.

Основним принципом педагогічної системи А. С. Макаренка є принцип виховання в колективі. Колектив розглядався ним як універсальний метод виховання, що є загальним і єдиним, та водночас дає можливість кожній окремій особистості розвивати свої здібності, зберігати свою індивідуальність, йти вперед лініями своїх нахилів. Макаренко розробив і апробував методику колективістського виховання, технологію її втілення.

Колектив, на думку А. С. Макаренка, завжди повинен жити напруженим устремлінням до якоїсь цілі. Коли ця напруга спадає, то постають нові перспективи, наступає самозаспокоєння, у колективу зникає майбутнє. Не менш важливим для повноцінного життя колективу є принцип паралельної дії, який доцільно використовувати вже на другій стадії його розвитку. Згідно з цим принципом кожний вихованець повинен підпадати під паралельний вплив принаймні трьох педагогічно спрямованих сил: 1) педагога; 2) активу; 3) всього колективу [3].

Значну увагу Антон Семенович приділяв проблемам педагогічної майстерності. На його думку педагог-вихователь повинен відповідати певним вимогам: бути патріотом своєї батьківщини; мати добру загальноосвітню, професійну та педагогічну підготовку; бути ініціативним, активним, енергійним і життєрадісним, гуманним і чуйним товаришем і другом; вимогливим до себе і вихованців; працювати творчо; уміти аналізувати свою роботу і вивчати досвід своїх товаришів; мати педагогічний такт. Для того, щоб бути хорошим педагогом, треба багато працювати над собою [2].

Педагогічна спадщина А. С. Макаренка, його погляди на визначення суті й характеру виховання, на визначення мети й засобів виховання є актуальними і для сьогодення. У міжнародному обширі великий педагог розглядається як педагог-новатор ХХІ століття, діяльність і педагогічні погляди якого справили значний вплив на становлення і розвиток виховних систем у різних країнах світу. Педагогічна спадщина класика української педагогіки А. С. Макаренка – невмируща.

Список використаних джерел:

1. Ушинский К.Д. Рідне слово // Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки. – К.: Радянська школа, 1961.
2. Макаренко А.С. О воспитании. – М.: Политиздат, 1990.
3. Макаренко А.С. Педагогические сочинения в 8 т. – М.: Педагогика, 1984.

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІКУ ТА СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ

*Головач Л. В.
Полтава, Україна*

«Для того щоб завжди залишатися попереду, треба постійно пристосовуватися, взаємодіяти з оточуючими, при цьому залишатися вірними собі і своїм ідеалам». «Зараз саме час запитати себе: які дії в діджиталі ми соромилися вживати в минулому, навіть якщо ми усвідомлювали, що в кінцевому рахунку без цього не обійтись?»

Вступ

Немає сумніву в тому, що світ цифрових технологій, в який ми входимо, – це не тільки новий логічний етап розвитку технологічної сфери людства, а й усієї соціально-політичної реальності. Поки щодо неї не існує загальноприйнятих і гармонізованих визначень та правових дефініцій, однак цифрові технології вже стрімко захоплюють плацдарми для наступу. Спираючись виключно на їх технологічні можливості, ми будемо здатними перейти на інноваційний шлях розвитку економіки й обрати (визначити) пріоритети в науково-технологічному розвитку. Зрозуміло, що на принципах випереджаючого розвитку притаманних нам фундаментальних наук і науково-освітньої діяльності. Цифровізація (англ. – digitalization) стає найважливішим фактором економічного зростання будь-якої країни. Це – сучасний тренд розвитку і послідовного покращення всіх бізнес-процесів економіки та пов'язаних з нею соціальних сфер, заснований на збільшенні швидкості взаємного обміну, доступності й захищеності інформації. Експерти виділяють вісім основних пунктів економічної системи цифрової економіки, як-то: держава і суспільство, маркетинг і реклама, фінанси і торгівля, інфраструктура і зв'язок, медіа й розваги, кібербезпека, освіта і кадри, стартапи та інвестиції.

Цифровізація і реальна економіка: основні цілі

Виходячи з цього, при визначенні основних цілей розвитку цифрової економіки можна виділити: розумні міста, автономний транспорт, захист від кібератак, відповідальне ставлення до персональних даних, усунення цифрової нерівності, телемедицина, розумне сільське господарство, механізми довіри в internet. Впровадження в життя будь-яких нових технологій – процес, безумовно, тривалий і несе купу ще невідомих викликів та небезпек для людства, їх зазвичай об'єднують у три різні групи: соціально-економічні, техніко-організаційні, природні. Все це достатньо повно ми усвідомили в ХХ столітті, впроваджуючи в реальну економіку науково-технічні досягнення через розробку нормативно-правових чинників (закони про працю, природоохоронне законодавство, правила, норми, стандарти, практика державного й суспільного контролю за їх дотриманням). Розвиток масового

(конвеєрного) виробництва свого часу взагалі стимулював глибоке вивчення соціальних і правових питань реальної економіки – адекватної платні за працю, системи пільг і компенсацій, морального і матеріального стимулювання за шкідливі умови праці тощо. Запозичивши досвід Г. Форда, ми почали вивчати соціально-психічні чинники, що характеризують ставлення людини до праці, психологічний клімат у колективі, сім'ї, мотиви до праці; суспільно-політичні чинники – створення сприятливих умов праці, до винахідництва та інноваційної діяльності. Вочевидь, зростають вимоги до організації науково-освітньої сфери, зокрема до раціонального й відповідального використання знань і здатності національних еліт інноваційно мислити та управляти матеріальними й нематеріальними ресурсами суспільства, а це нерозривно пов'язано з якістю інформаційно-комунікаційної діяльності людини, нормами інформаційного права тощо.

Ми запам'ятали, що за відсутністю правових норм і законів завжди існує вірогідність прояву небезпеки, що стало аксіомою появи небезпек, оскільки в природі немає абсолютно безпечних для життя людини явищ, факторів. Все це небезпечно й поява новітніх інформаційно-комунікаційних технологій вимагає формування відповідних умов для роботи. Ми знаємо, що існує багато прикладів, коли недостатність знань і нестача методологічно опрацьованих обґрунтувань при практичному впровадженні нових знань і технологій у реальну економіку призводить до серйозних інженерно-технічних та гуманітарно-освітніх проблем і навіть до катастроф.

Нові технології: роль права та інтелектуальної власності

Нові технології, які сьогодні активно впроваджуються в економіку реально, кардинальним чином змінюють і ускладнюють звичні виробництва. Конвергентність нано-, біо-, інфо-, когнітивних наук, їх практична реалізація пов'язана із формуванням якісно нової техносфери, і за таких умов зростає роль права на інтелектуальну власність кожної особистості. Сфера дії права розширюється й дедалі більше охоплює всі процеси регулювання партнерських відносин. Уже сьогодні на підґрунті раціонально організованої науково-освітньої і інформаційно-комунікаційної діяльності в провідних країнах світу відбувається становлення принципово нової економіки (knowledge-based economy), а основою конкурентоспроможності стає здатність до накопичення й ефективного використання фундаментальних та прикладних знань – змістовної інформації, на основі якої створюються нові проривні технології надвисокого рівня (high-tech).

Разом із тим, вступаючи в електронну еру, ми винятково легковажно поставилися до правових питань визначення фундаментальних понять «інформація», «інформаційний ресурс», «інформаційна безпека» тощо. Ми поки що застрягли на шляху обговорення двох ідей розвитку етнічної нації, де головне – титульна нація, автохтонне населення, гасло «Україна понад усе», і формуванням політичної нації, де всі – українці, незалежно від того, яке в них походження, яка в них мова. Як наслідок, на переломному етапі розвитку країни була запропонована «Країна в смартфоні». Відбулося це на тлі революційних змін, пов'язаних із четвертою революцією переозброєння промисловості і трансформаціями в суспільно-політичному житті.

Інформація як зброя

За таких умов під суттєвою загрозою опиняються об'єкти критично важливих інфраструктур держави (енергетика, транспорт тощо), оскільки інформація, якою суспільство вільно користується в повсякденному житті, у цифровому вигляді несе в собі всі ознаки зброї – як із точки зору психологічного, мовного, так і технічного або технологічного впливу. Інформація має унікальні властивості, як то: скритність, масштабність та універсальність, що дозволяє вважати її високоефективною зброєю. Так, скажімо, здійснюючи через мову імплементацію в обіг нових термінів із незрозумілим або розшарованим змістом, а це в нову добу стало масовим, використовується як лінгвістична зброя.

У військових колах під інформаційною війною розуміються дії, що вживаються для досягнення інформаційної переваги в підтримці національної військової стратегії за допомогою впливу на інформацію та інформаційно-комунікаційні системи супротивника. Одночасно всі країни намагаються забезпечити захист і безпеку власної інформації та інформаційно-комунікаційних систем із метою контролювати глобальний інформаційний простір і за рахунок цього вести інформаційні атаки проти конкурентів, проводити проти них психологічні операції, радіоелектронні війни, не дозволяючи їм отримувати точну інформацію.

Проблеми інформаційної комунікаційної безпеки

Сьогодні проблеми інформаційно-комунікаційної безпеки особистості, суспільства й держави посідають вагомe місце, а тому їх ключові поняття потребують термінового оформлення нормами права.

Комплексне вирішення цих завдань є досить складним, а тому масове використання нових інформаційних і комунікаційних технологій створення, поширення й використання інформації об'єктивно підштовхує не тільки нас, а й усю світову спільноту до глибокої ревізії основ і нових визначень змісту і правової природи основоположних концептів інформаційної діяльності взагалі. Тут не можна сподіватися на безконфліктне вирішення проблем, а наша юридична наука і практика поки ще не мають у даній сфері достатнього досвіду. Україні сьогодні щоб не залишитися на узбіччі світового науково-технологічного оновлення, крім розмов і дискусій про значення ІКТ, і потреби в ІТ-спеціалістах, безумовно, конче необхідно охопити нормативно-правовими нормами й норми до світових інноваційно-технологічних трендів розвитку.

Можна запропонувати окремі терміни:

– **інформаційна загроза** – потенційна можливість певним чином порушити інформаційну безпеку. Найчастіше ця загроза, яка є наслідком наявності вразливих місць у захисті інформаційних ресурсів або систем при спробі реалізації інформаційної загрози називається інформаційною атакою;

– **інформаційна небезпека** – обставини, за яких інформація або її похідні можуть вплинути на людину або обставини і таким чином, що це призведе до її виправлення або спотворення, тобто унеможливлення її подальшого функціонування й розвитку у позитивному напрямку. Під інформаційною небезпекою можна розуміти й появу відчутної ймовірності настання небажаних подій;

– **інформаційний захист** – процес забезпечення безпеки інформації. При цьому варто розуміти, що при якісному забезпеченні процесу захисту безпека буде забезпечена (або зведені до мінімуму небезпеки та загрози);

– **інформаційна безпека особистості** – це стан й умови життєдіяльності особистості, за яких реалізуються її інформаційні права і свободи. До життєво важливих інтересів особистості в інформаційній сфері відносяться: дотримання і реалізація конституційних прав на пошук, отримання, виробництво й поширення інформації; використання інформації з метою духовного, фізичного, інтелектуального розвитку; захист прав на об'єкти інтелектуальної власності; забезпечення прав громадянина на захист свого здоров'я від неусвідомлюваної людиною шкідливої інформації;

– **інформаційна безпека суспільства** – це стан суспільства, в якому йому не може бути завдано істотної шкоди шляхом впливу на його інформаційну сферу. Інформаційна безпека суспільства може досягатися як у результаті проведення заходів, спрямованих на підтримку самого інформаційного середовища в безпечному для об'єкта захисту стані, захист об'єкта від деструктивного впливу, так і шляхом зміцнення імунітету й розвитку здатності суспільства і його членів ухилятися від деструктивного інформаційного впливу;

– **інформаційна безпека держави** – стан збереження інформаційних ресурсів держави і захищеності законних прав особистості та суспільства в інформаційній сфері. Іншими словами, інформаційна безпека держави – це такий стан держави, за якого не може бути завдано шкоди його інформаційному середовищу, а також його системам, за допомогою використання інформаційних ресурсів і систем; інформаційна безпека держави – складова частина національної безпеки країни, її забезпечення здійснюється шляхом комплексної організації всіх ресурсів і систем;

– **інформаційна війна** – використання й управління інформацією з метою отримання конкурентної переваги над противником. Інформаційна війна може включати в себе збирання інформації з метою її викривлення або спотворення в процесі пропаганди потрібних для перемоги дій та дезінформації з метою деморалізації противника;

– **інформаційний тероризм** – гранично небезпечне соціально-політичне явище, яке виникло як наслідок дій розвідок, спрямоване на дезорієнтацію свідомості людей з метою деструктивних видозмін знань та світогляду;

– **інформаційна залежність** – залежність від різних джерел інформації, нав'язливе бажання отримувати інформацію будь-якою ціною, хвороблива нездатність відмовитися від безперервного отримання інформації.

Розвиток цифрової компетентності викладача в освітньому просторі навчального закладу

У сучасному суспільстві при постійній зміні соціально-економічних умов і використанні цифрових технологій змінилися вимоги до навчальних закладів і випускників, а саме компетентності майбутніх викладачів та методики нового покоління. Однією з компетентностей, яку необхідно сформувати у викладача нового покоління, є цифрова компетентність. За

даними опитування, що здійснювалось у Європейському союзі, тільки 20-25% слухачів навчаються у викладачів з високим рівнем цифрової компетентності або у педагогів, що підтримують активне використання цифрових технологій у навчальному процесі [1]. Дослідженню проблеми формування цифрових компетентностей педагогів присвячені роботи В. Бикова, Д. Галкіна, Б. Гірша, Л. Манович, О. Овчарук, О. Спіріна та ін. В. Биков формує визначення цього терміну наступним чином: «цифрова компетентність це – знання, вміння та навички в галузі інформаційних технологій та здатність їх застосування в професійній діяльності» [2]. Таке визначення є співзвучним із терміном, окресленим Службою науки та знань Європейської Комісії Наукового центру ЄС відповідно до якого цифрову компетентність вбачають у впевненому, критичному та відповідальному використанні та взаємодії з цифровими технологіями для навчання, роботи та участі у суспільстві [3]. Науково-обґрунтованою основою, яка описує, що означає для педагогів бути компетентними в цифровій сфері, є Європейська основа цифрової компетентності педагогів (DigCompEdu). DigCompEdu призначений для викладачів всіх рівнів освіти, починаючи з початкової і закінчуючи вищою освітою для дорослих, включаючи загальну професійну освіту і навчання, освіту для осіб з особливими потребами і контексти неформального навчання. DigCompEdu деталізує 22 компетенції. Основна увага приділяється не технічним навичкам. Швидше, структура покликана деталізувати, як цифрові технології можуть бути використані для поліпшення та інновації в освіті та навчанні.

До особливостей сучасної освіти можна віднести розрив між знаннями викладачів та слухачів, які використовують цифрові технології. Для підготовки конкурентоспроможного педагога необхідно у навчальному закладі продовжити формування у нього цифрових компетенцій. А викладач повинен сприяти розвитку цифрових компетенцій слухачів. Але частіше буває так, що цифрові компетенції викладача відстають від компетенцій слухачів. Для вирішення цієї проблеми доцільно вести мову про проектування освітнього простору закладу освіти, створення спеціального професійно-орієнтованого середовища для формування цифрової компетентності як викладача, так і слухача. Дане середовище повинне створюватися відповідно до таких принципів: визначення слухача, як активного суб'єкта пізнання; його орієнтація на самоосвіту, саморозвиток; опора на суб'єктивний досвід слухача, врахування його індивідуальних особливостей, навчання в контексті майбутньої професійної діяльності. Ефективне досягнення дидактичних цілей забезпечує сукупність методів, засобів і адекватних організаційних форм навчання при наявності відповідної технологічної та матеріальної бази. Відмінними рисами таких методів є: цілеспрямована активізація мислення; активне залучення слухачів до навчального процесу (дебати, проблемна дискусія); самостійне творче вироблення рішень (кейс-метод, електронне тестування); підвищений ступінь мотивації та емоційності слухачів (симуляції); інтерактивний характер навчальної діяльності (рольові ігри, навчальні ігри); постійна взаємодія суб'єктів навчального процесу (телекомунікаційні проекти); вільний обмін думками про шляхи вирішення тієї

чи іншої проблеми. Реалізація методів вимагає нового покоління засобів навчання: вікісистеми, соціальні мережі, інтерактивні дошки, симулятори та ін. Впровадження цифрових технологій в освітній процес не тільки трансформує способи взаємодії учасників навчального процесу, а й створює потребу в перегляді традиційних форм організації навчального простору. Відповідно до структур взаємодії суб'єктів навчального процесу можна виділити наступних базисні форми організації електронного навчання: індивідуальна навчальна діяльність з електронними засобами (самонавчання); індивідуальна навчальна діяльність з викладачем або однокласниками – відповідає взаємодії у відокремленій парі – «один з одним» («слухач – групова навчальна діяльність під керівництвом викладача – відповідає спілкуванню в групі, коли кожен спрямовує повідомлення одночасно всім – «один з усіма»).

Отже, впровадження цифрових технологій є визначальним для розвитку навчальних закладів. Проте необхідно поряд з цим формувати науково-обґрунтований підхід до їх впровадження. А це, у свою чергу, висуває вимоги до рівня підготовки викладача, зокрема й його цифрової компетентності, потребує постійного вивчення та фіксації її компетенцій. Для засвоєння цифрової компетентності сучасний викладач повинен мати достатній рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями.

Сьогодні перед нами стоїть завдання навчитися по-новому регулювати нормами права інформаційно-комунікаційні відносини, які мають часто транскордонний характер, і врахувати необхідність формування у своїх громадян нового цілісного світогляду на основі світових тенденцій розвитку права, науки про державне управління, і, безумовно, певної віртуалізації уявлень філософів та психологів на нову реальність електронної доби розвитку.

Список використаних джерел:

1. Цифровая грамотность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://xn--80aaefw2ahcfbneslds6a8jyb.xn--p1ai/library/28>.
2. Биков В. Досвід: Цифрове навчальне середовище. [Електронний ресурс]. «Цифрова компетентність учителя» – Режим доступу: <https://www.facebook.com/uesaccent/photos/pcb.1809058149395875/1809406686027688/?type=3>. – Назва з екрану.
3. Carretero Stephanie, DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens. With eight proficiency levels and examples of use [Електронний ресурс] / Stephanie Carretero, Riina Vuorikari, Yves Punie. – EU Science Hub, 2017. – Режим доступу: [http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp2.1pdf_\(online\).pdf](http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC106281/web-digcomp2.1pdf_(online).pdf).
4. Digital Competence Framework for Educators (DigCompEdu) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcompedu>.
5. Цифрова компетентність вчителя DigCompEdu [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dystosvita.blogspot.com/2018/04/digcompedu.html>.

**РЕАЛІЗАЦІЯ ОБЛАСНОГО ПРОЄКТУ «ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ»
НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЦЕНТРУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

*Гриженко В. В.
Полтава, Україна*

З метою удосконалення інформаційної компетентності педагогічних працівників, підвищення рівня їх професійної майстерності у галузі створення та використання навчально-методичних, інформаційних освітніх продуктів – online, що містять систематизований матеріал з відповідної сфери знань та впровадження педагогічних технологій на засадах використання інформаційно-комунікаційних, хмарно орієнтованих технологій, навчально-методичним центром ПТО у Полтавській області спільно із закладами П(ПТ)О протягом 2021–2022 року здійснювалася реалізація обласного проєкту «Діджиталізація професійної освіти в умовах змішаного навчання».

Відповідно до поставленої мети вирішувалися такі завдання:

1. Здійснено аналіз теоретичного та практичного досвіду щодо використання цифрових технологій в ЗП(ПТ)О.

2. Визначені методичні основи розвитку професійної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О з використання цифрових технологій.

3. Організовано навчання, проведені консультації, тренінги з метою підготовки педагогічних працівників до застосування електронного контенту в освітньому процесі.

4. Проводилася робота з упровадження сучасних цифрових технологій в ЗП(ПТ)О області.

Протягом терміну реалізації проєкту працювали 4 робочих групи зі створення електронного контенту навчальних матеріалів за професійним спрямуванням:

– з професії «Кухар»;

– з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»;

– з професії «Штукатур»;

– з електротехнічних професій (електромонтер з ремонту та обслуговування електроустаткування, електромонтер з ремонту електрообладнання, електромеханік з ремонту ЛОМ, з предмета електротехніка);

План заходів передбачав три етапи реалізації проєкту: підготовчий, основний, підсумковий.

Методистами НМЦ ПТО проводилися онлайн-засідання (робочих) творчих груп, здійснювалася координація роботи та методичний супровід створення електронного контенту навчальних матеріалів педагогічними працівниками ЗП(ПТ)О:

– з розроблення електронного навчального посібника з предмета «Охорона праці»;

- зі створення електронного контенту навчальних матеріалів з професії «Кухар»;
- зі створення електронного навчального контенту з професії «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних»;
- зі створення електронного навчального контенту з професії «Штукатур»;
- зі створення електронного навчального контенту з електротехнічних професій («Спецтехнологія», «Електротехніка», виробниче навчання);

В ході реалізації проекту визначено, що методичними основами розвитку професійної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О з використання цифрових технологій є:

- організація методичної роботи на діагностичній основі з метою виявлення потенційних можливостей педагогічного колективу, методичного об'єднання, окремого педагога;
- створення організаційно-педагогічних умов розвитку цифрової компетентності;
- особистісно орієнтований, суб'єктно-діяльнісний підхід до формування професійної компетентності педагогічних працівників;
- удосконалення цифрової компетентності педагогічних працівників.

В рамках реалізації II етапу проекту виконана робота з відбору та редагування навчальних матеріалів для наповнення електронного контенту, який використовується в освітньому процесі.

Методистами НМЦ ПТО проведені заходи з підвищення кваліфікації педагогічних працівників: онлайн-навчання, майстер-класи, семінари, індивідуальні заняття та інше.

З метою підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О регіону, обміну передовим педагогічним та виробничим досвідом створена Віртуальна педагогічна майстерня НМЦ ПТО у Полтавській області. Реалізація її діяльності здійснюється через:

- впровадження інформаційних технологій в освітній процес;
- створення навчальних електронних ресурсів різного формату;
- підвищення цифрових навичок роботи педагогів;
- обмін досвідом.

Інформація розміщується на додатковому сайті НМЦ ПТО у Полтавській області «Віртуальна педагогічна майстерня».

Опрацьовані технічні можливості розміщення та збереження електронного контенту навчальних матеріалів з використанням ресурсу Microsoft Office 365. Проведено серію майстер-класів для представників ЗП(ПТ)О у рамках розгортання ліцензії Microsoft Office 365 A1 в ЗП(ПТ)О та використання ресурсів в освітньому процесі.

З метою проведення моніторингових досліджень стану впровадження електронного контенту навчальних матеріалів за відповідними професіями в освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти області:

- розроблено анкету для ЗП(ПТ)О (визначення ефективності використання електронного контенту навчальних матеріалів за відповідними професіями в освітньому процесі);
- здійснено узагальнення результатів анкетування;
- проведений аналіз інформації викладеної в методичних паспортах

ЗП(ПТ)О;

– підведені підсумки роботи творчих, робочих груп щодо впровадження електронного контенту навчальних матеріалів професійного спрямування.

З метою узагальнення та систематизації матеріалів проєкту підготовлено звіт з реалізації проєкту.

Керівники робочих груп (методисти НМЦ ПТО у Полтавській області) провели роботу з узагальнення та систематизації розроблених навчальних матеріалів проєкту. В результаті чого створена електронна база навчального контенту за відповідними професіями, який рекомендовано для використання педагогічними працівниками ЗП(ПТ)О.

В цілому ключові завдання реалізації обласного проєкту «Діджиталізація професійної освіти в умовах змішаного навчання» виконані:

– проведена робота з удосконалення інформаційної компетентності педагогічних працівників (онлайн-навчання, засідання обласних методичних секцій);

– виходячи з поданих та затверджених на засіданнях НМР НМЦ ПТО навчально-методичних матеріалів (електронного контенту), результатів моніторингу спостерігається підвищення рівня професійної майстерності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О у галузі створення та використання навчально-методичних, інформаційних освітніх продуктів online;

– в період проведення освітнього процесу в дистанційному та змішаному режимі педагогічні працівники ЗП(ПТ)О ефективно використовували інформаційно-комунікаційні, хмарно орієнтовані технології.

Реалізуюючи даний проєкт педагогічні працівники ЗП(ПТ)О, методисти НМЦ ПТО у Полтавській області об'єднали зусилля, науково-методичний потенціал, педагогічний досвід для ефективного впровадження в освітній процес інноваційних освітніх технологій, які базуються на основі процесів діджиталізації.

КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЙОГО РОЗВИТКОМ

*Гришко А. В.
Полтава, Україна*

Перспективи успішного функціонування та розвитку будь-якої організації завжди значною мірою визначає її кадровий потенціал. Це явище інтегрує в собі «трудові можливості підприємства, здатність персоналу до генерування ідей, створення нової продукції, його освітній, кваліфікаційний рівень, психофізіологічні характеристики і мотиваційний потенціал» [2] і привертає закономірну увагу управлінців. Не викликає сумніву, що з-поміж інших управлінських завдань саме розвиток кадрового потенціалу дозволяє здійснювати впевнені кроки до підвищення ефективності діяльності організації, дає змогу ставити стратегічні інноваційні завдання, успішно проєктувати заходи, необхідні для їхнього здійснення.

Як відзначають К. Дядюра та Н. Іванова, «розвиток кадрового потенціалу визначає цілі, підцілі та базові принципи, які охоплюють систему управління

персоналом будь-якої організації у цілому» [1]. До цих принципів дослідники відносять наступне:

«1. Системність – кадровий потенціал розглядається, як взаємозалежна динамічна система, що охоплює всі категорії працівників та спрямовується на формування та використання людського капіталу підприємства.

2. Рівні можливості – реальні шляхи просування, які відбуваються в економічному, соціальному та політичному житті держави.

3. Повага до людини – потреби та інтереси колег є першочерговими серед пріоритетів керівництва та підприємства у цілому.

4. Правова й соціальна захищеність – обов'язковим є дотримання законів, правових актів, трудового, цивільного та господарського права.

5. Оптимізація – основу становлять сукупні здібності працівників, що є необхідними для координації дій, щодо забезпечення стратегічних переваг на ринку товарів та послуг.

6. Комплементарність управлінських ролей – відбувається постійна взаємодія між професійною та політичною кадровою складовою організації» [1].

Особливу управлінську проблему становить розвиток кадрового потенціалу закладу освіти – адже кожен член педагогічного колективу повинен відповідати цілій низці вимог, що, з одного боку, роблять його яскравою особистістю, вирізняють на тлі інших постатей, а з іншого сприяють єдності колективу колег і однодумців, визначають здатність до командної співпраці заради вирішення спільних професійних завдань.

Одним із джерел, у якому сучасний освітній менеджер має знаходити відповіді на базові питання розвитку кадрового потенціалу закладу освіти, залишається спадок видатних педагогів минулого. Серед них, зокрема, А. С. Макаренко, який багато уваги приділяв цьому питанню, вважаючи, що наявність єдиного шкільного колективу – співробітників-педагогів та однодумців-учнів як єдиної в своїх цілях, відповідальної за все, що відбувається в школі, спільноти – є однією з найважливіших умов ефективної роботи школи, успішного виконання нею поставлених суспільством завдань. Педагог залишив чимало конструктивних думок, що дозволяють визначити критерії майстерності педагога, способи її досягнення.

Водночас як соціальна, так і освітня дійсність не є статичною. Так, зростають запити щодо технологічної компетентності педагога, його здатності відгукуватися на нові досягнення науки. Ми бачимо, як в останні роки зросли вимоги до інформаційної культури працівників освітньої галузі. Ці та інші приклади показують, що проблема розвитку кадрового потенціалу закладу освіти постійно спрямовує майбутніх менеджерів на всебічне вивчення шляхів підвищення професійної майстерності педагогів відповідно до тих запитів, які ставить перед ними суспільство, а отже, є за своєю сутністю постійно оновлюваною і практично невичерпною.

Список використаних джерел:

1. Дядюра К. В., Іванова Н. С. Кадровий потенціал підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230465>.

2. Іваницька С. Б., Анісова Н. В., Петрова А. О. Кадровий потенціал підприємства: фактори формування та використання. *Ефективна економіка*. 2013. №10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2405>

АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНУ

*Гуляєв М. С.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Новописьменний Сергій Анатолійович* – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету природничих наук та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Керівництвом факультету природничих наук та менеджменту як структурного підрозділу Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка [1, 2], застосовуючи системний підхід були сформульовані критерії, що торкаються, зокрема підготовки фахівців екологічного спрямування, а саме:

– забезпечення формування інноваційної людини – людини із інноваційним типом мислення, інноваційною культурою та здатністю до інноваційного типу діяльності;

– здійснення підготовки громадянина України до життя в умовах глобального простору, формування свого роду людини, що забезпечить сучасний рівень її діяльності, а також конкурентність України в європейському і світовому просторі;

– перехід до толерантної педагогіки, суб'єктно-суб'єктних відносин у навчальному процесі, взаємна повага учня і вчителя, що забезпечать формування самодостатньої особистості, громадянського суспільства в Україні, демократичний розвиток країни.

– формування сучасної системи цінностей у освітян, що сприяли б максимальній самореалізації кожного з них, утвердженню національної єдності, найповнішому усвідомленню національних інтересів і їх розвитку у співпраці та конкуренції з іншими країнами, включно із захистом незалежності і територіальної цілісності України.

Було зазначено, що концепція розвитку факультету визначається наступними принципами:

– єдність освітньої, наукової та виховної діяльності, які дають випускникам глибокі наукові знання;

– фундаментальна теоретична і практична підготовка, яка дозволяє випускникам швидко адаптуватись до сучасних виробничих та технологічних умов;

– високий рівень вимог до студентів та викладачів, з метою гарантії якості підготовки фахівців;

– новаторство, що вимагає від студентів, викладачів і співробітників факультету постійно знаходити найкращі шляхи розв’язання поставлених перед ними задач.

Важливим також у підготовці майбутнього фахівця є розвиток здатності його до опрацювання великих масивів інформації відповідної спрямованості, серед них вміння аналізувати програми різного рівня екологічного напрямку, використовувати їх в своїй професійній діяльності.

Проаналізуємо Регіональну екологічну програму «Ліси Кіровоградщини» на 2021–2025 роки» [3], розроблена відповідно до Стратегії розвитку Кіровоградської області на період до 2027 року, затвердженої рішенням обласної ради від 12 березня 2020 № 743.

Ініціатором розроблення, розробником, відповідальним виконавцем Програми є Кіровоградське обласне управління лісового та мисливського господарства, Співрозробники програми Департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської облдержадміністрації, Учасники програми Кіровоградське обласне управління лісового та мисливського господарства; Департамент екології, природних ресурсів та паливно-енергетичного комплексу Кіровоградської облдержадміністрації; органи місцевого самоврядування; державні лісгосподарські підприємства.

Програма передбачає розвиток лісового господарства області, в тому числі, збільшення лісистості області за рахунок територій, що внаслідок деградації землі вже не можуть використовуватися для сільськогосподарських робіт.

Метою цієї Програми є визначення основних напрямів збалансованого розвитку лісового господарства області, спрямованих на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій, охорону і захист лісів.

Як видно, Програма спрямована на охорону навколишнього природного середовища, подолання основних дестабілізуючих факторів екологічної ситуації, в тому числі – ерозії ґрунтів та виснаження річок. При цьому слід зазначити, що спостерігається масове розорювання степів, що викликало прогресуючі процеси водної і вітрової ерозії.

Також проблемою є те, що робота по нарощуванню обсягів захисного лісорозведення стримується відсутністю фінансування з державного бюджету та довготривалими процедурами передачі земель під заліснення.

В програмі показані шляхи і способи розв’язання проблеми, наведені прогнози обсяги та джерела фінансування, визначені завдання і заходи, спрямовані на забезпечення ефективної охорони, належного захисту, раціонального використання та відтворення лісів, ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку з урахуванням природних, економічних і лісорослинних умов, породного складу лісів та їх цільового призначення, збільшення площі лісів та створення умов для досягнення оптимальних показників рівня лісистості.

Також наведені очікувані результати, ефективність, обсяги та джерела

фінансування, контроль за виконанням Програми. Визначено, що організаційне супроводження Програми здійснює обласне управління лісового та мисливського господарства.

Список використаних джерел:

1. Новописьмений С.А. Проблеми та напрямки розвитку факультету як структурного підрозділу університету / Мат-ли XXI міжнародній науково-практичній конференції «Управлінський дискурс макаренківської педагогіки» та Всеукраїнських науково-практичних семінарах «Управлінська майстерність керівника закладу освіти», «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві». ПНПУ імені В. Г. Короленка. – 10-11 березня 2022 року
2. Новописьмений С.А. Стан та напрямки управлінської діяльності факультету при форс-мажорних обставинах. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі» (XXIX КАРИШИНСЬКІ ЧИТАННЯ), присвяченої розробкам моделей підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності в Новій українській школі (м. Полтава, 26–27 травня 2022 р.) / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. Полтава : Аструя, 2022. С. 5–7. <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19801>
3. <http://lis-kr.gov.ua/inf/regionalna-ekologichna-programi-lisi-kirovogradshini-na-2021-2025-roki>

ЩОДО СИСТЕМИ ПЕРЕВІРКИ НА ПЛАГІТ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ З УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ

*Гура М. В.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Школяр Сергій Петрович* – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Підготовка менеджерів з управління проектами передбачає здатність їх щодо формулювання власних моделей, використання та адаптації існуючих теоретико-методологічних моделей до реалізації конкретних унікальних конкурентоспроможних проектних рішень. Це передбачає розуміння правомірного застосування в своїй діяльності інновацій, створення та захист об'єктів права інтелектуальної власності в рамках реалізації стратегій економічного розвитку різного рівня [1-5].

Слід зазначити, що при підготовці фахівців, виокремлюючи серед широкого різноманіття об'єктів права інтелектуальної власності такий традиційний як авторське право, необхідно приділити особливу увагу такому тісно пов'язаному з ним поняттю як академічний плагіат, його механізму та принципам перевірки кваліфікаційних робіт, досліджень та проєктів. Саме термін академічний плагіат, відповідно до ч. 4 ст. 42 Закону України «Про

освіту», це оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та / або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Майбутнім фахівцям при виконанні кваліфікаційних робіт, досліджень та проєктів на плагіт з метою запобігання академічного плагіату необхідно дотримуватися низки вимог [6], зокрема:

- дотримуватися принципів академічної доброчесності;
- при написанні кваліфікаційної чи курсової роботи, проєкту, проведенні дослідження варто обов'язково покликатися на авторів і джерела, з яких взято матеріали або окремі результати;
- не рекомендовано використовувати у роботі запозичений матеріал без посилання (покликання) на автора.

Вищенаведене вважається порушенням академічної доброчесності, тобто плагіатом. Загалом плагіт – це усвідомлене чи неусвідомлене недотримання загальноприйнятих правил цитування, тобто порушення вимог Цивільного кодексу України («Інтелектуальна власність») та Закону України «Про авторське право і суміжні права».

Безперечно, що недотримання принципів академічної доброчесності впливає на об'єктивність оцінювання наукової чи кваліфікаційної роботи або проєкту, ставить під сумнів якість освітнього процесу, рівень кваліфікації потенційних випускників ЗВО та науковців, майбутніх фахівців, менеджерів тощо, а й подальшому якість реалізації проєктів та програм [6].

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка діє положення «Про систему запобігання та виявлення академічного плагіату» [7], Кодекс академічної доброчесності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка [8]. Основні принципи академічної доброчесності закріплені в Статуті університету [9, с. 10]. В рамках внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти Вченою радою ПНПУ імені В. Г. Короленка створена Комісія з академічної доброчесності [10].

Порушення етичних принципів при написанні курсових та кваліфікаційних робіт бувають таких видів [6]:

1. Копіювання чужої роботи (як без, так і з відома автора) та оприлюднення її під своїм іменем.
2. Подання суміші власних і запозичених в інших авторів аргументів без належного цитування джерел (компіляція).
3. Перефразування чужої роботи без належно оформленого посилання на справжнього автора [12, с. 25].

Перевірити текст на оригінальність, тобто відсутність плагіату, можна за допомогою спеціальних програм, так ПНПУ імені В. Г. Короленка у своїй роботі використовує сертифіковану програму Unicheck на договірних засадах. Методичні рекомендації визначають порядок перевірки таких робіт на антиплагіатній платформі Unicheck [11, 12]. У встановлені терміни, але не пізніше, ніж за два тижні до захисту, здобувач вищої освіти подає курсову

роботу на кафедру для перевірки на унікальність та заяву, яка засвідчує самостійність виконання дослідження та відсутність академічного плагіату в курсовій роботі. Програма Unicheck здійснює швидку (2–4 секунди сторінка) обробку тексту різних форматів: doc, docx, pdf, odt, rtf, html і здатна автоматично визначити заміну літер та символів у тексті тощо. За результатами перевірки адміністратор платформи надає звіт.

Щодо бакалаврських та магістерських кваліфікаційних робіт, то перевірка унікальності тексту на плагіат здійснюється на прикінцевому етапі її виконання. За результатами перевірки на унікальність (довідка про перевірку за допомогою визначеного Університетом програмного продукту) курсову роботу подають науковому керівнику на рецензування, а у разі необхідності, повертають на доопрацювання [12, с. 27].

Кваліфікаційну роботу в електронному форматі (титульний аркуш, розділ / підрозділ, у якому викладені основні результати дослідження) подають до бібліотеки М. А. Жотобряха. Далі адміністратор платформи Unicheck формує звіт і надсилає його на електронну адресу замовника. За потреби попередня / додаткова перевірка може здійснюватися іншими Інтернет-сервісами чи особисто замовником.

В статті розглянуті деякі елементи системи перевірки на плагіат при підготовці менеджерів з управління проєктами у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка.

Список використаних джерел:

1. Школяр С. П. Щодо права інтелектуальної власності в Плані реалізації Стратегії економічного розвитку Полтавської міської територіальної громади / Гуманістичні орієнтири професійного становлення вчителя: Макаренківська традиція і місія нової української школи : матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 11-12 березня 2021 р.). «Управлінська майстерність керівника навчального закладу», «Управління проєктами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінарів (м. Полтава, 11-12 березня 2021 р.) / за ред. М. В. Гриньової. Полтава : ФОП Гаража М.Ф., 2021. С. 246–247.
2. Школяр С. П. Аспекти права інтелектуальної власності в реалізації економічного розвитку територіальної громади / Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка: матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 22-23 лютого 2021 р.). С. 285–286.
3. Школяр С. П., Кужель Е. В. Підготовка менеджерів до прийняття управлінських рішень на базі побудови патентних ландшафтів / Управлінський дискурс макаренківської педагогіки: матеріали XXI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 10-11 березня 2022 р.) «Управлінська майстерність керівника навчального закладу», «Управління проєктами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінарів (м. Полтава, 10-11 березня 2022 р.) / за ред. М. В. Гриньової. Полтава : ФОП Гаража М.Ф., 2022. С. 230–233
4. Школяр С. П. Аспекти підготовки фахівців до опрацювання та аналізу базових інформаційних потоків на ринковому середовищі. Педагогічні науки. 2015. Вип. 12. С. 356–361.

5. Школяр С. П., Новописьмений С. А. Створення центру інтелектуальної власності в рамках Стратегії економічного розвитку територіальної громади / Управління навчально-виховним процесом нової української школи в контексті національно-патріотичного виховання молоді : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців (учнів, студентів, магістрантів, аспірантів) (6 квітня 2021 р., м. Полтава) / за заг. ред. М.В. Гриньової ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава : ПП Астрая, 2021. С. 258-259
6. Гура М. В. Школяр С. П. Принципи, механізм та деякі статистичні показники перевірки кваліфікаційних робіт, досліджень та проєктів на плагіат / Шості Череванівські наукові читання (на пошану професора А. С. Череваня) : збірник наукових статей. Випуск VI. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2022. 331 с. – С. 319-326
7. Про систему запобігання та виявлення академічного плагіату Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка : положення від 30.08.2022 р. № 1. URL: <http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/polozhennya-pro-sistemu-zapobigannya-ta-viyavlennya-akademichnogo-plagiatu-pnpu-imeni-v.-g.-korolenka.pdf>
8. Кодекс академічної доброчесності Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. 2022. URL: <http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/kodeks-akademichno%D1%97-dobrochesnosti-pnpu-imeni-v.-g.-korolenka.pdf>
9. Статут Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. 2016. С. 10. URL: http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/statut_pnpu.pdf
10. Комісія з академічної доброчесності. URL: <http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/komisiya-vchena-rada.pdf>
11. Методичні рекомендації щодо організації, виконання та захисту курсової роботи у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. 2021. URL: <http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/14.03.21-kursovi-roboti.pdf>
12. Методичні рекомендації щодо організації, виконання та захисту кваліфікаційних (бакалаврських/магістерських) робіт у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. 2021. URL: <http://pnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/14.03.21-kvalifikacijni-roboti.pdf>

ФОРМУВАННЯ СВІДОМОЇ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ОРГАНІЗАЦІЮ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Дудник А. Д.
(Горішні Плавні, Україна)*

13

Науковий керівник: *Печонкіна Лариса Андріївна* – учитель української мови та літератури Спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів №5 з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу ім. Л. І. Бугаєвської Горішньоплавнівської міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Розбудова України на засадах демократії та права вимагає перегляду й переосмислення завдань виховної роботи в сучасній загальноосвітній школі з урахуванням соціального замовлення та процесів світової і європейської інтеграції. Вибір державою прогресивного вектору, зорієнтованого на найвищі цінності людської спільноти, дає підстави говорити про нові завдання та цілі сучасного виховання. Особливо актуальними зазначені тенденції є для процесу організації та реалізації завдань правового виховання та правової освіти.

Життя та діяльність громадян в умовах розбудови держави та формування її демократичних засад неможливе без знання законів цієї країни, сформованої правосвідомості, володіння механізмами втілення і перетворення конкретних правових знань у правові дії та вчинки. Особливо сприйнятливими до правового виховання є сучасні школярі, які мають можливість не лише познайомитися із правами і обов'язками громадянина й вивчити певні закони чи правові акти, а й на практиці апробувати їх у конкретній правовій діяльності, тобто в різноманітних формах урочної та позаурочної діяльності.

Неусвідомлення дорослими важливості правового виховання школярів приведе, беззаперечно, до формування пасивної людини, яка не готова дотримуватися законів і відстоювати свої права. Тому активну в правовому відношенні людину необхідно формувати змалку, особливо в шкільному віці. Саме через школу проходить все молоде покоління, тому перед школою стоїть завдання розширити правові знання молоді, сформувати в неї високу відповідальність перед суспільством і державою, виховати таких молодих людей, які б дотримувалися норм права й моралі.

Актуальність та необхідність вивчення стану усвідомлення учнями сутності та наслідків протиправної поведінки зумовлюється збільшенням кількості її проявів в українських школах. Для з'ясування стану розуміння учнями мотивів своїх вчинків, усвідомлення сутності та наслідків протиправної поведінки, нами було проведене практичне дослідження: онлайн та офлайн-опитування.

Базою дослідження стала Спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів №5 з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного

циклу ім. Л. І. Бугаєвської Горішньооплавнівської міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Вибірка для дослідження: учні 9-11 класів обох статей, всього 220 осіб.

Етапи проведення дослідження:

1. Підготовчий. На цьому етапі проводився теоретичний аналіз проблеми формування правової поведінки учнів; розроблявся методологічний апарат дослідження.

2. Основний. Проведено опитування за розробленою анкетною.

3. Завершальний. Здійснено аналіз та інтерпретацію отриманих даних, а також сформовано загальні висновки.

Для вирішення завдань дослідження нами було використано наступні методи дослідження:

I. *Спостереження* – це метод збору інформації, сутність якого полягає в цілеспрямованому сприйманні певного явища, у процесі якого дослідник отримує конкретний практичний матеріал.

II. *Метод бесіди*, за допомогою якого отримують інформацію на основі відповідей співбесідника на питання, які ставить дослідник.

III. *Анкетування* – метод збору первинної інформації, який ґрунтується на опосередкованій психологічній взаємодії дослідника та опитуваного (респондента). Він дає змогу дослідникові за короткий проміжок часу одержати велику кількість інформації. Перевагою методу є також легкість застосування й обробки даних.

Для виявлення стану усвідомлення учнями сутності та наслідків протиправної поведінки ми розробили анкету на 20 запитань.

IV. *Методи математичної обробки даних*. Результати, отримані у ході дослідження, піддавалися кількісному обрахунку, а також обрахунку в програмі «Excel».

Опитування за розробленою анкетною «Молодь і протиправна поведінка» ми здійснили у вересні 2022 р.

У ньому взяли участь учні 9-11 класів, у кількості 220 осіб. Анкетування проводилося анонімно. Кожен міг взяти анкету, не підписуючи її, заповнити і кинути в спеціальний бокс чи надіслати.

В опитуванні за диференціацією за статтю взяли участь 45% хлопців та 55% дівчат. Це учні 9-А, 9-Б, 10-А, 10-Б, 11-А, 11-Б класів.

Із відповідей респондентів на запитання: «*Наскільки кожна із наведених причин спонукає молодь до скоєння протиправних дій*», з'ясовано:

- злочин під примусом – так вважають 73,6% учнів;
- протиправні дії є звичною поведінкою в окремих групах – 70,9%;
- солідарність із компанією – 68,6%;
- захист себе і близьких – 66,4%;
- уживання алкоголю й наркотиків – 63,2%;
- необхідність добути гроші – 60,0%;
- упевненість у безкарності – 47,7%;
- на зло батькам, дорослим – 42,2%.

Щодо *ставлення учнів до крадіжок*, то 42,4% сприймають це негативно,

однак 45,9% все ж не визначилися зі ставленням до цього явища.

До застосування фізичної сили проти іншої особи – негативно ставляться 32,9% учнів, допустимо в окремих випадках для – 23,6%, позитивно сприймають – 15,4% учнів. Ставлення до вживання спиртних напоїв – загалом учні не визначилися з цим – 63,1%, позитивно поставилися лише – 5,9% учнів. Щодо вживання наркотичних та токсичних речовин, то загалом учні також не визначилися з цим – 61,8%, однак негативно ставляться 36% учнів. Засуджують азартні ігри 25,1% учнів, а не визначилися з цим – 66,8%. Таке ж негативне ставлення до незаконного придбання та зберігання зброї – 52,9%. Отже, у своїй більшості діти ставляться негативно до скоєння правопорушень та злочинів, але ж є учні, які сприймають протиправні дії власні та однолітків, як норму.

На запитання: «*Чи знаєте Ви що робити у випадку, якщо будете затримані на вулиці працівниками поліції?*» учні дали такі відповіді: не знають 56,3% учнів, а знають тільки 8,6%. На жаль це невтішні дані, але вони дають розуміння, що варто вести потужнішу роботу інформативного спрямування.

Із відповідей респондентів на питання: «*Чи були такі випадки, коли Вам чи Вашим друзям пропонували скоїти протиправні дії?*» відповіді були наступні: 57,7% учнів такого не пропонували, 13,1% пропонували, але про подальші наслідки ми, на жаль, нічого не знаємо, і 29,2% складно відповісти.

На запитання: «*Чи зросла, на Вашу думку, кількість правопорушень і злочинів у зв'язку з воєнним станом в Україні?*» голоси респондентів розподілилися так: 65% не змогли визначитися із відповіддю, однак 25,4% учнів вважають що кількість зросла і лише 9,6% вважають, що нічого не змінилося.

Щодо того, як часто школярі та їх друзі вживають шкідливі речовини, то відповіді розділилися наступним чином:

– цигарки, вейпи тощо – не вживають 50% учнів, однак інколи курять 40% опитаних;

– міцні алкогольні напої (горілка, коньяк тощо) – не вживають 86,3%, лише 12,2% іноді їх пробують;

– пиво та інші слабоалкогольні напої не вживають 51% учнів, однак інколи це роблять 35,9% респондентів;

– наркотики (у т.ч. «легкі») не вживають 90% учнів.

Найбільше непокоїть той факт, що спробували шкідливі речовини уже 10% опитаних, тому, вважаємо, що варто посилити цей профілактичний напрямок роботи.

На запитання: «*Чи отримуєте Ви в школі достатньої інформації наслідки вживання шкідливих речовин?*», то відносно поінформованості про шкідливість та наслідки вживання алкоголю, шкідливість та наслідки вживання наркотиків, наслідки та відповідальність за скоєння злочину і протиправні дії: відповіді були такі: не змогли визначитися – 56,8%, 59% та 55,9% відповідно за другою та третьою позиціями. При цьому 38,1% учнів відзначили, що інформації про шкідливість та наслідки вживання алкоголю для них достатньо; для 32,7% було достатньо інформації про шкідливість та наслідки вживання наркотиків.

Дослідження частоти конфліктів у класі/школі дозволило з'ясувати

наступне: між учнями конфлікти виникають часто у 32,7% випадків, інколи – у 15,4% випадків. Між учнями та педагогами конфлікти майже не виникають – 19,5%, однак все ж більшість учнів з цим не визначилася – 52,2%. Констатували респонденти, що досить часто виникають конфлікти між ними та батьками – у 40,4%, інколи – у 24,5%. Між педагогами та батьками конфліктів виникає мало, або ж учні про це не знають – 56,3%.

На запитання: «*Чи діє у Вашому закладі Шкільна служба порозуміння?*» 73,6% опитаних зауважили, що знають про це. Утішним є той факт, що, очевидно, й зверталися за допомогою для конструктивного вирішення конфлікту, однак, на думку 2,7 % опитаних ШСП не діє, тоді як 23,7% не знають, що відповісти з цього питання.

На запитання про те, *чи навчали учнів у закладі освіти способам розв'язання конфліктів*, то 34,6% цього навчилися у школі, а 35,4% відповіли, що такої інформації не отримували, а 30% не визначилися з відповіддю.

Стосовно того, *чи були випадки, коли шкільні конфлікти стали причиною або призвели до негативних наслідків*, то маємо наступні результати: випадків самогубств у школі не було. Про тілесні ушкодження не знають 66,8% осіб, але знають 7,7% учнів. Про насильство нічого невідомо 62,2% осіб, але знають 17,7% учнів. Про ізоляцію когось із учнів – не знають 63,6% учнів. Про цькування когось з учнів не відомо також 82,2% опитаних, про зміни учнями місця навчання учні також мало що знають – 65,9%.

На запитання: «*Якби Вам стало відомо про факт насильства серед однолітків, якими б були Ваші дії?*» відповіді розподілилися наступним чином: з'ясуують причину – 45,9%; не розголошують цього (самі розберуться) – 30,1%; покарають винуватця самостійно – 15,4%; сповіщають дорослих лише 8,6% учнів.

На пропозицію: «*Визначте, які з наведених заходів приведуть до зниження кількості правопорушень і злочинів, що скоюються неповнолітніми*», то учні відповіли так:

- впровадження якісних профілактичних програм – 63,1%;
- покращення психологічного мікроклімату в класі, школі – 70%;
- надання правової інформації щодо наслідків скоєння правопорушень неповнолітніми – 73,6%;
- формування правової культури у дітей (поваги до законів) – 57,2%;
- посилення відповідальності дорослих, які втягнули неповнолітнього у кримінальну діяльність – 78,6%;
- залучення молоді до громадських ініціатив – 52,7%.

Менший відсоток набрали активізація місцевих громад (сусідів, жителів мікрорайону) – 35,6%; більш суворе покарання злочинців – 29%; регулярне відвідування представником поліції навчальних закладів – 33,3%; збільшення кількості позашкільних закладів, гуртків, секцій – 42,3%. Найменше – заборона фільмів та програм, у яких популяризується кримінальна поведінка (5%) та посилення відповідальності батьків за виховання дітей (6,3%).

Отже, у Спеціалізованій загальноосвітній школі I-III ступенів №5 з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу ім. Л. І. Бугаєвської, згідно з опитуванням, учні мають уявлення про протиправну поведінку, але, на жаль, іноді її скоюють.

У підсумку зауважимо, що отримані дані вочевидь свідчать про те, що не всі учні достатньо усвідомлюють наслідки свої вчинків, часто не сприймають існуючих ризиків та відповідальність. Результати опитування переконують, що невід'ємною складовою виховної роботи з метою формування свідомої особистості є посилення профілактичних правоосвітніх заходів.

СИСТЕМА МОТИВАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК УПРАВЛІНСЬКА ПРОБЛЕМА

*Єфанова Є. В., Бабенко І. В.
Полтава, Україна*

Розвиток системи мотивації педагогічного колективу є важливою управлінською проблемою у закладах загальної середньої освіти, оскільки від цієї системи залежить ефективність навчального процесу та розвитку закладу в цілому.

Історично система мотивації педагогічного колективу розвивалася від державно-адміністративних методів управління до соціально-психологічних методів. Зараз система мотивації має враховувати індивідуальні особливості кожного педагога, а також сприяти командній роботі та взаємодії між педагогами.

Основними принципами системи мотивації педагогічного колективу є:

1. *Прозорість та справедливість.* Усі педагоги повинні знати критерії оцінки та критерії визначення матеріальної та нематеріальної мотивації, які повинні бути однаковими для всіх працівників закладу.

2. *Індивідуальний підхід.* Кожен педагог має свої індивідуальні мотиви, тому система мотивації повинна враховувати їхні особливості та інтереси.

3. *Створення команди.* Система мотивації повинна сприяти командній роботі та взаємодії між педагогами.

4. *Постійний розвиток.* Система мотивації повинна сприяти постійному розвитку та самовдосконаленню педагогів, що забезпечить підвищення ефективності навчального процесу та розвитку закладу.

Для реалізації системи мотивації педагогічного колективу в закладах загальної середньої освіти необхідно використовувати різноманітні методи та інструменти, такі як:

1. *Матеріальна мотивація.* Це може бути виплата премій, бонусів, збільшення зарплати, надання соціальних пакетів та інші форми матеріальної підтримки.

2. *Нематеріальна мотивація.* Це може бути надання можливості участі в наукових конференціях, семінарах, тренінгах, надання можливості самореалізації та самовираження, підвищення авторитету серед колег та батьків.

3. *Оцінювання результатів роботи педагогів.* Для цього можна використовувати методи самооцінки, колегіального оцінювання, оцінки керівником, а також визначення показників ефективності роботи педагога.

4. *Забезпечення умов для розвитку педагогічної майстерності.* Для цього можна використовувати внутрішньошкільну систему підвищення кваліфікації, надання можливості проходження стажування в інших закладах, участь у конкурсах та проєктах.

5. *Створення сприятливого психологічного клімату в колективі.* Для цього можна використовувати методи та інструменти, які сприяють підтримці співробітництва та взаємодії в колективі, підвищенню відчуття власної значущості та цінності в роботі, сприяють позитивному сприйняттю навчально-виховного процесу.

Отже, розвиток системи мотивації педагогічного колективу в закладах загальної середньої освіти є важливою управлінською проблемою, яка вимагає постійної уваги та вдосконалення. Ефективність такої системи залежить від багатьох чинників, таких як культура організації, взаємини в колективі, наявність потрібних ресурсів та інше.

При розвитку системи мотивації педагогічного колективу важливо враховувати індивідуальні особливості кожного педагога, оскільки мотиваційні фактори можуть бути різними для різних людей. Крім того, важливо пам'ятати про взаємозв'язок мотивації з результативністю роботи педагога. Якщо педагоги відчують підтримку та мотивацію, то вони зможуть досягти кращих результатів у своїй роботі.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

*Жалій Р. В.
Полтава, Україна*

Беручи до уваги покликання Мішеля де Монтеня «Треба вміти переносити те, чого не можна уникнути», ми розуміємо, що випробування, яке постало перед суспільством щодо пандемії, запровадження карантинних заходів, умови воєнного стану – це перевірка на нашу з Вами надійність, злагодженість, стійкість.

Організація дистанційного навчання не потребує розроблення та затвердження окремих освітніх програм і навчальних програм із навчальних предметів (інтегрованих курсів). Незалежно від форми здобуття освіти згідно з частиною другою статті 44 Закону України «Про повну загальну середню освіту» заклад освіти забезпечує виконання державного(их) стандарту(ів) освіти на відповідному рівні(ях) повної загальної середньої освіти [10-11].

Міністерство освіти і науки України чітко вказує, що обсяг навчального навантаження при організації дистанційного навчання не зменшується, а реалізується в синхронному та асинхронному режимах (з урахуванням необхідності запобігання погіршенню здоров'я учасників дистанційного навчання, а також технічних можливостей для синхронної взаємодії) [1-3].

Один раз на 10 років заклади освіти мають пройти інституційний аудит. Одним із напрямків діяльності експертів є оцінювання учнів. Зазначимо, що

оцінювання результатів дистанційного навчання учнів передбачає, що:

– учні, які здобувають освіту за дистанційною формою, обов'язково проходять формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання;

– види та періодичність оцінювання при використанні технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти визначаються відповідно до форми здобуття освіти (наприклад, лише річне оцінювання для екстернів);

– результати оцінювання фіксуються у класних журналах і свідоцтвах досягнень;

– оцінювання може здійснюватися з за з системою оцінювання, визначеною законодавством, або за власною шкалою закладу освіти (за наявності правил переведення такої шкали до системи оцінювання, визначеної законодавством);

– оцінювання може відбуватися очно або дистанційно (з дотриманням академічної доброчесності).

Заклади освіти можуть використовувати окремі, актуальні наразі, рекомендації щодо організації оцінювання в умовах дистанційного навчання, надані листом МОН від 16.04.2020 № 1/9-213 «Щодо проведення підсумкового оцінювання та з організованого з завершення 2019–2020 навчального року».

Незважаючи на принцип автономії закладів освіти, все ж є чіткі вимоги щодо особливостей використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти. Такі технології можуть використовуватися на очній (денній, вечірній), заочній, мережевій, екстернатній, сімейній (домашній) формах, педагогічному патронажі.

Саме за поєднанням очної форми і технологій дистанційного навчання у педагогічній теорії та практиці закріпився термін «змішане навчання» («комбіноване навчання», «blended learning»). Така освітня технологія застосовується для вивчення окремих тем навчального предмету, проведення окремих навчальних занять тощо [6-9].

У вказаному Положенні передбачено можливість реалізувати один з варіантів «ротаційної» моделі змішаного навчання, коли окремі теми з навчального предмету (інтегрованого курсу) частиною учнів класу вивчаються очно, іншою частиною учнів класу – дистанційно. Інші моделі змішаного навчання можуть реалізовуватися у рамках автономії закладу освіти [4]. Технології дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти можуть використовуватися:

– за бажанням здобувача освіти або його батьків для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учня або для забезпечення проведення (надання) дистанційно додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) для осіб з особливими освітніми потребами. Таке бажання засвідчується відповідною заявою. Організація навчання потребує складання індивідуального навчального плану. У такому випадку педагогічна рада закладу освіти розглядає питання спроможності закладу освіти

забезпечити реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії відповідно до статті 14 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [12];

– за рішенням педагогічної ради (як до початку навчального року, так і упродовж нього у випадку настання надзвичайних або інших обставин, що потребують організації освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання);

– за ініціативою педагогічних працівників з метою використання технологій дистанційного навчання для проведення окремих навчальних занять і консультацій, оцінювання тощо (з відповідним узгодженням розкладу навчальних занять).

У випадках прийняття відповідного рішення педагогічною радою або за ініціативою педагогічних працівників рекомендується узгоджувати його з органами батьківського та/або учнівського самоврядування в закладі освіти.

Варто вказати, що формування розкладу навчальних занять за умов, коли лише окремі заняття проводяться дистанційно, має здійснюватися з урахуванням інтересів всіх учасників освітнього процесу.

Таким чином, відповідно до норм «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти» обсяг навчального навантаження при організації дистанційного навчання не зменшується, а реалізується в синхронному та асинхронному режимах відповідно «з урахуванням необхідності запобігання погіршенню здоров'я учасників дистанційного навчання, а також технічних можливостей для синхронної взаємодії». Таким чином, ми переконані про необхідність здоров'язбережувальної діяльності як пріоритету учасників сучасного закладу освіти в умовах дистанційного навчання. Така активність повинна виявлятися у дозованому навантаженні на зір під час використання інформаційно-комунікаційних технологій, які часто відносять до інноваційних. Однак в умовах пандемії та воєнного стану такі технології навчального процесу набувають рис традиційних, адже широко використовуються під час здобуття всіх рівнів освіти.

Список використаних джерел:

1. Іванюк І. Оцінювання цифрової компетентності вчителів. Норвезький досвід. *Школа*. 2018. № 9. С. 48–53.
2. Іванюк І. Цифрова компетентність. Як оцінюють директорів і вчителів у Норвегії. *Сучасна школа України*. 2018. № 10. С. 45–55.
3. Кудлай В., Цифрова грамотність особистості в контексті розвитку інформаційного суспільства. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія*. Вип. 10, 2015, С.97–104.
4. Максименко Ю. Концептуальна модель інформаційної компетентності особистості. *Психологія і суспільство*. 2020. № 3. С. 82–103.
5. Матюшко П. Інтерактивна і цифрова педагогіка для нового покоління. URL: <http://liftzvar.com.ua/uk/content/interaktyvna-i-cyfrova-pedagogika-dlya-novogo-rokolinnya>. (дата звернення: 15.12.2020).
6. Національний інститут стратегічних досліджень (2014, Вересень). Аналітична записка «Питання розвитку цифрової культури українського соціуму». URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1631/>. (дата звернення: 15.12.2020).

7. Нова українська школа: концептуальні засади реформування загальної школи. URL: <http://mon.gov.ua/02016/08/17/mon.pdf>. (дата звернення: 13.12.2020).
8. Овчарук О. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення: міжнародні підходи у формування інформаційно-комунікаційних компетентностей у контексті євроінтеграційних процесів створення інформаційного освітнього простору. Київ, Україна: Атіка, 2014. С.7–16.
9. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затверджене наказом МОН від 08 вересня 2020 №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 12.12.2020).
10. Про вищу освіту: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=w1_1. (дата звернення: 15.12.2020).
11. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 15.12.2020).
12. Про повну загальну середню освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. (дата звернення: 10.12.2020).

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

*Жалій Т. В.
Полтава, Україна*

В умовах воєнного стану є вкрай необхідними. У сучасних умовах агресивної загарбницької війни росії, коли Українська нація виборює, захищаючись, своє право на існування як суверенної держави, стабільний освітній фронт є важливим для ствердження Миру, добра, справедливості. Змішаний формат навчання та дистанційна його форма передбачена законодавством. Так, «Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти», затверджене наказом МОН від 08 вересня 2020 №1115 визначає механізм забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти за дистанційною формою, а також використання технологій дистанційного навчання під час організації здобуття освіти за різними формами в закладах освіти, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти [6]. Відповідно до цього Положення в рамках організації дистанційного навчання може здійснюватися: забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти за дистанційною формою (як окремою формою здобуття освіти); використання технологій дистанційного навчання під час організації здобуття повної загальної середньої освіти за різними формами (очною (денною, вечірньою), заочною, мережевою, екстернатною, сімейною (домашньою), педагогічним патронажем), у тому числі під час карантину та інших надзвичайних обставин.

В умовах реформування системи освіти, що зумовлює використання нових підходів до розподілу повноважень між закладам освіти та їх засновниками, формування системи партнерських відносин учасників освітнього процесу, а також з урахуванням особливостей організації

дистанційного навчання (в умовах віддаленості учасників освітнього процесу), важливо брати до уваги: можливість закладу освіти відповідно до частини третьої статті 2 Закону України «Про освіту» діяти у рамках власної автономії та приймати рішення з питань, не врегульованих законодавством (Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», цим Положенням та іншими актами законодавства); визначені законодавством повноваження засновника і керівника закладу освіти; права та обов'язки всіх учасників освітнього процесу [7-12].

Заклад освіти у рамках власної автономії має можливість:

– визначати в освітній(их) програмі(ах) закладу освіти форми організації освітнього процесу для забезпечення дистанційного навчання (навчальні заняття, консультації, вебінари, онлайн форуми, віртуальні екскурсії тощо);

– обирати (схвалювати педагогічною радою закладу освіти) конкретні електронні освітні платформи, онлайн сервіси та інструменти, за допомогою яких організовується освітній процес під час дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom, Zoom тощо). Такий вибір полегшує учасникам дистанційного навчання процес організації навчання та користування відповідними електронними ресурсами (перш за все, учнями). Водночас педагогічні працівники обирають форми, методи і засоби дистанційного навчання, а також визначають доцільність проведення конкретного навчального заняття в синхронному або асинхронному режимі. Такі дії педагогічних працівників не потребують погодження/схвалення;

– використовувати електронні освітні ресурси, створені педагогічними працівниками закладу освіти, а у разі використання інших електронних освітніх ресурсів – забезпечувати їх перевірку щодо відповідності державним стандартам освіти, типовим освітнім і модельним навчальним програмам, мові освіти, іншим вимогам законодавства у сфері загальної середньої освіти. Таку перевірку здійснюють педагогічні працівники, які добирають відповідні ресурси для використання в освітньому процесі. Також окремі електронні освітні ресурси, яким надано гриф МОН, включаються до Електронного реєстру щодо надання грифів та свідоцтв Міністерства освіти і науки України, що доступний за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/poslugi/grifi-ta-svidoctva/reyestr-grifiv-ta-svidoctv-mon>;

– використовувати електронний розклад занять, електронний класний журнал/щоденник;

– здійснювати моніторинг і контроль якості дистанційного навчання в закладі освіти (у тому числі застосовувати схвалений педагогічною радою спосіб здійснення керівником закладу контролю за виконанням освітніх програм).

При цьому заклад освіти має діяти в інтересах дитини, зокрема:

– організовувати дистанційне навчання для учнів, які не мають медичних протипоказань до занять із комп'ютерною технікою². Наявність таких протипоказань встановлюються на підставі медичного висновку чи іншого документа, виданого закладом охорони здоров'я (особою, яка провадить діяльність з медичної практики на підставі ліцензії) та добровільно поданого

батьками або іншими законними представниками учня до закладу освіти. Якщо заклад освіти організовує дистанційне навчання в умовах карантину або інших надзвичайних обставин, доцільно погодити з одним з батьків учня, який має відповідні протипоказання, форми взаємодії педагогічних працівників з ним і засоби навчання, що можуть використовуватися;

– дотримуватися санітарних правил і норм щодо формування розкладу навчальних занять, вправ для очей та постави, безперервної тривалості навчальної діяльності з технічними засобами навчання, тривалості виконання завдань для самопідготовки у позанавчальний час (домашніх завдань);

– створювати умови для забезпечення повноцінної участі в освітньому процесі осіб з особливими освітніми потребами (застосування допоміжних технологій навчання, підтримка з боку асистента вчителя та/або асистента учня, проведення (надання) додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг) тощо) з обов'язковим урахуванням індивідуальної програми розвитку;

– використовувати доступні засоби комунікації (телефонний, поштовий зв'язок тощо) для учнів, які не можуть взяти участь у синхронному режимі взаємодії з поважних причин (стан здоров'я, відсутність доступу (обмежений доступ) до мережі Інтернет або технічних засобів навчання тощо);

– дотримуватися вимог щодо захисту персональних даних учасників освітнього процесу в електронному освітньому середовищі [6-8].

Батьки є суб'єктами дистанційного навчання (разом із учнями та педагогічними працівниками) і надзвичайно важливе значення має їх сприяння виконанню дитиною освітньої програми та досягненню дитиною певних результатів навчання. Під час дистанційного навчання (як і під час очного) батьки мають права та обов'язки, визначені статтею 55 Закону України «Про освіту», частиною другою статті 14, частиною другою статті 20, статтями 25 і 30, частиною п'ятою статті 59 Закону України «Про повну загальну середню освіту», пунктом 13 розділу I, пунктом 2 розділу II, пунктом 5 розділу III Положення.

Батьки, які виявляють бажання щодо організації дистанційного навчання своєї дитини, у відповідній заяві підтверджують наявність умов для дистанційного навчання в синхронному та асинхронному режимах. Зауважуємо про необхідність налагодження та підтримання зворотного зв'язку та конструктивної комунікації між учасниками освітнього процесу, які спільними зусиллями забезпечують досягнення результатів навчання, визначених державними стандартами освіти [4-5]. Запровадження дистанційного навчання в освітній процес стало реалією в умовах пандемії, а тому виникає нагальна потреба в забезпеченні саме здоров'язбережувальної діяльності учасників освітнього процесу [1-3].

Отже, закріпленими в правових актах є такі принципові положення щодо організації дистанційного навчання:

– організація освітнього процесу має забезпечувати регулярну та змістовну взаємодію суб'єктів дистанційного навчання;

– не менше 30 відсотків навчального часу, передбаченого освітньою

програмою закладу освіти, організовується в синхронному режимі;

– заклад освіти забезпечує регулярне відстеження результатів навчання учнів, а також надання їм (за потреби) підтримки в освітньому процесі;

– керівник закладу освіти забезпечує організацію освітнього процесу під час дистанційного навчання та здійснення контролю (у спосіб, схвалений педагогічною радою) за виконанням освітніх програм;

– педагогічні працівники, які організовують дистанційне навчання, мають підвищувати свою кваліфікацію щодо використання інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій в освітньому процесі. Зауважуємо, що обов'язкової наявності у педагогічних працівників документів про підвищення кваліфікації шляхом формальної освіти Положенням не передбачається. Визнання результатів підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо використання інформаційно-комунікативних (цифрових) технологій в освітньому процесі шляхом формальної та неформальної освіти належить до повноважень педагогічної ради закладу освіти (частина друга статті 58 Закону України «Про освіту»);

– заклади освіти, які організовують дистанційне навчання, мають включати до внутрішньої системи забезпечення якості освіти механізм моніторингу та контролю якості дистанційного навчання. Такий механізм може включати відстеження регулярності синхронної взаємодії, формування в учнів навичок самоконтролю, способи забезпечення академічної доброчесності в умовах віддаленості учасників дистанційного навчання, різні методи вивчення думки учасників освітнього процесу щодо недоліків і труднощів у навчанні, визначення потреби у навчанні педагогічних працівників та організація відповідного з навчання (у тому числі взаємонавчання педагогічних працівників одного закладу освіти) тощо.

Підбиваючи підсумок, укажемо, що, запровадження дистанційного навчання в освітній процес стало реалією в умовах пандемії та воєнного стану, а тому виникає нагальна потреба в забезпечення саме здоров'язбережувальної діяльності учасників освітнього процесу. Закон України «Про вищу освіту» закріплює, що освітня діяльність – діяльність закладів вищої освіти, що провадиться з метою забезпечення здобуття вищої, післядипломної освіти і задоволення інших освітніх потреб здобувачів вищої освіти та інших осіб». Тож на заклад освіти покладається обов'язок організовувати освітню діяльність, що забезпечують науково-педагогічні та педагогічні працівники, однак пріоритетною, на нашу, думку, мають стати пріоритети щодо здоров'язбережувальної діяльності. Інформатизація освіти вимагає від педагогів і школярів високого рівня цифрової грамотності та інформаційної компетентності. Вчитель в умовах жорсткої конкуренції, завдяки засобам ІКТ повинен бути готовим повноцінно реалізувати нові ідеї, використовувати ІКТ з метою доступу до інформації, її визначення (ідентифікації), організації, обробки, оцінки, а також її створення і передачі, яка достатня для того, щоб успішно жити і працювати в умовах інформаційного суспільства, умовах економіки знань.

Список використаних джерел:

1. Гаврілова Л., Топольник Я. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2017, Том 61, №5. 1-15.
2. Гриньова М. До питання про формування саморегуляції у студентів педагогічного інституту. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка*. Полтава, 1999. Вип. 3 (7). С. 152-157.
3. Гриньова М. Вивчення внутрішніх процесів саморегуляції людини *Теоретико-методологічні засади моделювання навчально-виховних систем у педагогічних закладах освіти*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 28-29 жовт. 2009 р.). Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти, Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, Акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Київ, 2009. С. 15-17.
4. Захарченко В. М., Калашнікова С. А., Луговий В. І., Ставицький А. В., Рашкевич Ю. М., Таланова Ж. В. Національний освітній глосарій: вища освіта. 2-е вид. Київ: Плеяди. 2014. 234 с.
5. Кудлай В., Цифрова грамотність особистості в контексті розвитку інформаційного суспільства. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія*. Вип. 10, 2015, С.97-104.
6. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти, затверджене наказом МОН від 08 вересня 2020 №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text> (дата звернення: 12.12.2020).
7. Про затвердження тимчасових рекомендацій щодо організації протиепідемічних заходів в гуртожитках в період карантину в зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): постанова Головного санітарного лікаря України від 04.08.2020 року №48. URL: <https://moz.gov.ua/2048.pdf>. (дата звернення: 15.12.2020).
8. Про затвердження протиепідемічних заходів у закладах освіти на період карантину у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): постанова Головного санітарного лікаря України від 22.08.2020 року №50. URL: <https://moz.gov.ua/uploads/ckeditor2050.pdf>. (дата звернення: 15.12.2020).
9. Про вищу освіту: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=w1_1. (дата звернення: 15.12.2020).
10. Про захист населення від інфекційних хвороб: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1645-14#Text>. (дата звернення: 11.12.2020).
11. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 15.12.2020).
12. Про повну загальну середню освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. (дата звернення: 10.12.2020).
13. Прохорова М. Поняття цифрової компетентності вчителя іноземної мови у світовому освітньому просторі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*, Вип. 4, 2015. С.113–116, 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2015_4_24. (дата звернення: 15.12.2020).

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Журенко А. О.
Полтава, Україна*

Освоєння предмету інформатика учнями середньої школи робить вагомий внесок для розвитку потенціалу загальної середньої освіти та зміни в організації, методології, змісті навчання, що, відповідно, впливає на систему методів викладання інформатики. Потрібно зазначити, що курс інформатики в загальноосвітній школі повинен не тільки опанувати часткові аспекти прикладної спрямованості, але й сформувати спільну основу, методи та інструменти для взаємодії з інформаційними технологіями.

За останні роки в Україні методична система навчання інформатики збагатилась сучасними освітніми методами, засобами, формами, завдяки науковим дослідженням, педагогічним експериментам. Процес інформатизації навчального процесу відображено у працях: Н. Балик, С. Ракова, Ю. Рамського, О. Кузнєцова, Ю. Триуса, Н. Морзе, Л. Петухової, Й. Ривкінда, Ю. Машбиця та ін.

Аналізуючи останні дослідження можемо зауважити, що достатня кількість викладачів, вчителів-методистів, науковців взяли участь у створенні новітніх методів навчання інформатики у закладах середньої освіти.

Метою роботи є дослідити використання сучасних методів навчання інформатики на уроках інформатики у закладах середньої освіти.

Під час планування та організації занять з інформатики в загальноосвітньому закладі вчитель повинен використовувати різноманітні методи та засоби навчання. Важливо наголосити, що робота учнів за комп'ютерами повинна відповідати санітарно-гігієнічних вимогам та не перевищувати час безперервної роботи.

Доцільно розділити урок на два етапи: теоретичний (виклад нового матеріалу) та практичний (засвоєння ІКТ-компетентності за комп'ютером).

Особливий інтерес під час викладу нового матеріалу слід приділити засобам ІКТ, відповідно, застосування мультимедійного проектора та демонстраційного екрану. Завдяки використанню комп'ютерної презентації розповідь вчителя набуває нових фарб, адже інформація набагато краще засвоюється, коли є візуалізації навчального матеріалу. Після опрацювання теоретичної частини вчитель повинен закінчити розповідь узагальненнями, висновками, наприклад, через карту знань, яку можна продемонструвати на слайдах презентації [1, с. 59].

Оскільки, основний засіб навчання інформатики – це комп'ютер, то практична частина уроку полягає у виконанні самостійної роботи учнем із застосуванням комп'ютерної техніки. Під час виконання практичних завдань під керівництвом учителя всі учні працюють одночасно. Дії можуть бути

синхронні або асинхронні в залежності від типів завдань або засобів ІКТ.

Визначимо перспективи застосування сучасних методів навчання інформатики для учнів середньої загальноосвітньої школи:

- розвивати стійку мотивацію та бажання вчитися;
- стимулювати ініціативність та творчість;
- навчати відповідно до рівня фактичних здібностей;
- формувати умови соціально інтегрованої особистості;
- забезпечити завданням для самостійної роботи.

Проаналізуємо сучасні методи навчання інформатики із застосуванням активних форм, які спонукають учнів до активної розумовою та практичної діяльності.

Ігрові технології навчання зменшують психологічне навантаження від монотонних дій та активізують пізнавальну діяльність у класі. На підставі теоретичних досліджень можемо стверджувати, що ігри, які спрямовані на розв'язання профільних задач дають досить гарний результат у засвоєнні навчального матеріалу [2]. На різних етапах уроках можна використовувати такі елементи гри, як «Мозаїка», «Кросворд», «Ребуси».

Залучення всього класу до постійної активної діяльності можна через впровадження інтерактивних ігор, як спеціальної форми організації навчання. Наприклад, запропонувати гру «Мозковий штурм», де кожен учень має право висловити свою думку щодо поставленого питання або «Мікрофон», де кожен учень швидко говорить декілька слів про висвітлену проблему, а наступний може доповнити, надати більш розгорнуту відповідь.

Більшій популярності набувають «Квест-кімнати» – де вчитель надає проблемну ситуацію з елементами рольової гри, а учні через використання ресурсів Інтернету ефективно вирішують поставлене завдання [3].

Широкого застосування набувають вебтехнології для проведення контрольного тестування. Тестування дозволяють за короткий термін перевірити обсяг знань, які отримали учні. Даний метод перевірки є надійним, швидким та об'єктивним.

Проектне навчання – форма роботи учнів в основі якої є комплексний аналіз діяльності тимчасових груп з текстами, документами, предметами різного роду. Основою метода є розвинути пізнавальні навички, вміти керувати та самостійно будувати знання, орієнтуватися в інформаційному просторі та формувати високий рівень мислення.

Таким чином, *використання сучасних методів навчання таких як: ігрові технології, проектне навчання, інтерактивні ігри, «квест-кімнати», застосування засобів ІКТ* на уроках інформатики у закладах середньої освіти значно підвищить рівень навчальних досягнень учнів, покращить якість уроків та їхніх дидактичних цілей: освоєння, закріплення нового матеріалу, відпрацювання навичок, перевірка набутих знань.

Список використаних джерел:

1. Кушнарьова Н.М., Жук Т.В. Використання онлайн-ресурсів з інформатики при організації дистанційного навчання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 12 (168). Нац. ун-т «Черн. колегіум» ім. Т. Г. Шевченка; голов. ред. М. О. Носко. Чернігів: НУЧК, 2021. С. 127–132.
2. Самойленко Н. І. Методичні підходи до вивчення інформатики в основній школі. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/185263114.pdf> (дата звернення: 21.02.2023).
3. Сушко С. В. Використання технології веб-квесту на уроках української мови та літератури URL: <http://www.moippo.mk.ua/attachments/article/3111/Досвід%20Сушко%20веб%20квест.pdf> (дата звернення: 25.02.2023).

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ ЗСО НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

*Зайко С. Ю.
Полтава, Україна*

*Зміни – закон життя. І ті, хто дивиться тільки в минуле
чи лише на сьогодні, безперечно пропустять майбутнє.*

Дж. Кеннеді

Глибокі зміни, що відбуваються в усіх сферах суспільства, потребують докорінної перебудови системи освіти і, зокрема, її основної ланки – загальної середньої освіти. У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року зазначено, що сучасна українська школа потребує вчителя, який зможе стати агентом змін і прагне до особистого і професійного зростання та здатного навчатися впродовж життя. Ось чому перед педагогічною наукою і практикою постало завдання перебудувати педагогічну діяльність і погляди вчителів на роль освіти у формуванні особистості, у розвитку її здібностей. Динаміка сучасного світу постійно трансформує вимоги до вчителя, до педагогічного колективу, а отже, й до освітнього менеджменту.

Виразною ознакою розвитку національної системи освіти є розбудова її на компетентісно зорієнтованій основі, що зумовлено кількома причинами.

По-перше, переходом світової спільноти до інформаційного суспільства. У цих умовах пріоритетним вважають не просте накопичення знань і предметних умінь і навичок (мета так званої «знаннєвої педагогіки»), а й формування вміння вчитися, оволодіння навичками пошуку інформації, здатності до самонавчання впродовж життя (на думку науковців, саме ці новоутворення стають визначальною сферою професійної діяльності людини).

Друга причина суголосна першій. Модель особистісно зорієнтованого освітнього процесу як оновлена парадигма освіти передбачає визнання здобувача освіти суб'єктом цього процесу, носієм двох груп якостей – уміння навчатись і бажання вчитись, що можливе за умови, з одного боку, оволодіння

продуктивними (загальнонавчальними) умінями й навичками та розгорнутою рефлексією, а з іншого – сформованості позитивного емоційно-ціннісного ставлення як до процесу діяльності, так і до її результату.

По-третє, виходячи з того, що, як зазначив В. Кремень, до основних загальноцивілізаційних тенденцій сучасного світу відносять глобалізацію всіх сфер життєдіяльності особистості й суспільства, актуалізується проблема надання молодій людині елементарних можливостей інтегруватися в різні соціуми, самовизначатися в житті, активно діяти, бути конкурентоспроможною на світовому ринку праці.

Науково обґрунтоване розв'язання зазначеної проблеми детермінує переосмислення цілей діяльності педагогічного колективу, її реалізацію на компетентнісно зорієнтованих засадах.

Основні аспекти управління педагогічним колективом вивчають та аналізують як учені, так і педагоги-практики. Цій проблемі присвячені роботи В. Григораша, О. Гречаник, В. Звереві, Є. Корсакова, Т. Кулієва, В. Мамедова, В. Лазарева, О. Панасюка, Б. Ребус, Д. Фуллера, Р. Шакурова та інших, і кількість праць у цій галузі знання постійно зростає, розкриваючи все нові аспекти її розвитку, технологічні підходи, закономірності та суперечності.

Безумовно, останнім часом рівень управлінської культури освітніх менеджерів істотно зріс. Проте аналіз науково-педагогічної літератури з проблеми, власний досвід роботи дають підставу зробити висновок, що в практиці діяльності керівників закладів освіти однією з істотних обставин, що знижує її ефективність, постають суперечності між необхідністю впровадження оновленого змісту, форм, методів навчання й виховання учнів і недостатньою можливістю педагогічного колективу забезпечити інноваційний процес; а також між обґрунтованою вище необхідністю управління розвитком педагогічного колективу задля успішного здійснення компетентнісного підходу й рівнем розробленості цієї проблеми в педагогічній теорії та практиці. Розв'язання цих суперечностей є одним із актуальних шляхів підвищення ефективності сучасної української освіти.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА SOFT SKILLS ВИКЛАДАЧІВ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

*Захарова В. В.
Полтава, Україна*

У контексті сучасних викликів у галузі освіти, обумовлених війною, навчанням за допомогою дистанційних технологій, у зв'язку зі зростаючою конкуренцією на ринку праці, важливим завданням для викладачів правових дисциплін є не лише передача знань, а й формування у молодого покоління навичок, які дозволять бути успішними у майбутньому. Педагогічна майстерність та soft skills – це дві невід'ємні компетенції викладачів, особливо тих, які працюють у сфері правової освіти. Сьогодні кожен роботодавець очікує від фахівців не лише технічних навичок, а й розвинених навичок комунікації, лідерства, співпраці, адаптації до змін тощо.

У зв'язку з цим, метою нашого наукового пошуку є визначення актуальності формування педагогічної майстерності та soft skills викладачів правових дисциплін.

Майстерність викладача можна розглядати, як сукупність професійної компетентності, педагогічної здібності і педагогічної техніки необхідних для успішного виконання професійних завдань. Це вміння передавати знання та навички, створювати комфортне навчальне середовище, розвивати мотивацію та інтерес до навчання. За визначенням академіка І. А. Зязюна, педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності [1, с. 25].

Методика викладання права являє собою галузь педагогіки, що визначає зміст, методи, прийоми, засоби та форми організації навчання права в загальноосвітній, спеціальній та вищій школах [2, с. 17].

У сфері правової освіти педагогічна майстерність є особливо важливою, оскільки вона дозволяє викладачам не лише передавати теоретичні знання, але й розкривати практичний досвід, навчати студентів аналізувати правові норми та застосовувати їх у реальному житті.

На нашу думку, основними складовими педагогічної майстерності викладача правових дисциплін є володіння знаннями та навичками відповідної галузі права, вміння вільно та зрозуміло викладати матеріал, користуючись різними методами та прийомами, здатність створювати сприятливе навчальне середовище, де студенти будуть комфортно відчувати себе та мати можливість задавати запитання та дискутувати, розвинені міжособистісні навички, зокрема здатність слухати, розуміти та спілкуватися зі студентами, вміння розвивати мотивацію та інтерес до навчання.

На наше переконання, формування педагогічної майстерності може здійснюватися за допомогою різних методів та прийомів. До таких методів можна віднести самоосвіту та постійне підвищення кваліфікації, участь у тренінгах та семінарах з педагогіки та навчальних методик, консультації з досвідченими колегами та взаємне спілкування в рамках науково-практичних конференцій та семінарів, практична робота викладача, зокрема ведення занять та проведення практичних занять.

Фахівець будь-якої професії повинен володіти двома типами навичок – це hard (tech skills та soft skills. Hard (tech) skills – це професійні, технічні навички, що пов'язані з діяльністю в сфері формалізованих технологій. Оскільки ці навички стійкі, добре проглядаються, вимірні і ототожнюються з конкретними конструкціями, то вони входять в перелік вимог, що містяться в посадових інструкціях. Soft skills – це навички, прояв яких складно відстежити і наочно продемонструвати. До даної групи належать комунікативні та управлінські навички [3, с. 239].

Soft skills мають особливу важливість для викладачів правових дисциплін, оскільки вони доповнюють професійні знання, допомагають підвищити ефективність викладання та забезпечити успіх у професійній сфері.

Основні складові soft skills викладача:

- комунікаційні навички – здатність чітко та зрозуміло висловлювати свої думки, слухати та розуміти співрозмовника;
- здатність працювати в команді – вміння співпрацювати з колегами та студентами, дотримуватися ролей та взаємно підтримувати один одного;

- емпатія – здатність розуміти та співпереживати почуттям студентів, виявляти зацікавленість у їхніх потребах та бажаннях;
- толерантність – здатність приймати різноманітність та розуміти культурні та соціальні різниці між студентами;
- креативність – здатність застосовувати різноманітні методи та прийоми викладання, забезпечуючи інноваційність та цікавість занять;
- організованість – здатність планувати та організовувати свою роботу, ефективно використовувати час та ресурси;
- адаптивність – здатність адаптуватися до різних ситуацій та змін, виявляти гнучкість у роботі та викладанні.

Формування soft skills викладача може здійснюватися такими методами та прийомами, як тренінги та семінари з розвитку soft skills, які надають можливість розвивати конкретні навички та здійснювати практичну роботу в цій сфері, взаємне спілкування зі студентами, яке допомагає розвивати комунікаційні навички, емпатію та толерантність, активна участь у професійних заходах та конференціях, які надають можливість обмінюватися досвідом та взаємодіяти з колегами, постійна самоосвіта та вдосконалення знань з психології, соціології та інших суміжних галузей.

Таким чином, успішна педагогічна діяльність вимагає не тільки глибоких знань в обраній науковій галузі, а й розвинених соціальних та комунікативних навичок, які відносяться до категорії soft skills. Для викладачів правових дисциплін ці навички набувають особливого значення, оскільки вони зазвичай взаємодіють зі студентами, які після закінчення навчального закладу матимуть відповідальні посади в галузі права, де навички комунікації та міжособистісних відносин є ключовими. Однак необхідно також не забувати про формування педагогічної майстерності та удосконалення своїх навичок, оскільки це безпосередньо впливає на професійний рівень викладача та успіхи студентів у навчанні.

Список використаних джерел:

1. Педагогічна майстерність : підручник / за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і переробл. Київ : СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
2. Чужикова В. Г. Методика викладання права : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2009. 430 с. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/16296/chuzhikova.pdf;jsessionid=B1F28D3AA36F4482DECE5F5A3C963EAF?sequence=1>
3. /chuzhikova.pdf;jsessionid=B1F28D3AA36F4482DECE5F5A3C963EAF?sequence=1
4. Длугунович Н. А. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6. С. 239–242.

МЕТОДИКА ВИРОБЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК РОБОТИ З АКВАРЕЛЛЮ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

*Зімниця С. Г.
Кременчук, Україна*

Науковий керівник: *Марченко Валентина Михайлівна* – учитель географії
Кременчуцького ліцею №17 «Вибір» імені М. Г. Неленя
Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

У молодшому шкільному віці у дітей відбувається активне пізнання навколишнього світу. Виконання малюнків аквареллю привчає дітей до охайності, розширює запас зорових вражень, формує художній смак, привчає до правильної роботи з аквареллю. А правильно організований гурток образотворчого мистецтва і створить необхідне середовище для розвитку їх творчих здібностей.

Сучасні діти з головою занурилися в віртуальне середовище, соціальні мережі та ігри й зовсім перестали звертатися до мистецтва. Саме тому дуже важливо в наш час привчати дітей бачити прекрасне у звичних для нас речах, навчити мислити та аналізувати роботи відомих художників, які і допоможуть розвивати естетичний смак та креативність, а за допомогою цікавих практичних завдань, допоможуть розвивати у дітей творчі здібності.

Проблема сучасної школи полягає у недостатньому залученні молодших школярів до мистецької галузі. В представленому дослідженні це володіння школярами акварельною технікою. Не приділяючи достатньої уваги до правильної методичної побудованої роботи на заняттях, вчителі початкових класів знижують рівень зацікавленості дітей в даній галузі, а отже не відбувається розвиток практичних навичок.

Педагогічний експеримент є методом емпіричного дослідження та передбачає собою цілеспрямоване втручання в безпосередньо процес наукового пізнання за допомогою створення контрольованих та керованих умов, що дозволяє виділити визначені властивості та зв'язки і багаторазово їх відтворити: система операцій, впливу або спостереження спрямованих на одержання інформації про об'єкт дослідження при дослідницьких випробуваннях.

Експериментальне дослідження пов'язане з розробкою та реалізацією поставленої у роботі гіпотези і розв'язання завдань експерименту.

Слід зазначити, що педагогічний експеримент поділяється на такі три етапи:

- констатуючий;
- формуючий;
- контрольний.

Метою мого експерименту було визначити актуальність використання

технік акварельного живопису в роботі з дітьми молодшого шкільного віку.

Предметом експерименту є акварельний живопис як провідний вид діяльності в роботі з учнями молодшого шкільного віку на заняттях гуртка образотворчого мистецтва.

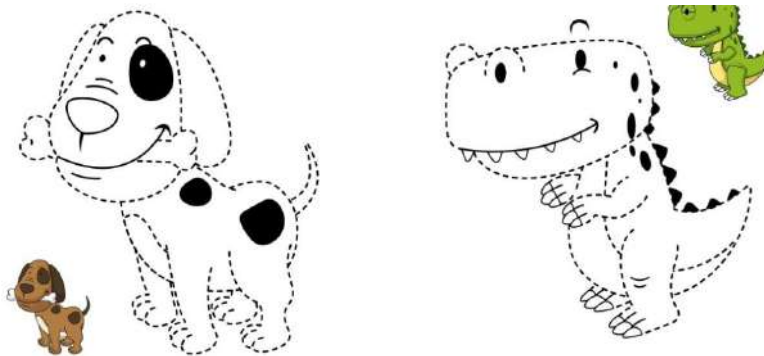
Проведення експерименту відбувалося протягом двох місяців під час проходження переддипломної практики на базі Кременчуцького ліцею №17 «Вибір» в третьому класі. Вік учнів які проходять експеримент 8-9 років. Участь в дослідженні приймало 14 дітей, які відвідували створений мною гурток «Чарівні пензлики» двічі на тиждень. Головна мета якого – сформувати в учнів цілісної картини сприйняття сучасного культурного простору образотворчого мистецтва та розвитку у молодших школярів творчої активності в різних жанрах, зокрема і в акварельному та вдосконалення і розвитку оволодіння практичних навичок учнів з акварельними фарбами.

Перед проведенням з учнями основних гурткових занять був здійснений констатуючий експеримент для вивчення володіння початкових вмінь акварельними фарбами та перевірити рівень творчих навичок.

Будо виділено три пункти, які на мою думку краще перевіряють показники рівня дітей та їх навичок і є одними з найнеобхіднішими в процесі розвитку учнів молодшого шкільного віку:

- дрібна моторика рук;
- креативність;
- охайність.

Для перевірки початкових показників дрібної моторики рук, учням було запропоновано обвести малюнки на картках:

Оцінка проводиться за такими показниками:

- високий рівень: малюнок обведено абсолютно ідентично до зразка, лінія чітка, плавна та однорідна;
- середній рівень: малюнок обведений по контуру, лінія переривається та наводиться декілька разів;
- низький рівень: малюнок обведений не по контуру.

Вправа «Кольорові стрічки» виконується акварельними фарбами різних кольорів з метою перевірки охайності учня, а також для з'ясування рівня володіння акварельними фарбами. Оцінювання вправи проводиться за такими критеріями:

- високий рівень: кольорові стрічки намальовані плавно, акварельна

фарба має насичений та однорідний колір;

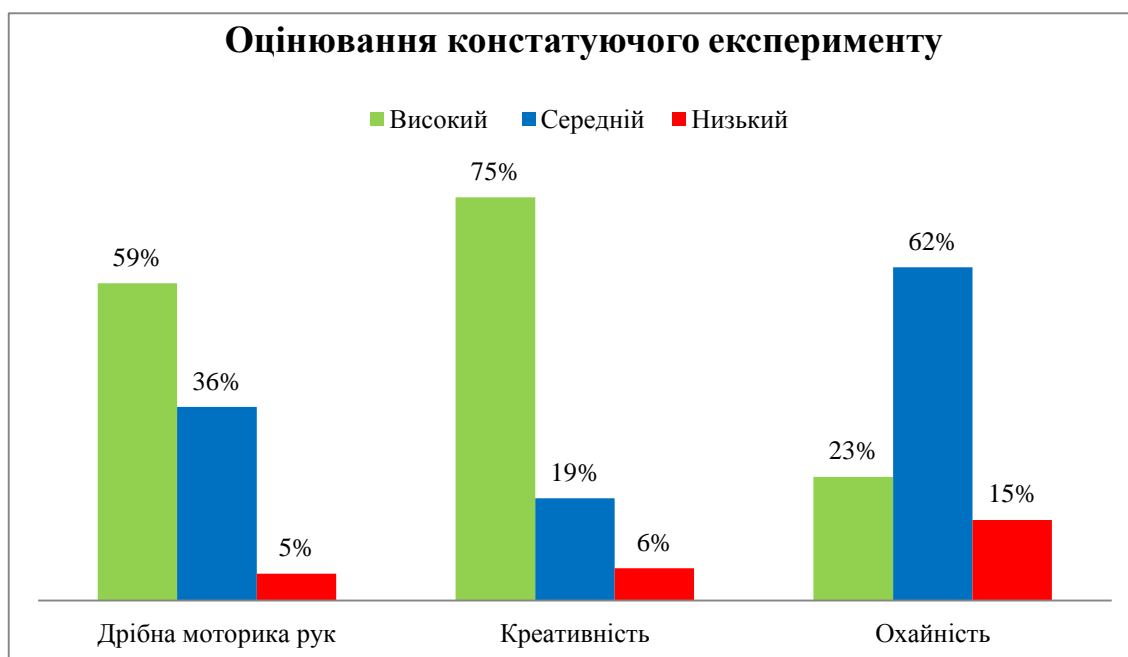
– середній рівень: кольорові лінії намальовані переривисто, в деяких місцях розмазана акварельна фарба, має неоднорідний колір;

– низький рівень: кольорові стрічки перемішуються між собою, має брудний, неоднорідний колір.

Щоб перевірити рівень розвитку креативності у дітей було проведено вправу «Домалюй». Суть завдання полягало в тому, що дітям на пустих картках потрібно було поставити плями, а потім домалювати їх так, щоб вони стали схожими на тварин, птахів, рослин, тощо. Для оцінки рівня кожного учня враховується показник креативності: кількість неодноманітних малюнків, зрозумілість змісту зображення, тобто кого хотіла зобразити дитина у завданні.

Коли всі учні виконали поставлені перед ними завдання, їх картки було зібрано для подальшого аналізу та виявлення результатів. Оцінювання робіт відбувалося за наведеними вище критеріями до завдань та для кращої наглядності зображенні у діаграмі.

По даним перевірки результатів оцінювання дрібної моторики із 14 учнів 59% мають високий рівень і лише у 5% є проблеми з обведенням малюнків. В пункті креативності діти мають найбільший показник високого рівня (75%) серед інших критеріїв і тільки у 6% низький рівень. В молодших школярів є певні проблеми з охайністю, при виконання завдань у багатьох робіт була змазана фарба і виглядає брудною.

На формуючому етапі гурткові заняття проводилися двічі на тиждень після закінчення навчальних занять у дітей. В школі було проведено п'ять занять та два заняття через пандемію були дистанційно. До кожного заняття було підготовлено презентацію, наочність (роздаткові картки, картини художників), зразки робіт вчителя, відеоматеріали, а також музичний супровід.

Всі завдання, що давалися учням орієнтувалися на заохочення інтересу

дітей до мистецтва та розвиток їх практичних навичок володіння акварельними техніками. Завдання підбиралися під вікові норми учнів, а також практичний рівень їх навичок.

Через воєнний стан в нашій країні мені не вдалося провести заключну діагностику учнів. Тому аналіз навичок дітей був здійснений за останніми проведеними заняттями.

Темою останнього заняття був портрет «Ліричний персонаж». На цьому занятті у дітей можна спостерігати досить різний рівень практичний умінь, через те що гурткові заняття в умовах карантину проводилися, як додаткове мистецтво з усім третім класом. Але саме це дає змогу побачити різницю між учнями, які відвідували гурток і ні. У дітей які ходили додатково на гурткові заняття спостерігається більш правильна композиція, учень правильно підбирає розмір свого малюнка і розміщення його на аркуші, а також нанесення акварельної фарби є однорідним, кольори мають насичений колір. Проте в учнів все ще присутні деякі проблеми з охайністю.

Проаналізувавши данні останнього завдання, можемо представити такий результат мого дослідження:

Порівнявши результати проведеного експерименту можна зробити певні висновки.

Різноманітні вправи і методики з акварельного живопису сприяють зацікавленості учнів молодших класів мистецтвом, розвивають фантазію та дрібну моторику рук, підвищують рівень практичних навичок акварельних технік, а також розвивають вміння доводити роботу до кінця.

В результаті проведених гурткових занять в школі, вдалося підтвердити гіпотезу яка була поставлена мною на початку дипломної роботи, але не в повній мірі. Отримані в кінці проходження безперервної практики результати не повністю справдили очікування. Через те що не всі заплановані заняття були

проведенні, а також під час переведення на дистанційну освіту, дітям складніше було зосередитись на роботі і всидіти на одному місці, час занять також був скорочений.

Спостерігаючи за молодшими школярами можна помітити, що акварельний живопис сприяє безпосередньому розвитку учнів, їх дрібної моторики рук, креативності та зосередженості. А різноманітність акварельних технік допомагає у самовираженні світу кожної дитини.

Роль акварелі як навчального завдання для учнів молодших класів відіграє важливе місце у змісті навчальної програми та потребує особливої уваги. Техніка акварелі проста та складна одночасно. На перший погляд цей матеріал виділяється своєю доступністю та не потребує особливо обладнаних приміщень, але при навчанні акварель має безліч нюансів, які слід враховувати при навчанні. Головне завдання викладача не відбити бажання малювати, а навпаки заразити тягою творчості, закохати в акварель учня, навчити його бути сміливим, отримувати почуття захоплення від роботи.

Таким чином, зміст практичної діяльності орієнтовано на можливість ознайомлення учнів з особливостями художньо-образної мови різних видів образотворчої діяльності, з різноманітними пластичними техніками і доступною технологією створення художнього образу у власних творчих роботах.

ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Ільчук О. В.
Полтава, Україна*

Інноваційна діяльність педагогів стає на сьогоднішній день основним напрямом реалізації модернізаційних реформ в освіті й одним із суттєвих напрямів переходу до моделі інноваційного розвитку України в цілому. Вимоги, висунуті до вчителів відповідно до стандартів професійно-педагогічної освіти, містять інноваційні компоненти на основі компетентнісно-орієнтованого підходу. Сучасний учитель повинен уміти сам і навчити учнів творчо опановувати знання, застосовувати їх у конкретних навчальних і життєвих ситуаціях, критично осмислювати здобуту інформацію, володіти вміннями й навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки. Учитель має оволодіти всіма складовими професійної компетентності, зокрема когнітивно-технологічною, методичною, комунікативно-ситуативною, ауто-психологічною, кооперативною, валеологічною, загальнокультурною тощо, а також способами мотивації діяльності, навичками формування необхідних компетенцій для здійснення професійного самовдосконалення на засадах компетентнісного підходу.

Конкурентоспроможність учителя на ринку праці визначається обсягом компетенцій у сфері професійної діяльності, залежить від рівня кваліфікації, педагогічного досвіду, майстерності, професійно значущих якостей

особистості.

Рівень професійної компетентності вчителя – це його знання, вміння, особистий досвід. Бути компетентним означає бути здатним мобілізувати в певній ситуації отримані знання й досвід. Але професійна компетентність учителя потребує постійного розвитку й удосконалення. Проблема підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів розглядається в різних аспектах у працях Ю. К. Бабанського, С. Я. Батищева, В. І. Бондаря, О. Н. Владиславлева, Ю. З. Гільбуха, С. У. Гончаренка, М. І. Дробнохода, С. Б. Єлканова, В. І. Лозової та інших.

Поняття професійної компетентності педагога виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності й характеризує його професіоналізм. Педагогічний професіоналізм, педагогічна компетентність – розглядається в контексті безперервної педагогічної освіти й педагогічної діяльності, вимог до вчителя і його підготовки.

Сьогодні в час інформатизації, вирішальну роль у творчому і професійному становленні вчителя відіграє самоосвіта. «Хто дорожить життям думки, той знає дуже добре, що справжня освіта – це самоосвіта», – зазначав Д. Писарєв. Курсова перепідготовка не в змозі подолати той розрив між необхідним темпом отримання нових знань та їх традиційним поновленням. Самоосвіта – це процес свідомої самостійної пізнавальної діяльності, який здійснюється добровільно, планується, керується, контролюється самим педагогом. Для вчителя самоосвіта є об'єктивною потребою.

Головним етапом підготовки вчителя до самоосвітньої діяльності вважається діагностичний. Сучасна педагогіка дає широкий спектр форм і методів діагностики рівня педагогічної майстерності (анкети, опитувальники, тести, програми), які допоможуть визначити рівень методичної підготовки вчителя, педагогічної майстерності.

Але результативність самоосвітньої діяльності матиме тоді, коли правильно спланована (можна щодня гортати сторінки науково-методичної преси чи спеціальних сайтів Інтернету і залишатися на низькому рівні). Саме тому виключного значення надаємо програм самоосвітньої діяльності вчителя. Правильно розроблені програми, плани дадуть змогу педагогові відчути свої можливості, а, значить, зробити ще один крок далі я пропоную орієнтовні плани самоосвітньої діяльності вчителя.

Устремління до творчого зростання вчителя знову ж таки сприяє постійна самоосвітня діяльність у поєднанні з стимулюючими факторами. Психологи доводять, що кожна особистість потребує досягнень, більш того, устремління до успіху – процес керований, а до самовдосконалення – природний, даний нам від народження. Стимулювання діяльності творчого вчителя є однією з функцій адміністрації школи. Причому можна виділити зовнішні стимули, які сприяють розвитку творчої активності, які є ведучими. Для вчителя особливо великого значення набувають такі стимули як: повага жителів населеного пункту і членів колективу, співпраця з учнями і колегами, доброзичливі стосунки з адміністрацією, підвищення кваліфікації, творча атмосфера у колективі, використання досвіду інформаційної діяльності тощо.

Не останню роль серед умов, що впливають на розвиток творчої особистості відіграють морально-психологічні умови у школі – відсутність конфліктів, атмосфера взаємоповаги один до одного, пошани й гордості за свою професію, керівник який зуміє розгледіти творчі здібності вчителя, підтримати його і направити діяльність у потрібному напрямку. Навчання вчителя не може мати зупинок, перерв, не може закінчуватися. К. Ушинський зазначав «Учитель живе до тих пір, доки вчиться, як тільки він перестає вчитися в ньому вмирає вчитель».

Самовдосконалення як соціальний процес базується на вимогах суспільства та професії до особистості фахівця. Причому вимоги, що пред'являються спеціалісту, повинні бути вище тих можливостей, що має людина (Бодальов О.). Ще однією важливою передумовою процесу самовдосконалення є ставлення самого фахівця до вимог, що висувуються. Звісно, якщо він байдуже ставиться до них, про розвиток особистості не йдеться. Необхідно формувати самосвідомість людини як творчого професіонала. Зміст такої підготовки ґрунтується перш за все на гуманістичному уявленні про завдання професійної діяльності, бажаних якостей людини, зокрема її фахової свідомості та мислення, творчих активних дій у рамках відведеної компетенції.

Список використаних джерел:

1. Гузій, Н. В. (2004). Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти. НПУ ім. М. П. Драгоманова.
2. Гуревич, Р. С. (2016). Інформатизація освіти – важливий чинник розвитку суспільства ХХІ століття. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми, 47, 5-10.
3. Драч, І. І. (2012). Основні підходи до визначення професійної компетентності педагога. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, (32), 9-14 (Drach, I. I. (2012).

ІННОВАЦІЙНІ УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

*Иценко І. С.
Полтава, Україна*

Сучасна система освіти, як і суспільство в цілому, потребує доступних і дієвих новітніх цифрових технологій та інноваційних управлінських рішень задля своєчасного реагування на виклики й можливості глобальних змін у всіх сферах життя. Ці технології та рішення здатні сьогодні суттєво підвищити рівень інтерактивності процесів та залученості до них, надати розуміння і забезпечити відповідність контенту, гарантувати прозорість прийняття рішень, сприяти посиленню контролю з боку людини, забезпечити приватність і доступність.

Освітнє середовище охоплює різноманітні інструменти, методи, технології, форми. Маємо не забувати й про складові, що забезпечують це середовище: технічне забезпечення (матеріально-технічна база, підключення до мережі Інтернет, безпека), кадри (їх підготовка та компетентність, мотивація), реформування системи освіти. Потреба у швидкій адаптації освіти до сучасних змін зумовлена: необхідністю формування цифрового освітнього середовища; використанням інструментів для візуалізації, імітації, гейміфікації, взаємодії; застосуванням засобів для моніторингу навчальної діяльності та її результатів; комплексним прийняттям рішень.

Менеджмент інноваційної діяльності закладу вищої освіти нині має бути орієнтований на створення та функціонування потужного віртуального офісу трансферу технологій, де активно між собою взаємодіють бізнес та різноманітні наукові групи. У цих взаємовідносинах, представники бізнесу заявляють про свою потребу в розробках і наукових послугах, а наукові групи активно долучаються до вирішення цього питання й працюють над науковими розробками і патентами. Досягнення високих результатів такої співпраці між бізнесом і науковими колами, можливий за умови руху за ланцюжком:

*аккумуляція науковців (представників наукових шкіл) → створення робочих груп
→ реалізація національних та міжнародних проєктів → розробка комплексних програм
→ досягнення вагомих результатів*

Маємо усвідомлювати, що розвивати дослідницьку інфраструктуру закладу вищої освіти в умовах їх цифрової трансформації, можна лише шляхом активного використання таких цифрових інструментів та технологій, як Інтернет речей (IoT), робототехніка, адитивне виробництво, штучний інтелект (AI), аналіз великих обсягів даних (Big Data), хмарні обчислення тощо (Краус, 2021a).

Для підсилення ефективності менеджменту інноваційної діяльності закладів вищої освіти доцільним є їх долучення до діяльності на платформі S3, яка орієнтована на надання інформації, методології, експертизи та порад керівникам національних і регіональних політик, а також підтримує взаємне навчання, транс-національну співпрацю і сприяє академічним дискусіям навколо концепції Smart спеціалізації. Соціальні, організаційні, ринкові і сервісні інновації, та інновації, засновані на практиці, відіграють у S3 таку ж вагомую роль, як і технологічні інновації. Платформа S3 орієнтована на досягнення низки конкретних цілей у закладі вищої освіти (*рис. 1*).

Чого ж насправді у підсумку дозволить досягти закладам вищої освіти робота на платформі S3? По-перше, це потужна активізація просвітництва (спільні кейси із учасниками ринку, публікації на сайтах науково-дослідних організацій, просвітницькі заходи тощо). По-друге, організація тренінгів на вимогу ринку (з використання новітніх технологій Індустрії X.0, комерціалізація тренінгів, запуск комерційних центрів з навчання) (Краус, 2021б, с. 15). По-третє, поглиблення науково-дослідницької роботи, зокрема в частині розробки та реалізації стартапів, генерування ідей та інноваційних управлінських рішень в Індустрії X.0, проєкти співпраці навколо інновацій та ін.. І нарешті, четверте – утворення хабу регіональної екосистеми, орієнтованої

на об'єднання інноваторів, науковців та підприємців, а також посилення їх згуртованості, розширення можливостей для комунікації, створення локальної ком'юніті.

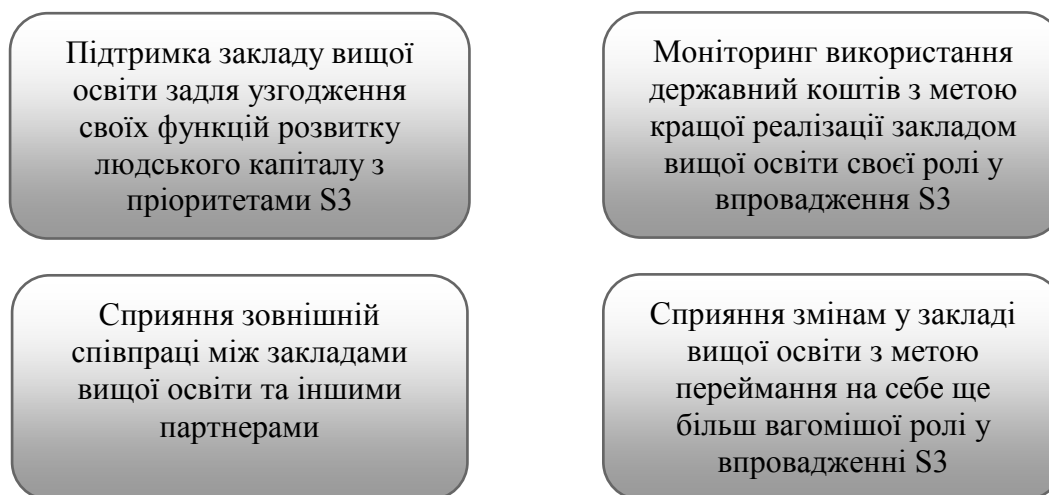

Рис. 1. Цілі використання платформи S3 закладами вищої освіти

В підсумку зазначимо, що оптимізація менеджменту інноваційної діяльності закладу вищої освіти в умовах цифрової трансформації, повинна мати на меті вирішення низки важливих завдань, серед яких: посилення можливостей інноваційної екосистеми як реакція на виклики зовнішнього середовища; активізація просвітництва з важливих для країни та суспільства питань шляхом проведення науково-практичних конференцій, семінарів, форумів; розробка освітніх програм, орієнтованих на набуття навичок, необхідних для професій майбутнього; розширення надання комерційних послуг іншим учасникам ринку (передача у тимчасове користування матеріально-технічного забезпечення структурних підрозділів); поглиблення взаємодії й комунікації з представниками бізнес-кіл; використання можливостей, що дає діяльність на платформі S3; розвиток дослідницької та інформаційної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Краус К. М., Краус Н. М., Штепа О. В. (2021а). Індустрія X.0 і Індустрія 4.0 в умовах цифрової трансформації та інноваційної стратегії розвитку національної економіки. *Ефективна економіка*, 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8901> (дата звернення: 27.02.2023). DOI: 10.32702/2307-2105-2021.5.91.
2. Краус Н. М., Краус К. М., Марченко О.В. (2021б). Цифрові градієнти як ключові атрибути становлення освіти 5.0 та Індустрії X.0. *Економічний простір*, 165. 13-17. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2021-6_0-pages-50_58.pdf (дата звернення: 28.02.2023). DOI: 10.32782/2224-6282/165-2.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

*Карпишин М. Ю.
Полтава, Україна*

Становлення та розвиток сучасної інноваційної підприємницької діяльності виступає одним з основних напрямків економічного зростання та економічного піднесення країни. Завдяки інноваціям поступово відтворюється конкурентоспроможність, залучається до країни потік нових інвестицій. Інноваційне підприємництво є засобом досягнення комерційної мети і основним чинником для безперервного економічного зростання та розвитку. В Україні стан розвитку інноваційного підприємництва формує нормативно-правове забезпечення, сприятливе інвестиційне середовище та економічний стан країни в цілому. Сучасне інноваційне підприємництво виступає як особливий новаторський процес створення нового. Воно є видом господарювання, спрямованим на пошук нових можливостей, на комерційне використання нововведень. Цей вид підприємництва характеризується особливою поведінкою підприємця: наявністю новаторського управлінського мислення, зміною стилю управління, повною готовністю брати на себе весь ризик та фінансову відповідальність за реалізацію нового проєкту [1].

Серед малих підприємств, які займаються інноваційною діяльністю в Україні, поширення набуває особлива їх форма – венчурні підприємства. Ці підприємства відрізняються невеликою чисельністю працівників, високим науковим потенціалом, гнучкістю до мінливого інституціонального середовища та цілеспрямованою активністю. Вони, займаються пошуково-прикладними дослідженнями, проєктно-конструкторськими розробками і освоєнням на їх основі нових видів продукції, технологічних процесів, організаційно-управлінських рішень. Цим венчурні підприємства відрізняються від класичних форм малого підприємництва, в яких ризиків менше.

Аспекти, які можуть визначати успіх сучасного «молодого» венчурного підприємства на ринку інновацій України, наступні: швидкість розвитку, що відповідає швидкості розвитку ринку (якщо у підприємства є ідея, потрібно діяти. Немає часу на її «виношування» – доповнювати та «шліфувати» доведеться під час реалізації); здатність до партнерства та синергії (жодне підприємство в інноваційній економіці «не виживе» наодинці – формування альянсу, хабів і партнерських відносин неминуче); здатність до новаторства і безперервного інноваційного розвитку; культивування талантів; глобальність інноваційного мислення (проєкти мають орієнтуватись як на місцеві ринки, так і на світові) [2].

Враховуючи світовий досвід, підтримка інноваційного розвитку підприємств урядом України має відбуватися у таких основних формах: податкове регулювання та стимулювання інноваційної діяльності; визначення пріоритетів інноваційної діяльності на рівні господарюючих суб'єктів; інформаційно-аналітичне забезпечення інноваційної діяльності; сприяння підвищенню кваліфікації кадрів у сфері науково-технічної діяльності [3].

Список використаних джерел:

1. Гавриш О. М., Пильнова В. П., Пісковець О. В. Інноваційне підприємництво: сутність, значення та проблеми в сучасних умовах функціонування. Економіка та держава. № 12. 2020. С. 109–113.
2. Краус Н. М. Інноваційна економіка в глобалізованому світі: інституціональний базис формування та траєкторія розвитку: монографія. – Київ: Аграр Медіа Груп, 2019. – 492 с.
3. Пилипенко Б. Г. Формування моделі державної підтримки розвитку венчурного підприємництва в Україні / Б. Г. Пилипенко // Бізнес-Інформ. – 2014. – № 11.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА SOFT-SKILLS В УМОВАХ STEM-ОСВІТИ: СУЧАСНІ ПРАКТИКИ

*Кокарєва А. В.
Полтава, Україна*

Педагогічна майстерність та розвиток soft-skills є важливими компонентами професійного розвитку вчителя в умовах сучасної STEM-освіти, адже це значуща складова процесу підготовки сучасних фахівців. Технології, засоби та методики, які застосовуються для навчання, вимагають від вчителів не тільки глибоких знань, а й високого рівня кваліфікації: сьогодні важливим фактором є не тільки «сухе» знання теорії, а й навички комунікації, відточеної уваги, розуміння емоцій та відповідальності за власні рішення, що у майбутньому сприятимуть формуванню здорової особистості. Саме тому необхідно відходити від застарілих підходів на кшталт «учитель диктує – учень записує» до більш сучасних: головними інструментами педагогів мають стати нові технології. Уроки літератури можна урізноманітнити не лише вивченням творів сучасних письменників, а й прослуховуванням подкаст-інтерв'ю за їх участі чи переглядом YouTube-каналів улюблених авторів. А уроки історії та географії можуть стати значно цікавішими за умови використання окулярів доповненої реальності та тривимірних карт.

Тому сьогодні слід розкривати основні аспекти формування та розвитку навичок сучасного викладача в умовах STEM-освіти. А також вміти аналізувати сучасні підходи до навчального процесу, корисні ресурси та інноваційні методи.

Науковці активно вивчають формування педагогічної майстерності та soft-skills в умовах STEM-освіти. Останні дослідження показують, що для успішної роботи в STEM-сфері необхідні не лише технічні знання, але й міжособистісні навички. Одним із досліджень на цю тему є стаття «The role of soft skills in STEM education: The case of group work» автора Karol Görner. Тут вивчали вплив міжособистісних навичок на ефективність колективної роботи. У результаті дослідження вони встановили, що успішне виконання групового завдання в STEM-освіті залежить від таких міжособистісних навичок, як комунікативність, співпраця, лідерство та взаємодія з іншими.

Сучасні дослідження демонструють важливість розвитку педагогічної майстерності та soft-skills в умовах STEM-освіти, що дозволяє підготувати

кваліфікованих фахівців.

Метою статті є розкриття ключових навичок, які допомагають викладачам успішно працювати зі своїми учнями та колегами, покращуючи ефективність навчання та створюючи комфортні умови для якісного викладання STEM-предметів; показати сучасні практики формування педагогічної майстерності та чому це так актуально?!

Основні сучасні практики формування педагогічної майстерності та soft-skills для вчителів: використання інтерактивних методів, що допоможуть швидко опанувати сучасні методики викладання та виховання учнів, адаптувати їх до потреб освітнього середовища; процес навчання на засадах особистісно зорієнтованого, компетентного та лаконічного підходів. Прикладами інтерактивних методів є проекти, дослідження, групові дискусії та ігри. Онлайн-курси та вебінари також є корисними інструментами для педагогів, щоб отримати нові знання та навички, а також сприятимуть формуванню таких soft-skills, як самоорганізація та самостійність.

Регулярне самовдосконалення є важливим компонентом формування педагогічної майстерності. Вчителі можуть читати професійну літературу, брати участь у конференціях та семінарах, відвідувати вебінари, проводити спільний аналіз уроків та групові проекти, які допоможуть учням розвивати навички співпраці, комунікації та лідерства.

Сучасний вчитель – знавець інформаційних технологій! STEM-освіта заснована на інноваціях, тому вчителі повинні вміти використовувати нові технології та інструменти у своїй роботі. Технології можуть надати викладачам і студентам корисні ресурси. Вони мають доступ до широких перспектив для новітніх підходів, які вже повністю змінили всю систему освіти. Сьогодні світ змінюється дуже швидко, і дивно було б вважати, що завченої теорії та теорем буде цілком достатньо сучасному учню: одним з основних завдань викладача є надання якісної інноваційної освіти, адже зростання інформаційної культури й інформатизація суспільства сприяє забезпеченню національних інтересів, зростанню продуктивності праці, удосконаленню соціально-економічних відносин, збагаченню духовного життя та подальшій демократизації суспільства [1].

На думку фахівців, розвиток міжособистісних навичок сприятиме формуванню таких soft-skills, як критичне мислення, креативні якості, когнітивна гнучкість, комунікаційні здібності, фінансова грамотність, соціальна компетентність та нові знання. Оскільки вчитель спілкується з учнями, батьками та колегами, він повинен уміти домовлятися з ними, аргументувати свою позицію та ефективно доносити її до інших. Крім того, отримані навички допоможуть обробляти інформацію, впевнено почуватися у професії, вирішувати конфлікти та працювати в команді. Вчителі можуть проводити тренінги з розвитку міжособистісних навичок та використовувати різноманітні методики, які допоможуть учням розвивати важливі вміння та риси: адаптуватися до будь-яких умов, самостійно набувати необхідні знання та критично мислити.

Якісний розвиток STEM-технологій в освітньому просторі допоможе забезпечити інформатичні компетентності викладачів, зокрема розуміння

основних комп'ютерних програм, освіченість у своїй сфері діяльності та медіаграмотність. Поступова реалізація новітніх освітніх технологій допоможе підвищити якість освіти, інтегрувати систему навчання та сформувати педагогічну майстерність викладачів.

Сучасний вчитель зможе зробити вагомий внесок у розвиток особистості, яка у майбутньому зможе відійти від шаблону, мати чітку позицію, комп'ютерну грамотність та логіку. Сьогодні неабияк цінуються люди з гнучким і креативним мисленням, яке поєднується з міцною науковою базою. Викладачі мають підвищувати свою компетентність, спираючись на міжнародні стандарти, програми, матеріали та засоби навчання: до освітнього процесу слід залучати спеціалістів високотехнологічних галузей, забезпечувати рівний доступ до якісного навчання та надавати учням можливість до самореалізації.

Орієнтуючись на інноваційні педагогічні підходи, сучасні школи отримають компетентних фахівців, які будуть здатні знаходити нестандартні рішення, передбачати та прогнозувати результати своєї роботи, ефективно взаємодіяти, творчо реагувати, мислити креативно, постійно вдосконалюватися та навчатися, бути інноваційно спрямованими. Від особистісного сприймання й усвідомлення майбутнім вчителем значущості «soft-skills» залежатиме його успіх у професійно-педагогічній діяльності та затребуваність у професійному конкурентному середовищі [2].

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 27–28, ст.182 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/Z980075?an=1>
2. Olha Biljowska: «Soft-skills» як необхідна складова якісної професійної підготовки майбутнього вчителя // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dlibra.bg.ajd.czest.pl:8080/Content/5918/14_Biljowska_Rocznik_20.pdf

ПРО ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЄКТІВ У ГАЛУЗІ ШОУ-БІЗНЕСУ

*Кононенко Д. А.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Школяр Сергій Петрович* – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Економіка сьогодення розвивається за різними напрямками, об'єднуючими рисами яких є інноваційність, системність, наявність проектного підходу. В цьому плані актуальним питанням є підготовка менеджерів до прийняття проектних управлінських рішень [1] в будь-якій галузі, в тому числі в галузі шоу-бізнесу. Така підготовка, зокрема, передбачає збір, обробку, аналіз достовірної інформації, пов'язаної як з матеріальними

об'єктами, так і з об'єктами права інтелектуальної власності. Отже інформація є інструментом, який дозволяє менеджеру приймати зважені рішення, концептуально охоплюючи проблему, що представлена для реалізації [2].

Характерним для проєктів шоу-бізнесу є те, що різноманітність його стосується об'єднанням сфер культури, мистецтва, технологій, і т.і., у які паралельно з науково-технічним розвитком проводилась інтеграція нововведень. У наш час технологічне обладнання та пов'язана з ним традиційна сценографія, яка асоціюється, насамперед, з декораціями з дерева, металу, тканини, пап'є-маше та інших природних матеріалів, стрімко розвивається у напрямі використання у сценічних конструкціях альтернативних, більш легких і міцних сучасних матеріалів. Крім того, аналізуючи шляхи розвитку сценографічних рішень, можна прийти до висновку, що сучасне застосування технологій є логічним еволюційним поступом, який також відображає тенденцію сучасного соціуму, його уподобань, в багатьох випадках проектно сформованих. Саме це відноситься до комп'ютеризації та цифровізації усіх аспектів існування шоу-бізнесу в глобалізованому конкурентному середовищі, що вимагає постійного системного залучення нових ресурсів, апробацію нововведень задля задоволення потреб замовника, глядача, відповідно отримання запланованого прибутку.

Вочевидь, коштовність приладів, а також особливість сценічного мистецтва шоу-бізнесу як виду художньої творчості, що твориться в єдиний унікальний момент, не дозволяє поза проблемами перейти на новітні технології. Проте сьогодні стало відбувається синергія традиційного втілення просторово пластичного образу вистав і, паралельно, запроваджуються проекторні технології та 3D мапінг.

Використання візуальних нововведень у видовищних проєктах визначається наперед заданою метою менеджера даної галузі, а саме необхідністю утримання зацікавленості глядача, коли визначальним постає створення «насиченого» візуального образу для заохочення емоційного сприйняття. З іншого боку, мету інтеграції подібних технологій у даній сфері можливо визначити інакше: підпорядковуючись без шкоди змістовій цілісності літературному та драматургічному матеріалу, проектно створюється унікальний захоплюючий візуальний, а завдяки цьому, й унікальний образ шоу.

При підготовці менеджерів слід враховувати, що завдяки інтегруванню сучасних проєктних технологій у сценографію початкові етапи постановочного процесу отримують якісно вищий рівень, трансформується у більш винахідливий, інноваційний та точніший в підборі методів саме створення загального образу шоу, що дозволяє більш комплексно вирішувати поставлені перед командою митців завдання.

До цих пристроїв та технологій належать такі види мультимедійних поверхонь:

– світлодіодні табло (монохромні, багатокольорові, повнокольорові), призначення кожного із них, полягає у тому, що вони відтворюють комп'ютерну графіку, або анімацію яка транслюється з відеокамери, або

комп'ютера [3];

– проєкційні натяжні екрани (підпружинені, мобільні, моторизовані), використовуються для відображення картинки, яку вони отримують через проєктор;

– пламені панелі (різних діагоналей);

– мультифункціональні світлові засоби, які являють собою об'єднання двох систем, автоматизований світловий засіб, разом із відео проєктором;

– світлодіодні матриці, особливість їх полягає у тому, що їх використовують для створення відео полотна великих масштабів;

– інтерактивна підлога й інтерактивне скло, дані пристрої застосовуються для створення інтерактивного графічного оточення, а людина своїми рухами на медіа-платформі взаємодіє із відео зображенням [3].

Таким чином, застосоване технологічне забезпечення проєктів шоу-бізнесу задає еволюційний поступ технічних та технологічних інновацій крізь призму інтеграції складної машинерії та проєкційних технологій, а також забезпечує наближення мистецтва шоу до реалій сьогодення. При цьому завдяки проєктним підходам митці опираються на наукові надбання людства задля яскравішої візуалізації задуму режисера, а менеджери забезпечують логічний хронологічний поступ інновацій у сценографічних рішеннях шоу-бізнесу. Очевидно, що завдяки інтегруванню технологій у сценографію початкові етапи постановочного процесу шоу-проєкту переходять на якісно вищий рівень.

Саме тому, у сьогоденні, новітні техніки та технології, дозволили сформувати структурно та якісно новий рівень підходу до втілення художнього задуму в оформленні шоу. Доповнюючи емоційний бік у традиційній графічній та живописній техніці під час вироблення майбутнього сценографічного простору, більш детальними характеристиками: точними масштабами, детальною розробкою фактур та матеріалів майбутнього оточення, збільшеною варіативністю, передачею реалістичної просторової композиції. До цього ще додається можливість детального відтворення простору у цифровому форматі. Тому використання менеджерами технологічного забезпечення проєктів у галузі шоу-бізнесу, пов'язаних з ним інноваціями та об'єктами права інтелектуальної власності, дає безперечні конкурентні переваги у глобалізованому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Школяр С. П. Аспекти підготовки фахівців до опрацювання та аналізу базових інформаційних потоків на ринковому середовищі. Педагогічні науки. 2015. Вип. 12. С. 356–361.

2. Школяр С. П., Кужель Е. В. Підготовка менеджерів до прийняття управлінських рішень на базі побудови патентних ландшафтів / Мат-ли ХХІ міжнародній науково-практичній конференції «Управлінський дискурс макаренківської педагогіки» та Всеукраїнських науково-практичних семінарах «Управлінська майстерність керівника закладу освіти», «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві». ПНПУ імені В. Г. Короленка. – 10-11 березня 2022 року / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава : 2022. – 253 с. – С.230–233.
3. Бобровская М.А., Галкин Д.В., Самеева В.С. Новые информационные технологии в современной сценографии // Гуманитарная информатика, 2013. – №7. – С. 93–105.

ВПЛИВ ОСОБИСТОСТІ МЕНЕДЖЕРА НА ПРОЦЕС ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

*Кононова О. В., Пивовар Н. М.
Полтава, Україна*

Серед факторів прийняття управлінських рішень чи не найважливішим є вплив особистості менеджера. Структура особистості є складною динамічною системою, яку висвітлювали в своїх працях Л. С. Виготський, Г. Олпорт, Г. Костюк, В. Вернадський, А. Маслоу, К. Платонов.

Здатність та вміння приймати правильні рішення є майстерністю керівника на всіх рівнях управління, результатом розумово-психологічної, творчої діяльності. Розбіжності у прийнятті управлінських рішень пояснюються широким розмаїттям особистісних факторів та складністю, порівняно з іншими видами психічних процесів людини.

Важливими особистісними якостями менеджера є здоров'я, воля, досвід, відповідальність, професіоналізм, особливості мислення, реакція, авантюризм, рівень емоційності, уваги, сугестивність, темперамент та інші.

Психічні процеси, психічні стани та психічні властивості є особистісними факторами прийняття рішень.

Інтуїція, уява, сприйняття, увага, пам'ять та мислення як пізнавальні (когнітивні) психічні процеси, на відміну від вольових, емоційних, мотиваційних, відіграють найважливіше значення у ході прийняття рішень.

Психічні стани продукують реакції особистості на зовнішні та внутрішні стимули, спрямовані на досягнення деякого корисного результату. Вони дуже мінливі, залежать від конкретної ситуації та індивідуальних психологічних особливостей людини. Бадьорість, утом, інформаційне перевантаження, депресія, стрес тощо – приклади таких станів

Психічні властивості розділяють на загальні та індивідуальні. До перших належать найбільш типові та фундаментальні особливості психіки, які властиві всім людям. До других – індивідуальні пороги відчуттів, особливості сприйняття, пам'ять, мислення, емоційну реактивність, вольові якості, темперамент, характер тощо.

Індивідуальні якості людей сильніше впливають на процес розробки, ніж на результат прийняття рішення. Якість рішень людини залежить не тільки від її окремих психічних процесів, але й від інших факторів. Вважають, що інтелект лише на 15% визначає якість управлінських рішень. Усі індивідуальні якості людей реально взаємозалежні та невіддільні одна від одної.

Темперамент як своєрідність проявів динаміки психічної діяльності людини, її поведінки накладає відбиток на індивідуальний стиль діяльності та прийняття управлінських рішень.

Холеричний тип характеризується швидкістю, оперативністю та індивідуалізмом під час розробки управлінського рішення, спонтанністю, високим рівнем ризику, рішучістю та безкомпромісністю.

Сангвінічний тип – швидкістю, оперативністю, проте з колективним обговоренням ключових проблем, задіює фахівців і типові технології.

Флегматичний тип намагається отримати великий (надлишок) обсяг інформації та думок щодо проблеми та ухвалює рішення високого рівня безпеки й обдуманості.

Меланхолійний тип є надто відповідальним щодо розробки, детального опрацювання, реальності виконання управлінських рішень, стратегічного планування, конструювання тощо, проте несприятливою для нього є робота в напружених ситуаціях [1].

Людина, яка приймає рішення, завжди знаходиться в зоні людських відносин. За співвідношенням зусиль менеджера на стадіях розробки й критики альтернатив, ступенем участі підлеглих у процесі прийняття рішень та рівнем організації управлінських рішень розрізняють індивідуальні стилі у прийнятті рішень (інертний, обережний, урівноважений, ризикований, імпульсивний).

Таким чином, особистість керівника є важливим суб'єктом у структурі управління. Під час діяльності менеджер повинен враховувати всі свої індивідуальні особливості для ухвалення успішних, компетентних управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Боровик М. В. Управлінські рішення : конспект лекцій для студентів бакалавріату всіх форм навчання спеціальності 073 Менеджмент / М. В. Боровик ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. – 81 с.
2. <https://studfile.net> › preview › page:8
3. <https://ukrreferat.com> › chapters › rizne › temperament...
4. <http://referat-ok.com.ua> › work › temperament-i-upra...
5. <https://studwood.net> › rol_temperamentu_diyalnosti

ФОРМУВАННЯ ЕКОСИСТЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО КАМПУСУ

*Кононова О. В.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Штильовий Василь Дмитрович* – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені А. І. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Концепцію інноваційної екосистеми запропонував Ч. Весснер у 2004 р., хоча термін «екосистема», запозичений із природничих наук, використовувався набагато раніше у зв'язку з економічними та соціальними явищами. Так, можна зрозуміти, що ще в 1996 році Дж. (О. Мур) сформулював ідею бізнес-екосистеми тобто екосистеми підприємництва.

Інноваційна екосистема – це система, яка безпосередньо формується учасниками інноваційного процесу, де відбувається їх взаємодія, спрямована на створення та розвиток інновацій [1, с. 58].

Найбільш успішно інноваційні процеси реалізуються у сприятливому середовищі – екосистемі, яка забезпечує необхідні ресурси, створює зв'язки між окремими елементами та формується під впливом багатьох факторів. В Україні діє елементарний підхід, який передбачає формування окремих інституційних елементів інноваційної системи, а відсутність системного підходу до їх формування зводить нанівець усі зусилля.

Основні характеристики інноваційної екосистеми:

- 1) високий ступінь самоорганізації (здатність підтримувати «порядок» під час спонтанної та локальної взаємодії, тобто без явного лідера);
- 2) децентралізований метод прийняття рішень;
- 3) співробітництво та взаємодопомога учасників незалежно від їх статусу та здібностей;
- 4) коеволюція (взаємна еволюція цілей під час взаємодії);
- 5) адаптивність (пристосування до змін зовнішнього середовища через внутрішні зміни);
- 6) генерованість (наявність у системи властивостей цілісності, тобто властивостей, які не притаманні її структурним частинам).

При управлінні інноваційною екосистемою важливо враховувати фундаментальну властивість нетрансферабельності інформації, що не відповідає класичним правилам ринку. Знання можуть переходити від екзогенного джерела до ендогенного джерела інноваційних ідей, які стимулюють дослідження та розробки. Таким чином, національна економіка повністю відповідає критеріям економічної інноваційності, пов'язаної з подальшим розвитком системи трансферу ноу-хау та технологій [3, с. 86].

Відповідно до традиційного підходу, інноваційна екосистема базується на п'яти основних елементах:

- 1) наукові, інженерно-технічні спільноти, університети, які виступають основними постачальниками інноваційних ідей для комерціалізації;

- 2) галузь венчурного капіталу, яка забезпечує приплив фінансових ресурсів і бізнес-ноу-хау в екосистему;
- 3) інфраструктури, що забезпечують функціонування інноваційних компаній;
- 4) постійний попит на високотехнологічні продукти, технології та стартапи;
- 5) законодавче правове поле, що забезпечує комфортні умови для новаторів.

Таким чином, ми можемо констатувати:

1. Екосистема як наукова категорія економіки переважно характеризується внутрішньою динамікою та розвитком під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів.

2. Екосистема розглядається як мережа, що складається з елементів, деякі з яких є найбільшими, що визначає «здоров'я екосистеми».

3. Інноваційна екосистема як різновид економічної екосистеми, уможлиблює співпрацю для створення та просування інновацій на ринку.

Усі інноваційні екосистеми, незалежно від рівня сформованості, формуються за ініціативи стейкхолдерів, мають високий ступінь самоорганізації, внутрішній механізм саморегуляції та достатній потенціал для саморозвитку, які формуються в результаті безперервної трудової діяльності, а також характеризуються децентралізованістю прийняття рішень [2, с. 32].

Екосистема Apple – це єдиний інформаційний простір, який об'єднує всі продукти Apple. Це одне з найкращих досягнень компаній. Екосистема Apple пропонує користувачам багато переваг, представляючи унікальні функції та прості щоденні завдання. Завдяки спільній синхронізації чим більше пристроїв Apple ви використовуєте, тим ефективнішою є вся екосистема. Це одна з причин, чому власники техніки Apple майже ніколи не переходять на сторонні продукти. А секрет у тому, що жоден виробник не пропонує такої простоти та зручності, яка реалізується завдяки роботі сервісів синхронізації та спеціальних додатків.

Загалом побудова інноваційної екосистеми країни передбачає: зміну характеру взаємовідносин між основними суб'єктами інноваційного процесу.

Основна ідея створення інноваційної екосистеми полягає в тому, що співпраця та об'єднання зусиль учасників інноваційного процесу забезпечить безперервне створення нових екосистем на основі взаємодоповнювального поєднання ресурсів, навичок, знань, сприяючи, таким чином, подальшому зростанню інноваційного потенціалу країни.

Список використаних джерел:

1. Васюренко О. В. Ризик як складова економічних процесів. *Фінанси України*. 2005. № 7. С. 68–74.
2. Управління інноваціями : навч. посібник / О.І. Гуторов, Л.І. Михайлова, І. О. Шарко, С. Г. Турчіна, О. В. Киричок. Вид. 2-ге, доп. Харків: «Діса плюс», 2016. 266 с.
3. Управління проектами : навч. посібн. / уклад.: Л. Є. Довгань, Г. А. Мохонько, І. П. Малик. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2017. 420 с.

СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗВО

*Коршак В. І.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Бабенко Ірина Василівна* – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

В сучасному світі розвиток освіти є однією з найважливіших сфер діяльності. Педагогічні працівники в нинішньому часі є одними з найбільш потрібних, тому що освітня сфера постійно активно змінюється та реформується, зокрема виникають інновації в теоретичних та практичних засадах педагогічної діяльності. У цьому контексті особливої уваги заслуговує якість освіти, яка забезпечує ефективність та конкурентоспроможність навчальних закладів. Одним із ключових факторів успішності вищої освіти є створення якісного освітнього середовища та надання якісних освітніх послуг.

Аналізуючи праці вчених, які займалися дослідженням теоретико-методологічних аспектів менеджменту організацій – К. Албрехта, В. Апопія, Л. Демидової, Л. Беррі, Т. Бурменко, Х. Ворачека, В. Гордіна, К. Гронроса, П. Друкера, М. Іванова, ми зрозуміли важливість їх розробок для теперішнього стану розвитку освіти та освітнього менеджменту. У розвиток питання забезпечення ефективного управління вищим навчальним закладом зробили внесок як українські, так і зарубіжні вчені, а саме: Дж. Рейлі, С. Квіт, В. Кремень, М. Згуровський, І. Грищенко, І. Каленюк, О. Куклін, В. Рожок, А. Асаул, І. Маркіна та ін. [3, с. 9-10].

Актуальність обумовлена розвитком освіти, яка зазнає постійних трансформацій та зростанням вимог до якісного освітнього середовища, в якому б кожний студент міг почувати себе комфортно. Мета управління – досягнення високого рівня якості освіти, тобто адекватна оцінка якості освітнього середовища, вироблення рекомендацій щодо вдосконалення системи забезпечення якості освіти та приведення освітнього та управлінського процесів у відповідність до вимог законодавства та ліцензійних умов.

Серед особливостей можна виділити, те що управління якістю освітнього середовища має комплексний характер, що передбачає визначення вимог споживачів до якості освіти, забезпечення якості освітніх послуг відповідно до державних стандартів та вимог споживачів, контроль якості та профілактичну роботу щодо зниження якості освітніх послуг [4].

Отже, у сучасних умовах вищі навчальні заклади мають конкурувати на міжнародному рівні та забезпечувати високу освіту, яка відповідає вимогам якості ринку праці. Управління закладом вищої освіти потребує постійного вдосконалення та адаптації до змін в освітній системі та соціальному середовищі. Для досягнення успіху в управлінському закладі вищої освіти необхідна професійна команда, яка здатна ефективно взаємодіяти та співпрацювати для досягнення поставлених цілей та завдань.

Список використаних джерел:

1. Діяльність вищих навчальних закладів України: гармонійний розвиток, державне регулювання та інвестиційно-інноваційне забезпечення : монографія / М. Я. Яструбський. – Львів : Львівська політехніка, 2018. – 196 с. – ISBN 966-941-156-3.
2. Пінчук Є. А. Специфіка, завдання та функції сучасного університету / Є. А. Пінчук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2013. – Вип. 3. – С. 3-8. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2013_3_3
3. Управління вищим навчальним закладом як суб'єктом ринку : монографія / О. Б. Моргулець. – К. : КНУТД, 2017. – 454 с.
4. Управління навчальним закладом : Підручник для магістрантів педагогічних університетів / С. Г. Немченко, О. Б. Голік, О. А. Кривильова, О. В. Лебідь. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. – 516 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ

*Крошка А. В., Федорова М. В.
Горішні Плавні, Україна*

Нині STEM-освіта є одним з основних напрямків сучасної освіти. Приоритетними завданнями, які ставить перед собою Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти), що схвалена КМ України 5.08.2020 № 960-р, є розвиток і виховання всебічно розвиненої освітньої, інноваційної особистості [1]. Така система освіти забезпечить школярам гнучкість у сучасному швидкозмінному світі, розвиток критичного мислення та творчих задатків, допоможе сформувати власну наукову картину світу.

STEM-освіта – це комплексний міждисциплінарний підхід, який поєднує в собі природничі науки з технологіями, інженерією і математикою з проєкцією на життя, де всі предмети взаємопов'язані й інтегровані в єдине ціле, що сприяє кращій соціалізації особистості, оскільки розвиває навички співробітництва, комунікативності та творчості [3].

Впровадження STEM-освіти може забезпечити не лише розвиток креативного мислення та формування дослідницької компетентності, а й сприяти кращій соціалізації особистості.

Впровадження STEM-освіти на уроках біології й екології має глибинний характер і включає розв'язання сучасних біологічних проблем.

Наразі у викладанні біології й екології є багато проблем: великий обсяг і важкий виклад матеріалу, перенасиченість його біологічними поняттями й термінологією, недостатня кількість часу на вивчення предмету та виконання лабораторних і практичних робіт та відірваність від реального життя. Для розв'язання цих проблем учителі активно використовують технології STEM-освіти.

Технології STEM-освіти відіграють важливу роль у проведенні як звичайних, так й інтегрованих уроків. У ході проведення таких уроків збільшується кількість учнів, які усвідомлено опановують навчальний матеріал. Інтегрований підхід при сучасному викладанні біології й екології дозволить підвищити якість окремих компонентів навчального процесу та сприятиме формуванню в учнів основних життєвих компетентностей та практичному застосуванню знань, формуванню цілісної наукової картини світу.

Отже, використання технологій STEM-освіти на уроках біології й екології забезпечує максимальну ефективність, створюючи умови для формування природничих та екологічних компетентностей, наукової картини світу, удосконалення дослідницьких умінь і формування інноваційного мислення, яке є основою інтелектуального зростання дитини та формування її творчої особистості.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#>
2. Балик Н.Р. Підходи та особливості сучасної STEM-освіти / Н. Р. Балик, Г. П. Шмигер // Фізико-математична освіта: науковий журнал. – 2017. – Випуск 2 (12). – С. 26–30.
3. Безіна О. В., Казакова Л. Л. Використання елементів STEM-технологій на уроках природничо-математичного циклу. URL: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/58197/
4. STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 9–10 листопада 2017 року, м. Київ. – К.: ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017. – 160 с.

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ЯК ОСНОВА ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ЦІННІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ОСВІТИ

*Лагай О. В., Міщенко Н. В., Пивовар Н. М.
Полтава, Україна*

Нові виклики часу породжують необхідність якісно іншої системи освіти, глобальною тенденцією якої є справжній людиноцентризм і реальна демократизація.

Для будь-якої людини «кращим із світів» є той, де вона хоче і може жити, підтримуючи свою ідентичність. Це – світоглядна позиція людиноцентризму, яка і є гуманізмом сьогодення. Ідеологія виживання повинна виходити не з універсального еволюціонізму і прогресизму, які зводять сутність людини до якоїсь абстрактної точки, а з установки на коеволюцію (спільність) усіх її форм. Людина ж розглядається в її цілісності як унікальність, «мікрокосм» усієї реальності. Метою суспільної діяльності повинно стати буття, а не становлення (очікування).

Людина завжди перебуває в епіцентрі боротьби між Буттям і Небуттям, між Добром і Злом. Ця боротьба розгортається в душі людини, в її житті. Але людина уособлює надію, віру в перемогу добра. Збереження Буття починається з

уряткування душі та духовності людини. В цьому й полягає сенс людиновимірної політики і соціально орієнтованої економіки, чіткого вектору руху, що забезпечить успіх реалізації найсміливіших українських проєктів. Розвиток і втілення в практику життя філософії людиноцентризму є однією з головних умов формування і становлення нової української демократії.

Сучасний розвиток новітнього морального творення варто пов'язувати зі зміцненням гуманітарної сфери суспільства, яка містить у собі три взаємозалежних компоненти – культурний, освітній, релігійний. Адже кожен із них націлений на забезпечення духовного вдосконалення людини, а опанування ними в їхній органічній єдності є запорукою становлення морально зрілої, всебічно розвинутої особистості (В. Кремінь) [5], іншими словами, є показником духовності особистості. Найважливішим показником, основою духовності, зазначають автори монографії «Духовне оновлення суспільства», є ступінь засвоєння особистістю етичних і естетичних цінностей. Духовність – синтетичне поняття, зазначають вчені, що включає високі моральні принципи, справжню інтелігентність, душевну щирість, готовність до співчуття, милосердя, чуттєве сприйняття краси [3]. Духовність породжує шляхетність, допомагає кожній людині стати людиною, а нації – нацією.

Об'єктивне підґрунтя цього новітнього морального творення визначає передусім гуманітарна політика держави як сукупність заходів, спрямованих на підтримку та інтенсифікацію гуманітарного розвитку суспільства згідно з визначеними пріоритетами та загальнонаціональними інтересами, суб'єктивні визначаються самою людиною, її внутрішнім світом.

Провести межу між індивідуальним і соціальним характером моральних вимог неможливо, оскільки в них органічно переплітаються елементи того й того. І тут головну роль відіграють такі індивідуалізовані моральні категорії, як совість, обов'язок, відповідальність, що спрямовують поведінку людини в моральне русло, формують моральну зрілість, соціальну орієнтованість особистісних цінностей [2].

Хоча перелічені вище якості – продукти внутрішнього, духовного світу людини, не викликає сумнів, що їхнє формування та розвиток відбувається під впливом навколишньої дійсності, включаючи й інструменти гуманітарної політики. Саме тому гуманітарна політика держави має бути націлена на максимальне пом'якшення негативних наслідків трансформаційних процесів для населення і створення передумов для формування у громадян активно-оптимістичної життєвої позиції за допомогою створення ефективного законодавства, дієвої економічної та соціальної політики, еволюційне введення гуманітарних сфер у нові економічні умови функціонування. Оскільки впевненість у правильному шляху, яким іде країна, створює додаткові умови для позитивного світосприйняття та надає можливість людині більш активно шукати шляхи для поліпшення власної долі [1].

У розвитку об'єктивних і суб'єктивних підвалин новітнього морального творення на перший план виходить гуманістично-творча місія освіти. Оскільки головною метою останньої є всебічний розвиток людини як особистості, як найвищої цінності, її розумових і фізичних здібностей, моральних якостей. Освіта має відігравати важливу роль у формуванні громадян, здатних до збагачення інтелектуальної та матеріальної скарбниці народу, ефективної

розбудови держави, забезпечення достойного місця кожного в нашому суспільстві. Передусім на заклади освіти за сучасних умов покладається завдання виховання у молоді патріотизму, високих гуманістичних якостей, людяності, норм цивілізованого співжиття і злагоди.

Враховуючи потребу духовного відродження України та зміцнення моральності у суспільстві, освітні заклади всіх рівнів покликані забезпечити наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу змістом, який би допомагав педагогам виховувати найкращі духовні якості, чесні і сильні характери, формувати сумління і громадянські чесноти: працьовитість, самопожертву, пошану до старших і спонукав би дітей бути нині і в подальшому корисними своєму народові. Як усі життєві дороги мають вести до Храму, так і всі освітні напрями мають готувати людину до виконання нею свого вищого призначення [7], зазначає О. Ткаченко.

Ідею про гуманітарно-творчу та духовну місії сучасної освіти в контексті українського державотворення послідовно розвиває В. Кремень у своїх працях, присвячених людиноцентризму [4; 5]. На перше місце висувуються не знання та освіта як такі – вони розглядаються лише як шлях до розвитку людяності і духовності, а вихователь – як єдине джерело розвитку духовних засад дитини.

Основними принципами гуманітарного розвитку України, (за М. Жулинським) є:

- людиноцентризм як система поглядів, яка визначає цінність людини та її можливості в якості критерію оцінки ефективності держави та зрілості суспільних інститутів, визнає невід’ємне право кожної людини на вільний розвиток особистості та реалізацію всіх її здібностей;

- забезпечення реальності прав і свобод людини і громадянина, в тому числі тендерної рівності, встановлення гарантій рівності громадян перед законом, відповідальності посадових і службових осіб за їх порушення;

- встановлення рівних можливостей для гармонійного розвитку людини, забезпечення справедливості, гарантування належної якості життя незалежно від статі, віросповідання, етнічної належності, регіону проживання;

- надання можливостей для підвищення соціального статусу особистості, в тому числі шляхом вдосконалення її освітнього рівня та професійно-кваліфікаційних характеристик;

- розширення простору свободи, утвердження людської гідності, розкриття комунікативного потенціалу української культури як триєдиний спосіб формування національної ідентичності та соціалізації людини;

- розвиток та якнайповніше використання культурних надбань нації в багатогранності зв’язків з іншими національними культурами, відкритість для міжкультурної взаємодії з метою забезпечення належного місця України в європейському і глобальному гуманітарному просторі;

- взаємодія між державою та громадянським суспільством, бізнесом та владою з метою створення необхідних соціально-економічних умов для підвищення якості життя населення, створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини, захисту її прав і свобод.

Перехід до нового «людиноцентриського» (за визначенням В. Кременя) та ціннісно-орієнтовного суспільства можливий лише за умов і переосмислення базових засад та орієнтирів побудови, функціонування і розвитку освітньої

системи: «людиноцентризм філософії як умови розвитку національної духовності знаходить своє логічне продовження в освіті» [6, с. 499].

Сьогодні вона тільки тоді виконуватиме своє покликання, коли сенсом її розвитку, центром всіх інновацій і стратегій стає людина.

Людиноцентризм та ціннісна орієнтація освіти є відповіддю на такі тенденції суспільного розвитку як «тріумф особистості та демократизації».

Людиноцентриський підхід в педагогічному менеджменті – це перш за все вдосконалення людських відносин в керованому колективі, залучення його членів до управління, надання їм допомоги у вирішенні педагогічних проблем, підвищення кваліфікації.

Список використаних джерел:

1. Біла книга національної освіти України / Акад. пед. наук України / За ред. В.Г. Кременя. – К., 2009.
2. Борова Т.А. Теоретичні засади адаптивного управління професійним розвитком науково-педагогічних працівників вищого навчального закладу: монографія / Т.А. Борова – Харків : 2011. – 382 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1977.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 447 с.
5. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму як теоретична складова національної ідеї / В.Г. Кремень // Дзеркало тижня. – 2005. – № 31. – С. 17.
6. Кремень В.Г. Філософія управління / В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч, О.С. Пономарьов. – Харків : НТУ «ХП», 2008. – 524 с.
7. Ткаченко О. Духовне відродження освіти і вище призначення людини / О. Ткаченко // Соціальна психологія. – 2008. – №2 (28). – С. 141–149.

ВИКОРИСТАННЯ БІОІНДИКАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

*Лимар Н. О.
Полтава, Україна*

Сучасна екологічна освіта є системною складовою Національної системи освіти, яка функціонує на підставі чинного законодавства про освіту та Національної стратегії розвитку освіти України. Основною характерною особливістю сучасної екологічної освіти є її спрямованість на досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, розв'язання екологічних проблем та сталий розвиток суспільства.

Сучасна екологічна освіта – це безперервний комплекс процесів формування екологічного світогляду, екологічної свідомості та культури усіх верств населення, соціальних груп і суспільства загалом [3]. І найчастіше саме під час шкільного навчання у дітей формуються чіткі екологічні знання, які впливають на їх екологічний світогляд та майбутню екологічну культуру.

Для ефективної організації екологічної освіти дітей шкільного віку необхідним елементом є включення практичної та дослідної роботи учнів у навчальні плани з курсів Біологія та Екологія. І для цієї мети використання біоіндикаційних досліджень під час уроків з даних дисциплін є надзвичайно актуальним.

Біоіндикаційні дослідження екологічного стану компонентів навколишнього природного середовища характеризують такими важливими особливостями як:

- 1) чутливість організмів – живі організми, у першу чергу рослини, мають високі індикаторні властивості зміни стану довкілля;
- 2) оперативність – при здійсненні польових досліджень можна отримати велику кількість інформації про стан території;
- 3) дешевизна – організація біоіндикаційного вивчення місцевості не потребує значного фінансування;
- 4) нетрудоємкість – польові біоіндикаційні дослідження не потребують великої кількості висококваліфікованих учасників та можуть виконуватись учнями під керівництвом учителя [1, 2].

Усі ці особливості характеризують біоіндикаційні дослідження як ті, які можуть бути використані при включенні до навчального плану зі шкільних курсів Біологія, Екологія та при організації літньої польової практики учнів.

Під час проведення біоіндикаційних дослідів на уроках природничих курсів, учні особисто можуть досліджувати живі організми, найчастіше рослини, визначати морфологічні зміни, які присутні у досліджуваних особин та здійснювати пошук джерел, які могли спричинити дані порушення в живому організмі. Усе це сприяє не лише тому, що учні навчаються здійснювати власні наукові дослідження, а й наочно ознайомлює їх з наслідками господарської діяльності людини на навколишнє природне середовище та тим, як людина здатна погіршувати та руйнувати природні комплекси та об'єкти, поблизу яких проживає. Такі спостереження формують в учнів чіткі уявлення про позитивні та негативні сторони впливу суспільства на довкілля, що є важливим елементом формування загальної екологічної свідомості людини.

Список використаних джерел:

1. Дідух Я. П. Основи біоіндикації. – К. : Наукова думка, 2012. – 344 с.
2. Дідух Я. П., Плюта П. Г. Фітоіндикація екологічних факторів. – К. : Наукова думка, 1994. – 280 с.
3. Освіта для сталого розвитку (ОСР): розвиток концепції в рамках процесу «Довкілля для Європи» та основні досягнення в Україні. URL: <http://ecoosvita.org.ua/storinka-knygy/osvita-dlyastalogo-rozvytku>.

СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОСИСТЕМИ

*Лимар Н. О.
Полтава, Україна*

Сучасний рівень конкуренції в межах ринкової економіки визначає такі умови розвитку підприємства, які для забезпечення його економічної безпеки вимагають інтенсифікації розвитку його інноваційного потенціалу. Головною метою стимулювання інноваційного потенціалу підприємства є створення або пошук таких організаційних, економічних, техніко-технологічних та інших можливостей підприємства, які дозволять виготовляти ширший асортимент продуктів або послуг, які б у повній мірі задовольняли потреби населення, затрачаючи менше ресурсів та отримуючи більше прибутку.

Сучасні інтенсивні темпи розвитку ринкової економіки потребують від керівництва підприємства такого типу управління інноваційним потенціалом, при якому б відбувалося своєчасне реагування на зміну зовнішніх економічних умов (зміни кон'юктури ринку) та забезпечувалось зростання споживчої цінності продуктів або послуг задля максимального задоволення потреб споживачів. В галузі управління інноваційним потенціалом підприємства виділяють такі основні завдання, які повинні виконуватись для досягнення високого рівня розвитку його інноваційного потенціалу:

- 1) орієнтація підприємства на провадження саме інноваційної діяльності та визначення її основних напрямків, стратегій та цілей;
- 2) визначення найоптимальніших шляхів розвитку інноваційної стратегії для кожного виду діяльності, яка провадиться на підприємстві;
- 3) планування провадження інноваційної діяльності на підприємстві;
- 4) систематична мотивація учасників інноваційної діяльності;
- 5) організація інноваційної діяльності;
- 6) оцінка результатів, що були досягнуті при впровадженні інноваційної діяльності на підприємстві [3].

Усі ці завдання відображають базові цілі запровадження інноваційної діяльності підприємства, систематичний розвиток та розширення якої забезпечить високу конкурентоспроможність даного бізнес-об'єкта на державному або міжнародному ринку.

Важливою умовою запровадження ефективної стратегії інноваційної діяльності, яка б гарантувала виконання усіх покладених на неї цілей, є вибір керівництвом найефективніших шляхів та підходів до розвитку інноваційного потенціалу підприємства, які б забезпечили його сталий розвиток. Для цього запроваджується механізм управління інноваційним потенціалом підприємства, який включає в себе: аналіз зовнішніх економічних умов ринку, визначення головних інноваційних цілей підприємства з подальшою оцінкою його інноваційного потенціалу, розробку найефективнішої інноваційної стратегії розвитку підприємства, розробка та впровадження програми розвитку інноваційного потенціалу, оцінка триманих результатів та їх співставлення з поставленими цілями [1].

В підсумку варто зазначити, що дотримання даних базових пунктів запровадження інноваційної діяльності на підприємстві та розвитку його інноваційного потенціалу дозволить ефективізувати усі етапи провадження діяльності бізнес-об'єкта та обрати найдієвішу стратегію інноваційного розвитку, що дозволить підприємству ефективніше використовувати наявні ресурси в умовах постійного зростання споживчого попиту населення.

Окрім цього варто зазначити, що ключовими особливостями в майбутніх закономірностях розвитку економіки України інноваційного типу мають бути: інституціональний порядок кластерної будови на базі інноваційних хабів; колективний спосіб створення інновацій; ефективно працюючий інститут узгодження; структура виробництва V та VI технологічних укладів. Що стосується стратегічних пріоритетів розвитку економіки інноваційного типу в цілому, то в ході R&D (research and development) слід віднести: освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження ресурсозберігаючих технологій, модернізація електростанцій та технологічне оновлення агропромислового комплексу, високотехнологічне оновлення машино- і приладобудування, системна модернізація охорони здоров'я і т.д. [2].

Незважаючи на масштабність наукових здобутків, що вже є наявними, вкрай важливо використовувати вдалі стратегії інноваційного розвитку підприємств, які б відповідали вимогам сучасності та стали надійним фундаментом розвитку інноваційного потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Андрос С. В., Чан Сі Цо. Інноваційний потенціал підприємства як фактор забезпечення конкурентоспроможності. І Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи». Київ, 2020. С.154–155.
2. Краус К. М., Краус Н. М., Іщенко І. С. Інноваційні розробки та відкриття як результат якісних управлінських рішень. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. №2(10). 2022 С.32–47. URL: <https://doi.org/10.32750/2022-0203>.
3. Тисько М. М. Інноваційний потенціал підприємства як основа його розвитку. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2017/3_03_uk/14.pdf.

ЕТНОІНТЕРАКТИВИ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ ЛІЦЕЙНИХ КЛАСІВ

*Лифиренко С. С.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Манюненко Вікторія Петрівна* – учитель української мови та літератури Ліцею №13 «Успіх» Полтавської міської ради

Нині, у період війни, яку російська федерація розв'язала й веде проти України, виникає нагальна необхідність переосмислити зроблене й організувати системні заходи, спрямовані на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє

на основі національних та європейських, цінностей. Зараз, як ніколи, потрібні нові підходи й нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню й величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони вже ввійшли до освітнього й загальновиховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери. З огляду на це системі середньої освіти має бути відведена центральна роль у розбудові державності, національній консолідації та у вихованні української нації. Зазначене повною мірою відображено у «Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020–2025 роки». Нагальним завданням освіти постає виховання в особистості національних цінностей, що проявляється як усвідомлення себе членом української нації, прагнення до духовно-морального самовдосконалення, відданість Батьківщині, визначається толерантним ставленням до всіх етносів, що становлять український народ.

Патріотичне виховання в школах має бути спрямована на залучення учнів до глибинних пластів національної культури й духовності, формування в дітей та молоді національних світоглядних позицій, ідей, поглядів і переконань на основі цінностей української та світової культури. Воно здійснюється на всіх етапах навчання, забезпечується всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдарованість, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури, виховання громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору й діяльності, спрямованої на процвітання України.

Водночас сучасний стан нашого суспільства активізував етнонаціональні процеси в напрямі зростання етнічної свідомості народу, поглиблення інтересу до вітчизняної історії й культури, до усвідомлення збереження традиційного народного мистецтва, як генофонду його духовності.

Питання виховання національних цінностей порушені в роботах Г. Ващенко, В. Винниченка, М. Грушевського, Б. Грінченка, М. Драгоманова, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Д. Яворницького.

Нині практичного значення національно-патріотичному вихованню, вихованню національних цінностей підростаючого покоління надають науковці І. Бех, В. Гонський, Т. Дем'янюк, П. Ігнатенко, Б. Кобзар, П. Кононенко, В. Кузь, В. Оржеховська, С. Петронговський, Ю. Руденко, Б. Ступарик, К. Чорна та інші.

Ученими також активно досліджуються можливості використання засобів етнопедagogіки в різних напрямках виховної роботи – художньо-естетичному (В. Дикало, Г. Карась, О. Крусь, Р. Осипець, Г. Яківчук, М. Гриньова, Ю. Буклов, та інші), трудовому (Л. Гуцан, В. Тименко та інші), спортивному (Е. Єрмоменко, В. Пилат, М. Тимчик та інші).

Ученими доведено, що твори народного мистецтва впливають на формування людської особистості й посідають важливе місце в системі засобів виховання національних цінностей учнів. Особливим є сприйняття таких

творів у музеї, пов'язані з його багатограним впливом на свідомість і підсвідомість людини, її емоційно-почуттєву сферу, художньо-образне мислення й творчі здібності. Ознайомлюючи зі справжніми шедеврами, створеними майстрами, музейники прагнуть поліпшити емоційно-естетичне й духовно-моральне виховання дітей. Цим визначається актуальність наукового дослідження.

Діти мають неповторне сприйняття дійсності, зовсім не схоже на погляд дорослої людини, нетерплячість через природний надлишок енергії, невміння зосереджуватись. Усьому ще треба навчитись, усе ще попереду. Важливою стає саме перша спроба, адже вона визначає подальше ставлення дитини до музею. Які відчуття буде викликати згадка по подію, – екскурсію, інтерактивний захід, квест, – потяг чи спротив, зацікавленість чи відразу? Тому кожний контакт музейника з дитиною може стати для юного відвідувача символічним дороговказом. Найкраще, що можна зробити в музеї, – показати, що там можна проводити час цікаво. Діє принцип «заохочення» [2, с. 7].

Тож, щоб перевірити ефективність методики виховання в учнів національних цінностей засобами етноінтерактивів у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського, мати ширшу картину вражень учасників від відвіданих заходів, краще зрозуміти отримані результати, ми провели анкетування учнів двох різних класів одного віку.

Було опитано 30 ліцеїстів із 11-А класу, котрі ніколи не були учасниками згаданих етноінтерактивів, та 30 представників 11-Б класу, котрі відвідали в Полтавському краєзнавчому музеї не один інтерактив. Для цього ми сформуваємо два тематичних питальники, які нараховують 12 і 16 пунктів відповідно. Питання в анкеті мали різний характер. Це й відкриті, закриті, напівзакриті, дихотомічні, поліваріативні, прямі, шкальні, що дало можливість опитаним щиро висловлювати власні думки [1].

У дітей, котрі ніколи не були учасниками етноінтерактивів, ми питали, як часто вони відвідують музеї, чи були коли-небудь присутні на екскурсії по відділу етнографії Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, чи знають якісь види народного мистецтва, і якщо так, то про який із них хотіли б довідатися більше, чи хотіли б самостійно спробувати виготовити або декорувати виріб якогось виду народного мистецтва, чи хотіли б узяти участь в інтерактиві, зокрема в етноквесті, дізнавалися, захід із якого тематичного напрямку був би їм цікавий.

Ліцеїстам же, котрі неодноразово бували учасниками інтерактивів у Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського, ми запропонували дати відповіді на такі питання: назва якого заходу вам запам'яталася найбільше, яке ім'я музейниці, котра проводила зустрічі, яка частина інтерактивного заходу сподобалася найбільше, пригадайте завдання, що першим зринає в пам'яті, чим займалися у «Творчій майстерні», чи була до вподоби участь в етноквесті, який етап маршруту запам'ятався найбільше, чи хотіли б стати учасником нового інтерактивну, захід якого тематичного напрямку був би найбільш цікавим.

Учні відповідали особисто, тобто анкетування було пряме, суцільне, групове. Таке дослідження спрямоване на виділення причин, а звідси й спрямування на подальшу розробку найцікавіших для школярів тем, а також, що запам'яталося найбільше, які виникли асоціації.

У результаті було опитано 60 учнів, віком 13-14 років. Із них – 28 дівчат і 32 хлопці. 80% респондентів, а це 48 дітей, пріоритетними національними цінностями визначили любов до Батьківщини, дбайливе ставлення до рідної мови, знання народних традицій і звичаїв, відповідальність за природу нашої країни.

Більшість учнів 11-А класу бувають у музеях приблизно раз на рік, а у відділі етнографії місцевого краєзнавчого музею були лише семеро. Не зважаючи на це, дітям було б цікаво дізнатися більше про дереворізьблення (23 учні) та розпис на дереві (7 учнів).

До того ж, одинадцятикласники хотіли б спробувати й самостійно виготовити якийсь виріб із одного з видів народного мистецтва, а саме: дереворізьблення – 20 учнів, розпис на дереві – 6 учнів, гончарство – 4 учні. Юні полтавці майже одногосно виявили бажання стати учасниками інтерактиву в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського (27 учнів), і лише троє хлопців не бажають цього робити. Цій трійці не до вподоби й участь у такому виді інтерактивів як етноквест. А от більшість ліцеїстів відповіла на це питання так: «Надзвичайно цікаво» (19 учнів). Дітей наразі найбільше цікавить інформація про заходи наступних тематичних напрямів: «Народна кухня Полтавщини» – 14 учнів, «Зимові звичаї Полтавщини» – 8 учнів, «Полтавські вечорниці» – 6 учнів, «Розвиток ковальства на Полтавщині» – 2 учні.

Інші результати ми отримали, проаналізувавши відповіді учнів 11-Б класу. На відміну від своїх ровесників, ці діти бувають в музеях кожного місяця, і це не лише Полтавський краєзнавчий.

На питання «Чи були ви учасником (цею) циклу інтерактивних заходів про народне мистецтво Полтавщини?» усі 30 відповіли «Так». Найбільш пам'ятними для одинадцятикласників є заходи «Полтавська писанка» (20 учнів), «Господарське начиння: розпис на дереві» (6 учнів) та етноквест «Народне житло» (4 учні). Усі діти без винятку написали безпомилково ім'я музейниці Пісцової Марії Петрівни, котра проводила заходи.

Найбільш захоплюючою для підлітків виявилася така частина інтерактиву як «Творча майстерня» (25 учнів), «Блок активних завдань» вразив 6 учнів, а «Розповідь з відеорядом» запам'яталася 1 хлопцеві. На «Творчій майстерні» з великим задоволенням та ентузіазмом молодь декорувала крапанки (12 учнів) та виготовляла декоративні глиняні тарілочки (12 учнів). Ще 8 учнів неабияк вразив розпис на дереві, під час якого дівчата й хлопці малювали власні орнаменти на ложечках.

Діти з нетерпінням чекають на новий етноквест. Це яскраво демонструє відповідь одинадцятикласників «Надзвичайно цікаво» (30 учнів) на запитання «Чи хотіли б ви стати учасником (цею) нового інтерактиву?». Дуже хочеться знову поринути в гру «Пошук експонатів» 25 учням, що найбільше сподобалася під час проходження усіх етапів квесту, а також скласти

«Етнолото», що захопило 5 учнів. Діти хочуть стати учасниками нового інтерактиву й бажають відвідати заходи з такої тематичних напрямів: «Народна кухня Полтавщини» – 14 учнів, «Зимові звичаї Полтавщини» – 8 учнів, «Сучасне декорування великодніх яєць на Полтавщині» – 4 учні, «Полтавські вечорниці» – 4 учні.

«Мистецькі студії з Полтавським краєзнавчим» і зокрема інтерактиви, запропоновані Пісцовою Марією Петрівною для учнів нині 11-Б класу Полтавського ліцею № 13 «УСПІХ», дозволили зробити слово «музей» звичним і привабливим для сучасних підлітків. Експонати використовуються для проведення різних занять, для розвитку мовлення, уяви, інтелекту, емоційної сфери дитини.

Важливим є й те, що після екскурсій до місцевого краєзнавчого музею, багато учнів разом із батьками почали відвідувати й інші музеї, про що ліцеїсти 2потім із задоволенням розповідали своїм однокласникам і вчителям. Музейні інтерактиви, зокрема етноквест як форма подання матеріалу, безпосередньо сприяють розвиткові образного пізнання минулого, історії, звичаїв і традицій. Не просто втримати увагу дітей у музеї під час «звичної» екскурсії, але коли бачиш результат: розвиненість дитини, але без зазнайства; активність, але без хамства; уміння жити в колективі й прояв їхньої любові до своєї Батьківщини, відчуваєш свій внесок у розвиток юної особистості.

Почувши схвальні відгуки підлітків про відвідані заходи, ми переконалися в тому, що спостерігається зростання духовно-морального виховання дітей, що підтверджує проведене нами експериментальне дослідження. Як бачимо з його результатів, було досягнуто певних позитивних змін: одинадцятикласники, на відміну від своїх ровесників, котрі не відвідували інтерактиви в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського, краще розуміються на основних пам'ятках історії та природи рідного краю, знають про становлення й розвиток багатьох видів народного мистецтва, називають видатних, як історичних, так і сучасних, діячів рідного краю. Аналіз діагностичних обстежень указує, що значно підвищився рівень організації виховання національних цінностей у дітей: збагатилися знання юних полтавців про малу батьківщину; більшість почала захоплюватися природним та історичним оточенням рідного краю; підвищився рівень художньо-естетичного ставлення до музейних експонатів; збагатилися знання дівчат і хлопців про фольклор, звичаї і традиції українського народу.

Порівняльний аналіз показників рівнів виховання національних цінностей в учнів 11-их класів відображає їх позитивну динаміку й засвідчує, що вищого рівня патріотичної вихованості досягли саме учні 11-Б класу, що вже четвертий рік поспіль співпрацюють із Полтавським краєзнавчим музеєм імені Василя Кричевського.

Отже, реалізація проєкту «Мистецькі студії з Полтавським краєзнавчим», зокрема етноінтерактивів як сукупності підходів, принципів, засобів, форм організації виховного процесу, забезпечення відповідних організаційно-педагогічних умов сприяла ефективному формуванню національних цінностей у сучасних підлітків.

Список використаних джерел:

1. Лепілкіна О. Квест як форма масової роботи у бібліотеці. Шкільна бібліотека, 2015. №1. С. 19–20.
2. Таємниці майстра. Гончарівна Олександра Селюченко. URL: <http://pkm.poltava.ua/ua/podii/154-taemnitsi-majstra-goncharivna-oleksandra-selyuchenko-2.html> (дата звернення: 27.09.2022)

ФУНКЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

*Лихошвай М. О., Большая О. В.
Полтава, Україна*

Педагогічна комунікація – це взаємодія між педагогом та студентом, що має на меті передачу знань, навичок та цінностей. Педагогіка – це наука про навчання та виховання людини. Ефективна педагогічна комунікація вимагає наявності якісної взаємодії, яка базується на взаєморозумінні, повазі, довірі та відкритості. Вона може здійснюватися у формі усної чи письмової комунікації, а також у формі візуальної, зокрема за допомогою відео або презентацій. Успішність педагогічної комунікації залежить від кількох факторів, таких як використання зрозумілого мовлення, здатність слухати та сприймати інформацію, дотримання принципів ненав'язливості та емпатії, а також вміння стимулювати активну участь учнів у процесі навчання.

Комунікація є процесом обміну інформацією, що відповідає фактам, ідеям та поглядам між людьми спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів з метою передавання та одержання інформації. Існують різні гіпотези про походження мови як засобу спілкування, але жодна з них не підтверджується ніякими фактами через величезну віддаленість періоду їх виникнення [2].

Суб'єкт та об'єкт професійно-педагогічної комунікації де є педагог, який свою професійну діяльність спрямовує на формування гармонійно розвиненої особистості. Процес комунікації педагог на основі нововведень, виховання та розвитку особистост кожного студента. Соціальна група теж може виступати суб'єктом при взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища та впливає на поведінку і спілкування кожного індивіда. Спільна діяльність суб'єктів комунікації є об'єктом професійно-педагогічної комунікації, мета якої полягає у розвитку їх комунікативних умінь та підвищенні якості комунікативної діяльності при збагаченні комунікативного досвіду [1].

Функції педагогіки виконують різноманітні завдання, які педагоги виконують для підготовки здобувачів, педагогічна комунікація зорієнтована на досягнення певних цілей, таких як передача знань, формування навичок або розвиток особистості учня:

- адаптивність: педагог повинен вміти адаптувати свій стиль комунікації до потреб, інтересів та рівня розвитку учнів;
- емпатія: педагог повинен вміти співпереживати з учнями, розуміти їхні почуття та переживання, щоб створювати сприятливу атмосферу в класі;
- ясність: педагог повинен чітко та зрозуміло висловлювати свої думки та інструкції, щоб учні могли зрозуміти і виконати їх;

- взаємодія: педагог повинен створювати умови для взаємодії та співпраці з учнями, щоб вони могли взаємодіяти між собою та з педагогом;
 - прихильність: педагог повинен демонструвати прихильність та підтримку до учнів, щоб стимулювати їхній розвиток;
 - зворотний зв'язок: педагог повинен давати учням зворотний зв'язок щодо їхнього розвитку, щоб вони могли розуміти свої успіхи та недоліки.
- різноманітність: педагог повинен використовувати різноманітні методи та засоби комунікації, щоб забезпечити ефективне навчання та виховання учнів.

З ключових аспектів педагогічної комунікації головною є здатність педагога слухати студентів та розуміти їхні потреби. Педагог повинен вміти подати матеріал, що допоможе краще зрозуміти матеріал та зміцнити його знання по темі. Що важливо використовувати різні форми комунікації, такі як візуальні допомоги, практичні вправи, обговорювання теми матеріалу, що допомагає студенту краще зрозуміти матеріал.

Ключові аспекти педагогічної комунікації можуть впливати на процеси навчання та розвитку здобувачів у закладах освіти. Педагог має ретельно підібрати свою особисту методику викладання. При використанні монологічного викладу, такий метод підійде для пояснення нового матеріалу, а на наступній лекції використовувати вже метод діалогу, або метод обговорення, що дасть можливість зрозуміти чи засвоєний новий матеріал. Також використовується метод проекції, основою якого є поділ учнів на групи та подачі завдань для самостійного опрацювання.

Загалом без педагогічної комунікації нічого не можна зробити для навчального процесу. Вона відповідає за всі аспекти навчання, від подачі та перевірки матеріалу. Це засвоєння нових знань та розвиток потрібних навичок. Саме педагог повинен відповідати за зацікавленість в навчальному процесі де він має використовувати у процесі навчання різні методики в аспекті комунікації. Потрібно підібрати підхід до кожного, щоб студенти максимально запам'ятали і зрозуміли матеріал потрібно, щоб у колективі підтримувався психологічний комфорт та відчуття безпеки, зацікавити та дати мотивацію для плідної роботи. Засвоєння знань та розвиток навичок: взаємодія з викладачем допомагає студентам засвоювати нові знання та вміння, що є основою для їх подальшого розвитку. Відбувається стимулювання мотивації та відчувають зв'язок між навчальними завданнями та реальними життєвими ситуаціями, мають більшу мотивацію до навчання та досягнення успіху. Педагогічна комунікація може сприяти розвитку критичного мислення, аналітичних та творчих навичок, що важливо для подальшої академічної та професійної діяльності. Ефективна педагогічна комунікація допомагає створювати відносини довіри та розуміння між студентами та викладачами, що сприяє позитивній атмосфері в навчальному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ісаєва С. Педагогічне спілкування як провідна складова професійно-педагогічної комунікації. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/241/238>
2. Комунікація. URL: <https://uk.wikipedia.org>

УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

*Лісоколенко Ю. Г., Бабенко І. В.
Полтава, Україна*

Управлінська культура керівника закладу загальної середньої освіти – це сукупність цінностей, переконань, стандартів та практик, які сприяють ефективному управлінню школою, підвищують рівень професійної компетентності та мотивації педагогічних працівників, сприяють розвитку та підвищенню якості освітніх послуг.

У своєму дослідженні Г. М. Груць узагальнює дослідження науковців і визначає, що «управлінська культура керівника закладу загальної середньої освіти» є, з одного боку, видовим (окремим) щодо більш загальних (управлінська культура керівника, управлінська культура, культура праці), з іншого – управлінська культура може бути визначена як одна з характеристик особистості керівника закладу освіти, яка суттєво впливає на якість його професійної управлінської діяльності» [1, с. 213].

Одним із головних елементів управлінської культури є лідерство. Керівник закладу повинен бути ефективним лідером, який вміє мотивувати, підтримувати ініціативи педагогічних працівників та стимулювати їхній професійний розвиток. Лідер повинен бути відкритим до співпраці, вислуховувати думки інших та бути готовим до конструктивної критики.

Ще одним важливим елементом управлінської культури є відповідальність. Керівник повинен нести відповідальність за розвиток школи, за забезпечення її фінансової стабільності та за створення сприятливих умов для педагогічних працівників та учнів. Керівник повинен бути свідомим своїх обов'язків та відповідальним за свої дії.

Іншим важливим елементом управлінської культури є комунікація. Керівник повинен вміти ефективно спілкуватися з педагогічними працівниками, учнями, батьками та іншими зацікавленими сторонами. Комунікація повинна бути відкритою, прозорою та конструктивною, щоб забезпечити ефективне співробітництво та підтримку.

Ще одним важливим елементом управлінської культури є стратегічне планування. Керівник повинен вміти розробляти довгострокові та короткострокові стратегії розвитку школи, а також плани дій для їх реалізації. Стратегічне планування допомагає керівнику краще зрозуміти потреби школи, встановити пріоритети та спрямувати зусилля на досягнення мети.

Крім того, до складу управлінської культури входить розвиток інноваційного мислення. Керівник повинен бути відкритим до нових ідей та технологій, забезпечувати навчання та професійний розвиток педагогічного колективу та учнів, стимулювати створення та впровадження нововведень у навчальний процес. Це допоможе забезпечити розвиток школи та підготувати учнів до життя у сучасному світі.

Також до складу управлінської культури входить і орієнтація на результат. Керівник повинен встановлювати конкретні цілі та очікування від педагогічних працівників та учнів і забезпечувати моніторинг та оцінку результатів. Це допомагає підвищити ефективність роботи школи та забезпечити якісну освіту для учнів.

Управлінська культура керівника закладу загальної середньої освіти є важливим фактором, який впливає на успіх школи та задоволеність педагогічних працівників, учнів та батьків. Керівник повинен відповідати високим стандартам управлінської культури та забезпечувати її поширення серед педагогічного колективу школи. Керівник повинен розвивати управлінську культуру та створювати сприятливі умови для розвитку педагогічного колективу та учнів.

Список використаних джерел:

1. Груць Г. М. Управлінська культура керівника закладу загальної середньої освіти: шляхи формування. *Актуальні проблеми управління закладами освіти в контексті стратегії модернізації освітньої галузі* : колективна монографія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. С. 207-221.

ПРО ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОЛІПШЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

*Лоза М. М.
Полтава, Україна*

Реалії сьогодення вимагають від системи менеджменту високу ефективність реалізації його основних функцій і завдань. Підприємство, установа чи організація, як самостійна одиниця, потребує компетентного керівника, який виконуватиме функцію організуючого механізму для складної інтегрованої системи, яка містить численні структурні шаблі. Натомість будь-яка ланка підприємства (відділ, сектор) виступає, як окрема одиниця, що повинна працювати для розвитку всієї системи. Керівник безпосередньо обирає систему управління, підбирає кадрових працівників. Система менеджменту ефективно працює тоді, коли всі складові підприємства працюють як один злагоджений, координований механізм. Лише розробивши оптимальну та економічну систему управління ця складна система буде функціонувати продуктивно.

Управління будь-яким підприємством здійснюється на основі трудового законодавства, нормативно-правових документів (статуту), за цією документацією власник чи уповноважений представник виконує функції менеджменту. Керівник у своїй особі виступає, як координуючий механізм, при управлінні персоналом. Адже, один із основних напрямків удосконалення системи менеджменту є конкретизований, виокремлений з поміж інших підхід до управління працівниками.

Управління персоналом є складовою соціального управління, що означає для керівника вміння управляти людьми, колективом. Чільне місце в управлінні персоналом посідає створення дієвої системи управління, яка включає наступні складові: належні умови праці, які відповідатимуть вимогам часу, адекватні умови праці, забезпечення функціонування колективу, відповідно до їх кваліфікацій та міри відповідальності, вміння створити стратегію розвитку підприємства, як короткостроковий і довгостроковий період.

Сучасні умови праці визначають нові вимоги до рівня підготовки кваліфікованих кадрів, їх умінь, знань та навичок. Система управління насамперед має бути спрямована на постійний саморозвиток та удосконалення професійних навичок працівника, це можливо лише за наявності стимулювання, переважно у грошовому еквіваленті. Запроваджуючи різноманітні методи розвитку підлеглих, можливим стає управління їхньою компетентністю.

«Підбір та прийняття» – особлива процедура у системі управління персоналом. Кожен керівник прагне знайти працівників з найвищою кваліфікацією. Тому у сучасних трудових відносинах управлінці використовують, як правило, три основні технології підбору працівників, а саме: рекрутинг, скринінг та хедхантинг.

Скринінг – це найпростіший спосіб підбору персоналу, також відомий як «поверхневий». Він характеризується в системі добору персоналу за такими ознаками: стать, вік, освіта та досвід роботи. Як правило такий спосіб управлінці використовують, при підборі допоміжного (асистент, помічник) та обслуговуючого (технічного) персоналу.

Інший спосіб підбору – рекрутинг, який використовується для більш поглибленого вивчення потенційного працівника. Як правило це кадри середньої ланки, з урахуванням як професійних так і особистісних вимог, для яких можливим стає посісти керуючу посаду різної форми відповідальності. Відмінність рекрутингу з скринінгом полягає в тому що, перший спосіб пошуку персоналу довільний, натомість другий є ініціативним пошуком кандидатів, навіть, якщо ці кандидати не потребують роботи.

Хедхантинг є найбільш витратною та складною системою підбору кадрів, головна мета якої – це перевербувати конкретного фахівця з іншої організації.

Стратегія підбору персоналу залежить від кадрових потреб, адже кожен управлінець ставить за мету сформувати кваліфікований, відповідальний, потужний колектив, який буде виконувати поставлені завдання та цілі, та діятиме в інтересах підприємства. Постійний розвиток запорука успішності.

Згуртованість та успішність колективу, насамперед залежить від моделі управління колективом, матеріально-технічного забезпечення працівників, заохоченням до роботи, справедливих вимог до роботи для кожного працівника відповідно до його посадових обов'язків. Розвиток колективу залежить від зацікавленості управлінця для його саморозвитку. Запровадження та реалізація різних методик навчання – є невід'ємною складовою для самовдосконалення

професійних умінь та навичок працівників. Керуючий на власному прикладі має демонструвати професійне зростання, особистісні якості (повага, толерантність, справедливість), зовнішні аспекти (охайність), лише тоді можливим стає створення успішного, згуртованого та зацікавленого до розвитку колективу.

Список використаних джерел:

1. Основи менеджменту : навч. посіб / Бабець Є. К., Максимчук А. Г., Стасюк В. П. Професіонал, 2007. 496 с.
2. Мартиненко М., Ігнат'єва І. Стратегічний менеджмент : підруч. К.: Каравела, 2006. 319 с.
3. Третяк О. П. Сучасні персонал-технології у системі управління персоналом на підприємстві // *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. № 24.
4. Райсс М. Оптимальна складність управлінських структур. *Проблеми теорії і практики управління*. 2014. № 5.

УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

*Мазур Ю. О.
Полтава, Україна*

Сьогодні інновації є основою розвитку закладів освіти, а впровадження їх у систему роботи закладів освіти вимагає від керівників іншої, вищої професійної культури. Особливо це стосується знань, умінь, навичок, інтересів, цінностей у сфері педагогічних та управлінських інновацій.

Соціально-педагогічні передумови управління інноваційними процесами в регіональній освіті формуються відповідно до соціально-економічних, культурно-освітніх потреб регіону та з урахуванням державно-громадського характеру управління. Соціально-педагогічні умови створюють основу для автономного функціонування та розвитку регіональної системи освіти в цілому та інноваційного середовища регіону зокрема, що забезпечує формування регіональної освітньої політики.

Компетентність у наукових джерелах визначається як здатність особистості виконувати певну діяльність. Його види – побутове, професійне тощо. У професійній підготовці перехід до компетентнісного мислення переорієнтовується з процесу на результат.

Підвищення рівня інноваційної компетентності педагога у навчальному закладі, пов'язаному з освітою. У зв'язку з цим головною особливістю освіти є процес, у якому керівники закладів освіти самостійно визначають параметри набуття та пошук знань, умінь, навичок і необхідних їм якостей. Організуючи навчання, необхідно спиратися на життєвий і трудовий досвід педагогів, використовувати такі формати уроків, як: експерименти, дискусії, розв'язування певних завдань тощо.

Інноваційні процеси системи освіти підтверджують якість педагогічної творчості та застосування її результатів, який характеризується прагненням усунути розрив між процесами створення педагогічних інновацій і процесами їх виявлення, адекватного оцінювання, контролю та застосування, подолати протиріччя між спонтанністю цих процесів і можливістю і необхідністю їх свідомого контролю

Інноваційне навчання – це освітня та виховна діяльність, орієнтована на динамічні зміни навколишнього світу, яка ґрунтується на розвитку різноманітних способів мислення, творчих здібностей та високих соціально-адаптаційних можливостей особистості [1, с. 90].

Лише вчитель із високою професійною компетентністю, розвиненими творчими та дослідницькими здібностями, високим інтелектом, розумовим і моральним потенціалом, конкурентоспроможністю, ерудицією, здатністю до постійного підвищення кваліфікації може забезпечити реалізацію визначених завдань. Сучасне професійне навчання стає все більш інноваційним, тобто професійним у сфері освіти. Тому, інноваційна стратегія стає основою реалізації різноманітних форм діяльності у навчальних закладах.

Основною характеристикою готовності вчителя до інноваційної діяльності є його професійна компетентність – чітко визначена професійна сфера діяльності людини, певна посада з чітко визначеними трудовими завданнями. Професійна компетентність педагога визначається його основними показниками: готовністю до педагогічної та науково-методичної діяльності, особистою педагогічною майстерністю, інноваційним мисленням, уміннями професійного прогнозування[3, с. 98].

Суб'єктом, носієм інноваційного процесу є перш за все вчитель-новатор. Перехід до аналізу проблем сучасної освіти потребує вирішення завдань оцінки та розвитку структури формування інноваційної діяльності педагога. Ці завдання мають глибокий соціально-педагогічний зміст, адже від їх вирішення залежить успішність реформування системи освіти та перспективи розвитку навчального закладу.

Інноваційні процеси, засновані на різних функціях та поділяються на окремі етапи, що забезпечують створення та реалізацію інновації та об'єднуються терміном «інноваційна діяльність». Її природа змінюється в міру переходу від однієї стадії цього процесу до іншої.

Отже, проблема самоініціативної, творчомислячої та ефективної підготовки педагога зумовила в дослідженнях дослідників інноваційний підхід до педагогічної підготовки, що базується на ідеях педагогічної творчості та освітньої інноватики. Педагогічна майстерність, професійна та інноваційна культура, методична та інформаційна грамотність є основою формування та розвитку інноваційної компетентності педагога. Імідж науково-педагогічного працівника – це психічний образ, який уособлює його позитивні особистісно-професійні якості і вимагає від нього вибору індивідуального стилю дій, оволодіння спеціальними прийомами самовизначення та самопрезентації.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав, 2004. 352 с.
2. Мармаза О. І. Інноваційний менеджмент. Харків : Планета-принт. 2016. 197 с.
3. Шевчук С. С. Діяльність педагога професійної школи у контексті інноватики : навч.-метод. посіб. для самост. роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації. Біла Церква : БІНПО ДВНЗ УМО НАПН України, 2017. 106 с.

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

*Мазур Ю. О.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Ищенко Інна Сергіївна* – кандидат економічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сучасний фахівець має вміти користуватися інформаційними ресурсами та орієнтуватися в інформаційному просторі. Таким чином, він може систематично підвищувати свою кваліфікацію, оновлювати знання та керувати новими видами та сферами діяльності.

Виходячи з вищесказаного, можна стверджувати, що цифровізація освіти є важливою частиною процесу підвищення якості освіти фахівців у галузі мистецтва.

Цифровізація мистецької освіти є об'єктивною тенденцією, що є наслідком очікуваного розвитку четвертого сектора економіки, який пов'язаний з виробництвом, розповсюдженням, зберіганням інформації, масовим використанням комунікаційних технологій електроніки, створенням глобального інформаційного простору, що забезпечує доступ до глобальних інформаційних ресурсів та ефективну інформаційну взаємодію між людьми. Орієнтація в інформаційному просторі, оперативний пошук необхідної інформації, у свою чергу, потребує формування спеціальних знань і вмінь.

Інформаційна культура знань педагога та керівника сучасного навчального закладу – це культура розуміння, сприйняття інформації, що надходить із освітнього середовища навчального закладу та навколишнього середовища, культура спілкування педагогічного колективу, культура особистісних знань, сформованість потреб учасників освітнього процесу та розуміння інформаційних потреб, уміння формувати особистісну базу знань, що включає вміння визначати професійні та соціальні цілі діяльності в суспільстві.

Підкреслимо, що визначення поняття «інформаційна культура» є багатоаспектним і різнобічним. За словами Н. В. Баловського, М. М. Назаренко [1, с. 15], інформаційна культура пов'язана переважно з техніко-технологічними аспектами інформатизації, оволодінням навичками роботи з персональним комп'ютером або навчанням правилам користування бібліотечними довідково-

бібліографічними засобами, алгоритмам пошуку в традиційних (рідше – електронних) системах. Р. Гуревич наголошує, що рівень ІК людини визначається не лише набутими знаннями та навичками у сфері інформаційних процесів та інформаційних технологій, а й умінням жити в інформаційному суспільстві, яке характеризується особливою новизною та швидкоплинністю [2, с. 35].

Сьогодні в Україні діє багатоступенева безперервна система освіти художніх кадрів, яка включає початкові художні школи (школи естетичного виховання) – позашкільну освіту; середні спеціальні мистецькі школи (школи-інтернати) – загальна середня освіта та професійно-технічна освіта; університети; навчальні студії для національних творчих колективів України.

В даний час важливо не стільки контролювати певний обсяг інформації, скільки вміти самостійно отримувати нову інформацію, використовуючи всілякі інформаційні ресурси, особливо друковане слово, аудіо- та відеоматеріали, електронні мережі.

Для закладів мистецької освіти питання організації інформаційної освіти та підвищення інформаційної культури особистості є першочерговою проблемою, а самі вчителі та бібліотекарі стають ключовими особами, від яких залежить реальне підвищення рівня інформаційної культури.

Виховання смаку до інформації та спілкування, а також до інноваційних педагогічних технологій, мультимедіа та систематичного використання Інтернету в повсякденному житті стало першочерговим завданням закладів мистецької освіти.

Сучасні інформаційні технології дозволяють змінювати навчальний процес. Один – зробити подачу матеріалу більш наочною та індивідуальною. Інші – відкритий доступ до необмеженої кількості інформації через бази даних, інформаційні банки та глобальні комп'ютерні мережі. Одним із таких засобів є комп'ютерні презентації, які сьогодні тільки починають використовуватися в закладах. Робота учня з такою презентацією нагадує роботу з підручником. Але демонстрація може мати багато переваг. Це і дискретизація інформаційного матеріалу, що спрощує його засвоєння, і оформлення інформації якісними графічними елементами та елементами звукового супроводу, а також використання відеоматеріалу. Усе це є факторами, які допомагають краще засвоювати навчання.

Отже, багаторічний досвід виховання творчих особистостей яскраво свідчить про ефективність сучасної системи мистецької освіти та її функціональність. А інтеграція мистецької освіти в європейський культурний простір можлива лише за умови врахування власних мистецьких традицій, національних особливостей, кращих сучасних досягнень у підготовці мистецьких кадрів.

Список використаних джерел:

1. Богуцький Ю. П. Українська культура в європейському контексті / Ю. П. Богуцький, В. П. Андрущенко, Ж. О. Безвершук, Л. М. Новохатько; [за ред. Ю. П. Богуцького]. – К.: Знання, 2007. – 679 с.
2. Волков С. М. Мистецька освіта в культурі України 90-х років ХХ століття / С. М. Волков. – К., 2006. – 208 с.

3. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. пос. / О. П. Рудницька. – Тернопіль: Навч. книга-Богдан, 2005. – 360 с.

РОЗВИТОК ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗА ПОГЛЯДАМИ А. С. МАКАРЕНКА

*Масовець Д. Б.
Полтава, Україна*

Щоб згуртувати дітей до спільної роботи, потрібно покласти чимало зусиль для досягнення бажаної мети. У кожного учня є свої мрії, прагнення досягти великих цілей у житті, але і в кожному з них є свій характер та принципи, яким так важко поступитися. Тому потрібно почати з того, аби у дітей знайти спільний інтерес, і це може бути учнівське самоврядування, у якому вони самореалізуються, стають впевненими у собі, створюються не лише своє життя кращим, а й інших учнів. У творах Антона Семеновича Макаренка є велика програма вивчення розвитку людської особистості, де їх головна роль відводиться вихованню потреб колективу.

Головними засобами педагогічної теорії А. С. Макаренка виступають принципи паралельної дії. «Моїм основним принципом завжди було: як можна більше вимоги до людини, але разом з тим і як можна більше поваги до неї». Ним підказані і методичні розв'язки цієї формули: виховання працею і довір'ям, організація сьогоденної і завтрашньої радості дітей, педагогіка паралельної дії, принцип мажору і традиції у життєдіяльності колективу, формування активу і здорової громадської думки і багато іншого. Великого значення А. С. Макаренко надавав традиціям, святам, символіці та атрибутиці в житті колективу. Свята і традиції, вважав він, збагачують духовне життя вихованців, роблять його радісним і щасливим [1].

А. С. Макаренко висував також ознаки колективу: суспільно-цінна мета, спільна діяльність, відносини взаємної відповідальності, єдність з іншими колективами, чітка структура, постійна динамічність, але без виховання почуття обов'язку, відповідальності і дисципліні – колектив не може існувати.

Саме такі сучасні молодіжні об'єднання, як громадські організації, членами яких є громадяни віком від 14 до 35 років, можна розглядати як ті «великі» виховні колективи, на яких акцентував свою увагу А. С. Макаренко, оскільки, з одного боку, вони «утворюються і діють на засадах добровільності, рівноправності їх членів, самоврядування, законності та гласності», а з іншого – в своїй діяльності спрямовані на вираження, «задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших суспільних інтересів [2, с. 278].

Тому, завдяки цим поглядам можна зрозуміти, що колектив як цілеспрямований комплекс організованих осіб. Коли дитина розвивається духовно, фізично, психологічно, то її оточує зовнішнє навколишнє середовище разом із іншими людьми. Учні починають пристосовуватися та впливатися в колектив, після чого там вчитель їх організовує. А там, де є організація

колективу, там є органи колективу, там є організація уповноважених осіб, довірених колективу, і питання відношення товариша до товариша – це не питання дружби, не питання сусідства, а це питання відповідальної залежності. Така постановка питання давала Макаренку можливість, змінюючи положення особи в колективі, робити на неї істотний формуючий вплив. Таким чином, дякуючи його поглядам зараз організують та розвивають учнівське самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Виховання дитячого колективу за В. О. Сухомлинським [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://freepapers.ru/16/vihovannya-dityachogo-kolektivu-zavo/43208.html>
2. Витоки педагогічної майстерності: Збірник наукових праць. – Випуск 6. – Полтава, 2009. – 316 с.

УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ПОКАЗНИК РІВНЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ

*Медведєва Ю. В.
Полтава, Україна*

Розвиток культури управління сучасного закладу освіти – важлива умова ефективного інноваційного розвитку, якісних змін у системі загальної середньої освіти, а її рівень розвитку – важливий показник професіоналізму менеджера.

Управлінська культура керівника освітнього закладу – це система інтегральних характеристик управлінських якостей керівника, що складається із ціннісних основ управлінської діяльності: гуманістично зорієнтованих моделей поведінки, відповідного стилю управління; інноваційних управлінських технологій. До складових управлінської культури керівника належать:

– управлінська етика як складова загальної етичної культури, що визначає професійну честь, гідність, обов'язок і характеризується самокритичністю, стриманістю в судженнях, відкритістю тощо;

– організаційна культура, що характеризує рівень професійної діяльності;

– загальна культура особистості керівника, яка визначає духовну зрілість особистості керівника;

– розумова культура як визначальна характеристика професійної діяльності управління;

– комунікативна культура або культура спілкування – здатність налагоджувати стосунки, гармонізувати середовище, а також правову, естетичну, екологічну культури.

Управлінська культура містить у собі всі аспекти управлінської діяльності керівника. Це дає змогу стверджувати, що найбільш ґрунтовним є визначення управлінської культури як рівня сформованості знань, умінь,

здібностей та особистісних якостей, які спрямовані на забезпечення ефективного управління освітнім закладом та педагогічним процесом.

Процес формування нової генерації менеджерів потребує високого рівня їхньої професійної культури. Якість підготовки до управлінської діяльності переважною більшістю керівників за багатьма параметрами ще недостатньо відповідає сучасним вимогам суспільства й держави.

Г. Єльнікова [3] вважає, що «культурно працювати» – це означає уміти правильно розставити кадри на вирішальних ланках, працювати творчо, з перспективою, завжди бачити кінцеву мету й вибирати найбільш раціональні методи її досягнення. Дослідниця виокремлює такі різновиди культури, як: загальна, політична, правова, естетична та культура спілкування. Крім того, в управлінській діяльності керівника виокремлює власне культуру адміністративного апарату, яка складається з ділових якостей, високої професійної підготовки й педагогічної майстерності, безконфліктного спілкування, знання теоретичних основ управління, оволодіння новими методами і прийомами роботи зі членами педагогічного колективу; культуру процесу управління; культуру роботи з документами; культуру умов праці.

Розвиток у керівника почуття цінності іншої людини, зазначає І. Бех, може успішно відбуватися не лише за умови перетворення його в «центр Всесвіту», а за умови своєчасного блокування в нього Его-потягів, які деструктивно впливають на моральну досконалість особистості. Варто зазначити методологічну тезу вченого, яка задає тон професійно-педагогічній діяльності: виховання – це входження людини в культуру.

Культура менеджменту – це досягнутий рівень ефективності управління в різних сферах за рахунок високої культури самого менеджера, організаційної культури установи освіти, прогресивної системи ділових взаємин з усіма учасниками навчально-виховного процесу.

Сучасна концепція успішного управління орієнтована на такі цінності, як ефективність, реалізація потенціалу працівників і зростаюча готовність до нововведень. Менеджери, які мають нечіткі основні принципи або відступають від них чи ґрунтуються на цінностях вчорашнього дня, не здатні здійснювати ефективного керівництва.

Культурний, духовний менеджер в освіті – досить важлива передумова не тільки успішної його роботи, але й становлення правового демократичного суспільства.

У зв'язку з цим, актуальною залишається проблема забезпечення освітніх закладів професійно підготовленими керівниками з високим рівнем загальної культури та управлінської, зокрема. При цьому підвищення рівня функціонально-рольової компетентності та управлінської культури керівника має відбуватись постійно.

Список використаних джерел:

1. Бойко І. І. Професійна компетентність керівника закладу освіти як складова його професійної культури. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/2009_5/bojko.pdf

2. Васильченко Л. В. Сутність управлінської культури керівника сучасної школи. *Управлінська культура і компетентність керівника*. Х. : Основа, 2007. Вип. 3(51). С. 5–20. (Б-ка журн. «Управління школою»).
3. Єльнікова Г. Управлінська культура керівника загальноосвітнього навчального заклад. *Управлінська компетентність*. К. : Ред. загальнопед. газ., 2005. С. 102–109.
4. Крупський О. П., Намлієв Є. В. Професійна культура майбутнього менеджера: психолого-педагогічні аспекти й чинники формування. Теорія і практика професійного становлення особистості в соціокультурному просторі : монографія / За ред. О. О. Лаврентьєвої, О. П. Крупського, Є. В. Намлієва. Дніпропетровськ : Акцент ПП, 2014. С. 257–281.
5. Малаканова Л. Сучасні виховні системи і технології: Професійна культура вчителя: Навчально-методичний комплекс. Полт. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава, 2008. 176 с.

ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЯК СПЕЦИФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МЕНЕДЖЕРА

*Мережко М. О.
Полтава, Україна*

Прийняття та реалізація рішень є головним елементом управлінської діяльності, елементарною одиницею менеджменту. Цей процес вимагає від менеджерів високого рівня компетентності та досвіду, а також новітніх методів розробки, аналізу, оцінювання альтернатив та реалізації управлінських рішень.

Прийняття управлінських рішень є творчим процесом, який поєднує в собі аналітику, логіку, мотивацію, волю, інтелектуальні здібності та функціональні обов'язки керівника.

Процес підготовки управлінських рішень здійснюється стадійно, часто використовують їх п'ять. Кожна з яких має свою функцію і спрямована на досягнення певної мети.

Постановка проблеми: ця стадія полягає в ідентифікації проблеми або ситуації, що потребує управлінського рішення. На цій стадії менеджер повинен уважно вивчити ситуацію, з'ясувати всі фактори, які на неї впливають, визначити головну проблему та сформулювати мету, яку потрібно досягнути.

Виявлення альтернатив: на цій стадії менеджер повинен знайти якнайбільше можливих варіантів рішення проблеми. Він повинен ретельно проаналізувати всі можливі варіанти дій, враховуючи потреби компанії, ризики, можливості та інші фактори, які впливають на процес вибору.

Вибір кращої альтернативи: на цій стадії менеджер повинен зробити вибір, визначивши найбільш ефективний варіант рішення проблеми. Він повинен ретельно проаналізувати всі можливі варіанти дій, враховуючи потреби компанії, ризики, можливості та інші фактори, які впливають на процес вибору.

Впровадження рішень в практику: на цій стадії менеджер повинен зробити план впровадження вибраного рішення. Він повинен зрозуміти, які кроки потрібно зробити, щоб здійснити план, і ретельно вивчити всі можливі наслідки рішення.

Реалізація управлінських рішень базується на чіткому плані дій, в якому прописаний зміст робіт, послідовність їх виконання, необхідні час і ресурси, вимоги до якості та виконавців, проміжні та загальні очікувані результати від реалізації управлінського рішення. Від того, наскільки комплексно менеджер підходить до реалізації прийнятого управлінського рішення, залежить його кінцевий результат.

Реалізація управлінських рішень є важливим етапом у процесі управління. Після прийняття рішення, необхідно здійснити всі необхідні заходи для його реалізації. Для ефективної реалізації рішення необхідно:

Сформулювати план дій: необхідно розробити план дій, який міститиме конкретні кроки, які потрібно зробити для реалізації рішення. План дій повинен бути конкретним та реалістичним.

Визначити відповідальних за реалізацію: важливо визначити, хто буде відповідати за виконання кожного з кроків плану дій. Кожна людина повинна знати свої обов'язки та відповідальність.

Забезпечити ресурси: необхідно спланувати необхідні ресурси для реалізації рішення, такі як фінансові, людські та матеріальні ресурси.

Підтримувати комунікацію: важливо забезпечити ефективну комунікацію між всіма відповідальними за реалізацію рішення, щоб уникнути непорозумінь та помилок.

Контролювати процес реалізації: необхідно періодично контролювати процес реалізації рішення та порівнювати результати з планом дій. Якщо є відхилення, необхідно вжити необхідні заходи для їх виправлення.

Аналізувати результати: важливо проаналізувати результати реалізації рішення та порівняти їх з очікуваними. Якщо результати не задовольняють, слід вжити заходи для виправлення ситуації. Аналіз результатів може включати оцінку ефективності, фінансові показники, рівень задоволеності клієнтів, розмір ринку, рівень конкуренції та інші показники, які були визначені на етапі постановки проблеми та вибору альтернатив.

На основі аналізу результатів можуть бути запропоновані додаткові корективи до рішення, які дозволять досягти очікуваних результатів або покращити показники ефективності. Цей етап може включати також вивчення причин невдалої реалізації рішення, щоб уникнути подібних помилок у майбутньому.

Отже, підготовка та реалізація управлінських рішень – це важливий етап в управлінні будь-якою управлінською діяльністю. Його успішність залежить від якості попереднього аналізу, вибору альтернатив та оцінки ризиків, а також від вміння ефективно впроваджувати рішення та аналізувати результати.

Список використаних джерел:

1. Дерлоу Д. Ключові управлінські рішення. Технологія прийняття рішень / пер. с англ. Р. А. Семків, Р. Л. Ткачук. Київ: Всесвіт; Наукова думка, 2001. 242 с.

2. Пивовар Н. М. Управлінське рішення – стрижнева ланка управлінської діяльності / Н. М. Пивовар, А. Р. Асулян : мат-ли XVI Міжнарод. наук.-практ. конф. «Макаренкознавчий вимір актуальних питань соціальної адаптації особистості» та Всеукраїнських науково-практичних семінарів «Управлінська майстерність керівника навчального закладу», «Управління проектами у сфері науки освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» (м. Полтава, 13-14 березня 2017 р.) / За ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава, 2017. – С. 70–72.
1. Сметанко О. В. Моделі та методи прийняття рішень в аналізі й аудиті : навч. посібник. Київ : «Центр учбової літератури», 2017. 456 с.
2. Тернова І. А., Юшкова М. М. Сутність управлінських рішень та оцінка ефективності управління. Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (Луцьк, 7 грудня 2017 р.). Луцьк: РВВ Луцького НТУ, 2017. С. 147–149.

КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ

*Михайличенко С. С.
Кременчук, Україна*

Науковий керівник: Горпинченко Оксана Михайлівна – вчитель математики Кременчуцького ліцею № 30 «Олімп» імені Н.М. Шевченко Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Мораль є одним із найважливіших факторів повноцінного функціонування суспільства і займає одну з ключових ланок у процесі формування духовного світу особистості, її свідомості та життєвої позиції. Виховання моральної культури необхідно починати з самого дитинства. У зв'язку з цим, Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, програмами розвитку дітей у навчальних закладах визначено пріоритетність морального розвитку дітей. У зв'язку зі специфікою розвитку дітей дошкільного віку, їх психологічними особливостями педагогу необхідно ретельно підбирати кошти, методи та форми роботи з морально-морального виховання дошкільнят. Одним із засобів ефективного впливу на моральну сферу дитини є казка. Враховуючи особливості становлення особистості дошкільному віці, педагоги і психологи важливого значення надають казці як ефективного психолого-педагогічного засобу морального виховання дітей, також вони відзначають, що казка несе у собі потужний поштовх приємних емоцій для дітей, що супроводжуються виховним змістом у вигляді позитивного прикладу наслідування. Вона у різних формах передає дітям народну мудрість, загальнолюдські моральні ідеали. Завдяки «установці на вигадку» казка може бути ефективним засобом виховання, особливо у дошкільному віці, оскільки відповідає їх віковим особливостям.

Проблема морального виховання дітей дошкільного віку була об'єктом багатьох досліджень у галузі педагогіки та психології. Так, ґрунтовно проблема

морального виховання розглядалася у працях класиків педагогіки: Г. Ващенко, Є. Водовозової, К. Крупської, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Вони наголошували на важливості морального виховання з перших років життя дитини, яке має бути спрямоване на формування її моральної позиції, ціннісних орієнтирів, інтересів та потреб, і казка як засіб народної педагогіки у цьому контексті має велике значення. Сучасні педагоги розглядають казку як дієвий засіб виховання моральних якостей дітей (І. Бех, О. Богуш, О. Бондаренко, О. Кононко та ін.), досліджують методiku її використання у процесі морального виховання дітей дошкільного віку (О. Анікін, О. Богуш, Т. Поніманська, В. Пропп, О. Солнцева). Психологи (Д. Ельконін, Е. Еріксон, А. Запорожець, А. Кононко та ін.) встановили, що моральне виховання з перших років життя дитини спрямоване на формування її моральної позиції, ціннісних орієнтирів, інтересів та потреб. Особливо значні зміни відбуваються в мотиваційній сфері дитини-дошкільника, які проявляються у розвитку моральних мотивів поведінки, а на етапі старшого дошкільного віку вони набувають підпорядкування – підпорядкованість певній меті. Тому неувага до морального виховання у дошкільному віці може бути компенсовано наступні роки, а вимоги до роботи з дітьми, запропоновані психологами, можна реалізувати з допомогою використання казки.

Експериментальне дослідження проводилося на адаптаційних заняттях з майбутніми першокласниками на базі Кременчуцького ліцею №30 «Олімп» імені Н.М. Шевченко. Дослідженням було охоплено 23 дітей експериментальної групи «Світанок» ДНЗ №78. Одержані результати порівнювалися із аналогічними показниками 24 дітей контрольної групи «Барвінок» ДНЗ №78, які працювали за традиційною методикою навчання.

На констатуючому етапі експериментального дослідження була проведена бесіда із вчителями початкових класів нашого ліцею – з метою виявлення місця проблеми у їх діяльності, а також різні завдання та вправи з метою виявлення рівня знань українських народних казок дітьми.

Ми провели бесіду зі Щуцькою Ю. В. та Трофімовою О. М., як класоводами майбутній першокласників та вихователями ГПД Синельник О. В., Діденко Є. О. і Бажан Н. П. з метою з'ясування, яку роботу з морального виховання за допомогою української народної казки вони проводять. Таким чином було опитано 5 вчителів початкової ланки Кременчуцького ліцею №30 «Олімп».

На перше запитання 3 вчителі відповіли, що вони на кожному занятті використовують українські народні казки, 2 вчителі відповіли, що вони використовують казки на заняттях з розвитку мовлення.

На друге питання 2 вчителі відповіли, що у своїй роботі вони використовують усі види казок, а 3 вчителі відповіли, що вони застосовують у своїй роботі лише казки про тварин.

На третє питання вчителі відповіли, щодо занять з використанням казок користуються наступною літературою: Публікації у журналах «Дошкільна освіта», «Дошкільне виховання», «Розкажіть онуку», «Бібліотечка вихователя ЗДО»; Казки народів світу; Українські народні казки; Казки про тварин.

На четверте запитання 2 вчителі відповіли, що вони застосовують казки не лише на щоденних заняттях, а й під час проведення виховних заходів, конкурсів, дидактичних ігор, інші вчителі відповіли, що вони застосовують казки лише на заняттях, інколи під час проведення виховних заходів.

На п'яте запитання вчителі відповіли, що моральну мету застосування українських народних казок вони вбачають у прищепленні дітям любові та поваги до інших людей, почуття відповідальності та обов'язку.

На шосте запитання 3 вчителі відповіли, що найдоцільніше здійснювати моральне виховання на заняттях з розвитку мовлення.

Отже, можна зробити висновок, що педагоги не систематично займаються питаннями морального виховання засобами української народної казки.

Для того, щоб виявити рівень знань українських народних казок з дітьми обох груп було проведено бесіду, а також було запропоновано виконати завдання.

Бесіду було проведено індивідуально з кожною дитиною.

Завдання 1. Вихователь зачитує дітям уривок з казки, їхнє завдання – назвати з якої казки цей уривок.

1. Вибігла лисичка на поле, сіла, виїла мачок із пиріжка, а туди напхала сміттячка, стулила його та й біжить. От біжить, а хлопці товар женуть.

– Здорові були, хлопці!

– Здорова, здорова, лисичко-сестричко!

– Поміняйте мені бичка-третячка на маковий пиріжок!

2. Бачить лисичка хатку, заходить туди, вклонилася звичайненько та й каже:

– Добрий вечір, люди добрі!

– Дай, Боже, здоров'ячка.

– Пустіть переночувати!

– Ой, лисичко-сестричко, у нас хатка маленька, – ніде тобі лягти.

– Дарма, я під лавкою зігнуся, хвостиком обгорнуся та й переночую.

3. Іде та й іде Котигорошка – аж стоїть дім зміїв, і сестра з колодязя бере воду.

– Здрастуй, сестро! – каже Котигорошка.

Вона йому:

– Хіба ти мені брат?

Він каже:

– Побачиш, який я тобі брат!

От заходить змій.

– А, здрастуй! – каже.

– Здрастуй!

Змій питає

– Чого ти прийшов?

– За сестрою та за братами.

4. Вилизькала та до журавля:

– Вибачай, журавлику, – що мала, тим тебе й приймала, а більше нема

нічого.

– То спасибі ж, – мовить журавель. – Приходь же, лисичко, тепер ти до мене в гості.

5. – Здоров, Іване-царенку! Куди тебе Бог несе?

– Їду, – каже, – дідусю, світ за очі, шукати своєї жінки, вона десь у тридесятім царстві, у Баби-Яги – костяної ноги... Чи ви, дідусю, не знаєте, де вона живе?

– Чому не знати? Знаю.

– Скажіть, будь ласка, дідусю, й мені!

Завдання 2. При опрацюванні теми «У світі казки чарівної». Ми запропонували дітям такі завдання:

1. Назвати усіх персонажів прочитаних казок.

Вовк, козенята, лисиця, їжак, кіт, пес, лисичка, журавель, лебідь, щука, рак, собака, гуси, кури, коти, дід, миша, жабка, зайчик, кабан, ведмідь, пан, бідняк.

2. Кого з перелічених персонажів ми маємо вилучити, щоб залишити тільки тварин? (Дід, пан, бідняк).

3. Тварини поділяються на свійські і дикі. Записати слова, які називають всіх свійських тварин, яких ми зустрічали у казках.

Козенята, кіт, пес, собака, гуси, кури.

4. Назвати птахів, про яких я читала в казках: журавель, лебідь, гуси, кури.

5. Назвіть, хто з риб став персонажами казок?

Завдання 3. Вчитель зачитує дітям завдання до казок, діти відгадують.

1. Виконавець пісні:

Я по засіку метений, Я з борошна спечений, Я від баби втік, Я від діда втік, То й від тебе втечу.

2. Житло, в якому тимчасово жили Мишка-Шкряботушка, Жаба-Скрекотушка, Зайчик-Побігайчик, Лисичка-Сестричка, Вовчик-Братик та Кабан-Іклан.

3. Якого злого і рогатого звіра довелося вигнати із зайчикової хати Раку-Небораку.

4. Як звали хлопчика з казки, в якій є слова: «Гуси, гуси, гусенята! Візьміть мене на крилята».

5. Кому належать слова: «Приходь до мене, Журавлику, приходь Лебедику».

Завдання 4. Вчитель дітям зачитує запитання, завдання дітей відповісти на питання одним словом.

1. Хто перехитрив Колобка? (Лис)

2. Хто врятував Івасика – Телесика? (Гусеня)

3. З чого зробив дід бичка? (Із соломи)

4. Скільки тварин тягнуло ріпку? (Три)

5. Як звали мишенят з казки «Колосок»? (Круть і Верть)

6. Що загубив дід, йдучи лісом? (Рукавичку)

7. Що наварила Лисичка, щоб пригостити Журавля? (Каші)

Критерії оцінки відповідей: 1 бал – дитина мало знає українських народних казок, 2 бали – дитина знає українські народні казки, але дуже плутає їх, 3 бали – дитина знає багато українських народних казок.

Відповідно до критеріїв нами було визначено три рівні сформованості у дітей знань про українські народні казки: високий, середній і низький.

Характеристика рівнів:

– *низький рівень* (31-46 балів) – дитина має невеликі за обсягом, неточні знання, відповідає невпевнено, довго замислюється; за допомогою підказки чи навідних питань вихователя;

– *середній рівень* (47-77 балів) – є певний обсяг фактичних знань про українські народні казки. Дитина здатна до встановлення деяких зв'язків і залежностей, проте не завжди може пояснити їх; вміє аналізувати казки, виділяє в них суттєве, використовуючи підказку вихователя;

– *високий рівень* (78-93 балів) – знання носять узагальнений, системний характер (учень не тільки перераховує назви казок, але і розповідає зміст казок). Дитина впевнено відповідає на поставлені питання; здатна до узагальнень, класифікації.

За кількістю загальних балів виконаних завдань ми розподілили дітей за рівнями сформованості знань українських народних казок і отримали наступні результати (таблиці 1 і 2).

Таблиця 1

Розподіл дітей експериментальної групи за рівнями сформованості знань українських народних казок

№ п/п	Прізвище, ім'я	Загальний бал	Рівень
1.	Абрамчук Марія Олегівна	45	Н
2.	Бобрівник Іван Вікторович	38	Н
3.	Бойко Вероніка Максимівна	49	С
4.	Власенко Назар Максимович	45	Н
5.	Голованова Ірина Ігорівна	44	Н
6.	Гуржова Катерина Сергіївна	39	Н
7.	Заводчинський Матвій Андрійович	43	Н
8.	Затинацький Данил Романович	38	Н
9.	Ігнатов Дмитро Андрійович	68	С
10.	Іполітова Ніколь Русланівна	76	С
11.	Каптан Дмитро Сергійович	63	С
12.	Ковальова Катерина Олексіївна	37	Н
13.	Кравченко Максим Іванович	54	С
14.	Кривенко Матвій Ярославович	43	С
15.	Магомедов Назар Артурович	34	Н
16.	Мазур Михайло Юрійович	47	Н
17.	Михно Марія Володимірівна	42	Н
18.	Некрасов Олександр Олександрович	37	Н
19.	Нестеренко Софія Ярославівна	49	С
20.	Німець Поліна Романівна	34	Н

XXII МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«СЛОВО І СПРАВА АНТОНА МАКАРЕНКА: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТИ»

21.	Процько Іван Сергійович	36	Н
22.	Руденко Кароліна Вячеславівна	70	С
23.	Сараєва Кароліна Ігорівна	45	Н
	Середній результат	44,8	Н

Таблиця 2

Розподіл дітей контрольної групи за рівнями сформованості знань усних народних казок

№ п/п	Прізвище, ім'я	Загальний бал	Рівень
1.	Безимянна Валерія Андріївна	67	С
2.	Гавриленко Іван Валерійович	51	С
3.	Даниленко Владислава Вікторівна	85	В
4.	Клен Владислава Геннадієвна	44	Н
5.	Курінна Дар`я Олександрівна	38	Н
6.	Лиходід Богдана Сергіївна	55	С
7.	Лобода Ярина Андріївна	48	С
8.	Луханін Руслан Вікторович	43	Н
9.	Мазанько Євгеній Сергійович	40	Н
10.	Мана Поліна Олександрівна	50	С
11.	Мармура Софія Максимівна	50	С
12.	Матюха Мілана Сергіївна	41	Н
13.	Немчинов Владислав Олександрович	56	С
14.	Новицький Кирил Миколайович	44	Н
15.	Новікова Анастасія Вікторівна	34	Н
16.	Оглобля Давид Віталійович	44	Н
17.	Павлович Артем Андрійович	41	Н
18.	Пархоменко Діана Сергіївна	50	С
19.	Педань Мілана Олександрівна	37	Н
20.	Проценко Анастасія Олександрівна	41	Н
21.	Рахлін Гліб Андрійович	42	Н
22.	Руньов Святослав Андрійович	30	Н
23.	Середа Поліна Максимівна	50	С
24.	Янко Ярослав Євгенійович	45	Н
	Середній результат	47,2	С

Порівнюючи показники контрольної та експериментальної груп, ми показали на *рис. 1*

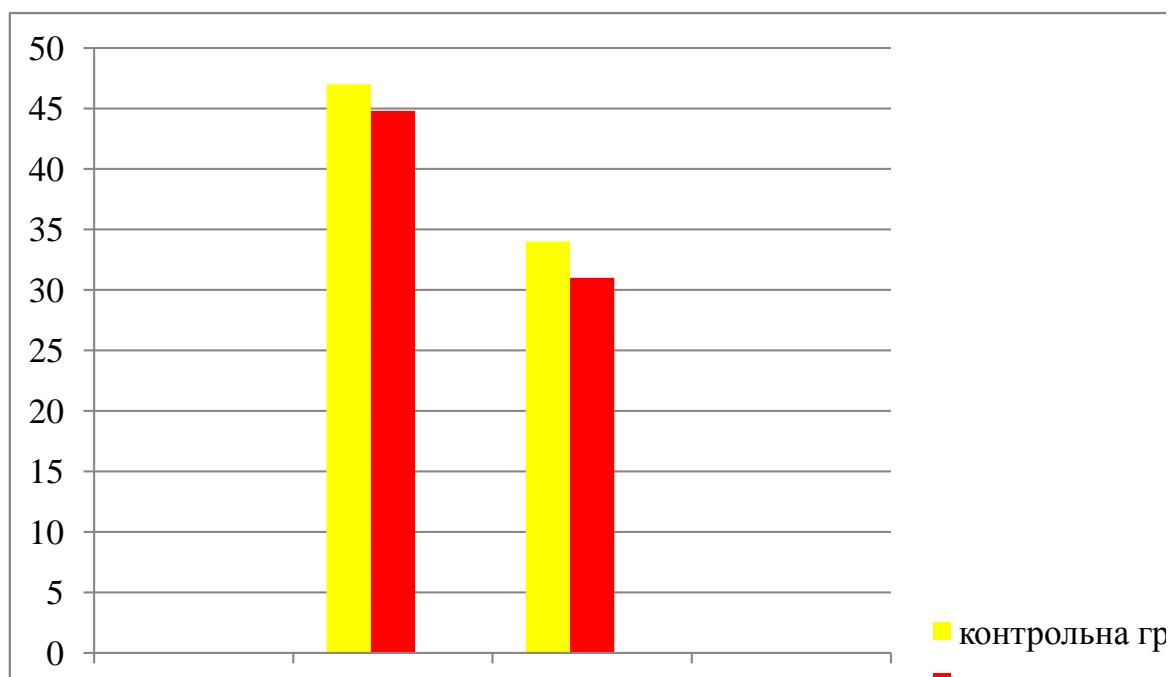

Рис. 1. Порівняльна діаграма результатів констатуючого експерименту

Якісний аналіз результатів констатуючого експерименту по кожній групі окремо дозволив зробити кількісну обробку отриманих результатів.

Рис. 2. Результати констатуючого експерименту в контрольній групі(у %)

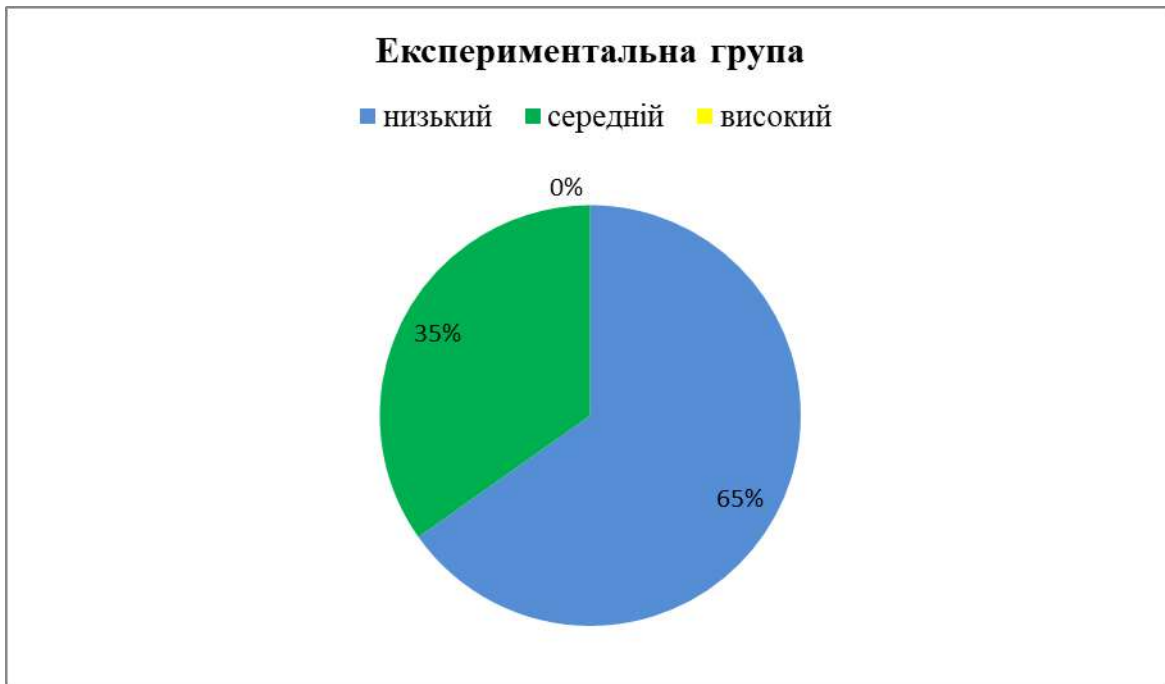

Рис. 3. Результати констатуючого експерименту експериментальній групі (у %)

Як видно з *таблиць 1 і 2 та рис. 1* значних відмінностей за показниками немає. Можна відзначити той факт, що, незважаючи на приблизно рівні середні результати обох груп (44,8 і 47,2) діти контрольної групи перебувають на середньому рівні сформованості знань про українські народні казки, а діти експериментальної групи на низькому. Це сталося з причини того, що в контрольній групі одна дитина (Даниленко Владислава) за результатами виконаних завдань набрала 85 балів, що відповідає високому рівню знань українських народних казок.

У першому завданні 4 (18%) дітей експериментальної і 4 (17%) дітей контрольної груп самостійно, без підказки вихователя назвали казку.

З другим завданням впоралися 5 (22%) дітей експериментальної і 6 (25%) дітей контрольної групи. Діти в основному правильно відповідали на запитання.

Аналізуючи результати відповідей третього завдання, слід зазначити, що даний матеріал викликав найбільші труднощі у дітей в обох групах. Частково правильно відповіли на запитання 3 (13%) дітей контрольної та 2 (8%) експериментальної груп.

5 (22%) дітей експериментальної і 4 (17%) дітей контрольної групи при виконанні четвертого завдання в основному правильно відповіли на запитання.

Аналізуючи результати проведених завдань, ми побачили, що поряд з позитивними результатами є й негативні моменти. А саме, в ході опитування було виявлено, що 3 (13%) дітей контрольної та 2 (8%) експериментальної групи показали найгірші результати по всіх завданнях. Ці діти допускали помилки у назві казок, вони мало знають казок. Багато хто не зміг назвати характерні ознаки українських народних казок. Неправильно відгадували назви

казок навіть за допомогою навідних запитань і карток. Обсяг знань у цих дітей невеликий.

На підставі отриманих результатів можна зробити висновок про те, що робота з морального виховання дітей засобами українських народних казок здійснюється не систематично, педагогічний процес погано оснащений, недостатньо часу відводиться на заняттях роботі з українськими народними казками.

Таким чином, ми побачили, що необхідно удосконалювати роботу з морального виховання дітей дошкільного віку засобами української народної казки за допомогою ріноманітних форм і засобів. Це потребує проведення, у подальшому, формуючого експерименту в експериментальній групі.

Педагогічний експеримент, проведений нами у відповідності з метою дослідження. У ході експерименту ми визначили рівень знань дітьми українських народних казок. На підставі отриманих у ході констатувального експерименту результатів, а також аналізу і узагальнення психолого-педагогічної та науково-методичної літератури ми можемо вибудувати програму дій зі збагачення знань дошкільниками українських народних казок експериментальної групи в процесі використання різних форм і методів.

ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ І SOFT SKILLS ПЕДАГОГА-МЕНЕДЖЕРА: ВІД КОНЦЕПЦІЇ МАКАРЕНКА ДО СУЧАСНИХ ПРАКТИК

*Моргун І. С., Жданова-Неділько О. Г.
Полтава, Україна*

Для ефективного формування професійної майстерності членів педагогічного колективу необхідний педагог-менеджер, який не тільки володіє професійними компетенціями у своїй галузі, але і здатний, за необхідності, поєднувати суміжні професії та генерувати креативні ідеї. А також володіє гнучкістю мислення, адаптивністю щодо змінних умов, здатністю вчитися і переучуватися все життя, формувати нові необхідні компетенції, розвивати мислення задля оперативного і успішного вирішення професійних проблем.

У сучасному світі, щоб бути успішним, недостатньо одних лише глибоких знань та трудового досвіду, потрібно ще щось більше. Під цим «щось» маються на увазі особливі навички, які сьогодні називають «м'якими навичками», або «гнучкими навичками», але загальноприйнятою їхньою назвою поступово стає «soft skills».

А. Макаренко високо оцінював роль педагога у суспільстві, називаючи його «інженером дитячих душ». Саме на основі його професійного і наукового спадку нині вибудовуються шляхи формування педагогічної майстерності.

До складу Всесвітньої та Української асоціацій Антона Макаренка, створених свого часу на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка, увійшли макаренкознавці з багатьох країн

Європи та Америки. Тому обґрунтований дослідниками інтегративно-педагогічний підхід можна, з нашого погляду, визначити як соціально і особистісно зумовлене прагнення розглянути творчість видатного педагога в системі, розвитку і становленні вітчизняної та світової педагогічної думки, що є не лише виправданим, але й необхідним у нинішніх умовах.

Об'єднання досвіду макаренкознавців, їхніх знань і творчих сил – це не тільки запорука успіху в діяльності з освоєння спадщини А.С. Макаренка, а й практичне втілення ідей, що сприяють формуванню єдиного освітнього простору, своєрідним консолідуючим фактором якого у цьому разі є педагогічна система українського педагога. Це зумовлено насамперед необхідністю об'єктивного й адекватного сприйняття у світі його творчої спадщини, потребами теоретичного обґрунтування її ролі і значення у світовому педагогічному процесі та доведення доцільності використання його методичних досягнень у сучасних умовах.

Чим глибше технології проникають у наше життя та виконують рутинну роботу, тим більш затребуваними стають люди з розвиненими гнучкими навичками.

За результатами дослідження Гарвардського університету і Стенфордського дослідницького інституту, внесок навичок у професійну успішність співробітника становить:

soft skills – 85%

hard skills – 15% [1].

Результати дослідження генеральних директорів компаній зі списку Fortune 500, проведеного Стенфордським дослідницьким інститутом спільно з фондом Карнегі Мелона показало, що довготривалий та стабільний успіх керівників компаній у роботі на 75% визначається soft skills і лише на 25% – hard skills [2].

Водночас, за результатами досліджень Wall Street Journal, близько 90% керівників відчувають нестачу вмотивованих працівників із розвиненими навичками адаптивності, кооперативної роботи та критичного мислення.

Вочевидь, у цих умовах укладена століттями педагогічна система не має руйнуватися, а повинна еволюціонувати, повинні зміщуватися педагогічні акценти. Від учнів потрібно не заучування матеріалу і відпрацювання одноманітних методів вирішення завдань, а розвиток універсальних компетенцій, так само і педагог, який їх цьому навчає, повинен відповідати критеріям професійної майстерності.

А. С. Макаренко вважав, що майстерність – це те, чого можна домогтись за певних умов навіть не надто талановитій людині. Процес формування і розвитку майстерності вчителя дозволяє прогнозувати, пізнавати і перетворювати діяльність, удосконалювати свою професійну компетентність протягом усього життя. У процесі становлення педагогічної майстерності розкриваються резерви особистісного розвитку вчителя та можливості оптимізації її педагогічного впливу, що дає змогу реагувати на «виклик» освітнього середовища.

Багато ідей талановитого педагога, втім числі й на сутність підготовки молодшої людини до адаптації в умовах самостійного життя нині чекають на своє подальше наукове осмислення. Вплив його поглядів на теорію і практику виховання в сучасних умовах став більш виваженим і цілеспрямованим, що дає змогу обґрунтовано віднести А.С. Макаренка до найзатребуваніших педагогів у наш час. Його ідеї, збагачені, а інколи й відкориговані сучасністю, надзвичайно важливі й украй потрібні для розв'язання актуальних проблем освіти і виховання. Вони мають філософське, загальнонаукове і педагогічно-практичне значення, об'єднані єдиною концепцією, оптимістичною гіпотезою і перевірені найвищим критерієм – практикою. З плином часу їхнє значення для розвитку вітчизняної і світової педагогічної думки зростає.

Список використаних джерел:

1. Коцар О.В. Soft skills у майбутніх лікарів. URL: https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/26145/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B8_%D0%BBi%D0%BA%D0%B0%D1%80i%D0%B2.docx
2. Навички XXI століття та умови їх формування та розвитку для молоді. URL: <https://inmol.org/navychky-khkh-stolittia-ta-umovy-ikh-formuvannia-i-rozvytku-dlia-molodi/>

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ТА ЇЇ КОНСОЛІДУЮЧЕ ЗНАЧЕННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ

*Мординова Ю. Ю
Полтава, Україна*

Організаційна діяльність як загальна функція менеджменту передбачає низку зусиль, спрямованих на усунення невизначеності, необґрунтованих та хаотичних дій, профілактику та вирішення конфліктів між працівниками і зорієнтована на створення сприятливого середовища для їхньої продуктивної взаємодії.

Зусилля керівника в цьому напрямі будуть плідними насамперед тоді, коли поєднують у собі як безпосередній вплив на організацію взаємодії, так і цілеспрямоване згуртування персоналу, що в своєму розвитку забезпечує наявність і дієвість в організації широко відомого нині явища, складного матеріально-духовного феномену – корпоративної культури.

Поняття культури має досить розлогі трактування залежно від тієї сфери, яка ним послуговується, а також від методологічного підходу, на основі якого відбувається її вивчення. Так, практика менеджменту спонукає виділити з-поміж інших діяльнісний підхід, у ракурсі якого «культура розглядається не лише як сукупність багатогранних та різноманітних цінностей, звичаїв і традицій суспільства, не лише як мистецька спадщина, а як динамічний процес, що дає змогу різним спільнотам переглядати і змінювати істотні характеристики відповідно до соціокультурних потреб. За діяльнісного підходу

сутність культури можна розглядати не тільки як матеріальні надбання і духовні цінності, котрі створені людиною у процесі цілеспрямованої діяльності, але й, передусім, як відносини, що виникають за нагромадження, обміну, трансляції культурних смислів і значень» [1, с. 309].

Сутність корпоративної культури та шляхи її формування вивчали М. Армстронг, К. Голд, Б. Карлофф, Р. Кричевський, А. Мороз, Р. Соловійова, В. Співак та чимало інших вітчизняних і зарубіжних дослідників. Слід, однак, зауважити, що, згідно зі спостереженнями О. Синицької та О. Білецької, до останнього часу чимало вчених «не відокремлювали поняття організаційної та корпоративної культури, об'єднуючи два поняття в синонімічний феномен, який являється могутнім інструментарієм в процесі управління підприємствами. Не дивлячись на достатньо велике число західних і вітчизняних теоретичних публікацій, єдиного погляду на поняття, термінологію і методологію розгляду цієї тематики ще не сформовано» [3, с. 99]. Ми також схильні розглядати ці поняття як синонімічні, послуговуючися в нашому дослідженні науковими матеріалами, де одне й те саме явище носить як одну, так і іншу назву.

Як найбільш близьке до наших уявлень про корпоративну культуру, ми приймаємо наступне визначення: це «система цінностей, переконань, вірувань, уявлень, очікувань, символів, а також ділових принципів, норм поведінки, традицій, ритуалів і т.д., які склалися в організації або її підрозділах за час діяльності та які приймаються більшістю співробітників» [2, с. 14]. Саме в такому розумінні корпоративна культура розглядається як підґрунтя системи стосунків, ставлень, мотивів, що слугують регуляторами поведінки суб'єктів організаційної діяльності, виступають чинниками прийняття індивідуальних чи колективних рішень на шляху до різномасштабних цілей діяльності організації.

За твердженням дослідників, до управлінських процесів, на ефективність здійснення яких значно впливає організаційна культура, належать: «кооперація між працівниками та частинами організації, яку не можна забезпечити тільки формальними заходами; прийняття рішень, в основі яких також є організаційні цінності та переконання; організація процесу контролю, в якому залежно від особливостей корпоративної культури можуть переважати ринкові, адміністративні чи кланові механізми; зміст і особливості комунікацій в організації; розвиток у персоналу лояльності до організації» [4, с. 433].

Загалом, вважають вчені, сильна і адекватна корпоративна культура сприяє згуртуванню колективів підприємства, робить його не лише більш керованим, а й більш умотивованим на досягнення організаційних цілей. Тож важливим критерієм управлінської компетентності слід вважати здатність менеджера виступати інтегруючим суб'єктом корпоративної культури, і водночас лідером, спроможним уносити до неї зміни, необхідні для інноваційного розвитку організації.

Список використаних джерел:

1. Кендзьор П.І. Переосмислення сутності поняття «культура» у системі полікультурного виховання особистості [Ел. ресурс]. – Режим доступу до дж. <https://lib.iitta.gov.ua/6661/1/%D0%BA%D0%B5%D0%BD%D0%V4%D0%B7%D1%8C%D0%BE%D1%80.pdf>
2. Корпоративна культура: навчальний посібник / Г. М. Захарчин, Н. П. Любомудрова, Р. О. Винничук, Н. В. Смолінська. Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2011. 316 с.
3. Синицька О., Білецька О. Організаційна чи корпоративна культура: теоретичні підходи до тлумачення понять. *Економічні науки. Вісник Хмельницького національного університету*. 2011, № 5, Т. 1. С. 99-102.
4. Сладкевич В. П., Чернявський А. Д. Сучасний менеджмент організацій : Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: МАУП, 2007. 488 с.

НОВАТОРСЬКІ ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ А. МАКАРЕНКА

*Ніколенко О. О.
Кременчук, Україна*

А. Макаренко увійшов у класичну сучасну педагогіку як новатор інтенсивної педагогіки, один із засновників теорії та методики колективного виховання.

Аналіз педагогічної спадщини А. Макаренка, це понад 150 творів (романи, повісті, оповідання, п'єси, сценарії, науково-публіцистичні статті) свідчить про те, що в центрі своєї виховної системи він ставив моральне виховання, підготовку молодого покоління до життя. Дослідники його творчості (Г. Журановський, І. Зязюн, В. Кумарін, М. Красовицький, М. Ніжинський, М. Ярмаченко, А. Ткаченко, Н. Тарасевич й ін). свідчать, що педагога турбувало багато важливих проблем: суспільство і особистість, колектив і особистість, свобода і необхідність, права і обов'язки, авторитет, влада і такт, свідомо дисципліна, вимогливість і повага тощо.

А. Макаренко був прибічником соціальної методики виховної роботи, розглядаючи її як окрему галузь педагогіки, «яка має свою логіку, порівняно незалежну від логіки роботи освітньої»; при цьому педагог наголошував на тому, що «школа повинна бути єдиним колективом, в якому організовані всі виховні процеси. На думку педагога, виховання – це перетворювальна діяльність, спрямована на зміни психічного стану, світогляду і свідомості, знань і способів діяльності, особистості, ціннісних орієнтацій вихованців» [3, с. 129].

А. Макаренко увійшов у класичну сучасну педагогіку як новатор інтенсивної педагогіки, один із засновників теорії та методики колективного виховання. Ефективний шлях до виховання він вбачав у створенні таких умов, коли вихованці є водночас і вихователями, тому виховував через життя, роботу, прагнення колективу. Наполягаючи на необхідності авторитетності, високої культури, працездатності вчителів, виступав проти надмірності

педагогічного персоналу, яка скоує можливості участі самих учнів у виховному процесі, тобто не дає їм змоги стати суб'єктами виховання.

Основоположним принципом педагогічної системи А. Макаренка є принцип виховання у колективі. Колектив, на його думку, – універсальний метод виховання, який є загальним і єдиним, але в той же час дає можливість окремій особистості розвивати свої здібності, зберігати свою індивідуальність, йти вперед за траєкторією своїх здібностей та нахилів. Педагог розробив і апробував методіку колективістського виховання, технологію її втілення.

Педагог вважав, що члени колективу повинні домагатися всестороннього підвищення його політичного і культурного рівня, регулювати товариські взаємини, привчатися розв'язувати конфлікти без сварок і бійок, рішуче боротися з найменшими спробами насильства старших, або більш сильних, над молодшими і слабшими. Зазначимо, що А. Макаренко розумів велику різницю між натовпом і колективом: «Колектив – не натовп... Колектив є соціальним організмом, отже, він має органи управління і координування». Для того, щоб створити справжній сильний колектив, необхідно витратити не тільки багато матеріальних ресурсів, а й неабияких людських зусиль. «...Але зате колектив один раз створили, і якщо його берегти, якщо за ним, за його рухом уважно стежити, то такий колектив може зберігатися століття. І такий колектив... повинен бути дорогоцінним, найбагатшим інструментом виховання», – говорить Макаренко у лекції про методи виховання. І Макаренко наголошує, що робота з колективом – це надзвичайно кропітка робота, яка потребує постійної уваги, пильності [4, с. 53].

А. Макаренко відзначав, що кожний член колективу щоденно повинен проявляти себе у праці, а тому особливим завданням активу є виховання у кожного поваги до праці, до відпочинку і занять інших.

У його виховній системі трудове виховання було стрижневою ланкою. У трудовому вихованні, на думку Антона Семеновича, мають бути дві нерозривні сторони: по-перше, у процесі праці виховувати в учнів любов до неї; по-друге, формувати в них уміння і навички працювати. Виховний вплив праці можливий тільки тоді, коли вона посильна, результативна, має творчий характер, осмислена, колективна, педагогічно доцільна

За переконаннями А. Макаренка, педагогічна наука і практика постійно має орієнтуватися на «завтрашній день», прогнозувати і проєктувати якості нової людини, випереджати суспільні запити на «людську творчість».

Значну увагу А. Макаренко приділяв проблемам педагогічної майстерності. На його думку, педагог-вихователь повинен відповідати певним вимогам: бути патріотом своєї батьківщини; мати гарну загальноосвітню, професійну і педагогічну підготовку; бути ініціативним, активним, енергійним і життєрадісним, гуманним і чуйним товаришем і другом, вимогливим до себе й вихованців; працювати творчо; уміти аналізувати свою роботу і вивчати досвід роботи товаришів; мати педагогічний такт. Для того, щоб стати хорощим педагогом, потрібно багато працювати над собою.

Формою суспільного благополуччя людей, на думку А. Макаренка, є дисципліна – результат виховного процесу в цілому, результат зусиль самого колективу дітей, що проявляються в усіх сферах його життя. Але для того, щоб

дисципліна сприймалася як явище моральне і політичне, у кожному колективі дітей слід пояснювати її необхідність, забезпечувати отримання доцільного режиму [4, с. 60].

Великого значення А. Макаренко надавав і естетичному вихованню учнів. Він вважав, що прагнення до прекрасного закладено в людині від природи. Засобами естетичного виховання він вважав красу природи, пісні, музику, художню літературу, кіно, театр, чистоту й охайність у всьому, образотворче мистецтво, розкішну шкільну садибу, приємне навколишнє оточення естетичне оформлення класних кімнат, гарний одяг, естетику взаємовідносин у колективі тощо) [5, с. 61].

Особливе місце у вихованні дітей А. С. Макаренко відводив проблемі сім'ї, надаючи великого значення у вихованні дітей розумному батьківському авторитетові.

Відкриття А. Макаренка в педагогіці випередили свій час. Вони не втратили свого значення й нині.

По-сучасному звучать цінні настанови А. Макаренка про поєднання навчання з продуктивною працею, про єдність загальної, політехнічної та професійної підготовки, про професійну орієнтацію дітей та молоді. Важливий досвід організації трудового навчання і виховання в колонії імені М. Горького та комуні імені Ф. Е. Дзержинського, творче осмислення його, може мати неабияку користь для вдосконалення виховного процесу сучасних закладів освіти різних рівнів і типів.

А. Макаренко збагатив вітчизняну педагогіку і практику новими ідеями, які пронизані почуттям відповідальності за майбутнє молодого покоління.

Список використаних джерел:

1. Борисова З. Антон Макаренко – засновник новаторської педагогіки. *Палітра педагога*. 2003. №3. –С.6–7.
2. Донцов А. Соціальна сутність виховання у педагогічній спадщині А. С. Макаренка. *Орієнтири соціальної педагогіки*. 2009. №3. С. 51–52.
3. Казанжи І. В. А. С. Макаренко про сутність виховання процесу й особистість вихователя. *Педагогічна наука*. 2008. №2. С. 128–133.
4. Москаленко К. А. Колективність як фундаментальний організаційний принцип у педагогічній концепції А. С. Макаренка. *Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2012. № 1. С. 51–55.
5. Машкіна Л. А. Педагогічна спадщина А. С. Макаренка у контексті сучасних освітніх реалій. *Педагогічна наука*. 2008. №5. С. 57–64.

УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ІНТЕРАКТИВНИХ УРОКІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ВІДПОВІДНО ДО ЗАСАД НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ (ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ)

*Ночовна Н. В., Полякова Л. Г., Манюненко В. П.
Полтава, Україна*

В умовах реалій сьогодення та переважаючої дистанційної освітньої комунікації (синхронної та асинхронної) важливо, за дотримання усіх безпекових аспектів, реалізувати максимально можливі варіанти живого спілкування, що особливо актуалізується для учнів початкових класів, яким міжособистісна інтеракція має забезпечувати формування ключових комунікативних компетентностей.

Інтерактивні уроки розглядаємо як оптимальну форму організації освітнього процесу, що забезпечує реалізацію вимог Нової української школи., під час офлайн спілкування в умовах змішаного навчання.

В інтерактивно організованому освітньому процесі учні навчаються взаємодіяти з між собою, працювати у партнерстві з учителем, відчують емоційну й інтелектуальну взаємопідтримку, мотивується розкриття здібностей і талантів.

У цьому контексті солідаризуємося із з твердженням О. Комар про те, що інтерактивні технології у навчально-виховному процесі саме ті, «які відповідають потребам сучасної освітньої ситуації в пошуку та запровадженні нових форм навчальної взаємодії між учасниками процесу навчання» [1, с. 14].

Ключові засади інтерактивного навчання висвітлені в доробку О. Комар, Л. Пироженко О. Пометун. Використання інтерактивних технологій у освітньому процесі вищої школи окреслювали Л. Артемова, Т. Дуткевич, І. Мельничук, І. Осадченко та інші.

Так, О. І. Пометун визначає інтерактивне навчання (у перекладі з англ. «inter» – взаємний «act» – діяти, «interact» – взаємодіяти) як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну, передбачену мету – створити комфортні умови для навчання, виховання, за яких вихованці відчують свою успішність, інтелектуальну та творчу спроможність [2, с. 8].

У своїй практичній діяльності на офлайн зустрічах відмічаємо помітну синергію в опануванні навчального матеріалу та підвищення пізнавальної активності за проведення інтегрованих уроків у 4 класі в інтерактивній формі.

На інтегрованому уроці курсів « Я досліджую світ» і «Технології та дизайн» із теми «Червона калина» після інтерактивної лекції з фоторядом про калину як рослину, яка плодоносить рано восени, та є етнонаціональним символом України, пропонуємо учням інтерактивні завдання «Знайди пару», Асоціативний кущ, у ході яких діти пізнають роль калини у кулінарії, медицині, у народному мистецтві; народознавчий компонент реалізуємо із залученням співробітниці Полтавського краєзнавчого музею імені В. Кричевського Марії Пісцової. На завершення, у блоці «Технології та дизайн», пропонуємо групову роботу у парах, інтерактивний прийом «Мій друг

– наставник», по чергово змінюючи ролі, діти мають змогу виготовляти композиції з фетру у вигляді кетягу калини та відпрацьовувати навички конструктивної взаємодії у досягненні спільної мети.

Інтегрований урок «Весна усім красна» також організуємо з використанням інтерактивних прийомів. У блоці «Читання» діяльність учнів передбачає формування прислів'їв за допомогою «літерного калейдоскопу», озвучення візуальних образів з відеозавдання «Веснянка» виконується учнями у формі інтерактивної вправи «Акваріум», за якої команда учнів, які бачать відеозавдання коментують побачене відповідно до питань «рибок» поза акваріумом. Блок Технології та дизайн» з виготовлення первоцвітів передбачає роботу в групах по три учні, далі кожна команда презентує поради щодо збереження «свого» первоцвіту в живій природі.

Загалом під час офлайн спілкування в умовах змішаного навчання з молодшими школярами Нової української школи ми намагаємось реалізувати дидактичну мету інтерактивного навчання, а саме вектор не від засвоєння теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування, що сприяє підвищенню пізнавального інтересу учнів та мотивації до навчання і покращенню показників засвоєння навчального матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Комар О. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування інтерактивної технології / Автореф. дис.: д. пед. наук: 13.00.04 / О. А. Комар. – Умань, 2011. – 46 с.
2. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / [О. І. Пометун, Л. В. Пироженко та ін.]; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с. : іл.

СПІЛЬНИЙ ВЕКТОР ЕКОНОМІЧНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ШКІЛ

*Оберемко К. О.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Юшкова Вікторія Віталіївна* – учитель математики
ліцею №33 Полтавської міської ради Полтавської області

У сучасних освітніх реаліях важливими стають напрямки патріотичного інтегрування абсолютно в усі дієві форми й методи впливу на сучасну молодь. У перспективі відбудови країни визначальним для учнів старших класів стає обґрунтований професійний вибір, якому повинні сприяти конгломератні відносини батьків-школи-ЗВО. На всіх цих рівнях ключовою задачею виступає формування компетентної особистості, яка вірить у майбутнє своєї країни, бачить себе у системі національного розвитку, є зрілим та прогресивним

економічним суб'єктом, який реалізовує свої здібності й навички в обраній діяльності. Тому концепція фінансової грамотності, поєднуючись з поняттям економічного патріотизму, стає більш значимою у форматі НУШ і в системі освітнього процесу майбутніх випускників. Вагому роль у цьому напрямі відіграють програми співпраці вищих навчальних закладів і шкіл, які дозволяють на вищому рівні мотивувати старшокласників обирати професії економічної галузі, бути відповідальними й обізнаними громадянами України, які бережуть та примножують ресурси Батьківщини.

У зв'язку з воєнними діями в Україні актуальною, як ніколи, стає фраза «Майбутнє твориться сьогодні». У сучасній молоді необхідно формувати економічно-раціональне мислення, яке згодом втілюватиметься у повоєнній відбудові нашої країни та в громадянській позиції розвитку національної економіки. Органічно такий вплив можна здійснювати лише в послідовній співпраці вищих навчальних закладів та закладів середньої освіти.

Такий виховний симбіоз допоможе новому поколінню гнучко реагувати на мінливості сьогодення з економічної точки зору, а також в цілому раціонально розпоряджатися своїми коштами на користь собі та державі, тим самим проявляючи економічний патріотизм.

Для учнів 9-их, 10-их та 11-их класів ліцею №33 Полтавської міської ради у рамках дослідження про взаємодію вищих освітніх закладів та шкіл у контексті формування економічних знань було проведено анкетування з метою виявити, як розуміють школярі поняття економічного патріотизму, чи мають вони хоча б початкові знання з фінансової грамотності, чи прагнуть їх розширювати, чи планують надалі проживати в Україні, вступати до державного ЗВО та допомагати наблизити економічний розквіт країни. Проаналізуємо питання вхідного анкетування та відповіді на нього.

Після запитання про клас, у якому навчається респондент, з'ясували, чи вивчали предмет економічного спрямування у школі, позитивно відповіли 44% опитуваних.

24% учнів вважали, що вже набутих на цьому етапі економічних знань їм цілком достатньо, 38% хотіли б поглибити власні знання, 31% стверджують, що власних економічних знань їм не вистачає для орієнтуванні в сьогоденні, решта – що знань недостатньо, але вони цим не переймаються.

При цьому на питання про те, чи проводять заходи економічного спрямування в їхньому навчальному закладі, отримали такі відповіді: ні – 32%, так – 24%, хотілось би більше таких заходів – 44%. Це свідчить про те, що старшокласникам цікаві заходи зазначеної тематики і вони прагнуть підвищувати рівень своєї економічної обізнаності.

Вступати до ЗВО на економічну спеціальність планують 11%, а 47% ще не визначились з професійним вибором, а це є простором для правильно зорієнтованої профорієнтації. Відповідно до отриманих відповідей 48,5% респондентів бажали більше спілкуватися з викладачами вищих навчальних закладів з метою підвищення економічної компетентності та здійснення правильного вибору.

А з приводу форми сприймання нової інформації, то відповіді були розділені на три приблизно рівні групи – прочитати і самостійно виділити головне (для цієї групи найкращий варіант - буклети), аудіальний формат (лекції, рекламні ролики тощо), інтерактивні форми – ігри, тренінги, воркшопи, майстер-класи тощо. Отже, щоб досягти максимально ефективного впливу, треба комбінувати усі ці методи.

З приводу питання про складові економічного патріотизму (з можливістю обирати кілька відповідей) отримали такі результати: раціональне використання ресурсів держави – 80,3%, відкриття власного бізнесу у країні – 72,7%, сплата податків вчасно і в повному обсязі – 63,6%, праця у своїй країні – 59,1%, купівля вітчизняних товарів – 51,5%, купівля цінних паперів, емітентом яких є вітчизняний виробник – 33%, заощадження у національній валюті – 31,8%.

Останнє питання вхідної анкети сформульоване таким чином: «Чи плануєте Ви у майбутньому розвивати власну справу в Україні?» Відповіді розподілилися так: по 19,7% відповіді «ні, бо хочу виїхати закордон» та «ні, моя майбутня професія не пов'язана з підприємницькою діяльністю», 24% – «так, бо мрію саме про це», 36,4% – «так, бо це буде мій власний внесок в економічний розвиток моєї країни».

А отже, актуальною метою освітньої діяльності стає формування свідомих громадян України, які прагнуть реалізувати себе з професійної точки зору і при цьому підтримувати економіку держави, вірити в її прогресивне майбутнє.

Після проведення анкетування учні ліцею відвідали декілька заходів у полтавських вищих навчальних закладах, які мали на меті не тільки стандартну профорієнтаційну направленість, а й застосування інтерактивних методів навчання, спрямованих на підвищення компетентності учнів.

Таким чином, 27.10.2022 року для учнів 10-го класу Полтавський університет економіки і торгівлі організував благодійний ярмарок, участь в якому є проявом економічного патріотизму, адже виручені кошти пішли на потреби ЗСУ та провів економічну гру «Фінансовий батл», організовану кафедрою фінансів. Учасники події були об'єднані у три команди, кожна з яких мала придумати собі назву й девіз, а також вибрати капітана. Першим етапом батлу було проведення невеликого інтерактивного опитування, націленого на перевірку фінансових знань учнів, та розгадування кросворду. Кожна команда, впоравшись із завданнями, отримала певну кількість балів. Наступний конкурс полягав у тому, що капітани команд самостійно писали резюме на певну вакансію, яку кожному з них надали організатори. Це були посади директорів міжнародної корпорації, страхової компанії та банку. Після завершення роботи вони по черзі виступили перед аудиторією, представивши свою роботу. В цей час іншим учасникам команд запропонували створити проект для благоустрою міста «Щаслива громада» та презентувати його, акцентуючи увагу на заходах поліпшення фінансового й соціального благополуччя його жителів, а також розробити бізнес план такого проекту на кошти з міського бюджету. По завершенню виконання школярі презентували свої розробки-плакати й

обґрунтували, чому обрали саме ці програми та яку користь вони принесуть місту. Після підбиття підсумків переможці отримали призи з логотипами університету.

15.11.2022 року Полтавський університет економіки і торгівлі традиційно запрошував учнів старших класів, студентів університетів, коледжів та інших бажаючих на «Ніч науки». Цей захід відвідали й учні 10-11 класів нашого ліцею. Захід мав декілька локацій різноманітного спрямування: робототехніка, харчові технології, комп'ютерні ігри тощо, а з економічно-спрямованих було запропоновано «Навчаємось підприємництву граючись» та «Інформаційні війни брендів». Старшокласники обрали для себе локації «6 магичних капелюшків» (розробки ефективних стратегій менеджменту та маркетингу – тренінг створення рекламних оголошень на основі шести позицій і ролей та створення єдиного спільно прийнятного варіанту) і «Мій лідерський потенціал» (компетентності керівника та організація корпоративної роботи – командні завдання, мета яких полягає в організації активної діяльності груп через вплив на лідера). Атмосфера була сприятливою для креативу, відкритого діалогу та отримання нових знань. По завершенню заходу усім учасникам вручили іменні сертифікати.

16.11.2022 року учнів 11 класу ліцею зустрічали у Полтавській національній політехніці імені Юрія Кондратюка, присвятивши близько 4 годин спілкуванню та екскурсіям, а також показали лабораторію маркетингу, в якій створюються логотипи для нанесення на різноманітну рекламну продукцію, запропонували учням зробити ескіз для продукції патріотичного характеру, запросили до нафтогазової та технічних лабораторій, запропонували пограти в економічний квест. Все відбувалося чітко, сплановано та цікаво.

Такі різнопланові заходи сприяли підвищенню мотивації вивчати економічну науку, вмінню працювати у команді, адекватно оцінювати свої можливості та підприємницькі здібності.

Одразу після відвідування усіх запланованих заходів для їхнім учасникам видали бланки з опитуванням, з метою з'ясувати, чи змінилася думка респондентів щодо питань, порівняно з першим анкетування.

В результаті, на питання про достатність економічних знань 52% (замість 38%) респондентів відповіли, що хотіли б поглибити свої знання з економіки, що свідчить про відчуття у дітей недостатньої компетентності під час заходів. А тому вивчати курс фінансовою грамотності бажали б 63% опитаних.

Збільшилась і частина тих осіб, які хотіли б вступати у ЗВО на економічну спеціальність (з 11% до 20%); якості освіти в українських університетів довіряють 74% респондентів.

На питання з приводу підприємницької діяльності на теренах України розподіл відповідей суттєво не змінився, а стосовно складових економічного патріотизму збільшилась кількість відсотків практично з кожного питання за рахунок обрання учнями більшої кількості відповідей одночасно, тобто це свідчить про розширення розуміння сутності поняття.

Значна частина старшокласників (82%) вбачають доцільність пропагування ідеї економічного патріотизму серед молоді та навіть вважають себе представниками цього напрямку (78%).

Таким чином, спостерігаємо позитивну тенденцію відповідей та зміну ставлення до важливості економічних знань, їх пріоритет та цінність у перспективі відбудови країни і власного добробуту.

Складні умови, у яких опинилася наша держава внаслідок військової агресії РФ, диктують нові реалії, у тому числі і в освітньому контексті. Значущим стає поняття економічного патріотизму та механізми його формування у сучасної молоді.

На сьогодні існує певний перелік розроблених та затверджених МОН України програм спецкурсів, факультативів, дисциплін варіативної складової, метою яких є підвищення економічної компетентності учнів шкіл ЗЗСО, але слід зазначити, що реалізація їх на практиці залишається незначною, а економічна профілізація не користується популярністю. Однією з причин зазначеної ситуації є недостатня професійна підготовка вчителів, недостатня готовність суспільства до сприйняття економічних знань як обов'язкових. Хоча досвід прогресивних країн свідчить про доцільність та ефективність забезпечення планомірної економічної освіти протягом життя.

У цій ситуації раціональним рішенням виступає співпраця закладів вищої освіти та закладів загальної середньої освіти у зазначеному напрямі. Українські виші реалізують різноманітні програми, проводять заходи, організовують спеціальні школи з метою розвитку економічного мислення здобувачів освіти, яке поєднує фундаментальні теоретичні засади та вміння практичного їх застосовувати. Полтавські заклади вищої освіти стали справжніми хабами для реалізації зазначених цілей, систематично працюють та оновлюють змістові лінії, спираючись на ситуацію в державі та тенденції зарубіжного наукового світу. Це підтверджують результати дослідження сприйняття та впливу на професійне орієнтування, компетентнісну складову учнів 10 класу ліцею №33 Полтавської міської ради, які відвідали низку заходів економічного спрямування та пройшли відповідне анкетування.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

*Остапенко-Кравчук А. В.
Полтава, Україна*

На сучасному етапі розвитку українського суспільства значно зростають вимоги до особистості педагога, що пов'язано з глобальними соціальними, економічними, соціокультурними змінами, що відбуваються в нашій країні та світі, а також інтеграцією України в європейський соціокультурний простір.

Основні вимоги до рівня підготовки педагогічних кадрів містяться в таких державних документах, як Закон України «Про освіту», Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Державний стандарт

вищої освіти, Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейській освітній простір. Ці документи орієнтують педагогів і науковців на всебічний розвиток особистості фахівця, набуття ним особистісних професійно-значущих якостей, розвиток його творчого потенціалу, можливостей для самореалізації.

У сучасній педагогічній системі значно розширилися функції вчителя, що вимагає від педагога високої мобільності, здатності до адаптації до нових умов і запитів суспільства, творчого підходу до виконання своїх професійних обов'язків, високого рівня знань, умінь і навичок, інтегративного мислення.

Особливо цінним у структурі особистості педагога стає рівень професійної культури, яка тісно пов'язана із особистісною, загальною культурою фахівця і є своєрідним стрижнем у роботі вчителя. Для вчителя музики, як фахівця в галузі педагогіки та мистецтва, сформованість професійної культури є надзвичайно важливим фактором його успішної професійної діяльності.

Проблеми формування професійної культури педагога, її змісту торкаються такі автори, як О. Барабанщикова, Є. Бондаревська, В. Буряк, О. Гармаш, В. Гриньова, С. Єлканов, І. Зязюн, І. Ісаєв, Т. Іванова, Л. Кондрашова, Л. Нейштадт, Д. Ніколенко, Н. Ничкало, В. Паламарчук, В. Радул, А. Растригіна, Г. Різз, О. Рудницька, О. Савченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, М. Шкіль та ін.

Останні десятиліття позначені значною увагою науковців до проблеми формування різних видів особистісної, загальної та професійної культури майбутніх спеціалістів. Учені звертаються до питань формування культури професійного мовлення, педагогічної праці, логічного мислення, самоосвіти, професійної самореалізації, здоров'я, моральної, естетичної, емоційної, екологічної, емпатійної, духовної, педагогічної, дидактичної, аксіологічної, рефлексивної, інформаційної, світоглядної, сміхової, інноваційної, дослідницької культури тощо. У ряді робіт розглядається проблема формування професійної, професійно-педагогічної, педагогічної культури майбутніх вчителів іноземної мови (Я. Черньонков), образотворчого мистецтва (М. Пічкур), початкової школи (І. Пальшкова), математики (Г. Михалін), соціальних педагогів (Т. Спіріна), викладачів вищої школи (С. Чорна), офіцерів-прикордонників (Т. Щеголева), працівників органів внутрішніх справ (І. Михайліченко), студентів інженерно-технічних спеціальностей (С. Ісаєнко).

Особливий інтерес становлять дослідження Т. Ткаченко, що спрямовані на вивчення професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики, та І. Шевченко, що присвячене формуванню професійної культури майбутнього вчителя музики в позанавчальній діяльності, у ході якого автор використовує метод проєктів та технологію творчого співробітництва.

Але, незважаючи на те, що науковці значну увагу приділяють питанням формування різних видів культури педагога, у педагогічній науці недостатньо висвітлена проблема формування професійної культури майбутнього вчителя музики та відсутні роботи, які б висвітлювали це питання в контексті всебічної інформатизації всіх сфер життя суспільства, у тому числі галузі педагогіки.

Професійна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва поєднує в собі елементи формального (слідування певним нормам, інструкцій, напрацьованим прийомам) і неформального (творчість, індивідуальність, імпровізацію) плану. Найчастіше дані елементи характеризуються взаємозв'язком і органічним переходом один в одного. Професійна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва виражається в спрямованості на творення цінностей музичної культури, розвиток особистісної музичної культури, зростання духовної свободи і включає сутнісні характеристики таких феноменів, як загальна культура, педагогічна культура, професійна культура, музична культура, культура особистості і т.д. [1].

Учитель музики як носій високої художньої культури стає творцем музичного мистецтва, яке покликане відігравати значну роль у формуванні духовної культури дітей. Всі музично-виховні програми, все новаторські ідеї реалізуються через творчу діяльність вчителя музики.

Професійна культура майбутнього вчителя музичного мистецтва, формується загальнокультурними, загальнопедагогічними і мистецтвознавчими напрямками і складається з таких компонентів: багатий духовний світ особистості вчителя, здатного вбирати в себе естетичне, пізнавальне і виховне вплив музичного мистецтва; любов і професійний інтерес до явищ музичного мистецтва на основі особистісно-ціннісних переконань; концептуально-цілісне бачення сутності, природи та закономірностей музичного мистецтва; творча захопленість музично-педагогічної професією; активна самоосвітня пізнавально-мистецька діяльність в області музично-педагогічної науки.

Список використаних джерел:

1. Осадчук А. Ю. Професійна культура викладача музичних дисциплін в процесі фахової підготовки студентів. *Збірник магістерських робіт «Студентський альманах»*. №2. 2012. С. 264–272.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

*Пилипчук В. Р.
Полтава, Україна*

Інтеграція економіки України до міжнародного господарського комплексу, особливо із урахуванням сучасних процесів входження до Світової організації торгівлі, неминуче ставить вітчизняні підприємства в умови жорсткої конкуренції з іноземними виробниками. В таких умовах лише ті підприємства, які ефективно організовують свою інноваційну діяльність, можуть бути успішними. Відповідно до розробленої «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» пріоритетними цілями інноваційного розвитку наукового сектору держави є:

- переведення вітчизняної економіки на інноваційний шлях розвитку;
- формування якісно нового науково-технічного потенціалу та

максимального його використання;

– забезпечення ефективної ресурсної та інтелектуальної бази світового рівня, що виражається у підготовці високопродуктивних науковців, формування сучасного технологічного оснащення та інформаційного забезпечення їх праці, раціональній організації науково-дослідних, дослідно-конструкторських розробок, розвитку системи комерціалізації наукових результатів.

Реалізація цих стратегічних напрямів та підвищена увага держави до формування ефективного інноваційного потенціалу економіки відображена в Законах України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». Так, в статті 3 Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» викладено наступні пріоритетні напрями розвитку науки і техніки на період до 2020 року:

– фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави;

– інформаційні та комунікаційні технології;

– енергетика та енергоефективність;

– раціональне природокористування;

– науки про життя, нові технології профілактики та лікування 6 найпоширеніших захворювань;

– нові речовини і матеріали.

У цьому аспекті статтею 7 Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» визначаються стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні на 2003-2013 роки:

– нові та відновлювані джерела енергії; новітні ресурсозберігаючі технології;

– машинобудування та приладобудування як основа високотехнологічного оновлення всіх галузей виробництва; розвиток високоякісної металургії;

– нанотехнології, мікроелектроніка, інформаційні технології, телекомунікації; вдосконалення хімічних технологій, нові матеріали, розвиток біотехнологій;

– високотехнологічний розвиток сільського господарства, переробної промисловості;

– транспортні системи: будівництво і реконструкція; - охорона і оздоровлення людини та навколишнього середовища;

– розвиток інноваційної культури суспільства;

– виробництво засобів наземного транспорту, літальних апаратів, плавучих засобів і пов'язаних з транспортом пристроїв та обладнання, комплектуючих виробів, розробка та впровадження новітніх технологій для їх складання (виготовлення).

Таким чином, реалізація цих напрямів забезпечить розвиток та підвищення конкурентоспроможності усіх галузей національного господарства, а також сприятиме реалізації визначених стратегічних цілей

розвитку економіки в глобальному масштабі. При цьому слід зазначити, що реалізація цих завдань є неможливою без здійснення інноваційної діяльності кожного окремого суб'єкта господарювання, ефективність якої залежить від своєчасної, виваженої та комплексної оцінки. Тому виникає потреба у створенні науково-обґрунтованого інструментарію оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств. Для здійснення об'єктивної комплексної оцінки інноваційної діяльності доцільно, в першу чергу, визначитися із сутністю самих понять «інновація» та «інноваційна діяльність» як безпосередніх об'єктів оцінювання. Правові, економічні та організаційні засади розуміння та здійснення інноваційної діяльності визначені в Законах України «Про інноваційну діяльність» та «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків».

Список використаних джерел:

1. Ястремська О.М. Визначення сприйнятливості промислових підприємств до розвитку // Управління розвитком. – 2005. – №3.
2. Чухно А. Актуальні проблеми стратегії економічного і соціального розвитку на сучасному етапі // Економіка України. – 2004. – №4.
3. Управління підприємствами: сучасні тенденції розвитку: Монографія / Н. П. Гончарова, О. С. Федонін, Г. О. Швиданенко та ін. / За заг. ред. проф. О. С. Федоніна. – К.: КНЕУ, 2006.
4. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці: Монографія / За заг. ред. С. М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005.

STEM-ОСВІТА ЯК ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИКИ ТА ФІЗИКИ

*Пітель І. М., Левіна І. В.
Полтава, Україна*

Абревіатура «STEM» (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics) – поняття вже наче «природного симбіозу» або дещо штучного (як дехто його вбачає) синтезу природничих наук та розмаїття супертехнологій, креативних інженерних рішень і – математики. Поняття «STEM» паралельно вживається задля означення і надзвичайно популярного сьогодні освітнього напрямку, що активно використовує сучасні інтерактивні технології навчання [5].

На сьогодні модернізація освіти у європейському стилі – то вже й модернізаційний пріоритет і на царині української освіти, частка загальної державної політики із курсом на посилення конкурентоздатності національної економіки, а відтак – на розвиток такого найголовнішого капіталу як людський [там же]. Про це сьогодні дбаємо і у нашому коледжі, пам'ятаючи, що STEM-освіту ми повинні спрямовувати на розвиток особистості студентів через формування у їхній свідомості не лише абстрактної природничо-наукової

картини світу. Маємо виховати й реальні світоглядні позиції з точки зору звичайних людських життєвих цінностей, потреб України на сьогодні й завтра. Адже минув той час, коли попит на спеціалістів технічних, інженерних спеціальностей впав, сьогодні у всьому світі – їх гострий дефіцит, і попит зростає швидше, аніж педагоги встигають готувати цих людей до самостійної роботи. Однак, STEAM – не просто технічна освіта. Вона охоплює значно ширше й глибше поняття.

Задля того, створюючи власні методичні кейси саме для такого, нового стилю освіти, використовуємо трансдисциплінарний підхід до навчання. Він базується на практичному застосуванні загальнонаукових, математичних, фізичних, технічних та інженерних знань і вмінь для розв'язання практичних проблем у майбутній професійній практиці студентів нашого коледжу. І тут оптимально використовувати метод проєктів, як це нині широко практикують [6]. А вони можуть бути щонайрізноманітнішими за тематикою, а за участю у розробці та виконанні – індивідуальні, парні а чи групові, враховувати свіжі погляди наших – цікавих до науки та практики життя – студентів [там же].

Так, зокрема, нині в початковій розробці знаходиться новий проєктний напрямок «Робототехніка та 3D-моделювання», і вже маємо певний успішний досвід упровадження елементів робототехніки до навчального процесу у вище вказаному освітньому полтавському закладі. На такому власному досвіді упевнюємося: використання провідного принципу STEM-освіти – інтеграції – дозволяє нам здійснювати модернізацію методологічних засад, змісту та обсягу навчального матеріалу з дисциплін природничо-математичного циклу, а також – технологізацію процесу навчання. Зможемо, формуючи цілісний науковий світогляд студентів, паралельно формувати й навички критичного мислення, творчих і креативних якостей молодих людей, їхню когнітивну гнучкість, організаційні уміння поцінювати проблеми і приймати свої, оригінальні рішення щодо них, готовності до свідомого вибору й оволодіння професією (а спершу, задля того – важливі комунікаційні, так звані «командні здібності!»). При тому всьому юні виробляють у собі й навички фінансово-економічної грамотності, матеріально-ціннісних орієнтирів.

Попереду перед педагогами стоїть завдання за допомогою методів STEM-освіти працювати не лише над технологічними, математичними та фізичними компетентностями студентів, але й над їхнім, так би мовити, «загальнокультурним профілем», тобто соціумними компетентностями, над всебічним розвитком різномайття особистостей шляхом виявлення їхніх природних нахилів, властивостей, здібностей. Цьому сприятимуть навички оволодіння засобами пізнавальної, дослідної та практичної діяльності; виховання особистості, яка прагне здобувати освіту впродовж усього свого життя та вміти практично й творчо, а ще важливіше – креативно застосовувати набуті знання в реаліях конкретного соціуму. Для того студент стає не споживачем, але – «замовником знань», а викладач, педагог – наставником, котрий лише допомагає, пояснює, як саме можливо використати потенційні властивості будь-якої технології задля власної користі та користі соціуму. Тож під час STEAM-занять у центрі уваги наших студентів – не викладач, а практичне завдання, котре необхідно виконати [2-4]. А задля реалізації кожного такого проєкту необхідні

по-новітньому обладнані STEAM-лабораторії, де працюють 3D принтери, комплекти навчальних комп'ютеризованих систем, фото- та відео студії тощо, над створенням яких нині також працюємо у нашому коледжі. Так STEAM-освіта дозволяє наочніше пояснювати необхідний матеріал, тому що поруч з теорією студенти відразу бачать, як це виглядає в реальному житті.

Широке впровадження STEM-освітніх технологій у педагогіці, безперечно, змінить економіку України на краще, зробить її інноваційною, конкурентоспроможною. На сьогодні потреби у STEM-фахівцях в інженерингові уже зростають удвічі швидше, аніж в інших професіях, позаяк STEM-освіта розвиває здібності до цілком самостійної дослідницької, аналітичної роботи, постійного експериментування і при тому – не тільки загального критичного мислення, але й самокритичного. На перший план виходить здатність вчитись та сприймати зміни, а не самі знання, які нині стають застарілими з неймовірною швидкістю [4]. При тому надзвичайно істотне значення в інтегративному підході реалізації STEM-освіти надається точним наукам, зокрема, ще недавно так званий «сухий» математиці, а нині – дисципліні, що дає можливість кожному, хто нею опанує, бути творчим і креативним. Це означає: послідовне й ґрунтовне викладання математики та фізики виховує творчі особистості, на що нас націлюють і загальносвіткові тенденції ставлення до цих дисциплін, і вітчизняні. «На часі зміни принципів викладацького процесу. Головна сила педагога – у вмінні підтримати та запалити жагу до знань, мотивувати, допомогти знайти свій талант, стати опорою» [1, с. 35].

Список використаних джерел:

1. Гринчук Людмила Особливості викладання математики у 2022/2023 н. р. : Методичні рекомендації. Хмельницький, ОПППО. Майбуття. Вересень, 2022, №19 (690). С. 35–37. URL: [file:///C:/Users/Александра/Downloads/Maybuttya_19-35-37%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Александра/Downloads/Maybuttya_19-35-37%20(1).pdf) (дата звернення: 13.01.2023).
2. Інститут модернізації освіти Державна наукова установа. STEM-освіта. URL: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/> (дата звернення: 17.01.2023).
3. Методичні рекомендації для впровадження STEM-освіти при викладанні фізики і математики : Онлайн-курс. URL: <https://naurok.com.ua/motodichni-rekomendaci-dlya-vprovadzhennya-stem-osviti-pri-vikladannni-fiziki-ta-matematiki-249215.html> (дата звернення: 13.01.2023).
4. Старенький Ігор Що таке STEM-освіта і чому вона така популярна : Компанія Accord Group. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2019/03/26/236224/> (дата звернення: 15.01.2023).
5. STEAM-освіта – сучасний підхід до опанування інноваційних технологій. URL: <https://gormrada.gov.ua/news/1612527735/> (дата звернення: 12.01.2023).
6. Як зробити вивчення математики цікавим і продуктивним. URL: <https://nus.org.ua/view/yak-zrobyty-navchannya-matematyky-tsikavym-i-produktyvnym/> (дата звернення: 13.01.2023).

ВИХОВНА СИСТЕМА А. С. МАКАРЕНКА

*Половинка Д. С.
Полтава, Україна*

Протягом історичного розвитку педагогічної думки процес виховання знаходився в центрі уваги у вчених і практиків. У всі часи виховання було головним родовим поняттям педагогіки, від якого походять видові категорії: педагогічна діяльність, цілісний виховний процес, освіта і навчання, саморозвиток особистості. Зміст виховання поновлювався з розвитком практичного досвіду, педагогічної науки та її провідної доктрини. Суттєвий внесок у розвиток теорії виховання було зроблено видатним вітчизняним педагогом А. С. Макаренком. А. С. Макаренко був переконаний в тому, що, незалежно від підходу до процесу виховання, у будь-якому випадку предметом виховання виступає людина, яка відчуває відповідний вплив. На його думку, у виховному процесі повинна бути загальна програма виховання й індивідуальна корекція залежно від особистості конкретного учня. А. С. Макаренко говорив, що не можна «втискувати людину у стандартний шаблон», виховувати «серію людських типів», не можна жертвувати індивідуальною привабливістю – своєрідністю особистості. Таким чином, педагог надавав великого значення особистісно-орієнтованому підходу в навчальному та виховному процесі.

Центром виховної системи А. С. Макаренко вважав оптимальне поєднання поваги до учнів з вимогливістю до них, що можливе лише за умови активізації «виховного центру», в якому він вбачав особистість вихователя, який за своєю моральною позицією має бути «абсолютно правомочним вихователем школи».

Його виховна місія повинна зосереджуватись у тому, щоб надати широкий простір «громадській думці, педагогічному колективу, шкільному друку, ініціативі окремих осіб... та системі шкільного самоврядування».

А. С. Макаренко був прибічником соціальної методики виховної роботи, розглядаючи її як окрему галузь педагогіки, «яка має свою логіку, порівняно незалежну від логіки роботи освітньої». Система виховання А. С. Макаренка безпосередньо виросла із практики. А. С. Макаренко прагнув виховати нову людину, котра була потрібна тогочасному суспільству. Ідеї А. С. Макаренка щодо організації творчої праці, поєднання фізичних і розумових сил можуть слугувати основою для подальшого удосконалення трудового виховання молоді, моральної та практичної підготовки їх до трудової діяльності. У трудовій діяльності, на його думку, формується правильне ставлення до інших людей. Загальні принципи і методи виховної роботи, які висунув Макаренко, повністю можна застосовувати і в сучасній школі.

Список використаних джерел:

1. Беценко Т.П. Сучасне осмислення внеску А.С. Макаренка в розбудову теорії і методики виховання
2. Лазарєв М.О. Проблема соціально-педагогічного перетворення особистості в контексті творчої спадщини А.С. Макаренка

ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

*Прилукова Д.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Жалій Тамара Віталіївна* – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Мовна політика держави часто стає об'єктом маніпуляцій та розпалювання міжнаціональної ворожнечі. Сьогодні, коли кожен із нас тримає свій фронт, ми, освітяни, переймаємося тим, щоб і в освітньому процесі, і в побуті, і в спілкуванні, ми використовували нашу рідну солов'їну. Відомо, що 16 липня 2019 року набули чинності норми нашого так званого мовного закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної», ухваленого 25 квітня 2019 року. Попри його критику з боку громадськості, своїм рішенням від 14 липня 2021 року Конституційний Суд визнав його конституційним, а тому норми цього правового акту продовжують реалізовуватися. У статті простежимо особливості правового інституту державної мови в сучасній Україні. Важливими елементами в структурі цього правового інституту є діяльність Національної комісії зі стандартів державної мови та робота Уповноваженого із захисту державної мови [1-3].

Рис. 1. Нові інституції щодо захисту державної мови в сучасній Україні

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08 липня 2020 № 852-р на посаду уповноваженого із захисту державної мови призначено Тараса Дмитровича Кременя. Правовий статус такої особи визначено в спеціальному розділі профільного мовного закону [11]. У Розділі VIII «Захист державної мови» (статті 49-57) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» визначаються завдання Уповноваженого. По-перше, це захист української мови як державної. По-друге, це захист права громадян України на отримання державною мовою інформації та послуг у сферах суспільного життя, визначених законом, на всій території України і усунення перешкод та обмежень у користуванні державною мовою [5; 7]. Важливим є принцип незалежності в діяльності Уповноваженого, адже він здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб, призначається Кабінетом Міністрів за спеціальною процедурою строком на п'ять років. Діяльність Уповноваженого із захисту

державної мови також регулюється іншими нормативно-правовими актами. Такими підзаконними актами є «Порядок взаємодії Уповноваженого із захисту державної мови з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування», затверджений постановою Кабінету Міністрів України, «Порядок здійснення Уповноваженим із захисту державної мови контролю за застосуванням державної мови органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, затверджений постановою Кабінету Міністрів України» [6].

Державна мова є мовою освітнього процесу, тому в цій сфері дотримання мовного законодавства має бути неухильним [8-10].

Для забезпечення та реалізації наших прав в мовному законодавстві, ми маємо право на звернення до омбудсмена відповідно до пам'ятки, яка доступна на офіційному вебсайті цієї посадової особи. Варто акцентувати увагу на тому, що законодавство передбачає процедуру призначення цього профільного омбудсмена. Так, Уповноваженого призначає на посаду та звільняє з посади Кабінет Міністрів України. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, керівник центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, та керівник центрального органу виконавчої влади у сфері державної мовної політики подають Кабінету Міністрів України по одній кандидатурі на посаду Уповноваженого. Подання кандидатур на посаду Уповноваженого закінчується за три місяці, що передують закінченню строку повноважень, на який було призначено Уповноваженого [4].

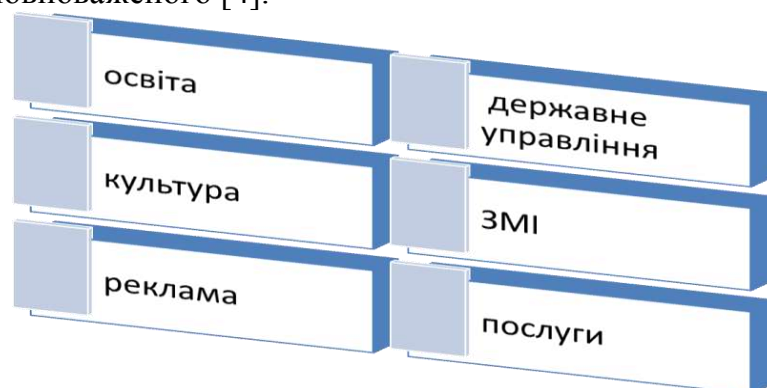

Рис. 2. Сфери використання державної мови в Україні

На основі проведеного дослідження ми встановили, що важливим складником правового інституту захисту державної мови є діяльність Уповноваженого із захисту державної мови, який є незалежною від інших органів державної влади посадовою особою. До його компетенції належить широке коло повноважень щодо розгляду ймовірних фактів порушення норм мовного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Абрамова Д. С. Зарубіжний досвід формування та реалізації мовного законодавства і можливості його використання в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. № 2. С. 248–254.
2. Василенко В. А. Юридична регламентація статусу офіційної (державної) мови у практиці європейських держав. *Право України*. 2016. № 3. С. 74–83.
3. Будкевич А. Шанс. «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку їм відбирає мову» Л. Костенко. *Українське слово*. 2011. № 8. С. 1–2.
4. Вірченко Н. Документи про заборону української мови (XVII–XX ст.). *Віче*. 2008. № 13-14. С. 63–66. № 15. С. 33–35.
5. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254/96-Text>. (дата звернення: 17.12.2022).
6. Порядок взаємодії Уповноваженого із захисту державної мови з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 819. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2019#n9> (дата звернення: 14.12.2022).
7. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 10.12.2022).
8. Про вищу освіту: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18?find=1&text=w1_1. (дата звернення: 15.12.2020).
9. Про застосування державної мови в освітньому процесі: лист МОН № 1/9-581 від 17 вересня 2019 року. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/other/65639/> (дата звернення: 13.12.2022).
10. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 15.12.2022).
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08 липня 2020 р. № 852-р «Про призначення Кременя Т.Д. Уповноваженим із захисту державної мови». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/852-2020->(дата звернення: 11.12.2022).

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕКСКУРСІЙ

*Сагайдак В. Р., Соловійов Д. С.
Полтава, Україна*

Екскурсія як провідна форма навчання широко використовується з усіх предметів. Її зміст і терміни проведення зазначаються у навчальних програмах. Вона забезпечує безпосередній зв'язок з реальним світом, реалізує принцип наочності та сприяє розширенню кругозору, чим підвищує зацікавленість до предмета, що вивчається. В учнів розвивається почуття любові до живого, відповідальність і бережливе ставлення.

Педагогічний потенціал екскурсії визначається її кінцевим результатом. Ні для кого не секрет, що результат дії завжди є ширшим за поставлену мету. Так, під час проведення екскурсії окрім основної складової (прямого продукту) є й додаткові (побічні), які виникають самостійно без докладання зусиль.

Наприклад, основне завдання екскурсії – отримання знань, але під час неї учні додатково розвивають своє вміння спостерігати, аналізувати, проводити паралелі, що є побічною складовою. Крім того, по завершенню екскурсії, з учнями проводиться заключна бесіда на якій вони коментують побачене й почуте, представляють свої звіти, таким чином у них розвиваються комунікативні навички, навички володіння мовою, навички самопрезентації (побічний продукт). Отже, кожна дія збагачує, навчає та інтелектуально розвиває учня [1].

Для визначення педагогічного потенціалу екскурсії у повному обсязі, необхідно враховувати як прямий так і побічний продукт виконуваних учнями дій.

Тому пропонуємо ознайомитись із основними групами завдань, що реалізуються під час екскурсії:

1. Засвоєння нових знань та закріплення вивченого матеріалу. Під час екскурсії учні поєднують теорію та практику, застосовуючи свій накопичений досвід у конкретних умовах, розвивають спостережливість та вміння фіксувати побачене (малюнки, фото, нотатки).

2. Виховання всебічно розвиненої особистості. Освітні екскурсії є надзвичайно важливими для забезпечення виховного процесу. Під час них учні знайомляться з різними сферами діяльності, що є важливим моментом професійного самовизначення та поштовхом для особистісного удосконалення.

3. Екологічне просвітництво. Важливу роль екскурсія відіграє в екологічному вихованні школярів, адже під час в учнів формується бережливе ставлення до природи та використання природних ресурсів, а у свою чергу – любов до рідного краю.

4. Національно-патріотичне виховання. Екскурсії до музеїв, закладів культури та історичних місць розвивають естетичне почуття учнів, сприяють формуванню патріотичних та націоналістичних якостей характеру.

5. Моральний розвиток особистості. Екскурсія згуртовує людей, що у свою чергу стимулює розвиток таких важливих якостей як дружба, підтримка, вміння працювати в команді тощо.

Таким чином, знання про освітні можливості екскурсії мають не лише теоретичне значення, але й практичне. Вчитель, який досконало ними володіє, має змогу правильно визначити місце екскурсії серед інших форм навчання та результативно провести її.

Список використаних джерел:

1. Організація екскурсійної діяльності: конспект лекцій / Н. А. Леоненко. – Х.: НУЦЗУ, 2019. – 167 с.

РОЗВИТОК ВІРТУАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

*Сазонова В. І., Барбінова А. В.
Полтава, Україна*

Система професійно-технічної освіти має високий потенціал для подальшого вдосконалення. Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у освітній процес ЗП(ПТ)О та НМЦ ПТО забезпечує поступовий перехід освіти на якісно новий рівень. Першочерговими завданнями, спрямованими на підвищення якості освітнього процесу з підготовки кваліфікованих робітників Полтавській області НМЦ ПТО вбачає:

- впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в управлінську діяльність та методичну роботу, інформаційне забезпечення розвитку професійно-технічної освіти в регіоні;
- впровадження інноваційних освітніх та виробничих технологій у навчально-виховний процес;
- моніторингово-аналітичні дослідження основних об'єктів професійної (професійно-технічної) освіти;
- продовження експериментально-дослідницької роботи зі створення електронних підручників нового покоління;
- робота зі створення веб-сторінок (блогів) педагогів як засобу систематизації їх напрацювань у міжтестастійний період.

Сучасний ринок праці вимагає максимальної готовності випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти до повноцінної професійної діяльності на конкретному виробництві. Сьогодні роботодавець вже не бажає «доучувати» випускника у себе на підприємстві. У результаті недостатній рівень готовності випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти до успішної адаптації в умовах ринкових відносин вступає в суперечність з потребами сучасного суспільства. Компромісним рішенням у цьому випадку є розробка нових підходів до підготовки кваліфікованих робітничих кадрів, що забезпечують випускникам формування високої професійної мобільності. В сучасних умовах комп'ютерні технології є домінуючими в освітньому процесі. Їхні переваги вбачаємо в тому, що вони дають змогу активізувати розумову діяльність учнів, створити зацікавленість у вивченні предметів професійно-теоретичної підготовки. Комп'ютер став помічником викладача у передачі знань учням. Активна дієва позиція здобувача освіти із залученням комп'ютерних технологій на уроці стимулює розвиток мислення та уяви, а це, відповідно, сприяє кращому засвоєнню матеріалу.

Багатьом майстрам виробничого навчання і викладачам доводиться самостійно знаходити навчальний матеріал, фотоматеріали, відеоролики до уроків, а також знімати та монтувати ці відеоролики власноруч. На разі постає проблема створення нових освітніх продуктів у вигляді електронних ресурсів,

яка безумовно є перспективою для суспільства та розвитку освіти. Вона не є новою, проте пошук шляхів її реалізації не втрачає своєї актуальності і сьогодні.

Сьогодні треба розуміти, що сучасний викладач має знати більше ніж його учні, та його знання не повинні обмежуватися предметом і методикою його викладання. Тому педагогічний працівник має удосконалювати свої фахові, лідерські, організаційні та інші компетентності.

Він має орієнтуватися в передових технологіях навчання, мати знання в різних сферах суспільного життя тощо. Педагог повинен постійно самовдосконалюватися.

Зараз ми переживаємо переломний момент, і наші рішення сьогодні обов'язково вплинуть на систему освіти в майбутньому.

Водночас, з'ясувалося, що дистанційне та змішане навчання, навіть добре організоване, не може повністю замінити безпосереднє спілкування з педагогом і в колективі. Адже спільна присутність і комунікація відкривають можливості краще відчувати стан дитини, безпосередньо реагувати на її потреби, мотивувати до навчання, застосовувати освітні технології, які потребують активної співпраці між здобувачем освіти, і це – не вичерпний перелік.

Позитивна новина в тому, що електронні освітні ресурси і платформи будуть стрімко розвиватися, їхня кількість і якість за час карантину та воєнного стану вже суттєво зросла. Ми пересвідчилися, що використання мультимедійних ресурсів може підвищити якість освіти. І це нас підштовхує до розуміння того, що вони нам потрібні на щодень. Набагато більше людей почали використовувати інформаційні технології.

Навчально-методичні центри професійно-технічної освіти завжди були авангардом педагогічної спільноти регіонів, розробляли, підтримували, допомагали втілювати інноваційні технології у практичну діяльність педагогічних працівників.

Соціологічне дослідження «Аналіз цифрових навичок педагогічного складу та керівників закладів профтехосвіти» (проведене у жовтні 2020 року на замовлення проекту EU4Skills) показало, що: лише 2% викладачів використовують у своїй роботі Microsoft Teams та 4% Moodle; 59% роботи під час онлайн-викладання припадає на Google Classroom та 48% на Zoom; серед керівників освітніх закладів цей відсоток складає 62% та 74%.

З метою задоволення навчальних потреб педагогічних працівників та розвитку їх цифрової компетентності Навчально-методичним центром у Полтавській області було створено Віртуальну педагогічну майстерню.

Наша майстерня – це:

- освіта без стресів;
- свобода у виборі місця навчання;
- спілкування з колегами;
- сертифікат про підвищення кваліфікації.

У майстерні методисти НМЦ ПТО у Полтавській області пропонують онлайн-навчання за 8 курсами:

– використання інструментів Google

Розпочавши застосовувати на практиці сервіси Google, творчий, допитливий педагог оцінить переваги цього інструменту, завдяки якому стає можливим використання web-технологій, отримання доступу до освітніх матеріалів різного вигляду (текстових, графічних, мультимедійних), виконання спільної роботи з колегами або учнями, організація дистанційного навчання у закладі освіти.

– використання дистанційної системи Moodle

Система Moodle, як спеціалізоване середовище для розміщення та організації електронних матеріалів (лекцій, уроків, відео, тестових завдань), як найкраще підходить для запровадження дистанційного навчання у закладі освіти.

– створення програмного забезпечення

Курс створений для ознайомлення фахівців електротехнічних дисциплін з інструментами дистанційної форми проведення занять, практичного використання інструментів створення найпростіших засобів реалізації інформаційної технології дистанційного заняття з електротехнічних дисциплін.

– створення електронних дидактичних ресурсів з використанням можливостей програми Flip PDF

Курс створений для підвищення рівня цифрової компетентності педагогічних працівників шляхом опанування програми Flip PDF для створення інтерактивних навчальних посібників.

– комунікація та взаємодія – основа профорієнтаційної роботи

Курс створений для ознайомлення педагогічних працівників з особливостями організації профорієнтаційної роботи в умовах ринку освітніх послуг.

– методика створення, розміщення та візуалізація електронного навчального контенту

Як систематизувати навчальний матеріал для уроків, розмістити його на онлайн-платформі, візуалізувати та керувати доступом до матеріалів – про все це дізнаються учасники навчального курсу «Методика створення, розміщення та візуалізації електронного навчального контенту». Створений навчальний контент дозволить викладачам надавати доступ до навчальних матеріалів учням на будь-якому пристрої та обмінюватися матеріалами та своїм досвідом з колегами інших закладів.

– змішане навчання у системі професійно (професійно-технічної) освіти

Опанувавши програму курсу, педагог зможе:

– зробити процес навчання і викладання ефективнішим та комфортнішим для всіх учасників і учасниць освітнього процесу;

– знайти оптимальну комбінацію асинхронного й синхронного дистанційного навчання;

– організувати викладання предмету в змішаному форматі (планування занять і оцінювання здобувачів освіти, проведення різних типів занять);

– познайомитись з онлайн-сервісами і застосунками, які допомагають у навчанні та викладанні;

– вибудувати власну систему змішаного навчання.

– **використання сервісів платформи «Всеосвіта»**

Освітній портал «Всеосвіта» – це сучасна платформа, яка допомагає педагогам професійно зростати та підвищувати педагогічну майстерність.

А також існує можливість відвідати 5 майстер-класів:

– **Learnind Apps – створюємо інтерактивні вправи** (призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких учні можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу);

– **CANVA – творчий інструмент для навчання** (графіка та ілюстрації – невід’ємна частина будь-якого освітнього процесу. Розглядається, як за допомогою сучасного сервісу графічного дизайну Canva можна безкоштовно створювати привабливу графіку);

– **робота з табличним процесором Microsoft Excel** (це широко поширена комп’ютерна програма, яка потрібна для проведення розрахунків, аналізу даних, прогнозування, складання графіків, таблиць і діаграм, обчислення простих і складних функцій);

– **створення мультимедійної презентації у програмі Power Point** (це застосунок для створення та відтворення презентацій, що є частиною Microsoft Office);

– **створення інтерактивних робочих аркушів у сервісі Wizer.me** (це інструмент для створення інтерактивних робочих аркушів із завданнями та вправами).

Отже, розвиток віртуальної мобільності педагога має досить серйозні перспективи, пов’язані з процесами модернізації та інформатизації освіти, тому що основою глобального процесу інформатизації суспільства є саме інформатизація освіти, яка повинна випереджати інформатизацію інших напрямів суспільної діяльності, оскільки саме тут формуються соціальні, психологічні, загальнокультурні і професійні компетенції для інформатизації суспільства.

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ

*Семенцова І. А.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Бабенко Ірина Василівна* – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Новий час ставить нові виклики перед освітянами України: оволодіння сучасними методами навчання, досягненнями педагогічної майстерності, вміння постійно використовувати інформаційне середовище, доцільно сприймати інновації, критично мислити, мати творчі та наукові здібності, високу професійну компетентність. Педагог повинен бути готовим до вмотивованої професійної діяльності, здатним працювати не лише по-новому, а й бути основоположником інноваційних проєктів, володіти педагогічною майстерністю, професійною культурою.

Науковці та педагоги, неодностайні, щодо поглядів на творчу діяльність. Дехто з них вважає, що запровадження творчих надбань - це втілення альтернативних концепцій минулого з метою доведення їх дієвості в сучасному світі. Інші науковці асоціюють «творчість» з рисою новизни, якої раніше ніколи не існувало.

Поняття «творчість» розуміється багатьма вченими як діяльність, яка складається зі створення істотно нового; процес з постановки і рішення проблем, нестандартних задач; форма пізнання дійсності.

Творчість – це вища форма активності і самостійної діяльності людини; «історична активність людей, безперестанку розсуваючи кордони можливостей їх людського розвитку – процес створення суспільних умов, які сприяють усе більш багатому й глибокому розвитку людської індивідуальності» [1].

На думку Ю. Конаржевського, творчість позиціонується як «сукупна діяльність, яка протікає в історично визначених формах, здійснюється у відповідності з об'єктивною необхідністю і протікає як процес утвердження суб'єкта, зростання його свободи» [3].

Творчість за П. Енгельмейером – це характеристика організму, який має схильність до розвитку, а дія творчого потенціалу людини не просто сукупність відповідних якостей особистості, а їх складний взаємозв'язок [7].

Я. Коменський базував свої педагогічні теорії на основі принципу доцільності, обліку психологічного розвитку [2].

Детально розробив питання сприйняття засвоєння і закріплення знань, розвитку мислення у процесі навчання на основі психології і фізіології К. Ушинський [6].

В. Сухомлинський писав, що «у кожної людини є задатки, дарування, талант до певного виду або декількох видів (галузей) діяльності». Саме цю індивідуальність і потрібно вміло розпізнавати, направляти життєву практику учня по такому шляху, щоб у кожний період розвитку дитина досягла своєї вершини [4]. Також він зазначав, що вчитель – головна дійова особа творчої взаємодії, співробітництва з вихованням: «У чому найвища насолода життя? По-моєму, у творчій праці, що наближається до мистецтва» [8, с. 52]. Педагог, який прагне до майстерності, має проводити навчально-виховну роботу на рівні мистецтва. Саме на цьому аспекті педагогічної діяльності акцентував К. Ушинський, коли писав: «Усяка практична діяльність, що прагне задовольнити моральні і взагалі духовні потреби людини, тобто ті потреби, які належать добре людині і становлять виключно риси її природи, це вже мистецтво».

Список використаних джерел:

1. Даниленко Л. І. Модернізація змісту, форм та методів управлінської діяльності директора загальноосвітньої школи / Л. І. Даниленко. Монографія. – Видання 2-ге. – К. : Логос, 2002. – 140 с.
2. Коменский Я. А. Избранные педагогические произведения / Я. А. Коменский. – М.: Учебно-педагогическое издательство, 1995. – 287 с.
3. Конаржевский Ю. А. Менеджмент и внутришкольное управление / Ю. А. Конаржевский. – М.: Центр «Педагогический поиск», 2000. – 336 с.
4. Сухомлинский В. А. Избранные педагогические сочинения: в 3-х т. / сост. О. С. Богданова, В. З. Смаль. – М.: Педагогика, 1979. Т.1. – 560 с.
5. Тимошко Г. М. Культура управління загальноосвітнім закладом у контексті культурноосвітнього аспекту розвитку суспільства / Г. М. Тимошко // Наукові записки, Ніжинський державний педагогічний університет ім. М. Гоголя; за ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин, 2011. – № 6. – С. 24–27. – (Серія «Психолого-педагогічні науки»).
6. Ушинский К. Д. Собрание сочинений / К. Д. Ушинский. – М.: Издательство АПН РСФСР, 1948. – Т. 1. – 740 с.
7. Энгельмейер П. К. Теория творчества / П. К. Энгельмейер. – Спб., 1910. – 208 с.
8. Сухомлинський В. О. Разговор с молодым директором школы. – М.: Просвещение, 1973. – С. 51–62.

ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ОСНОВІ ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНОЇ ПАРАДИГМИ

*Середа Т. Е.
Полтава, Україна*

Один із основоположників штучного інтелекту Н. Вінер ще у середині минулого століття висловився про екологічну обстановку у світі наступним чином: «Ми так змінили своє середовище, що нині повинні змінити самих себе» [1]. Тож не дарма в Законі України «Про основні засади (стратегію)

державної екологічної політики України на період до 2030 року» вказано: «...освіта в інтересах збалансованого (сталого) розвитку дасть змогу встановити методологічні основи та запровадити безперервну екологічну освіту» [4]. На те ж націлюють і «Концепція неперервного валеологічного виховання та освіти в Україні», Указ Президента України «Про Національну програму „Діти України”» [10] тощо. В ст. 7 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» читаємо: «Підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка спеціалістів забезпечуються загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням у галузі охорони навколишнього природного середовища, в тому числі в дошкільних дитячих закладах...» [5] У рішенні колегії Міністерства освіти та науки України «Про концепцію екологічної освіти в Україні» щодо дошкільників у розділі 4 «Дошкільна екологічна освіта» читаємо: «Основи екологічного мислення закладаються у дитини... ланкою у розвитку екологічної свідомості дитини стають дошкільні заклади: дитячий садок, груповий вихователь. ... перевага надається емоційно-естетичному сприйманню природи, розвитку естетичних (красиво), інтелектуальних (цікаво), гуманістичних почуттів (рослини і тварини – теж живі організми і мають право на існування) та етичних норм у ставленні до природи» [9]. Закон України «Про дошкільну освіту» у статті 18 «Основні завдання органів управління системою дошкільної освіти», напрямку вказує, що такими завданнями є і навчання малюків засобом власної безпеки [3]. «Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція)» наголошує: «Найпершим суспільним середовищем для дитини стає дошкільний навчальний заклад, метою якого є забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе...» [2]. В частині документу під заголовком «Інваріантна складова» виокремлені й такі важливі освітні лінії як «Дитина у природному довкіллі». Таким чином, у правовому державному полі можемо спостерігати велику турботу про екологічну освіченість майбутніх поколінь українців, тобто про загальне майбуття нації.

Але «...відсутність можливості створення оптимальної стратегії розвитку системи «людство – природа» в рамках класичної науки, з характерною для неї дихотомією об'єкта й суб'єкта пізнання, спричинили агресивне домінування Розуму над Природою. Віра Людини в перетворювальну силу «чистого Розуму»... призвела планетарне співтовариство ХХ–ХХІ ст. до краю екологічної прірви» [6, с. 1]. Прозріння відносно того, що антропоцентрична екологічна парадигма приводить людство до такого краю, й стали психологічними засадами розуміння глибин екологічної кризи, а те, за своєю чергою, породило інвайронментальну парадигму (англ.: *New Environmental Paradigm*), яку ще називають екоцентричною. Отож, на так званому «постнеокласичному» етапі розвитку наукового пізнання, як вважає багато вчених світу, в тому рахунку – й вітчизняних, вже реально постає жорстка необхідність докорінного поновлення взаємин, котрі виникають у дуже складному процесі взаємодії людини із довкіллям, що й виявляється у з'яві нової – «...інвайронментальної парадигми,

яка орієнтується на відсутність протиставлення людини і природи, а також на сприйняття природних об'єктів як повноправних суб'єктів» [6, с. 2].

Саме оцю ідею – рівноцінного партнерства Людини й Природи – ми і просуваємо в освітніх програмах для дошкільників нашого ЗДО, маючи на увазі перш за все те, що змінювати людей, як відомо з науки психології, надзвичайно важко, виховувати ж змалечку в потрібному руслі – незрівнянно продуктивніше й перспективніше заняття. Що є стержнем педагогічного процесу при тому? Працюючи над екологічним вихованням, постійно тримаємо у пам'яті слова великого Й. Г. Песталоцці: «Аби змінити людей, потрібно їх любити. Вплив на них пропорційний любові...» [8] Тож проводячи заняття за екологічною тематикою – а це найчастіше бесіди, спостереження, експерименти на Екологічній Стежині, у найближчому гаю, а за несприятливої погоди – у живому куточку ЗДО, – уважно ставимося не лише до природних подій у доквіллі, не тільки демонструємо дітям реальні (сезонні чи у зв'язку із забрудненням) зміни у ньому, але й попереджаємо про можливі, у тому рахунку – й негативні та загрозові для нашої особистої, зокрема, та соціумної безпеки, загалом.

Зосереджуючи дитячу вагу на об'єктах доквілля, уважно й повагою та любов'ю до дитини (буквально кожної при тому), спостерігаємо за її реакцією на все, що відбувається, занотовуємо у педагогічні щоденники, потім аналізуємо зміни у ставленні дошкільників до проблем у спілкуванні людини з природою, обов'язково наголошуючи при тому, що безпека людини – то й безпека для природних об'єктів і – навпаки.

Вчений М. Белл розділяє інвайронменталізм на: антропоцентричний і екоцентричний. Перший – то своєрідний заклик до «добропорядного поведіння» з природою, коли досягається так звана обопільна солідарність інтересів, тобто забезпечення високої якості існування соціуму й одночасне збереження природи. Екоцентричний же інвайронменталізм – то заклик вбачати у доквіллі його власну моральну цілісність та цінність з його ж власними правами, красою, людей – лишень часткою тієї цілісності та цінності [11].

Як пише українська науковиця І. В. Книш, «Рух до стійкого розвитку має бути пов'язаний із відмовою від абсолютизації ідей антропоцентризму, природним поєднанням основних його ідей з основними положеннями біоцентризму, екоєволюції, екологізму та інвайронменталізму. При цьому дуже важливим має стати питання про визнання самоцінності природи і відмови від розгляду її як джерела постійного споживання та використання для задоволення потреб людини та суспільства» [6, с. 7].

І такий вітчизняний практичний досвід є, адже інвайронменталізм в Україні поширюється з кінця ХХ ст. Є подібний досвід виховання нового ставлення до природи і серед вітчизняних ЗДО. Так, у авторки О. В. Кривонос, котра є практиком у педагогіці, читаємо про те, що зрушити на краще ситуацію в екологічній свідомості, «...що складалася, скільки існує біовид Homo «Sapiens», можливо лишень за умови прийняття людиною інвайронментальної парадигми, формування еколого-валеологічної свідомості, що визнає гармонійний розвиток людини та природи найвищою цінністю. При цьому вплив на природу змінюється взаємодією із нею, що нове у науці й практиці» [7].

Ціллю розвитку ЗДО в контексті управління якістю екологічної та безпекової освіти бачиться створення умов, що забезпечать перш за все

оптимальний особистісний розвиток кожної дитини. Виходячи із новітніх позицій методології педагогіки, така, оптимальна, побудова педагогічного процесу в аспекті, котрий нас цікавить, передбачає: реалізацію культурологічного, системно-структурного, комплексного, діяльнісного, полісуб'єктного, середовищного підходів; визначення перспектив у роботі з педагогами; реорганізацію системи екологічної освіти у закладі; своєчасний та якісний моніторинг результатів діяльності ЗДО у ході педагогічного аналізування; рефлексію, удосконалення матеріально-технічної бази; зміцнення зв'язків із сім'єю, громадськістю» [там же]. «...вибіркова постановка питання: чи інтегрована еколого-валеологія (в аспекті науки й освіти), чи розділені поміж собою екологія та валеологія? – неправомірні, тому що доцільність та необхідність у кожному виді знань і діяльності виявляється у певних пізнавально-діяльнісних ситуаціях та вивченні уповні визначених явищ: як інтегрованих, так і диференційованих... екологія та валеологія (як науки й види освіти) на сьогодні вивчені глибше, ніж еколого-валеологія, котра має ще порівняно малий для науки строк свого існування. Але загальна, планетарна інтеграція, свого роду «гібридизація» тих чи інших наук настійливо вимагають того ж і від екології та валеології. І причому: знання вчених минулих століть... також органічно-акуратно влягаються поміж іншими «цеглинками» фундаментальних наук, зокрема, – у підвалини науки новітньої-інтегрованої: еколого-валеології» [там же].

Найголовніше ж, що має педагог донести до свідомості дитини: у природи потрібно брати не те, що потрібно людям для задоволення їхніх власних потреб, а те, що в реалі може їм віддати природа без збитків у процесі задовільного самовідтворення.

Список використаних джерел:

1. Вінер Норберт Людина управляюча. URL: http://grachev62.narod./wiener/the_human_use_of_human_beings.html (дата звернення: 11.01.2023).
2. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) : Київ, 2012 URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf> (дата звернення: 13.01.2023).
3. Закон України : Про дошкільну освіту від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Голос України. 2017. 27 вересня (№ 178-179). С. 10–22. Київ: Дошкільне виховання, 2001. 56 с.
4. Закон України Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (Дата звернення: 16.05. 2020).
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» URL: <http://sfs.gov.ua/arhiv/podatкова-baza-do-nabrannya-chinnosti-podatkovim-kodeksom/normativno-pravova-baza/zakoni-ukraini/arhiv-zakoniv-ukraini/zakoni-ukraini-za-1991-rik/60472.html> (дата звернення: 27.10.2020).
6. Книш І. В. Методологічні зрушення в екологічному знанні за доби постнеокласичної науки: термінологічний аналіз та різноманітність підходів. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/83123/1/Knysh_Metodolohichny_zrushennia.pdf (дата звернення: 21.01. 23).

7. Криницька О. В. Формування екологічної культури, здорового та безпечного способу життя у дошкільному закладі (на прикладі дошкільного закладу ясла-садок «Теремок» м. Охтирка Сумської області) : Магістерська кваліфікаційна робота. Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка. 2019 р.
8. Песталоцці Йоганн Генріх Книга для матерів. URL: https://bookz.ru/authors/iogann-genrih-pestalocci/kniga-dl_571/page-2-kniga-dl_571.html С. 2 (дата звернення: 12.01.2023).
9. Рішення колегії Міністерства освіти та науки України «Про концепцію екологічної освіти в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text> (дата звернення: 15.01.2023).
10. Указ Президента України «Про Національну програму „Діти України”» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63/96#Text> (дата звернення: 11.01.2023).
11. Bell M. An Invitation to Environmental Sociology. London, New Delhi. 1998. 342 p.

ДЕЯКІ ПРИНЦИПИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПРАКТИКИ А. С. МАКАРЕНКА

*Седаков О. В.
Полтава, Україна*

Необхідність вивчення педагогічного спадку видатного педагога Антона Семеновича Макаренка, визнаного науковою спільнотою і практиками світового рівня, зумовлена його успішним досвідом виховання підлітків. Зупинимося на питаннях становлення Антона Семеновича як менеджера, розглянемо його діяльність як управлінця, яка, безумовно, посприяла досягненню ним педагогічних успіхів. Більшість дослідників виділяють важливі принципи управління, які використовував педагог в своїй практиці, розглянемо деякі з них.

1. Одним з найважливіших принципів системи виховання А. Макаренка була **дисципліна**. Педагог убачав дисципліну обов'язковою ознакою колективу, без якої неможливе нормальне його існування, на його думку, дисципліна прикрашає колектив. При цьому Антон Семенович заперечує протиставлення дисципліни і свободи, тому що і свобода, і дисципліна – поняття протилежні свавіллю.

2. Оскільки в колективі є невід'ємним принципом **єдність дій** (як в невеликому колективі так і у з'єднаному з декількох) при виконанні завдань, які поставлені перед ним, виникає необхідність мати керівника, який може очолити колектив для здійснення поставленої мети. І тут виникає принцип **єдиноначальності**, коли керівник бере на себе відповідальність і за дисципліну, і за якість виконання колективом завдань. Важливо розуміти, що право керівника роздавати накази несе за собою відповідальність за їх наслідки. Тому Макаренко виступав проти «касти командирів», яка була б відірвана від колективу і не відповідала за наслідки своїх дій, а, натомість, була б взірцем для наслідування. Ось чому принцип **влади і відповідальності** є важливим у досвіді Антона Макаренка.

3. Принцип **централізації** у твердженнях А. Макаренка передбачає вимогу, щоб кабінет керівника став центром уваги всього колективу. Своє

бачення цього принципу виданий педагог втілював в **понятті педагогічного або виховного центру**, під яким він розумів керівника як найвідповідальнішу в закладі, уповноважену державою особу. Необхідність посилення виховного центру Антон Семенович пов'язував з такими процесами у дитячій установі, як активізація громадських начал колективу та поєднання виховних заходів і системи стягнень. «Наші директора – писав А. Макаренко – непомірно багато приділяють уваги господарству, а тим часом директор повинен насамперед бути одноосібним і абсолютно правомочним вихователем школи». На думку педагога, всі інші шкільні працівники повинні діяти під безпосереднім керівництвом директора. А. Макаренко стверджував: «Якщо хоч один педагог не поділяє поглядів керівника колективу, він повинен піти по честі, по совісті».

4. Антон Семенович вважав, що навіть при хорошому результаті виконання роботи не треба зловживати нагородами та навіть словесним схваленням, в цьому полягає макаренківський принцип **винагороди**. Педагог стверджував: «Ми рішуче не рекомендуємо застосовувати в області праці будь-які заохочення чи покарання. Трудове завдання і його вирішення повинні самі по собі доставляти дитині таке задоволення, щоб вона відчувала радість. Визнання її роботи хорошою роботою має бути найкращою нагородою за її працю. Такою ж нагородою буде для неї ваше схвалення її винахідливості, її способів роботи. Але навіть і таким словесним схваленням ніколи не потрібно зловживати, особливо не слід хвалити дитину за виконану роботу в присутності знайомих ваших і друзів».

5. Важливим для педагога є те, щоб особистість не була пригнічена волею колективу, його установка в цьому питанні дуже принципова. Навіть при зіткненні колективу з егоїзмом певної особистості в ньому необхідно захистити особистість, а не придушити її волею колективу. Принцип **підпорядкованості особистих інтересів спільним** є надзвичайно важливим в системі виховання Антона Макаренка.

6. Управлінський принцип **порядку**, впорядкованість усіх елементів буття дитячої установи була чи не найважливішим технологічним аспектом і макаренківської виховної системи, необхідною умовою забезпечення її результативності. В тій самій «Педагогічній поемі» звертає на себе увагу такий уривок: «Кожен колоніст знав свій постійний загін, який мав свого постійного командира, певне місце в системі майстерень, місце в спальні і місце в їдальні». Цінну інформацію щодо цього питання містять свідчення одного із останніх вихованців комуни імені Ф. Е. Держинського І. Токарева: «Як тільки я прибув в комуни з Полтави, то вся група в 50 чоловік була запрошена в Гучний клуб, де А. С. Макаренко розповів, які спеціальності є на заводі ФЕД і ФД і дав їм коротку характеристику. Потім дали можливість самим пройти по цехах і подивитися, який профіль хоче вибрати комунар. Я пройшов усі цехи обох заводів, поговорив з майстрами і вибрав для себе оптичний цех, в якому я пропрацював з 1934 по 1937 роки. І при виході з комуни я мав 4-й розряд оптика, тобто міг виконати всі операції з виготовлення лінз об'єктива від заготовки до кінцевого продукту».

7. З цим принципом управління безпосередньо пов'язаний принцип **поділу праці**, який є надважливим для А. Макаренка, рентабельне виробництво неможливе без розподілу завдань між працівниками, також це є важливим і

необхідним для поступового зростання до висококваліфікованого працівника, діяльність якого розпочинається із найпростіших операцій, поступово переходячи до складних.

8. *Ієрархія* як управлінський принцип традиційно передбачає суворий порядок підлеглості нижчих щодо посади або чину осіб вищим. Специфічні форми управлінської ієрархії ми спостерігаємо в макаренківській практиці самоврядування (від окремого члена колективу до постійного чи зведеного загону, ради командирів і загальних зборів), при цьому не можна не помітити, що видатний педагог максимально оптимізував цю систему, забезпечивши прозорість усіх рівнів ієрархічної структури та значно спростивши і прискоривши рух управлінської інформації між ними.

9. *Ініціатива*, тобто надання можливості прояву особистої ініціативи працівникам, була не лише характерною ознакою макаренківської управлінської системи, але одним із підмурків її функціонування, потужною рушійною силою розвитку колективу. В своїй боротьбі з бюрократичною системою Народного комісаріату освіти і місцевої адміністрації, а пізніше Правління комуни імені Ф. Е. Держинського педагог особливо наполегливо і послідовно відстоює своє право педагогічної та організаційної ініціативи, і треба підкреслити, що саме позбавлення його цього права стало причиною ліквідації проєкту Трудового дитячого корпусу.

А. Макаренко надзвичайно цінує ініціативність і педагогічного персоналу керованої установи: «Я переконаний також і в тому, що в колонії Ви знайдете більший простір для такої цінної у Вас ініціативи» – підкреслює він, запрошуючи свою колишню колегу по Крюківському залізничному училищу А. Сугак перейти працювати до колонії імені М. Горького. Особливої уваги приділяв педагог питанням, які сьогодні ми відносимо до категорії *кадрового менеджменту*. Аналіз особливостей педагогічного складу колонії і комуни засвідчує, що Антон Семенович у своїй кадровій стратегії дотримувався власних принципів формування педагогічного колективу.

10. А. С. Макаренко надавав принципового значення функції *контролю*. «Я досяг великих результатів завдяки обліку» – говорив він. Педагогічний контроль в макаренківських установах був максимально широким, він охоплював всі сфери життя колективу. При цьому «жоден проступок вихованців не повинен бути непоміченим».

Вище проаналізовані принципи управління певним чином пов'язані з *тривалістю колективу, стабільністю персоналу*, тому що внаслідок поганого менеджменту виникає плинність кадрів, що призводить до послаблення колективу. Педагог писав: «неможливо навіть говорити про колектив, якщо не передбачити хоча б мінімальної тривалості його роботи».

Ми цілком усвідомлюємо, що наведений перелік принципів є умовним і доволі приблизним та не охоплює всієї складності і багатоаспектності управлінського досвіду видатного педагога-менеджера, тому вимагає окремих досліджень.

Список використаних джерел:

1. Антон Макаренко: Харківська трудова колонія ім. М. Горького (в документах і матеріалах 1926–1928 рр.) / авт.-уклад.: І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич, А. В. Ткаченко; за ред. дійсного члена АПН України І. А. Зязюна. К. : Педагогічна думка, 2008. 352 с.
2. Ващенко Г. Педагогічна наука в СРСР (Яничар А. С. Макаренко – найбільший советський педагог). *Рідна школа*. 1999. № 4. С. 70–80.
3. Ніжинський М. П. Життя і педагогічна діяльність А. С. Макаренка (Творчий шлях) / Вид. друге, перероб. і допов. К. : Рад. школа, 1967. 304 с.
4. Полтавська трудова колонія ім. М. Горького в документах і матеріалах (1920–1926 рр.). Ч. 1 / авт.-укл.: О. П. Єрмак, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич ; за ред. І. А. Зязюна. Полтава, 2002. 269 с.
5. Полтавська трудова колонія ім. М. Горького в документах і матеріалах (1920–1926 рр.). Ч. 2 / авт.-укл.: О. П. Єрмак, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос, Н. М. Тарасевич, А. В. Ткаченко ; за ред. І. А. Зязюна. Полтава, 2002. 216 с.

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

*Скрипник К. І., Барбінова А. В.
Полтава, Україна*

Питання корпоративної культури, в останні роки, набуває особливої ваги. І тому все більше до цього питання звертаються теоретики і практики управління. Водночас, це питання дуже актуальне для сучасних управлінців у сфері освіти, адже ефективне та якісне функціонування закладу освіти, залежить в першу чергу від керівника та педагогів [3].

Корпоративна культура належить до різновидів управлінських наук і є головною галуззю знань. Вона виокремлюється з науки про управління та організаційної науки, які вивчають: закономірності, принципи та загальні підходи в напрямках розвитку особистості та організації; поведінки керівника в організації; підвищення ефективної організації та її адаптація як до внутрішніх так і зовнішніх чинників [1].

Словосполучення «корпоративна культура» вперше використав у XIX сторіччі у військовій термінології німецький фельдмаршал Мольтке для визначення відносин в офіцерському середовищі.

У другій половині XX сторіччя почали з'являтися перші більш-менш чіткі визначення культури організації. Але сьогодні єдиного трактування поняття «корпоративна культура» не існує. Науковці для характеристики часто використовують такі терміни, як «організаційна культура», «культура підприємства», «культура організації».

Наприклад американський психолог, науковець Е. Шейн говорить, що корпоративна культура – це сукупність колективних базових правил, винайдених, відкритих або вироблених певною групою людей у міру того, як вона вчилася вирішувати проблеми, пов'язані з адаптацією до зовнішнього

середовища й внутрішньою інтеграцією, і розроблених досить добре для того, щоб вважатися цінними. Цікавою є думка О. Максименко, яка вважає, що корпоративною культурою можуть виступати стосунки, норми і цінності, стилі поведінки, яка відтворюється між людьми, вважаючи ознаку відтворення ключовою в аналізі і функціонуванні організаційної культури [2]. Іншої думки дотримуються американці Д. Елдрідж і А. Кромбі. Вони зазначають, що корпоративна культура – це унікальна сукупність норм, цінностей, переконань, які визначають спосіб об'єднання груп та окремих особистостей в організацію для досягнення встановлених перед нею завдань [5].

В ході дослідження даного питання актуальною є твердження В. Співак. Автор говорить, що корпоративна культура – це система матеріальних і духовних цінностей, проявів, що взаємодіють між собою, притаманних даній корпорації, відображають її індивідуальність і сприймання себе та інших у соціальному та речовинному середовищі, проявляються в поведінці, взаємодії у сприйманні себе й навколишнього середовища [4]. У науковій літературі існує безліч думок і поглядів на визначення сутності і структури корпоративної культури. Це явище досліджується через різні підходи, з позиції різних галузей. Однак, узагальнюючи наведені визначення, можемо дійти висновку, що корпоративна культура – це в першу чергу система цінностей, вірувань, переконань, уявлень, очікувань, а також норм поведінки, принципів, традицій, ритуалів, які склалися в організації або її підрозділах за час діяльності та які приймаються більшістю співробітників [5].

Для впровадження корпоративної культури в закладах освіти потрібно розробити стратегію її формування. Ця стратегія розгортається у двох планах: внутрішньому і зовнішньому. Зовнішній план – застосування комплексу заходів, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності освітнього закладу, тобто досягнення рентабельності та соціального статусу. Внутрішній план передбачає становлення корпоративних педагогічних цінностей, високої академічної культури, норм педагогічних відносин, які забезпечують сприятливий морально-психологічний клімат, творчу атмосферу в середовищі викладачів, що формує гідність особистості, професійну гордість, а отже, забезпечує репутацію освітнього навчального закладу.

Розпочинати роботу над програмою розвитку корпоративної культури необхідно з розгляду змін, що відбулися у навколишньому середовищі. Так, наприклад, В. Козлов пропонує п'ять основних етапів:

- 1) вироблення місії, визначення стратегії, основних цілей та цінностей;
- 2) дослідження корпоративної культури, що вже склалася;
- 3) розробка організаційних заходів, спрямованих на формування, розвиток чи закріплення бажаних цінностей та зразків поведінки;
- 4) цілеспрямований вплив на корпоративну культуру з метою усунення негативних цінностей;
- 5) оцінка успішності впливу на корпоративну культуру і внесення необхідних коректив.

Список використаних джерел:

1. Апостолюк О. Корпоративна культура як інструмент ефективного менеджменту підприємства в підвищенні його конкурентоспроможності. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. С. 68–73.
2. Кубко В. Модель формування корпоративної культури сучасного вищого навчального закладу України [Текст] / В. Кубко // Вісник Книжкової палати : Науково-практичний журнал. – 2014. – № 8. – С. 1–3.
3. Лепейко Т. І. Організаційна поведінка : навчальний посібник / Т. І. Лепейко, С. В. Лукашев, О. М. Миронова. – Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. – 156 с.
4. Захарчин Г. М. Корпоративна культура : навч. посіб. / Г. М. Захарчин. – Львів 2011. – 309 с.
5. Ігнатська А. І. Гарафонова О.І. Корпоративне управління. – [Електронний ресурс]. – https://pidru4niki.com/1045011752401/menedzhment/korporativne_upravlinnya

АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРИ ПРИЙНЯТТІ ПРОЄКТНИХ РІШЕНЬ

*Срібний С. В.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Школяр Сергій Петрович* – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Одним із елементів сучасної інноваційної економіки є підготовка менеджерів до прийняття проєктних управлінських рішень [1]. Вона, зокрема, передбачає збір, обробку, аналіз достовірної інформації, пов'язаної з об'єктами права інтелектуальної власності. Базою для роботи з патентною інформацією промислової власності є побудова патентних ландшафтів (ПЛ), тобто ПЛ є інструментом, який дозволяє менеджеру приймати зважені рішення, концептуально охоплюючи проблему, що представлена для вирішення [2]. Отже ПЛ – це не тільки і не стільки набір рекомендацій, а й додаткова інформація, що розширює уяву про проблеми і ситуацію у сфері технології за тематикою, яка цікавить дослідника на ринку інновацій.

При підготовці менеджерів слід враховувати, що як об'єктивно існуюча достовірна інформація, ПЛ можуть бути використані для: вибору напрямку розробок, створення нових ідей та адекватного розуміння вже існуючих технологій; складання «сильних» патентів, які майже неможливо обійти, зниження вірогідності одержання відмови у видачі патенту; пошуку потенційних ліцензіатів та ліцензіарів; дослідження потенційних ринків збуту та їх специфіки; виявлення конкурентів або сателітів для утворення колаборації і патентних ПУЛів; здійснення аналізу непатентної інформації (статей, трудів конференцій), що дозволяють контактувати із вченими, які займаються тематикою, що цікавить дослідника; мінімізації ризиків та виявлення

сприятливих умов для розвитку бізнесу. Все вищеназване дозволяє підвищити конкурентоздатність прийнятих управлінських проєктних рішень. Отже, побудований патентний ландшафт є документом, що надає велику багатоаспектну користь і може бути використаний при обґрунтуванні інвестиційних рішень, які в умовах стану сучасного розвитку економіки країни є одним з важливіших її аспектів.

На основі аналізу літературних джерел [2] виявлена велика кількість консалтингових фірм, що надають послуги з побудови ПЛ, при цьому вони використовують два поняття: «patent mapping» та «patent landscaping», які належать до неформалізованих понять і не мають формального визначення, але активно використовуються і діловій термінології. Так, поняття «patent mapping» визначається європейським патентним відомством як візуалізація результатів статистичного і аналітичного аналізів змісту патентних документів. Поняття «patent landscaping» визначається всесвітньою організацією інтелектуальної власності як засіб вивчення патентної ситуації для конкурентної технології в країні, регіоні або на глобальному рівні.

Практика користування та складання «patent mapping» вказують на те, що вона – це порівняно неважкий засіб мінімізації ризиків та виявлення сприятливих умов розвитку бізнесу, що дозволяє запобігати вторгненню конкурентів у ринки збуту компанії, зменшувати витрати на наукові і маркетингові дослідження у перспективних напрямках конкурентного середовища, а також знаходити перспективних партнерів у сфері інтелектуальної власності про реалізації проєктів.

Що стосується «patent landscaping», то слід зазначити, що він може бути використаний при формуванні державної інноваційної політики, у стратегічному плануванні менеджерами інноваційно-інвестиційної діяльності господарських суб'єктів, при визначенні перспективних наукових напрямків досліджень, в конкурентній розвідці, в державних програмах, для яких планується держбюджетне фінансування. Отже, активізація практичного використання при підготовці менеджерів такого дієвого засобу як «patent landscaping» у стратегічному управлінні інноваційної діяльності дає можливість виявити технологічні тренди та отримати новий більш високий ефект у сфері інноваційної діяльності, ефективності інвестування, правильності вибору стратегій у патентно-ліцензійній діяльності та визначити конкурентоспроможність науки і виробництва у будь-якій галузі, а також зміцнити економічну безпеку країни.

Слід зазначити, що управлінська роль менеджера передбачає високу відповідальність його за процеси прийняття рішень як на етапі формування завдань, так і при реалізації їх до завершення проєкту або програми. Дане розуміння відповідальності висуває вимоги правомірного застосування в своїй діяльності інновацій, створення та захист об'єктів права інтелектуальної власності в рамках реалізації стратегій економічного розвитку різного рівня [3] та реалізується в проєкті створення та діяльності центру інтелектуальної власності на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка як співвиконавця в рамках Стратегії економічного розвитку

територіальної громади [4].

В статті розглянуті аспекти інтелектуальної власності при прийнятті проектних рішень при підготовці менеджерів з управління проектами у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка.

Список використаних джерел:

1. Школяр С. П. Аспекти підготовки фахівців до опрацювання та аналізу базових інформаційних потоків на ринковому середовищі. Педагогічні науки. 2015. Вип. 12. С. 356–361
2. Школяр С. П., Кужель Е. В. Підготовка менеджерів до прийняття управлінських рішень на базі побудови патентних ландшафтів / Мат-ли XXI міжнародній науково-практичній конференції «Управлінський дискурс макаренківської педагогіки» та Всеукраїнських науково-практичних семінарах «Управлінська майстерність керівника закладу освіти», «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві». ПНПУ імені В. Г. Короленка. - 10–11 березня 2022 року. / За заг. ред. проф. М. В. Гриньової. – Полтава : 2022. – С.230–233.
3. Школяр С. П. Щодо права інтелектуальної власності в Плані реалізації Стратегії економічного розвитку Полтавської міської територіальної громади / Гуманістичні орієнтири професійного становлення вчителя: Макаренківська традиція і місія нової української школи : матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 11-12 березня 2021 р.). «Управлінська майстерність керівника навчального закладу», «Управління проектами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінарів (м. Полтава, 11-12 березня 2021 р.) / за ред. М. В. Гриньової. Полтава : ФОП Гаража М.Ф., 2021. С. 246-247
4. Школяр С.П., Новописьмений С.А. Створення центру інтелектуальної власності в рамках Стратегії економічного розвитку територіальної громади / Управління навчально-виховним процесом нової української школи в контексті національно-патріотичного виховання молоді : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців (учнів, студентів, магістрантів, аспірантів) (6 квітня 2021 р., м. Полтава) / за заг. ред. М.В. Гриньової ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава : ПП Астроя, 2021. С. 258-259

ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ А. С. МАКАРЕНКА

*Сухомлин А. П.
Полтава, Україна*

Сучасний стан функціонування загальноосвітніх закладів характеризується активним пошуком нових стратегій розвитку, які б якнайкраще задовольняли потреби і вимоги сучасного суспільства щодо формування особистості молодого покоління. Одним із стратегічних напрямів зазначеної проблеми педагоги вбачають у розробці творчого освітньо-

виховного середовища.

Особливо важливого значення середовища в організації навчально-виховного процесу школи надавав А. С. Макаренко. До головних завдань педагога в процесі соціалізації підростаючого покоління відносив систему діючих соціальних чинників і забезпечення педагогічно доцільної організації відношень у взаємодії вихованця із середовищем. Антон Семенович визначав школу як важливий соціалізуючий чинник розвитку дитини, який повинен узгоджуватись з іншими, як могутній засіб виховання. Він вважав, що метою роботи педагогів повинна бути: програма людської особи, програма людського характеру, знання. Тобто він наголошував на необхідності створення загальної "стандартної" програми виховання і навчання учня і обов'язково індивідуальних коректив до неї. Ці важливі висновки, зроблені на практичному досвіді, які є основою для розуміння чому педагогічні колективи сучасних шкіл обов'язковим компонентом створення орієнтирів освітньо-виховного середовища визначають модель випускника, в якому органічно поєднуються як загально стандартні, так й індивідуальні складові [1].

Серед проблем пов'язаних із визначенням ефективності виховної роботи А. С. Макаренко вбачав у правильну підході до організації діяльності первинного і загальношкільного колективу. Знання про розроблені педагогом закони життя колективу, його стиль, тон, етапи розвитку є тим методологічним підґрунтям на якому будується робота по створенню освітньо-виховного середовища школи. Аналіз педагогічного досвіду видатних педагогів засвідчує, що проблема створення освітньо-виховного середовища школи – це складний процес комплексної взаємодії педагогів, батьків, школярів, громадськості.

Слід відзначити, що соціальне середовище впливає на формування особистості лише тоді, коли особистість сама в результаті активного ставлення до соціального середовища здатна вибрати його для себе орієнтиром власної життєдіяльності. Освітньо-виховна система характеризує власне педагогічний аспект функціонування навчального закладу відповідного рівня і профілю [2].

Отже, освітньо-виховна система школи – це цілісне утворення, яке організується в процесі інтеграції основних компонентів освіти і виховання (мета, суб'єкти, їхня діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база), що сприяє розвитку і саморозвитку особистості, створенню своєрідного, розвивального та виховуючого середовища загальноосвітнього закладу [3]. Освітньо-виховна система зорієнтована на конкретні умови, враховує інтереси і потреби реальних дітей і дорослих, тому вона не може бути ідентичною у різних регіонах, навіть у двох сусідніх навчальних закладах.

Список використаних джерел:

1. Макаренко А. С. Педагогічна поема. – К.: Радянська школа, 1973.
2. Макаренко А. С. Методика виховної роботи. – К.: Рад. шк., 1990.
3. Макаренко А. С. Пед. сочинения: в 8-ми т. – М.: Педагогика, 1984.

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО ПРАВОЗАХИСНОГО РУХУ В 60-Х РР. ХХ СТ.

*Сухомлин В.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Жалій Тамара Віталіївна* – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ми, українці, наскільки толерантна нація, що навіть у часи відсутності власної державності, намагалися максимально забезпечити реалізацію прав представників інших національних меншин. Тому мене зацікавило, які етапи у своєму розвитку пройшов саме кримськотатарський правозахисний рух, адже незламний дух цього народу сьогодні допомагає і нам, українцям, боронити свою державу від рашистської навали. За висловом Мустафи Джемілева: «Найголовніше, що засмучує, – повітря несвободи: до Криму повернувся старий режим, радянський...». Защеміло серце, адже за свої політичні погляди Джемілев був неодноразово засудженим у часи СРСР – близько 15 років він провів у засланнях і таборах. У незалежній Україні кримськотатарський лідер також став активним учасником суспільно-політичного життя: він є депутатом Верховної Ради кількох скликань та автором десятків законопроектів. За підтримку територіальної цілісності України та невизнання псевдореферендуму росія заборонила Джемілеву в'їзд до рідного Криму до 2034 року.

У статті окреслимо основні етапи становлення кримськотатарського правозахисного руху. Історію розвитку кримських татар на теренах України у своєму науковому доробкові висвітлюють Т. Бикова, Д. Кириченко [2-3; 5]. Правовий статус кримських татар та особливості проведення депортації цього народу, окремі аспекти кримськотатарського національного та правозахисного рухів висвітлювалися в працях А. Баскакової, О. Газізової, С. Кульчицького та ін. [1; 4; 9]. Однак комплексного дослідження щодо історичних засад та сучасного періоду розвитку кримськотатарського правозахисного руху наразі не проведено.

Історичні засади виникнення кримськотатарського правозахисного руху пов'язані з необхідністю відстоювати своє право на Батьківщину, збереження відчуття належності до території Криму, спроби багатьох кримських татар повернутися вже у 70-х роках ХХ століття. 18 травня 1944 цілий народ звинувачений у зраді батьківщині й депортований з Криму. Спецпоселення кримських татар були в Узбекистані, Туркменії, Казахстані, Киргизії, на Уралі й Північному Кавказі. Найбільшою кількістю кримських татар була в Узбекистані. Саме звідси почався рух кримських татар за повернення на батьківщину, пробуджений «відлигою». Його ініціаторами були кримськотатарські комуністи, ветерани війни й праці, які після засудження

культу особистості Сталіна намагались привернути увагу влади до одного з його зlodіян – депортації кримських татар – і відновити історичну справедливість [7-8]. Єдиною формою їхньої боротьби були петиції, які писалися в дусі тогочасного офіціозу з підтримкою нового курсу партії, засудженням Сталіна і його наклепів на кримськотатарський народ. При цьому активісти цього руху агітували свій народ за повернення до Криму, збирали підписи, закликали звертатися до владних структур. У селах, районах і містах виникали ініціативні групи.

На початок 60-х років петиції підписувало вже більше 100 тисяч чоловік. Це свідчило про те, що рух кримських татар став всенародним. Проте влада залишалась глухою до прохань цілого народу. На початку 60-х років почалися репресії. Вони призвели до спаду петиційних кампаній. Проте з 1964 року кримськотатарський рух, який поповнився молодими освіченими рішучими людьми, переходить до більш активної боротьби. Починаються масові мітинги і демонстрації кримських татар. Вони проходили в дусі того часу на радянські свята, особливо у дні народження Леніна, з усією відповідною атрибутикою, але зі сміливими промовама та вимогами. Відзначали кримські татари і день депортації – 18 травня.

Рис. 1. Основні напрями діяльності кримськотатарських правозахисників у 60-х рр. XX ст.

Кримські татари поминали загиблих під час переселення, одягали траур і навіть уночі розвішували траурні стяги на адміністративних будівлях. Кримські татари вважають, що саме через їхні дії до кримінальних кодексів республік СРСР була введена сумнозвісна 190 стаття КК РРФСР та її аналоги в інших республіках. Активістів кримськотатарських масових заходів почали викликати до міліції або до партійних органів та роз'яснювати зміст нової статті та її трьох частин: «наклеп на радянський устрій», «образа герба і прапора», «масові беспорядки», натякаючи на можливе їх застосування.

Отже, упродовж 40-х рр. (відразу після депортації) і до поч. 60-х рр. XX ст. чітко формлених організаційно-правових форм кримськотатарського правозахисного руху, окрім Союзу кримськотатарської молоді за повернення на Батьківщину не існувало [6, с. 73]. Однак така діяльність значно активізується уже з другої половини 60-х років XX століття.

Депортація усвідомлено чи напівусвідомлено сприймалася як порушення рівноваги, повернення ж на батьківщину уявлялось як дія, що мала би цю

рівновагу відновити. Об'єднання та мобілізація кримськотатарської спільноти навколо ідеї етнічної території втілилася у потужний міграційний рух та репатріацію двох сотень тисяч кримських татар на територію етнічної батьківщини. В національній пресі, інтерв'ю та публіцистиці акт депортації часто метафорично замальовують як спробу позбавлення етнічних коренів, як злочинний акт крадіжки батьківщини («отнятая родина», «обрезанные корни», «выкорчеванный с корнем народ»).

Рис. 2. Організаційно-правові форми кримськотатарського правозахисного руху у 60-х рр. ХХ ст.

Отже, ідея про повернення на Батьківщину в цей період ставала спробою віднайдення своїх коренів. Життя на батьківщині дає відчуття рівноваги, вкоріненості та вічності. Для кримських татар прагнення жити на своїй території втілювалося у бажанні бути «такими, як всі» інші народи, що мають свою батьківщину. Повернення на Батьківщину означало відновлення повноцінності та стабільності для народу, проте, як виявилось згодом, – і втрату винятковості. Тому на цьому етапі розвитку кримськотатарського правозахисного руху важливими видаються питання про діяльність створеної організації – Союз кримськотатарської молоді за повернення на Батьківщину, який розпочав діяльність на поч. 60-х рр. ХХ століття, ініціативних груп активістів, окремих представників кримськотатарського народу, які проводили роз'яснювальну роботу, популяризували ідеї про необхідність повернення до Криму.

Список використаних джерел:

1. Баскакова А. С. Гуманітарний аспект «кримської проблеми» в українсько-російських відносинах. *Гілея: науковий вісник : зб. наук. пр.* 2017. Вип. 122, № 7. С. 122–126.
2. Бикова Т. Б. Кримські татари в імперській Росії: витіснення з Батьківщини. *Укр. іст. журн.* 2017. № 4. С. 47–68.
3. Бикова Т. Кримськотатарський аспект національної політики Кремля у Кримській АСРР (1921–1928 рр.). *Укр. іст. журн.* 2018. № 1. С. 98–125.
4. Газізова О. Кримськотатарський рух у просторі державної етнополітики. *Українознавство.* 2016. № 4. С. 136–149.
5. Кириченко Д. Правовий статус спец переселенців кримських татар у 40–50-ті роки ХХ ст.: історико-правовий аналіз [Електронний ресурс]. *Юридич. вісн.* 2018. № 1. С. 139–144.
6. Кислий М.О. Наративи Великого Голоду: погляд з обох боків Перекопу. *Наукові записки НаУКМА. Історичні науки.* 2018. Т. 1. С. 73–86.

7. Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940–2015) : зб. док. та матеріалів / НАН України, Ін-т історії України, Центр. держ. архів громадських об'єднань України, Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України, Галузевий держ. архів СБУ; упоряд. О. Г. Бажан. 2-ге вид. Київ : Кліо, 2016. 1092 с.
8. Кримськотатарський національний рух у 1950–1980-х рр. за документами КГБ./ О. Г. Бажан. *Укр. іст. журн.* 2004. № 4. С. 126–141.
9. Кульчицький С. Боротьба кримських татар за повернення на Батьківщину (1956–1989 рр.). *Укр. іст. журн.* 2018. 2. С. 75–109.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Ткаченко М. В.
Полтава, Україна*

Посилення значущості професійної компетентності педагога-хореографа у школі чи позашкільному закладі освіти в теорії та методиці професійної хореографічної освіти зумовлене усвідомленням очевидності того, що організувати успішну навчальну діяльність вихованців, керувати творчим процесом може лише той фахівець, який уособлює особистісні якості балетмейстера, організатора, вихователя та духовного наставника, і водночас, володіє потужним методичним інструментарієм для здійснення своїх професійних обов'язків. З огляду на це, перед педагогами-хореографами постає важливе завдання щодо опанування сучасними навчальними технологіями у професійній діяльності, які забезпечать результативність навчання танців тих, хто цього прагне.

Організація професійної діяльності хореографа в середовищі культури і мистецтва викладені у працях А. Ваганової, К. Голейзовського, А. Мессерера, Н. Тарасова. Значний внесок у вирішення проблеми підготовки майбутніх учителів хореографії, їх професійних умінь здійснили Л. Андрощук, О. Бурля, Ю. Громова, О. Реброва, Ю. Ростовська, Т. Сердюк, Н. Таранцева, Т. Чурпіта, Д. Шариков та ін. Привертають увагу і дисертаційні дослідження, наприклад, дисертації А. Алферової, А. Бруснициної, М. Боголюбської, Е. Валукіна, В. Нікітіна, В. Нілова, О. Шевнюк та інших дослідників, які присвячені проблематиці хореографічної освіти.

Базовими для нашого дослідження ми вважаємо також наукові праці, у яких розкрито сутність сучасного розуміння «проєктні технології» (К. Бруслінг, Т. Волковська, М. Горчакова-Сибірська, М. Гриньова, Н. Дука, О. Дьоміна, О. Коберник, М. Кнолл, І. Колесникова, Н. Кононец, Т. Комар, О. Полат, І. Радецька, Д. Рейнхард, С. Сисоєва, О. Тадеуш, Лі Цзяці, Ю. Хотунцев, А. Хуторський, С. Шишов, Н. Яковлева та ін.).

Теоретичні засади застосування проєктних технологій у навчанні хореографів знаходять обґрунтування у мистецтвознавчих концепціях відомих вітчизняних і зарубіжних вчених (П. Ковалик, А. Лашенко, В. Михайлець,

Б. Теплов); у сфері сучасної мистецької освіти (Н. Гузій, Н. Гуральник, О. Єременко, К. Завалко, А. Зайцева, А. Козир, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька, В. Федоришин, О. Хижна, О. Щолокова) [2].

Застосування проєктних технологій для майбутніх хореографів має такі характеристики: дослідницький і практичний характер проєктних технологій надає можливості формування широкого спектру мотивів і потреб (досягнення успіху, самореалізація тощо) студентів; усвідомлення власних творчих потенцій підвищує самооцінку студентів, створює умови для творчої самореалізації; в процесі розробки проєкту формується досвід самостійного мисленнєвого пошуку шляхів реалізації проєкту, розвивається аналітичне, асоціативно-образне, критичне мислення, що дозволяє студенту виокремлювати етапи реалізації проєкту, конструювати зміст і мистецьку значущість музичних творів, відповідно власному розумінню; набуваючи, таким чином, якостей проєктування творчого процесу в аспекті професійної майстерності; розвиток комунікативних навичок під час конструювання моделей взаємодії, вирішення творчих завдань, подолання протиріч тощо; активізація дослідницьких підходів у виявленні наявних ознак і проєктування ідеальних моделей звучання музичних творів, механізмів рефлексії та критично-оцінних мисленнєвих процесів для розуміння наявних недоліків і подальшого творчого пошуку продуктивного поступу досягнення творчої мети [3].

Проєктний підхід пропонує в якості способу досягнення різних дидактичних цілей організацію проєктної діяльності майбутніх хореографів на різних предметних і міжпредметних рівнях.

Проєктна діяльність – спільна навчально-пізнавальна, творча діяльність, що має спільну мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямована на досягнення загального втіленого результату діяльності. Як впливає з визначення проєктної діяльності, її характерними рисами є: особистісно-орієнтоване взаємодія, комплексний характер роботи, можливості виявлення творчості, проблематика, варіативність, альтернативність, авторська позиція.

Розглянемо основні вимоги до організації проєктної діяльності: наявність смислової задачі (проблематики); планування дій (вид продукту, форма презентації тощо); пошук інформації, яка потім буде оброблена, осмислена, представлена; формування компетентностей; підведення проміжних підсумків, дискусії; громадська презентація продукту.

Проєкт як форма інноваційної діяльності: формує активну, самостійну і ініціативну позицію; розвиває загальнонавчальні вміння та навички: дослідні, проєктні, рефлексивні; реалізуючи принцип зв'язку навчання з життям, формує вміння, безпосередньо пов'язані з досвідом їх застосування на практиці (компетенції); пріоритетно спрямований на розвиток пізнавального інтересу [1].

Практико-орієнтований підхід до застосування проєктних технологій у професійній підготовці майбутніх хореографів дозволяє виконати наступні завдання, а саме: сформувати у студентів чітке бачення навчальних цілей і розуміння шляхів та етапів їх досягнення; навчити студентів інтелектуальним процедурам поетапного і пріоритетного виокремлення необхідних елементів

діяльності; оперувати елементами діяльності за допомогою алгоритмів творчої дії; використовувати стандартні алгоритми і напрацьовувати власні діяльнісні алгоритми вокально-хорової роботи, що дозволяє студентам перетворювати зміст проєктної діяльності у продуктивний результат.

Список використаних джерел:

1. Лисенко О. Застосування інноваційних технологій при підготовці професійних хореографів сучасного танцю. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки: збірник наукових праць. № 2 (61). 2018.С. 150-155.
2. Ткаченко М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх хореографів до застосування проєктних технологій у професійна діяльності. Педагогічні науки: журнал. Полтава, 2022. №79. С.101-105.
3. Хайє Л. Формування готовності майбутніх учителів музики до вокально-хорової роботи із застосуванням проєктних технологій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2019. 269 с.

КОНСАЛТИНГОВІ ПОСЛУГИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТНИХ ПРОЦЕСІВ В РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

*Томчевська В. В.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Школяр Сергій Петрович* – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Реалізація проєктних процесів інноваційного спрямування напряму пов'язана з об'єктами права інтелектуальної власності, що зафіксовано в Плані реалізації Стратегії економічного розвитку Полтавської міської територіальної громади [1]. Підтримка бізнес середовища повинна здійснюватися шляхом просування інформації про місцевого виробника на українському та світових ринках, в тому числі шляхом створення та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема торгівельних марок полтавських підприємців [2-5].

На сьогодні згідно з реалізацією заходів Програми в м. Полтаві функціонує інформаційно-консультативний центр з питань інтелектуальної власності, який використовує послуги Патентного повіреного України. Ключовим учасником реалізації проєкту є Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, його науковці, в тому числі кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна. Створення та функціонування інформаційно-консультативного центру з питань інтелектуальної власності спрямоване на вирішення наступних завдань: надання для полтавського бізнес-середовища інформаційно-консультативних послуг з питань інтелектуальної власності; сприяння створенню та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема таких як торгівельні марки полтавських підприємців, промислові зразки, винаходи, корисні моделі,

об'єкти авторського та суміжних прав та ін.; сприяння комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності; консультування з питань створення ліцензійних договорів та передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності; надання юридичних послуг та послуг аудиту, пов'язаних з питаннями інтелектуальної власності.

Ключові заходи проекту, що заплановані та реалізуються, наступні:

1. Створення та функціонування інформаційно-консультативного центру з питань інтелектуальної власності.

2. Надання для бізнес-середовища Полтавської ОТГ інформаційно-консультативних послуг з питань інтелектуальної власності.

3. Сприяння створенню та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема таких як торговельні марки полтавських підприємців, промислові зразки, винаходи, корисні моделі, об'єкти авторського та суміжних прав та ін.

За даними патентного повіреного України Школяра С.П. та професора Степаненка С.В. результати реалізації заходів за 1 половину 2022 р. наступні:

- для функціонування центру виділене приміщення;
- працюють патентний повірений України та представники університету з надання послуг в сфері інтелектуальної власності;
- з питань авторського та суміжних прав надано інформаційно-консультативних послуг 49 авторам;
- з питань реєстрації торговельних марок 2 заявникам;
- з питань отримання патентів на винаходи (корисні моделі) 4 заявникам;
- з питань отримання патентів на промислові зразки 3 заявникам;
- подано заявок на промислові зразки – 1;
- отримано свідоцтв України на торговельну марку – 1;
- подано заявок на реєстрацію авторського права на твір – 28;
- отримано свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір – 28.

Список використаних джерел:

1. Школяр С. П. Аспекти права інтелектуальної власності в реалізації економічного розвитку територіальної громади / Ресурсно-орієнтоване навчання в «ЗД»: доступність, діалог, динаміка: матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м.Полтава, 22-23 лютого 2021 р.). С. 285-286.
2. Школяр С. П. Аспекти підготовки фахівців до опрацювання та аналізу базових інформаційних потоків на ринковому середовищі. Педагогічні науки. 2015. Вип. 12. С. 356–361.
3. Школяр С.П. Особливості реалізації регіональних інноваційних програм на Полтавщині / С.П. Школяр // Матеріали міжнародного круглого столу «Розбудова інноваційної інфраструктури в Україні». – К., 2008. – С. 104-135.
4. Школяр С.П. Інноваційний розвиток держави – комфортне життя її громадян. Тези виступу в обговоренні / С.П. Школяр // Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 20.06.07 р. «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» / Упор. Г.О. Андрощук, М.М. Шевченко, – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С.60-62.

ВПЛИВ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ НА КАР'ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ УПРАВЛІНЦЯ

*Троян П.Д., Большая О.В.
Полтава, Україна*

Самоменеджмент є надзвичайно важливим аспектом у кар'єрному рості управлінця. Цей підхід означає здатність ефективно розпоряджатися своїм часом, ресурсами та отриманими знаннями для досягнення поставленої мети. Самоменеджмент допомагає управлінцям збільшувати продуктивність та ефективність праці, розвиває навички лідерства.

Один з ключових аспектів самоменеджменту – це планування часу. Управлінці повинні вдало розподіляти час між різними завданнями із врахуванням їхньої важливості та терміни виконання. Це допомагає зменшити стресові ситуації та підвищити ефективність при виконанні. Здатність до планування та контролю над своїм часом є важливою навичкою для кожного управлінця.

Самоменеджмент допомагає управлінцям розвивати свої навички та знання. Цей процес відбувається за допомогою самостійної освіти, постійній участі у тренінгах та вебінарах, вивченням спеціалізованої літератури. Розвиток знань та навичок допомагає управлінцям зростати у своїй професії та займати вищі посади.

Самоменеджмент допомагає управлінцям стати більш впевненими у своїх здібностях та діях, що дає можливість контролювати процеси у житті та кар'єрі та робить їх більш самостійними і незалежними, а також, сприяє їх кар'єрному росту та досягненню успіху у справах.

Формування інноваційних підходів до оволодіння управлінськими технологіями, інтеграція професійного та управлінського досвіду формують креативні якості особистості керівника. Результати підготовки визначаються готовністю керівника працювати в інноваційних процесах, які сприяють професійному розвитку та самоактуалізації.

Головна мета кар'єрного самоменеджменту полягає у сприянні організації ефективного кар'єрного процесу підприємства чи організації. Завданнями кар'єрного самоменеджменту є:

- розробка та упорядкування кар'єрних планів;
- побудова оптимального кар'єрного процесу;
- оцінка кар'єрних можливостей і перспектив;
- сприяння розвитку кар'єрної компетентності;
- оптимізація витрат часу на досягнення кар'єрних цілей;
- визначення оптимальної траєкторії кар'єрного просування;
- оцінка швидкості та ефективності кар'єрного процесу;
- розвиток професійних здібностей та кар'єрних компетентностей [1].

Процес самотворення людини-творця є психолого-педагогічним механізмом саморозвитку особистості, що охоплює усі процеси «самозвеличання» у їх інтегрованому вигляді: самоконтроль, самоосвіта, самооздоровлення, самореалізація. Глибоке знання власних індивідуальних особливостей та здібностей надзвичайно важливе, оскільки це, по суті, знання своїх достоїнств і недоліків. Самоосвіта управлінцю забезпечує певний рівень знань, а саморозвиток – комплекс складових, в якому знання стають основою навиків та інструментом дій.

Вплив самоменеджменту на стрімкий розвиток кар'єри менеджера є необхідною та беззаперечною умовою ефективної діяльності керівника на певному етапі на підприємстві чи організації для оптимального використання професійного потенціалу та кар'єрного зростання.

Список використаних джерел:

1. Мішина С. Кар'єрний само менеджмент як інструмент управління кар'єрними процесами на підприємстві. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/79.pdf

ПРОСТІР ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Харченко О. В.
Полтава, Україна*

Позашкільна освіта є невід'ємною частиною системою освіти. Вона створює додаткові можливості для духовного, інтелектуального та фізичного розвитку дітей та підлітків. Іноді позашкільна дає дитині путівку в життя. Після багаторічних занять у центрах і гуртках учні визначаються зі своїм покликанням. На шляху до своєї мети роблять перші кроки – беруть участь у конкурсах, олімпіадах, пишуть наукові роботи, виборюють призові місця і нагороди.

В умовах війни, збройної агресії заклади позашкільної освіти продовжують активно працювати. Організують освітній процес, виховання, розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді, забезпечують їх змістовне дозвілля та психологічну підтримку. Залежно від безпекової ситуації освітній процес у закладах позашкільної освіти здійснюється за змішаною та дистанційною формами навчання. В умовах війни дуже актуальним є налагодження системи комунікації з дітьми, батьками, сім'ями, педагогічними працівниками, а також запровадження нових форм роботи, адаптація занять до умов сьогодення. Майстер-класи, віртуальні подорожі, екскурсії, презентації, організація активностей для дітей, особливо ВПО. Позашкільна освіта сьогодні формує у дітей медіаграмотність, тобто вчить грамотно споживати і поширювати інформацію, формує усвідомлення небезпеки у віртуальному просторі, вчить правилам безпечного користування інтернету. Проводить роз'яснювальну та інформаційну роботу щодо правил поведінки у разі виявлення небезпечних предметів. Знайомить з методами психологічної

допомоги та самопомоги в умовах війни.

Заклади військово-патріотичного та туристично-краєзнавчого напрямку значно збільшили кількість цікавих заходів саме з вивчення історії України, козацтва, співпраці з волонтерськими організаціями проводять конкурси з туристичної та краєзнавчої роботи, публікують навчальні матеріали, відео, методичні матеріали на телеграм-каналах.

Заклади еколого-натуралістичного напрямку проводять віртуальні подорожі, екскурсії, застосовують форми дистанційного навчання, цікаві майстер-класи, віртуальні квести та екодослідництво. При закладах позашкільної освіти створюють зоохостели та флорохостели для тварин і рослин, залучаючи дітей і батьків проводити час з тваринами і рослинами, відволікаючись від пережитого. Пропонують перегляд навчальних фільмів з різними дослідями. Застосовують корекційні заняття та тренінги.

Заклади художньо-естетичного напрямку організовують художні майстерні, відеолекції. Проводять віртуальні екскурсії, долучають вихованців до створення малюнків та інших робіт для підтримки ЗСУ. Залучають дітей до режисерсько-постановочної роботи в театральних колективах. Дистанційно проводять заняття з хореографії, онлайн заняття, вистави. Залучають дітей до волонтерської діяльності.

Заклади науково-технічного напрямку теж застосовують новітні форми дистанційного навчання: тематичні відеофільми, презентації, меседжі, навчальні відео, здійснюють підбірку фотографій моделей та відеодемонстрацію запусків. Навчають розрізняти фейки та інші види інформаційних повідомлень в інтернеті.

Заклади науково-дослідницького напрямку збільшують кількість занять та заходів, спрямованих на формування медіаграмотності школярів. Більше уваги приділяють організації самостійного опрацювання матеріалів в Google-класах, на Youtube та Telegram-каналах, на сайтах закладів позашкільної освіти.

Заклади швидко реагують на зміни умов навчання. В умовах війни діти дуже потребують психологічної підтримки. Теми консультацій, онлайн та офлайн зустрічей з психологами-консультантами стали невід'ємною складовою освітнього процесу в закладах позашкілля.

Важливим аспектом роботи закладів позашкілля є навчання, обмін досвідом та підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Саме тому кафедра мистецтвознавства та позашкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка стала скарбницею обміну досвідом науковців та педагогічних працівників закладів позашкільної освіти. Спільною невтомною працею наближаємо перемогу України!

ПРОЄКТНИЙ ПІДХІД У РЕГІОНАЛЬНІЙ ПРОГРАМІ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

*Хитушко Р. Р.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Школяр Сергій Петрович* – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сучасний стан суспільства характеризується спрямованістю на інноваційний розвиток, в якому було б створено комфортне середовище для діяльності творчої особистості. Цьому сприяють проєкти та програми різного рівня, які вже створені чи розробляються на короткострокові, середньострокові, довгострокові терміни. Попри різноманітності поставлених в них завдань об'єднуючими рисами яких є інноваційність, наявність системного та проєктного підходів. В цьому плані актуальним питанням є підготовка менеджерів до прийняття проєктних управлінських рішень [1] в будь-якій галузі, в тому числі в системі похорони правопорядку. Така підготовка, зокрема, передбачає збір, обробку, аналіз достовірної інформації, пов'язаної як з матеріальними об'єктами, так і з об'єктами права інтелектуальної власності. Отже інформація є інструментом, який дозволяє менеджеру приймати зважені рішення, концептуально охоплюючи проблему, що представлена для реалізації [2].

Розглядаючи регіональні програми, слід зазначити, що до певного часу вони реалізовувалися в умовах мирного часу [3], проте на сьогоднішній час, час воєнного стану, проголошеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, та натепер продовженого [4], які передбачають виникнення форс мажорних обставин (обставин непереборної сили), засвідчених Торгово-промисловою палатою України (ТПП) на її офіційному сайті [5], такі програми враховують цей час воєнного стану. Так враховує даний стан й Комплексна програма щодо забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян та оборонної роботи на 2021-2027 роки [6], розроблена відповідно до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державні цільові програми».

Ініціатором розроблення Програми є Департамент з питань оборонної роботи, цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами Полтавської обласної державної адміністрації, а розробником та співрозробниками є Департамент з питань оборонної роботи, цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами Полтавської обласної державної адміністрації; Головне управління Національної поліції в Полтавській області; Управління служби безпеки України в Полтавській області; Північно-Східне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України; Полтавський обласний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки

(Полтавський обласний військовий комісаріат); військові частини Збройних Сил України, Національної гвардії України, які формуються (сформовані) на території області або за участю мешканців Полтавської області; Полтавський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр; Управління патрульної поліції в Полтавській області Департаменту патрульної поліції Національної поліції України; Батальйон патрульної поліції в м. Кременчук Управління патрульної поліції в Полтавській області Департаменту патрульної поліції Національної поліції України; Державна установа «Центр обслуговування підрозділів Національної поліції України»; Управління стратегічних розслідувань в Полтавській області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України; філія Державної установи «Центр пробації» в Полтавській області; територіальне управління Служби судової охорони у Полтавській області; Полтавське управління Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України.

Відповідальними виконавцями Програми є Департамент з питань оборонної роботи, цивільного захисту та взаємодії з правоохоронними органами Полтавської обласної державної адміністрації; Головне управління Національної поліції в Полтавській області; Управління служби безпеки України в Полтавській області; Північно-Східне міжрегіональне управління з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України; Полтавський обласний територіальний центр комплектування та соціальної підтримки (Полтавський обласний військовий комісаріат); військові частини Збройних Сил України, Національної гвардії України, які формуються (сформовані) на території області або за участю мешканців Полтавської області; Полтавський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр; Управління патрульної поліції в Полтавській області Департаменту патрульної поліції Національної поліції України; Батальйон патрульної поліції в м. Кременчук Управління патрульної поліції в Полтавській області Департаменту патрульної поліції Національної поліції України; Державна установа «Центр обслуговування підрозділів Національної поліції України»; Управління стратегічних розслідувань в Полтавській області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України; філія Державної установи «Центр пробації» в Полтавській області; територіальне управління Служби судової охорони у Полтавській області; Полтавське управління Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України.

Зазначимо деякі основні проблеми, на розв'язання яких спрямована Програма, серед них наступні:

– організовані кримінальні структури є стабільними, мобільними, ієрархічними, глибоко законспіровані, постійно прагнуть до розширення масштабів, мають потужні фінансові ресурси та матеріально-технічну базу;

– подолання корупції, яка носить системний характер і охоплює чи не всі сфери суспільних відносин;

– спостерігається тенденція до збільшення фактів незаконного обігу зброї та засобів ураження, які можуть бути використані у терористичних та екстремістських цілях.

У документі зазначається, що подолання організованої злочинності та корупції перетворюється у надзвичайну проблему, яка становить загрозу

розвитку держави, стабільності і безпеці суспільства, сприяє підриву демократичних інститутів і цінностей.

Вказується, що виконання заходів не можливе без визначення плану дій та належного матеріально-технічного забезпечення.

В межах проєктного підходу в Програмі чітко визначена її мета, напрями діяльності та заходи Програми, обсяги і джерела фінансування, строки та етапи її виконання, очікувані результати, а також координація та контроль за ходом її виконання.

Список використаних джерел:

1. Школяр С. П. Аспекти підготовки фахівців до опрацювання та аналізу базових інформаційних потоків на ринковому середовищі. Педагогічні науки. 2015. Вип. 12. С. 356–361
2. Школяр С. П. Щодо права інтелектуальної власності в Плані реалізації Стратегії економічного розвитку Полтавської міської територіальної громади / Гуманістичні орієнтири професійного становлення вчителя: Макаренківська традиція і місія нової української школи : матеріали XX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 11-12 березня 2021 р.). «Управлінська майстерність керівника навчального закладу», «Управління проєктами у сфері науки, освіти, інновацій та інформатизації», «Управління інноваційною діяльністю в освіті та у виробництві» : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінарів (м. Полтава, 11-12 березня 2021 р.) / за ред. М. В. Гриньової. Полтава : ФОП Гаража М.Ф., 2021. С. 246-247.
3. Школяр С.П., Новописьмений С.А. Створення центру інтелектуальної власності в рамках Стратегії економічного розвитку територіальної громади / Управління навчально-виховним процесом нової української школи в контексті національно-патріотичного виховання молоді : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців (учнів, студентів, магістрантів, аспірантів) (6 квітня 2021 р., м. Полтава) / за заг. ред. М.В. Гриньової ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава : ПП Астрыя, 2021. С. 258-259
4. <https://www.president.gov.ua/documents/>
5. <https://www.golovbukh.ua/news/29566-fop-pshov-na-vynu-ale-ma-pratsvnikv-uniknuti-nasldkv-dopomoje-list-pdtverdjennya-fors>
6. http://uns.adm-pl.gov.ua/docs/2021/proekt_kompleksnoi_programy_2021-2027.pdf

ЯКІСТЬ ОСВІТИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

*Хома М. В.
Полтава, Україна*

На сьогодні основною стратегічною метою державної освітньої політики в Україні є забезпечення якості освіти. Сенс, який укладається в це поняття, дослідники розкривають наступним чином: це «комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне та практично ефективне формування компетентності та професійної свідомості» [2].

Якісна освіта дозволить не лише забезпечити варіативність обрання людиною свого життєвого шляху адекватно до власних запитів і можливостей, що теж є важливим у людиноцентрованому суспільстві. Але її суспільно-

економічне значення, важливість для подальшого розвитку незалежної України як сильної, самодостатньої держави, готової до партнерської взаємодії з найсильнішими в політичному, економічному, науковому відношенні країнами світу має особливу вагу.

Для вирішення завдання забезпечення якості освіти необхідно побудувати ефективну систему, яка була б здатна адекватно реагувати на виклики сьогодення та стабільно функціонувати. Її мета, як зазначено в Законі України «Про освіту» (2017 р.), полягає в тому, аби здійснювати гарантування якості освіти; формувати довіру суспільства до системи та закладів освіти, органів управління освітою; постійно та послідовно підвищувати якість освіти; допомагати закладам освіти та іншим суб'єктам освітньої діяльності у підвищенні якості освіти [3].

Система забезпечення якості освіти складається з трьох окреслених Законом підсистем: системи забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти); системи зовнішнього забезпечення якості освіти; системи забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти.

Об'єкт нашого дослідження становить перший з перелічених феноменів – внутрішня система забезпечення якості освіти, що виступає одним із провідних чинників удосконалення та коригування освітнього процесу в освітніх закладах усіх рівнів. Обізнаність у цій сфері необхідна майбутньому менеджеру освіти і повинна бути врахована при формуванні змісту освітньої програми, згідно з якою відбувається його професійна підготовка. В Україні вже наявний відповідний досвід і напрацьовується методика, що дозволить успішно вирішити зазначене завдання під час навчання в магістратурі.

Послідовно розкривається, зокрема, зміст готовності майбутнього керівника закладу дошкільної освіти до забезпечення якості освітнього процесу Л. Загородньою. Так, керівник повинен мати значний обсяг теоретичних знань і вміти: «1. Аналізувати якість освітнього процесу в конкретному ЗДО відповідно до правильно обраних критеріїв та з огляду на сучасні вимоги суспільства і запити цільової аудиторії. 2. Розробляти програму забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. 3. Здійснювати правильний вибір оптимальних засобів забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. 4. Здійснювати педагогічний аналіз освітнього процесу в ЗДО і за його результатами вибудовувати рейтинг установи. 5. Проводити процедури атестації педагогічних працівників та моніторинг професійної компетентності вихователів, методистів, завідувачів ЗДО. Правильно оформляти супровідні документи. 6. Здійснювати аналіз оснащення і дизайну інтер'єру закладу дошкільної освіти. 7. Проводити моніторинг розвитку, навченості та вихованості дітей дошкільного віку. 8. Проводити наукове дослідження з проблеми забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти і презентувати його результати. 9. Розробляти програму самовдосконалення як директора ЗДО щодо забезпечення якості освітнього процесу в освітній установі» [1, с. 128]. Цей досить розлогий перелік являє собою практичне підґрунтя керівної діяльності, зорієнтованої на забезпечення якості дошкільної освіти в певному закладі, але вочевидь, забезпечення останньої потребує також і відповідної готовності інших

суб'єктів освітнього процесу.

Структура внутрішньої системи забезпечення якості освіти досить чітко окреслена Законом «Про освіту» (Розділ V, ст. 41, ч. 3) і включає такі компоненти, як стратегія (політика) та процедури забезпечення якості освіти; система та механізми забезпечення академічної доброчесності; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання здобувачів освіти; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання педагогічної (науково-педагогічної) діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників; оприлюднені критерії, правила і процедури оцінювання управлінської діяльності керівних працівників закладу освіти; забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, в тому числі для самостійної роботи здобувачів освіти; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління закладом освіти; створення в закладі освіти інклюзивного освітнього середовища, універсального дизайну та розумного пристосування; інші процедури та заходи, що визначаються спеціальними законами або документами закладу освіти [3]. Її конкретизація в певному освітньому закладі – це складний процес аналізу та узагальнення специфіки освітнього середовища, розробки стратегії його розвитку, визначення актуальних цілей і планування кроків для їхнього досягнення, прийняття управлінських рішень і контроль за їхнім виконанням тощо.

Водночас, це шлях, який керівник не просто повинен здолати, але й повести за собою педагогічний колектив, забезпечити єдність поглядів і дій ще на етапі розробці системи і зберегти в ході її реалізації. У цьому сенсі говоримо про неї не як про виключно управлінську проблему, а як про справу кожного педагога, що повинен усвідомлювати себе відповідальним і доброчесним суб'єктом забезпечення якості як відповідності між реальним результатом своєї діяльності та встановленими вимогами, зорієнтованим на професійне самовдосконалення та творчий пошук у контексті вирішення традиційних та інноваційних професійних завдань.

Отже, сьогодні назріла необхідність визнати першочерговість проблеми забезпечення якості освіти на всіх її рівнях як одного з викликів, що стоїть у тім числі й перед вищою освітою при підготовці педагогів та менеджерів освітньої галузі чи не найбільш вагомо і який є безперечною умовою подальшого успішного розвитку України як члена світової спільноти. Ця проблема має бути відображена освітніми програмами бакалаврського та магістерського рівня, оскільки її вирішення є нелінійним процесом і ставить розгалужену сукупність вимог до суб'єктів управлінської та власне педагогічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Загородня Л.П. Викладання методики забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти магістрам спеціальності «Дошкільна освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж.: <https://ojs.itup.com.ua/index.php/iiu/article/download/45/28/180>
2. Коротков Е. Концепція якості освіти. *Сучасна освіта*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж.: <https://osvita.ua/school/method/1342/>
3. Про освіту: Закон України від 05.09. 2017 р. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38-39.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ЗЗСО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Чеботарь А. А., Бабенко І. В.
Полтава, Україна*

Повномасштабне вторгнення Російської федерації на територію України, введення воєнного стану у нашій державі ставить нові вимоги до освітнього процесу у ЗЗСО, до діяльності його керівника та педагогічного колективу в цілому.

Заклад загальної середньої освіти є відкритою системою, яка відчуває на собі різнопланові впливи мікро- і макросередовища. Характер цих впливів залежить від інтенсивності та спрямованості соціально-економічних процесів, що відбуваються в суспільстві, а також від розробленості у навчальному закладі засобів взаємодії із соціумом, зміни цілей і змісту своєї діяльності залежно від змін середовища.

Організація роботи педагогічного колективу передбачає планування, втілення, керівництво та контроль, забезпечення організованості (інтегрованості) спільної діяльності учнів, педагогів, батьків, та її спрямованість на досягнення освітніх цілей та цілей розвитку закладу освіти.

Основними умовами організації роботи педагогічного колективу закладу загальної середньої освіти в умовах воєнного стану є:

- створення максимально безпечного освітнього-розвивального середовища;
- організація освітнього процесу засобами цифрових технологій;
- система психолого-педагогічної організації і мотивації педагогів.

Створити максимально безпечне освітнє середовище – одне з першочергових завдань закладу освіти, виконання якого має реалізувати право на безпечні та нешкідливі умови навчання в умовах війни. Тож цим мають займатися керівники закладів освіти, педагогічні працівники, батьки учнів, громадськість спільними зусиллями. До того ж, їм важливо опанувати основні правила безпечної поведінки та навчити цього дітей. У кожному закладі освіти потрібне укриття чи інші приміщення, де можна перебувати під час повітряних тривог для зменшення ризиків. У закладі мають бути розроблені дієві, чіткі інструкції про те, хто, де, як і коли має ховатися, як здійснювати евакуацію дітей, як діяти в разі обстрілів, під час оголошення повітряної тривоги [1, с. 47].

Організація навчального процесу під час воєнного стану у ЗЗСО передбачена переважно як дистанційна форма навчання (або за можливістю змішана форма навчання). Тому для оптимальної організації роботи педагогічного колективу необхідно впроваджувати основні напрями цифровізації ЗЗСО, сутність і специфіку цифрової компетентності педагогів в умовах дистанційного навчання. Застосовувати сучасні освітні інформаційно-комунікаційні технології слід науково обґрунтовано, змінюючи методичні підходи навчання, що сприяє ефективному поєднанню безпосередньої та

опосередкованої форм взаємодії здобувачів освіти. Керуючись метою гарантування якісного та безпечного освітнього процесу, викладачі шукають та обирають альтернативні шляхи його забезпечення, зокрема створення електронного освітнього середовища. Електронне освітнє середовище – сукупність умов навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти, що забезпечується за допомогою сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій [3, с. 19].

В умовах воєнного стану зростає актуалізація професійної діяльності, прагнення професійної самореалізації та забезпечення високого рівня громадської думки про престижність педагогічної професії, що заохочує до подальших творчих дій та саморозвитку [2, с. 122]. Головною метою педагогічного колективу закладу освіти під час війни стало не лише засвоєння нових знань, а і підтримка, спілкування, переключення уваги здобувачів освіти, стабілізація їх психологічного стану.

Список використаних джерел:

1. Загальна середня освіта України в умовах воєнного стану та відбудови. *Методичний порадник науковців Інституту педагогіки НАПН України до початку нового навчального року : методичні рекомендації* / за заг. ред. Олега Топузова, Тетяни Засекиної : Ін-т педагогіки НАПН України. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2022. 296 с.
2. Кравчинська Т.С. Мотивація професійної діяльності педагогічних працівників як функція управління. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб. Київ: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України*, 2014. Вип. 80. С. 121–126.
3. Кучин Ю. Л. Основні принципи організації дистанційного навчання. *Медична освіта*. 2020. № 1. С. 17–37.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Черненко О. П.
Полтава, Україна

Науковий керівник: *Бабенко Ірина Василівна* – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Управління системою художньо-естетичного виховання в закладі позашкільної освіти – це процес планування, організації, координації та контролю за діяльністю закладу з метою забезпечення якісного художньо-естетичного виховання дітей та молоді.

Управління системою художньо-естетичного виховання складається з таких етапів:

1. Планування. На цьому етапі визначається стратегія розвитку закладу позашкільної освіти, розробляється концепція художньо-естетичного

виховання, формулюються цілі та завдання, обираються методи та засоби досягнення поставлених цілей.

2. Організація. На цьому етапі визначаються необхідні ресурси (фінансові, матеріально-технічні, кадрові), розробляється робочий план діяльності закладу, організовується робота з підбору та підготовки викладачів, визначається система оцінювання результатів.

3. Координація. На цьому етапі здійснюється планування та координація роботи викладачів та інших працівників закладу, взаємодія зі зберігачами культурної спадщини, місцевими органами влади, громадськістю тощо.

4. Контроль. На цьому етапі здійснюється контроль за виконанням поставлених цілей та завдань, оцінюються результати діяльності закладу, коригуються стратегії та плани розвитку.

Ключові завдання управління системою художньо-естетичного виховання в закладі позашкільної освіти можуть включати:

1. Розробку стратегії та планування роботи закладу з урахуванням мети і завдань системи художньо-естетичного виховання, а також потреб учасників виховного процесу.

2. Організацію роботи з підбору та підготовки кваліфікованих викладачів та тренерів, які зможуть відповідати вимогам сучасної педагогічної технології та методик викладання мистецьких дисциплін.

3. Забезпечення належного фінансування для проведення виховних заходів, закупівлі необхідного обладнання та інших ресурсів для здійснення мистецьких проектів та заходів.

4. Організацію системи контролю якості проведення виховних заходів та діагностику ефективності процесу художньо-естетичного виховання.

5. Підвищення рівня компетентності викладачів та тренерів за допомогою проведення тренінгів, семінарів, конференцій, оглядів методичної літератури та інших навчальних заходів.

6. Розробку та впровадження інноваційних форм та методів художньо-естетичного виховання, зокрема, використання сучасних технологій, комп'ютерних та мультимедійних засобів.

7. Співпрацю з органами місцевої влади, громадськими організаціями, мистецькими колективами та іншими партнерами з метою підвищення ефективності виховного процесу.

8. Підтримку творчих здібностей учнів та стимулювання їх активної творчості, наприклад, шляхом організації конкурсів, виставок, фестивалів, які можуть сприяти розвитку їхнього потенціалу.

9. Підтримку і розвиток традицій та історії національної культури, зокрема, національних мистецтв, народних ремесел тощо.

10. Упровадження принципів рівного доступу до культурно-мистецької освіти, зокрема, для дітей з інвалідністю, дітей з малозабезпечених сімей та інших соціально-вразливих груп.

11. Залучення громадськості до участі в художньо-естетичному

вихованні шляхом організації відкритих заходів, культурно-мистецьких проєктів, співпраці із засобами масової інформації тощо.

12. Розробку та впровадження механізмів оцінювання та підвищення ефективності художньо-естетичного виховання, а також постійне оновлення програм та методик з урахуванням потреб учасників виховного процесу.

Управління системою художньо-естетичного виховання в закладі позашкільної освіти включає в себе керування процесом створення та реалізації програм, які спрямовані на розвиток творчих та естетичних здібностей дітей та молоді. Завдання управління системою художньо-естетичного виховання в закладі позашкільної освіти полягає у створенні сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу дітей та молоді, формуванні естетичної культури та розвитку здібностей до мистецтва, сприянні формуванню високої культури мислення та вихованні у молоді духовно-моральних цінностей.

Для успішного управління системою художньо-естетичного виховання в закладі позашкільної освіти необхідно враховувати специфіку виховного процесу в даному закладі та взаємодіяти з іншими відділами та службами. До відповідальності управління також належить забезпечення належного фінансування, контролю за якістю проведення виховних заходів та підвищення якості освіти.

Важливо пам'ятати, що успіх управління системою художньо-естетичного виховання в закладі позашкільної освіти залежить від тісної співпраці з учасниками виховного процесу – дітьми, молоддю, батьками, викладачами та тренерами. Тільки завдяки взаємодії та співпраці можна досягти максимального результату в розвитку творчого потенціалу та формуванні естетичної культури у молоді.

Управління системою художньо-естетичного виховання в закладі позашкільної освіти є складним та багатограним процесом, що потребує комплексного підходу та постійного вдосконалення. Здійснення ключових завдань відповідно до вимог сучасної педагогічної технології та методик викладання мистецьких дисциплін може забезпечити успішну реалізацію мети художньо-естетичного виховання та сприяти розвитку творчих здібностей дітей та молоді.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ НАСКРІЗНОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ЗДОРОВ'Я І БЕЗПЕКА» ДЛЯ УЧНІВ 7-9 КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Шевчук К. С.
(Полтава, Україна)

Науковий керівник: *Дорошенко Євгенія Володимирівна* – вчитель хімії
Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради
Полтавського району Полтавської області

Пріоритетним у процесі організації базової середньої освіти є формування в учнівській молоді позитивної мотивації щодо здорового способу життя. Важливо не лише здобути знання, уміння, навички з шкільних предметів, а й сформуванню ключову компетентність із здорового життя. Варто так організувати навчально-виховний процес, щоб активне застосування сучасних технологій здорового способу життя відбувалося з урахуванням специфіки шкільного предметного навчання, вікових особливостей учнів основної школи, їхніх індивідуальних запитів у особистісному самовдосконаленні [2].

Зміни до програм шкільних предметів для учнів 7-9 класів на основі затвердженого у 2020 році Державного стандарту базової середньої освіти мають на меті формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту, що передбачено концепцією «Нової української школи» [4].

У педагогічній літературі проблеми вивчення формування здорового способу життя знаходять віддзеркалення у такого відомих педагогів як П. Лесгафт, К. Ушинський. У ХХ столітті дослідження цього питання займалися М. Амосов, П. Іванов, А. Макаренко, Б. Нікітін, Л. Нікітіна, Г. Селевко, В. Сухомлинський. Серед сучасних педагогів проблему формування компетентності здорового життя вивчали Т. Бойченко, С. Волкова, Т. Воронцова, Л. Власенко, Б. Долинський, С. Постоєнко, Н. Смірнов, В. Титаренко та ін.

Концепція реформування української школи закладає нові підходи до освітнього процесу, орієнтуючи вчителів на формування надпредметних ключових компетентностей учнів, відійшовши від традиційних методик простого передавання знань. З метою формування в учнів ключових компетентностей під час освітнього процесу в початкових програмах основної школи виділено низку змістових ліній, зокрема «Здоров'я і безпека» [6, с. 9], спрямовану на формування особистості учня як духовно, емоційно, соціально і фізично повноцінного члена суспільства, здатного дотримуватися здорового способу життя і формувати безпечне життєве середовище.

У зв'язку з цим для сучасної основної школи актуальними є питання формування ключової компетентності здорового життя учня засобами сучасних здоров'язбережувальних педагогічних технологій.

Експериментальне дослідження було спрямованим на підвищення ефективності формування компетентності зі здорового життя учнів основної

школи засобами здоров'язбережувальних технологій, відібраних за концептуальними засадами переконливого пояснення та прогнозування процесу та результатів такого формування.

Експериментальна робота здійснювалася впродовж 2021-2022 років в умовах освітньо-професійної діяльності Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області за здоров'язбережувальними технологіями.

Дослідно-експериментальна робота була складовою навчання учнів 7-9 класів хімії, біології та трудового навчання, під час якої впровадження обґрунтованих здоров'язбережувальних педагогічних технологій здійснювалося в експериментальних класах, а традиційні педагогічні технології застосовувалися у контрольних класах.

Перевірка ефективності здоров'язбережувальних педагогічних технологій формування в учнів компетентності зі здорового життя щодо змін у рівнях її вияву здійснювалася за такими складовими: предметні знання і вміння із формування, збереження та укріплення власного здоров'я; відчуття стану повного фізичного, соціального і душевного благополуччя; соматичне здоров'я; загальна трудова, пізнавальна, фізична та суспільна активність; адекватна самооцінка та ціннісне ставлення до свого здоров'я, власних фізичних можливостей і особливостей; саморегуляція поведінки.

Метою констатувального експерименту стало оцінювання отриманих кількісно-якісних даних у вигляді рівнів сформованості складових компетентності здорового життя учнів 7-9 класів, які навчалися за традиційними педагогічними технологіями.

Достовірність отриманих під час експерименту даних визначалася зумовленим завданням дослідження обсягом вибірки. У констатувальному дослідженні були задіяні 92 особи, відібраних із учнів контрольних та експериментальних класів за вимогами однорідності успішності навчання.

Із метою визначення впливу освітньої діяльності ЗЗСО на кількісно-якісні показники сформованості компетентності здорового життя та для з'ясування динаміки цього процесу, нами було здійснено поетапне діагностування рівнів сформованості складників здорового життя шляхом опитування учнів за адаптованою нами методикою вияву просуспільно-ціннісних орієнтацій, яку було розроблено у 1998 р. А. Фюрко, П. Мюллером та М. Аммоном у Центрі обслуговування та навчання досліджень та розвитку Каліфорнійського університету в Берклі.

Учні відповідали на питання шляхом визначення того, якою мірою (від 1 до 4 балів) вони не погоджуються або погоджуються з кожним із тверджень опитувальника : 4 балів – цілковита згода із твердженням, 1 бал – учень зовсім не погоджується із твердженням опитувальника.

Із метою визначення рівнів сформованості складових здорового життя нами було використано 100-бальну шкалу ступеня вияву її показників. Ступінь вияву складових компетентності здорового життя визначався за такими рівнями: 50-54 бали – задовільний рівень; 55-64 – достатній рівень; 65-79 балів – добрий рівень; 80-89 балів – дуже добрий рівень; 90-100 балів – відмінний рівень.

Багатовимірність діагностичної шкали для визначення ступеня вияву складових здорового життя, репрезентативність вибірок учнів для участі у дослідно-експериментальній роботі та використання методів математичної статистики при обробці результатів діагностування забезпечили об'єктивність отриманих під час констатувального експерименту результатів.

Попереднє діагностування, яким було охоплено 92 учні, дало нам змогу виявити за допомогою якісного аналізу даних, що рівень сформованості складників компетентності зі здорового життя в учнів 7-9-х класів є невисоким, а в окремих випадках навіть відбувається їхня регресія. Динаміка сформованості цих складових у учнів в процесі їхньої освітньої діяльності в ЗЗСО у цілому є або незначною, або відсутньою, а на відмінному і дуже доброму та доброму рівнях характеризується регресією.

Аналіз отриманих у ході проведеного констатувального дослідження результатів зрізу вказав на те, що наявні традиційні підходи до формування компетентності здорового життя учнів основної школи є недостатньо ефективними та потребують концептуального коригування та відповідної організації за спеціально підібраними здоров'язберезувальними технологіями.

Формувальний етап експерименту, у якому взяли участь 92 учні (48 учнів експериментальних груп і 44 учні контрольних груп) відбувався у 2021-2022 роках і передбачав упровадження концептуально систематизованих нами здоров'язберезувальних технологій формування компетентності зі здорового життя у навчанні учнів 7-9-х класів. Завданням цієї стадії дослідно-експериментальної роботи було формування здорового способу життя школярів засобами концептуально систематизованих здоров'язберезувальних технологій в освітньому просторі ЗЗСО.

Порівняльний моніторинг рівнів вияву учнями 7-9 класів компетентності здорового життя під час уроків хімії, біології та трудового навчання в освітньому просторі ЗЗСО розкриває динаміку змін її складників у контрольних та експериментальних групах. Дослідно-експериментальна робота забезпечила підвищення середнього рівня компетентності здорового життя учнів експериментальних груп на 4,3%, а у контрольних групах цей рівень знизився на 4,2%. Низька динаміка зростання показників здорового життя в експериментальних групах і негативна – у контрольних нами пояснюється відсутністю в освітній практиці педагогічних технологій формування здорового способу життя на концептуальних засадах адаптації особистості школярів до форм поведінки здорового життя. Наявні технології розвитку здорового способу життя [1; 3; 5] спрямовані здебільшого на формування готовності особистості до прийняття визнаних суспільством цінностей здорового життя, їхню ідентифікацію та зовсім не орієнтовані на формування індивідуалізованого реагування на цінності здорового способу життя в освітньому просторі та соціальному середовищі.

Збереження позитивної динаміки зростання компетентності зі здорового життя серед учнів експериментальних класів нам вдалося забезпечити завдяки опосередкованому позитивному впливу здоров'язберезувальних технологій на становлення її складових компонентів. Введення в освітній процес індивідуальних видів здоров'язберезувальної діяльності сприяв розвитку

компетентності школярів із здорового життя, що виявилось за час експерименту у суттєвому зростанні її якості на 12,6% в експериментальних класах та у значному її падінні на 16,2% у контрольних класах.

Найдинамічніші позитивні зміни у сформованості компетентності здорового життя серед учнів експериментальних класів відбулися на відмінному та дуже доброму рівнях, де, відповідно, відбувся приріст на 8,0% та 5,3% від кількості учнів. У контрольних класах подібні зміни були суттєво динамічнішими на достатньому та задовільному рівнях, де вони мали негативну позитивну, відповідно +6,2% та +10,0%, а негативну динаміку у вигляді зменшення на -4,1% та -4,2% було виявлено, відповідно, на відмінному і дуже доброму рівнях.

Результати формувального експерименту, незважаючи на специфіку навчальних предметів хімія, біологія та трудове навчання, індивідуальні нахили та здібності учнів 7-9-х класів, можна розглядати як закономірний результат упровадження мети, методологічних засад і здоров'язбережувальних технологій формування компетентності здорового життя учнів основної школи.

Дослідно-експериментальна перевірка системи здоров'язбережувальних технологій формування компетентності здорового життя учнів 7-9-х класів основної школи довела їхню ефективність, що виявилось у суттєвості різниці між рівнями сформованості компетентності цього виду в учнів контрольних та експериментальних груп. У контрольних групах позитивну динаміку зростання було виявлено на найнижчих рівнях сформованості компетентності здорового життя (достатньому і задовільному). В експериментальних же групах, завдяки запровадженню системи здоров'язбережувальних технологій, позитивна динаміка змін була зафіксована на двох найвищих рівнях (відмінному і дуже доброму), а на доброму і достатньому рівнях вона була негативною внаслідок переміщення учнів цих груп на більш високі рівні.

Отримані результати дослідно-експериментальної роботи дають нам змогу стверджувати, що запропонована система здоров'язбережувальних технологій є необхідною та достатньою для формування компетентності здорового життя учнів основної школи.

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо вивчення теоретико-методичних засад формування компетентності здорового життя учнів старшої школи в освітньому просторі ЗЗСО. Результатом цього стане реалізація мети базової середньої освіти в Новій українській школі, яка ґрунтується на ціннісних орієнтирах формування культури здорового способу життя учня, створення умов для забезпечення його гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту [2, с. 2].

Список використаних джерел:

1. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим. *Здоров'я та фізична культура*. 2005. № 2. С. 1-4.
2. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 15.10.2020)

3. Здоровий спосіб життя. URL: <https://ru.osvita.ua/school/method/upbring/286/> (дата звернення: 17.04.2020).9
4. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи: Електронний ресурс. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>
5. Титаренко В.М. Підготовка майбутніх учителів технологій до формування в учнів основної школи здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудового навчання: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання технологій». Київ, 2017. 24 с.
6. Хімія 7-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення: 12.01.2020)

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ

*Шило К. М., Большая О. В.
Полтава, Україна*

Останнім часом у педагогічній галузі відбувається багато змін та інновацій. Україна не є винятком, оскільки у педагогіці країни також з'являються нові підходи та технології, які впливають на процес навчання та виховання. Один із основних принципів цієї педагогіки є взаємодія вчителя та учня. У цьому підході вчителі не є тільки носіями знань, вони є партнерами у навчанні та вихованні. Педагогіка співпраці допомагає розвивати в учнів самостійність, критичне мислення та сприяє їхньому активному участі у навчальному процесі. Інновації у педагогіці – це використання новітніх технологій, методів та підходів до навчання, які допомагають підвищити ефективність процесу навчання та забезпечують більш глибоке засвоєння матеріалу студентами.

Інновації у педагогіці України – це тема, яка завжди була актуальною для українських педагогів. Сьогодні у зв'язку зі стрімким розвитком технологій та швидкими змінами у суспільстві, актуальність цієї теми зросла.

Використання електронних підручників та онлайн-курсів. Ці технології дозволяють студентам навчатися в будь-який час і в будь-якому місці з доступом до Інтернету та надає доступ до найсучасніших навчальних матеріалів та інформації, а також забезпечити інтерактивне та цікаве навчання, дозволяють студентам працювати в своєму власному темпі та вирішувати завдання на рівні свого індивідуального розвитку. Однією з найважливіших інновацій в педагогіці України є впровадження нових технологій навчання [3].

Адаптивне навчання. Цей підхід включає в себе використання програмного забезпечення, яке аналізує навчальний процес та допомагає підлаштувати матеріал до індивідуальних потреб студентів.

Використання грифікації. Цей підхід включає в себе використання ігрових елементів, таких як попередження, нагороди та досягнення, щоб

стимулювати студентів до активної участі в навчальному процесі.

Колаборативне навчання. Цей підхід включає в себе використання різних форм комунікації та співпраці між студентами, таких як проєктні роботи, спільні дослідження та виконання завдань у групі. Він дозволяє студентам розвивати навички співпраці, комунікації та лідерства.

Віртуальна та доповнена реальність. Ці технології дозволяють студентам більш інтерактивно засвоювати матеріал. Цифрові технології вже давно зайняли своє місце у навчанні та вихованні. Вони дозволяють розширити можливості для навчання та зробити його більш ефективним. У наш час цифрові технології дозволяють створювати інтерактивні уроки та вправи, які допомагають студентам засвоювати матеріал [1].

Інклюзивна освіта є підхід до навчання, який передбачає рівні можливості для студентів з різними потребами та особливостями. У цьому підході враховуються потреби кожного, тому у навчанні беруть участь усі, незалежно від їхніх можливостей.

Інновації в педагогіці є важливою складовою для постійного розвитку освіти та підвищення якості навчання. Українська педагогіка також постійно вдосконалюється та впроваджує нові ідеї та методики, щоб підвищити якість навчання та забезпечити найкращі умови для розвитку студентів.

Ще однією важливою інновацією є застосування нових методів оцінювання та визначення успішності. Наприклад, використання портфоліо, проєктів, практичних завдань та інших форм оцінювання може допомогти більш точно визначити рівень знань та умінь студентів.

Також, важливою інновацією є застосування інтерактивних методів навчання. Наприклад, використання різноманітних ігор, групових та колективних завдань, рольових ігор та інших інтерактивних методів може значно підвищити інтерес до навчання та забезпечити ефективніше засвоєння матеріалу [2].

Інтерактивні технології навчання є способом взаємодії учня з навчальним матеріалом за допомогою різноманітних інтерактивних засобів та технологій. Студенти взаємодіють з навчальним матеріалом на заняттях, використовуючи різні електронні засоби, такі як комп'ютери, планшети, смартфони та інші пристрої.

Одним із головних завдань інновацій у педагогіці є вирішення проблем, що виникають у зв'язку зі змінами у соціальному, економічному та технологічному середовищі. Зокрема, інновації у педагогіці можуть вирішувати такі проблеми, як: розвиток критичного мислення та самостійності студентів; підвищення ефективності процесу навчання та забезпечення його більшої доступності; впровадження нових методів викладання та навчання, які більш ефективно відповідають потребам сучасного світу; використання новітніх технологій та інтерактивних засобів для забезпечення більшої інтерактивності та активності студентів; розвиток компетентностей та вмінь, які потрібні для успішної роботи у сучасному світі.

Інновації у педагогіці можуть забезпечити покращення якості навчання та виховання, забезпечення більшої мотивації учнів та вчителів до навчального

процесу, а також збільшення конкурентоспроможності української освіти у світовому контексті.

Список використаних джерел:

1. Бабенко, Л. І. (2020). Електронні освітні ресурси як інноваційний засіб формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Вісник Херсонського державного університету*, 2(2), 26-31.
2. Ходаківська, О. В. (2020). Використання інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх учителів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогіка*, 2(23), 90-96.
3. Ярмоленко, О. О. (2020). Інноваційні технології викладання англійської мови у вищих навчальних закладах. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету*, 1(61), 80-84.

ПРО МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В ПРОГРАМАХ РІЗНОГО РІВНЯ

*Школяр С. П.
Полтава, Україна*

Перш ніж проаналізувати стан та можливості використання потенціалу такого закладу освіти як Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка в програмах різного рівня хотілося б наголосити на ті виклики сьогодення, які принесли нам форс-мажорні обставини, примушуючи науковців, менеджмент університету, безмежно відданих своїй творчій справі, сконцентруватися, мобілізувати ще більш зусиль на отриманні запланованих результатів у різних напрямках своєї діяльності.

Оцінити діяльність управлінсько-адміністративного апарату університету сьогодні досить легко, проводячи моніторинг інформації, яка постійно надходить на його сайт, проте за браком часу не кожен наважиться ним жертвувати, відслідковуючи буремний потік подій, який спрямовується менеджментом закладу освіти у відповідному руслі з метою утримання закладу освіти на гідному рівні. Між тим, хотілося навести деякі приклади, які можливо й не були помічені широким загалом, проте стали елементами системи впровадження різнопланових інноваційних проектних ідей на рівні територіальних громад міста та області.

Так, згідно листа Виконавчого комітету Полтавської міської ради №04.2.2-23/2/1800 від 14.08.2020 р. на ім'я ректора представниками кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна професором М. Гриньовою та доцентом С. Школярем були підготовлені та надані два проекти, а саме «Підготовка та підвищення кваліфікації вчителів до інклюзивної освіти» та «Створення та функціонування інформаційно-консультативного центру з питань інтелектуальної власності» до Плану реалізації Стратегії економічного розвитку м. Полтави на період

2021-2023 роки [1]. Відповідно до листа Виконавчого комітету Полтавської міської ради №04.2.2-47/2/2115 від 23.09.2020 р. на ім'я ректора Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка 24.09.2020 р. представниками кафедри прийнято участь в засіданні Комітету з управління впровадженням Стратегії економічного розвитку м. Полтави. На сьогодні проєкт «Створення та функціонування інформаційно-консультативного центру з питань інтелектуальної власності» до Плану реалізації Стратегії економічного розвитку м. Полтави на період 2021-2023 роки діє.

Згідно депутатського звернення депутата полтавської районної ради Полтавської області № 11 від 11 червня 2021 р. на ім'я в.о. ректора представниками кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна професором М. Гриньовою та доцентом С. Школярем були підготовлені та надані два проєкти, спрямовані на виділення коштів з обласного фонду охорони навколишнього природного середовища Полтавської області для здійснення природоохоронних заходів щодо ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Дубовий Гай», а саме «Проведення спеціальних заходів (обрізка дубів), спрямованих на запобігання знищенню ботанічної пам'ятки природи місцевого значення «Дубовий Гай», вартістю 499,52 тис. грн. та «Обстеження дубів ботанічної пам'ятки природи місцевого значення в Україні «Дубовий Гай», розташованої в північній околиці міста Полтава, на вулиці Медичній, 1 та надання пропозицій з методів їх лікування з метою збереження», вартістю 484,09 тис. грн. Захист проєктів був здійснений у виступі представника Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка к.т.н. С. Школяра на засіданні постійної комісії Полтавської обласної ради з питань екології та раціонального природокористування 30 червня 2021 року.

Виходячи на рівень міжнародного співробітництва, у 2022 р. представниками кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна та інших структурних підрозділів Університету професором М. Гриньовою та доцентом С. Школярем, деканом факультету природничих наук та менеджменту С. Новописьменним в рамках Спільної ініціативи Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Мери за економічне зростання» (M4EG) (Компонент «Міські перетворення») були підготовлені 3 проєктні пропозиції щодо поліпшення матеріально-технічної бази Університету.

Марина Вікторівна Гриньова отримала Міжнародний освітній грант №EG/B/22/10/12 від International Historical Biographical Institute (Dubai-New York-Rome-Burgas-Jerusalem-Beijing) в рамках Міжнародного освітнього проєкту «Схід-Захід» та активну участь у VIII Міжнародній програмі підвищення кваліфікації керівників закладів освіти і науки, а також педагогічних та науково-педагогічних працівників «Разом із Визначними Лідерами Сучасності: Цінності, Досвід, Знання, Компетентності і Технології для Формування Успішної Особистості та Трансформації Оточуючого Світу» в період з 3 листопада до 30 грудня 2022 року, присвоєно кваліфікацію: «Міжнародний Керівник Категорії Б у галузі Освіти та Науки, відповідно до кваліфікації ЮНЕСКО» та «Міжнародний Вчитель/Викладач» та отримала

загальні, ключові та професійні компетентності відповідно до Програми.

Професором А. Ткаченком реалізований Німецько-український освітній проєкт «Український педагог Антон Семенович Макаренко та його міжнародне значення» («Der ukrainische Pädagoge Anton S. Makarenko und seine internationale Bedeutung»), а також залучені німецькі партнери до розвитку матеріально-технічної бази університету.

Всебічна підтримка бізнесу повинна здійснюватися шляхом просування інформації про місцевого виробника на українському та світових ринках, в тому числі шляхом створення та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема торгівельних марок полтавських підприємців [2, 3], про що неодноразово доводилося автором при організації, участі у заходах регіонального, державного, міжнародного рівнів, виступах на комітетських та парламентському слуханнях у Верховній Раді України «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації». Деякі положення виступу були враховані у відповідних законодавчих актах щодо інноваційної діяльності. За роки проєктної менеджерської діяльності був накопичений досвід, який дозволив розробити та захистити на сесії Полтавської обласної ради з метою її реалізації програму «Створення інноваційної інфраструктури Полтавської області».

Отже на сьогодні науковцями університету накопичений значний досвід розробки та реалізації проєктів різного рівня, що дає можливість залучення їх до актуальних проєктів і програм.

З огляду на вищесказане, повертаючись до сьогодні, хотілося б коротко звернутися до Закону України «Про критичну інфраструктуру» від 16.11.2021 № 1882-IX (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 2684-IX від 18.10.2022). Цей Закон визначає правові та організаційні засади створення та функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури і є складовою законодавства у сфері національної безпеки.

Згідно нього метою державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури є забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури, запобігання проявам несанкціонованого втручання в їх функціонування, прогнозування та запобігання кризовим ситуаціям на об'єктах критичної інфраструктури.

Він досить таки об'ємний і торкається проблем об'єктів та суб'єктів критичної інфраструктури, про що й свідчить його назва. Проте спробуємо виділити ті аспекти, які б могли бути б бути в полі зору наукового освітнього середовища з точки зору залучення його потенціалу на користь національних інтересів.

Отже, як прописує Закон, до завдань формування і реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури належать (і це повинно зацікавити менеджмент закладу освіти з точки зору мобілізації досвіду, компетенції науковців колективу), зокрема:

- розроблення нормативно-правової та нормативно-технічної бази з питань забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури;
- розроблення та реалізація державних цільових програм із захисту критичної інфраструктури;

– розроблення комплексу заходів з контролю за ризиками безпеки, виявлення, запобігання та ліквідації наслідків інцидентів безпеки на об'єктах критичної інфраструктури;

– встановлення обов'язкових вимог із забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури, їх захищеності на всіх етапах життєвого циклу, у тому числі під час створення, прийняття в експлуатацію, модернізації;

– підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації, тренування працівників національної системи захисту критичної інфраструктури.

Вищенаведені завдання безперечно відносяться до царини управління проектами, а також до сфери освіти.

Далі Закон прописує, що до основних принципів функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури належать, зокрема:

– єдність методологічних засад;

– безпека, захист та охорона інформації з обмеженим доступом;

– інформаційні послуги;

– дослідницька діяльність.

Багато пунктів Закону торкаються інформації про об'єкти критичної інфраструктури, що також є об'єктом вивчення науковцями та надання ними обґрунтованих пропозицій. На даному етапі ми не будемо зосереджуватися на проблемах інформації, а звернемо свою увагу на такий пункт:

бере участь у розробленні нової галузі знань, програм навчання, підвищення кваліфікації, робочих і навчальних програм з питань забезпечення стійкості та захисту критичної інфраструктури.

Крім того зауважимо, що згідно Закону державно-приватне партнерство у сфері захисту критичної інфраструктури здійснюється шляхом, зокрема:

– створення системи підготовки кадрів для сфери захисту критичної інфраструктури;

– підвищення комплексних знань, навичок і умінь персоналу та керівного складу операторів критичної інфраструктури, персоналу суб'єктів господарювання, які провадять діяльність, пов'язану із забезпеченням безпеки об'єктів критичної інфраструктури, з питань реагування на кризові ситуації на таких об'єктах;

– залучення експертного потенціалу наукових установ, професійних та громадських об'єднань до підготовки галузевих проектів та нормативно-правових актів у сфері захисту критичної інфраструктури.

І це вищенаведене дуже важливе як з точки зору залучення наукового та освітнього потенціалу, так і з точки зору захисту національних інтересів.

І ось нарешті майже останнє про що наголошує Закон:

Центральному органу виконавчої влади у сфері освіти і науки спільно з уповноваженим органом у сфері захисту критичної інфраструктури України забезпечити проведення науково-дослідної роботи щодо доповнення Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, новою позицією у сфері забезпечення стійкості та захисту критичної інфраструктури та до 1 січня 2024 року поінформувати про результати Кабінет Міністрів України і подати проект відповідного рішення та пропозиції щодо програм навчання, підвищення кваліфікації, робочих і навчальних програм.

І на сам кінець Закон наголошує:

Уповноваженому органу у сфері захисту критичної інфраструктури України щороку починаючи з наступного дня за днем набрання чинності цим Законом забезпечити:

– проведення науково-дослідних робіт щодо впливу новітніх і проривних технологій на формування нових індикаторів потенційних ризиків та загроз об'єктам критичної інфраструктури;

– перегляд нормативно-правових актів у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури за результатами проведення науково-дослідних робіт;

– підготовку рекомендацій для операторів об'єктів критичної інфраструктури за результатами проведення науково-дослідних робіт;

– подання пропозицій щодо обсягів бюджетного фінансування для проведення уповноваженим органом у сфері захисту критичної інфраструктури України таких науково-дослідних робіт починаючи відлік часу з календарного року, у якому такий орган приступив до здійснення своїх повноважень.

Отже, введенням в дію розглянутого Закону законодавиць наділив науковців, освітян, менеджерів з управління проектами, управління інноваційною діяльністю, управління закладом освіти можливістю розкрити свої наукові, освітянські здібності та творчі уподобання, використати управлінські навички та мистецтво, перетворити свій інтелектуальний потенціал в капітал, активно залучившись до роботи щодо розвитку положень даного нормативного акту на користь національним інтересам.

Список використаних джерел:

1. <https://rada-poltava.gov.ua/people/56339477/>
2. Школяр С.П. Особливості реалізації регіональних інноваційних програм на Полтавщині / С.П. Школяр // Матеріали міжнародного круглого столу «Розбудова інноваційної інфраструктури в Україні». – К., 2008. – С. 104-135
3. Школяр С.П. Інноваційний розвиток держави – комфортне життя її громадян. Тези виступу в обговоренні / С.П. Школяр // Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 20.06.07 р. «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» / Упор. Г.О. Андросчук, М.М. Шевченко, – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С.60-62
4. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20/conv/print/1/17>

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЄКТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

*Школяр С.П., Шпильовий В.Д., Радько А.М.
Полтава, Україна*

Мотиваційна діяльність в управління інноваційними проектами на підприємствах спрямована на створення технологічних новацій. Аналізуючи особливості мотиваційної діяльності слід зазначити, що в цілому для народження якісних ідей, незалежно від типу продукту і його складності,

важливо забезпечити оптимальну організацію безпосередньо самого процесу пошуку нових ідей з відповідною мотивацією, і проводити його системно, творчо і цілеспрямовано, відповідно до розроблених планів компанії і, головним чином, орієнтуючись на потенційного споживача.

На сьогоднішній день пошук успішної, ефективної інноваційної ідеї пов'язаний з використанням різних методів. Причому вибір методу пошуку інноваційної ідеї – одна з найбільш складних завдань при мотивації персоналу. Оцінюючи мотиваційну діяльність в управлінні інноваційними проектами на підприємствах слід зазначити, що не завжди фірми з висококваліфікованим технічним персоналом здатні генерувати інноваційні ідеї в масштабах, що дозволяють забезпечити ринкову конкуренцію. Це пов'язано з недостатністю знання і вміння використовувати методи активізації творчості не тільки технічного персоналу, а й усього колективу компанії.

Особливості мотиваційної діяльності в управлінні інноваційними проектами на підприємствах повинні враховувати те, що всебічна підтримка бізнесу здійснюється шляхом просування інформації про місцевого виробника на українському та світових ринках, в тому числі шляхом створення та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема торгівельних марок полтавських підприємств [1, 2]. Про цю складову мотиваційної діяльності неодноразово доводилося при організації, участі у заходах регіонального, державного, міжнародного рівнів, виступах на комітетських та парламентському слуханнях у Верховній Раді України «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації». Деякі положення виступу були враховані у відповідних законодавчих актах щодо інноваційної діяльності. За роки проектної менеджерської діяльності був накопичений досвід, який дозволив розробити та захистити на сесії Полтавської обласної ради з метою її реалізації програму «Створення інноваційної інфраструктури Полтавської області».

Список використаних джерел:

1. Школяр С.П. Особливості реалізації регіональних інноваційних програм на Полтавщині / С.П. Школяр // Матеріали міжнародного круглого столу «Розбудова інноваційної інфраструктури в Україні». – К., 2008. – С. 104-135.
2. Школяр С.П. Інноваційний розвиток держави – комфортне життя її громадян. Тези виступу в обговоренні / С.П. Школяр // Матеріали парламентських слухань у Верховній Раді України 20.06.07 р. «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» / Упор. Г.О. Андрощук, М.М. Шевченко, – К.: Парламентське вид-во, 2007. – С.60-62.

МОТИВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УПРАВЛІННІ ПРОЄКТОМ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ

*Школяр С.П., Шпильовий В.Д., Тесленко Ю.В.
Полтава, Україна*

Важливою передумовою конкурентоспроможності підприємства в рамках концепції сталого розвитку є раціональне використання потенціалу людини. Сучасна підготовка фахівців повинна враховувати, що кожен колективу як професіонал, як особистість володіє тільки йому одному властивими властивостями, які визначають його здібності до обраної професійної діяльності. Потенціал окремої людини - це його можливості в майбутньому щось зробити, реалізувати свої інтереси, досягти своїх цілей та цілей команди. На цих постулатах повинні проводитися аналіз, оцінка, підготовка та формування кадрового потенціалу організації. У структурі кадрового потенціалу, персоналу організації як ресурсного потенціалу та перспективного людського капіталу можна виділити ряд характеристик: фізичних, інтелектуальних, соціальних, технологічних і інтегративних, які повинні розвиватися застосуванням мотиваційної складової діяльності в управлінні проектом професійного розвитку персоналу [1-4].

Аналізуючи кожну характеристику з точки зору мотиваційної діяльності окремо слід констатувати наступне [5-7]: фізичні - здібності, обмежені певними межами працівника, які використовуються в значній мірі; інтелектуальні - здібності, чітких меж не мають, використовуються лише частково; соціальні відносини та зв'язку - породжені колективною діяльністю з урахуванням особливостей кожного співробітника, можуть і повинні за певних умов породжувати ефект, що підсилює потенціал кадрів організації; соціальна спільність працівників - утворює команду, відрізняється цілісністю, виражається в єдиних або погоджених цілях, завданнях, технологіях, потребах і мотивах. Отже, соціальний потенціал сприяє розвитку комунікативних здібностей персоналу.

Зазначимо, що серед факторів, які підлягають аналізу та оцінці при здійсненні мотиваційної діяльності є інтегративний потенціал, що являє собою механізм компенсації відсутніх або недостатньо розвинених здібностей. При цьому, значним фактором формування потенціалу є професійний досвід, що отримується в період трудової діяльності. Природно, що якість потенціалу людини на кожному етапі кар'єри істотно залежить від якості відповідних компонентів цього потенціалу.

Мотиваційна складова передбачає оцінку якості кадрового потенціалу проводиться на етапах навчання, самоосвіти, узагальнення професійного досвіду, при цьому стандартизація у сфері освіти стає гарантією якості навчання. При здійсненні мотиваційної діяльності розвитку персоналу враховують основні результатами стандартизації, до яких відносяться: державні освітні стандарти; технології та засоби контролю дотримання вимог

діючих стандартів і оцінки їх досягнення; організаційні структури, що реалізують контроль та оцінку. Слід зазначити, що важливим етапом оцінки є розуміння загальної структури Державного освітнього стандарту. А з огляду на те, що в багатьох випадках наша держава визнала пріоритет міжнародного права над національним, не слід також забувати, що існують й міжнародні стандарти із притаманною їм структурою.

Оцінка показує, що безперечно, потенціал кадрів, персоналу організації, що є її головним конкурентним багатством, і визначається на основі узагальнення потенціалу співробітників і введення додаткових характеристик, що відображають особливості колективної професійної діяльності. Звичайно, що на допомогу аналізу та оцінки стає вивчення системи показників, що характеризують кадровий потенціал та капітал, гудвіл організації, з якою функціонально повинні працювати відповідні служби як на рівні організації, так й за її межами. Отже удосконалення мотиваційної діяльності в управлінні проектом професійного розвитку персоналу та підвищення її ролі в комплектуванні апарату організації мають першорядне значення в діяльності організації, її системи управління.

Список використаних джерел:

1. Гриньова В.М. Організаційні проблеми інноваційної діяльності на підприємствах.: [навч. посіб.] / В.М. Гриньова, В.В. Власенко. – Х.: ІНЖЕК, 2005. – 200 с
3. Школяр С. П. Елементи системного підходу у підготовці майбутніх менеджерів. Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Педагогіка та психологія. 2015. С. 230–235.
4. Школяр С. П. Аспекти підготовки фахівців до опрацювання та аналізу базових інформаційних потоків на ринковому середовищі. Педагогічні науки. 2015. Вип. 12. С. 356–361.
5. Школяр С. П. Врахування важелів інтелектуальної власності в угоді про асоціацію при підготовці менеджерів до маркетингової діяльності. Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки. 2015. Вип. 12. С. 220–225.
6. Школяр С. П. Особливості підготовки фахівців специфічних категорій з погляду збалансованості системних показників ScienceRise. 2015. № 5. С. 130–137
7. Рубан О.В., Школяр С.П. Деякі елементи аналізу кадрових служб та потенціалу організації / Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : матеріали I Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 22-23 лютого 2021 р.). С. 262-264.

КОЛАБОРАЦІЯ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ В УКРАЇНІ

*Шрамченко А.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Жалій Тамара Віталіївна* – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Країни, території яких перебувають під окупацією, неодмінно стикаються з проблемою взаємодії своїх громадян з окупантом, надання йому допомоги, сприяння у його діяльності на окупованій території тощо. Відповідне явище зазвичай пов'язують із колаборацією, історичні ви токи якого сягають давнини. З позиції наукової розробленості воно почало активно досліджуватись лише після та в контексті Другої світової війни [1-3]. В Україні зазначені питання набувають особливої актуальності, ураховуючи окупацію частини наших суверенних територій, що відбулась з початком російської агресії проти України, поєднаної з використанням гібридних методів ведення війни та активної фази, сучасниками й свідками й жертвами якої є ми усі зараз.

У статті запропонуємо результати власного емпіричного дослідження щодо ставлення моїх ровесників до колаборації в сучасній Україні.

При проведенні соціологічного дослідження на тему «Колаборація в сучасній Україні» ми використали метод соціологічного опитування. За характером взаємодії ми використали такий вид опитування як анкетування у вигляді роздаткових анкет. Соціологічне дослідження складається з програми дослідження, анкети, інтерпретація, висновки.

Програма дослідження.

Мета: дізнатися ставлення моїх однолітків до явища колаборації в сучасній Україні.

Актуальність теми опитування. Попри складні умови, які зараз супроводжуються військовими діями в Україні, порушенням агресорами норм міжнародного гуманітарного права, втратами наших воїнів та захисниць, український народ мужньо тримає фронт. Однак є окуповані території України, де, на жаль, фіксуються факти колаборації.

Об'єкт дослідження: неповнолітні у віці 16-17 років із середовища друзів-однолітків КЗ «Полтавська ЗОШ І-ІІІ ступенів №2».

Гіпотеза дослідження: у моїх однолітків негативне ставлення до явища колаборації, засудження колаборантів.

Запитання анкети:

1. *Ваша стать:*

- а) хлопець;
- б) дівчина.

2. *Чи знаєте Ви, що означає «колаборація»?*

- а) так;
- б) ні;

в) чітко не знаю, але уявляю.

3. *Оберіть із запропонованих правильну, на Вашу думку, відповідь:*

- а) свідомо співпраця з ворогом;
- б) несвідомо співпраця з окупантами;
- в) вчинення дій під примусом;
- г) добровільне вчинення дій.

4. *Чи знаєте Ви, куди звернутися в разі, якщо Вам відомі випадки колаборації?*

- а) так;
- б) ні.

5. *Під час вивчення яких предметів Ви дізналися про поняття «колаборації»?*

- а) основи правознавства
- б) громадянська освіта (інтегрований курс)
- в) історія
- г) свій варіант.

6. *Оберіть емоції, які у Вас викликає явище колаборації:*

- а) зневага;
- б) презирство;
- в) схвалення;
- г) засудження;
- д) вкрай позитивні;
- е) вкрай негативні;
- є) гнів;
- ж) мені байдуже
- з) свій варіант.

7. *Які коментарі Ви хочете додати щодо свого власного ставлення до колаборації?*

На запитання про статтю, ми бачимо, що кількість респондентів виявилася однаковою (20 осіб хлопців та 20 осіб дівчат, усього – 40 респондентів). Друге запитання стосувалося визначення поняття «колаборації». Варіанти, які пропонувалися: так; ні; чітко не знаю, але уявляю: 60% респондентів вказали, що знають, що це, по 20% опитаних відповіли, що або не знають, або уявляють, однак чітко не знають про це.

Чи знаєте Ви, що означає поняття «колаборація»?

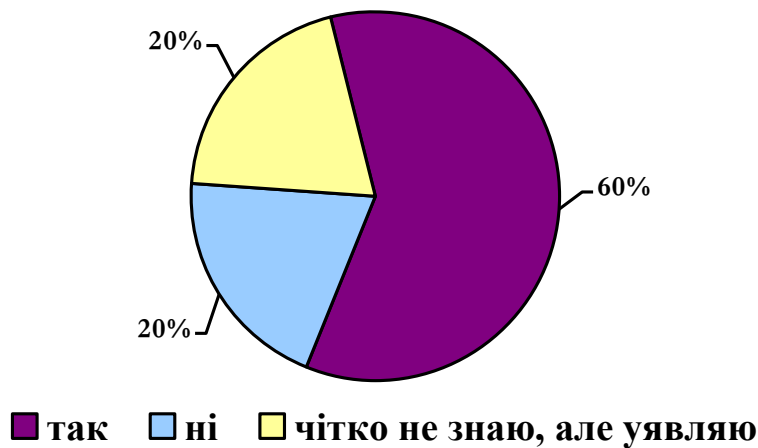

Рис. 1. Кількість респондентів про розуміння явища колаборації

Оберіть із запропонованих один варіант

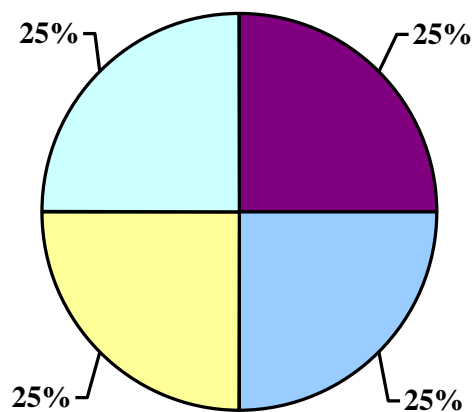

Рис. 2. Розподіл відповідей щодо розуміння явища колаборації

Щодо третього питання: оберіть із запропонованих правильну, на Вашу думку, відповідь були запропоновані такі варіанти: а) свідомо співпраця з ворогом; б) несвідома співпраця з окупантами; в) вчинення дій під примусом; г) добровільне вчинення дій.

Під час відповіді на четверте питання «Чи знаєте Ви, куди звернутися в разі, якщо дізналися про колаборацію?» 10% відповіли «ні», 90% – «так».

Чи знаєте Ви куди звернутися в разі, якщо Вам стане відомо про факт колаборації?

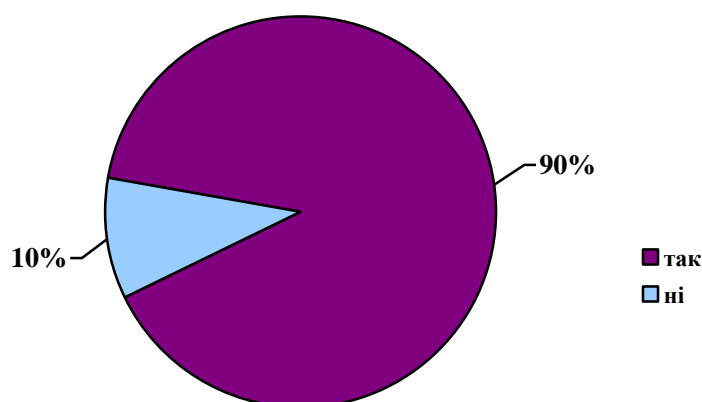

Рис. 3. Відповіді респондентів щодо питання про звернення в разі виявлення факту колаборації

На запитання «Під час вивчення яких предметів Ви дізналися про явище колаборації?», учні відповідали так:

10 учнів – основи правознавства

10 учнів – громадянська освіта (інтегрований курс)

10 учнів – історія

10 учнів – гуртки, факультативи, гуртки Полтавської МАН «Соціологія», «Приватне право та основи юридичної деонтології».

Під час вивчення яких предметів Ви дізналися про явище колаборації?

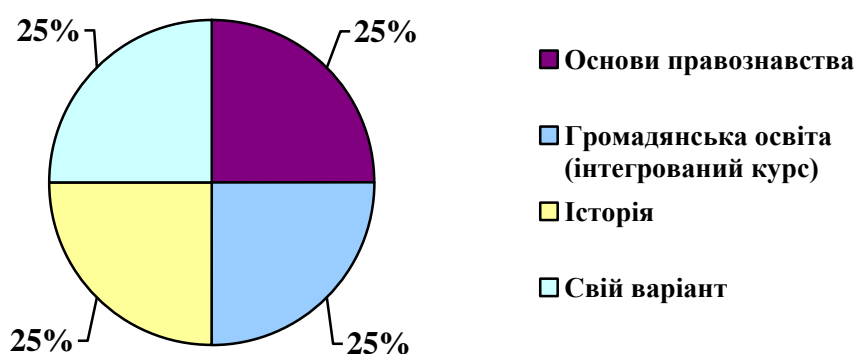

Рис. 4. Відповіді на питання «Під час вивчення яких предметів Ви дізналися про явище колаборації?»

Учням було запропоновано питання: «Оберіть емоції, які у Вас викликає явище колаборації?»:

- а) зневага;
- б) презирство;
- в) схвалення;
- г) засудження;
- д) вкрай позитивні;
- е) вкрай негативні;
- є) гнів;
- ж) мені байдуже;

з) свій варіант маємо такі результати (відповідь можна було обрати не одну);

- а) зневага – 40 відповідей;
- б) презирство – 35 відповідей;
- в) схвалення – 0;
- г) засудження – 37 відповідей;
- д) вкрай позитивні – 0;
- е) вкрай негативні – 38 відповідей;
- є) гнів – 35 відповідей;
- ж) мені байдуже – 0;

з) свій варіант: злість, обурення, роздратування, розлюченість.

У коментарях до питання №7 школярі вказували: потребу в покаранні, притягнення до відповідальності тільки тих осіб, які умисно вчиняють такі дії і виправдання українців, котрі вчиняють такі дії під примусом, щодо яких застосовують фізичне, психологічне, економічне, сексуальне насилля.

Констатуємо, колабораціонізм як феномен війни – це складне суспільно-психологічне явище добровільної, зокрема ідейно вмотивованої співпраці з ворогом у політичній, військовій, економічній, соціокультурній сферах життя, результатом якої є підрив національної безпеки України, створення загрози державному суверенітету, територіальній цілісності, конституційного ладу та іншим національним інтересам держави.

Колаборація – це завжди умисна діяльність на шкоду власному народу та державі. Сьогодні врегулювання правових відносин на окупованих територіях України та зонах бойових дій неможливе без відновлення справедливості та обмеження ряду прав осіб, причетних до колаборації, що можливо вирішити виключно законом.

Отже, на основі соціологічного опитування ми зробили висновки про обізнаність молоді щодо явища колаборації, засудження таких дій на окупованих територіях. Ставлення до фактів колаборації вкрай негативне: зневага; презирство; засудження; гнів; злість, обурення, роздратування, розлюченість.

Список використаних джерел:

1. Амністія бойовиків та її умови: що підказує Україні світовий досвід / Європейська правда URL: euointegration.com.ua (дата звернення: 5.04.2016).

2. Амністія не для всіх: яким буде перехідне правосуддя на Донбасі і у Криму / Українська Гельсінська спілка з прав людини (11 серпня 2020 р.). URL: helsinki.org.ua/articles/amnistia-ne-dlia-vsikh-iakym-bude-perehidne-pravosuddia-na-donbasi-i-u-krymu/
3. Головкін О., Сказко І. Колабораціонізм в Україні: дискусійні аспекти. *Держава і право. Серія Юридичні науки*. 2017. № 78. С. 244.
4. Дячок О. Щодо законодавчого обмеження правового статусу осіб, які вчинили злочини проти основ національної безпеки України // *Правова позиція*. – 2017. №2(19). С. 147.
5. Ілларіонов. О. Суспільний запит на заборону колабораціонізму. *Юридичний вісник України*. № 4. С.14.
6. Кубальський В. Проблеми кримінально-правової протидії колабораціонізму в Україні в протидію злочинності: теорія та практика: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Національна академія прокуратури України 2018) 224 с.
7. Попович О. В. Колабораційна діяльність: криміналізація суспільно небезпечного діяння чи диференціація кримінальної відповідальності за державну зраду. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття»* (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 282–285.

ІНТЕРАКТИВНІ ЕТНОГРАФІЧНІ ЗАХОДИ ЯК ПРОЄКТ З АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО НОВИХ УМОВ

*Штена К. А., Орел О. І.
Полтава, Україна*

У тяжкий час військової агресії, яку переживає наша держава, Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського продовжує роботу. Щоправда установа суттєво змінила пріоритети власної діяльності з урахуванням вимог, які постають перед суспільством у цей період.

Так Міністерство культури та інформаційної політики України визначило одним із нагальних завдань своєї діяльності роботу з внутрішньо переміщеними особами. Наш заклад, що і раніше практикував проведення різноманітних заходів на шефських засадах, створив цілу низку відповідних проєктів з реабілітації та адаптації вимушених переселенців.

Дійсно, жахи війни назавжди залишають сліди у свідомості наймолодших членів соціуму. І навіть якщо діти не постраждали безпосередньо під час бойових дій, сам раптовий виїзд із рідних місць вже є чималим стресом. На додаток до цього страх за власну долю, не стандартна поведінка, яку демонструють дорослі, метушня та збудження оточуючих викликають у юних наших співгромадян постійну напругу.

Іншою проблемою, що поглиблювала травматизм ситуації з психологічної точки зору, стали умови проживання ВПО, які організовували

місцева влада та волонтери під час посилення агресії ворога спонтанно. Вони вкрай рідко відповідали звичним нормам життя вимушених переселенців.

У цій ситуації співробітниця відділу етнографії музею, авторка публікації, розробила та провела у співпраці з Центральною бібліотекою ПМТГ серію інтерактивних етнографічних заходів для школярів молодшого та середнього віку. Вони ставили за мету покращення психологічного стану та сприяння адаптації дітей-ВПО до нових обставин життя. Тобто допомогли виробити серед учасників дійства такі властивості, що покращили їхню стійкість до умов середовища та рівень пристосування до цих умов [2].

Зі спеціальної літератури дізнаємося, що під час стресових подій війни, аби повернути дітей до комфортного психологічного стану, необхідно, наскільки це можливо, відновити нормальний для них розпорядок дня. Скажімо, організувати відвідини школи чи гуртків. Також вкрай важливими для юних індивідів у тяжких психологічних умовах є забави та веселощі [1, с. 66].

Взявши на озброєння подібні принципи, програмний матеріал із розробки заходів для вимушених переселенців було виокремлено у окремий проєкт. Основною його метою було не лише донесення до аудиторії власне інформації про Музей та його експонати, а й ознайомлення школярів із колоритом краю, де вони перебувають. При чому, велику увагу сфокусовано на спільних обрядах та культурних традиціях

Полтавщини, Сходу держави та України в цілому. Заходи створили відповідно до циклу календарних свят весняно-літнього періоду, які мають спільні традиції відзначення у всіх куточках країни. Це Вербна неділя та Великдень («Від верби до пасочки»), Клечані святки («Зелена неділя та Русальний Великдень»), Івана-Купала («Купала-Купалочка, подаруй нам віночка») та день вшанування апостолів Петра й Павла («На Петра й Павла щаслива дітвора»). Особливістю останнього була театралізація, де ведучі втілили собою образи чи не найвідоміших казкових персонажів – Кози-Дерези та Діда.

Окрім теоретичного матеріалу до кожного такого дійства було включено жарти, ребуси, загадки та різноманітні, у тому числі й рухливі, ігри. Оскільки саме гра допомагає дітям відволіктися і розслабитися [1, с. 66].

Етнографічні інтерактивні проєкти з адаптації юних ВПО, створені та впроваджені авторами публікації, стали частиною спільної для всієї країни волонтерської роботи. Одним із пріоритетних видів діяльності для їхніх розробників протягом весни та літа 2022 року.

Список використаних джерел:

1. Дитина та війна: навчання технік зцілення: Навчальне видання / Патрік Сміт, Етл Дирегров, Уільям Юле. – Львів: ТзОВ «Компанія «Манускрипт», 2014. – 95 с. URL: https://ipz.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/dity_fin_ispp-1.pdf
2. Адаптація. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=42642

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК БАЗОВА ЦІННІСТЬ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ А. С. МАКАРЕНКА ТА РУШІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

*Штепа О. О., Коваленко С. В.
Полтава, Україна*

У педагогічній системі А. С. Макаренка можна виокремити дві групи провідних орієнтирів. Перша полягає в тому, що в центрі педагогічного процесу знаходиться людина, її гармонійний розвиток, духовність, свобода, відповідальність, обов'язок як сенс життя. Друга є похідною від першої. До неї входять цінності, необхідні для розвитку людини: гуманне суспільство, активна діяльність (праця, гра, навчання), краса, ідея гармонії людини й співтовариства (суспільства). Очевидно, що вказані цінності аж ніяк не вичерпують багатства та різноманітності справжніх цінностей виховання А. С. Макаренка.

Однією з найбільш значущих цінностей в педагогічній діяльності А. С. Макаренка є толерантність, що розуміється як ставлення до іншого як до рівноцінного члена соціуму. У науковій літературі існує низка визначень даної категорії. Наприклад, на думку філософа Л. Шелюк, аналіз поняття «толерантність» дозволяє розуміти його, як: терпимість до чужих думок і вірувань; терпимість до чужих думок, переконань, поведінки; здатність індивіда сприймати без агресії думки, що відрізняються від власних, а також особливості поведінки та стилю життя [3, с. 299]. Дослідниця феномена толерантності О. Помянцева вважає, що його доцільно розглядати як різновид взаємодії та взаємовідносин різних сторін – індивідів, соціальних груп, держав, політичних партій, за якого сторони приймають відмінності у поглядах і діях одна одної [2, с. 11]. На думку В. Бакальчук, толерантність як загальносуспільну цінність можна визначити за наявності у суспільстві міжкультурного діалогу – відкритої взаємодії представників різних етнокультурних груп, їхньої здатності увійти в комунікативне поле діалогу, залучатися до взаємодії [1, с. 156]. Ми визначимо толерантність як бажання та можливість індивідів у соціумі розуміти протилежні ідеї та цінності, а також знаходити розумний компроміс шляхом конструктивного діалогу.

О. Помянцева услід за В. Лекторським наводить чотири розуміння (рівні) толерантності:

1) Толерантність як байдужість. На думку авторки, має ліберальну політичну основу, із погляду якої проблеми всього суспільства важливіші, ніж наявність розбіжностей між людьми [2, с. 13]. Таке трактування толерантності нівелює значення особистості на користь інтересів соціальних спільнот, що суперечить принципу верховенства права і є важко здійснюваним для етносу з надзвичайно потужно розвиненим почуттям індивідуалізму.

2) Толерантність як неможливість взаємопорозуміння. Якщо ми не можемо зрозуміти іншу культуру або поведінку, ми не повинні бути ворожими

до неї [2, с. 13]. Дане розуміння феномена не лише не забезпечує розвитку етносу за рахунок рецепції культурних досягнень іншої спільності, але й «програмує» потенційний світоглядний конфлікт у майбутньому.

3) Толерантність як поблажливість до слабкостей інших. У цьому разі має так само відтінок презирства до інших [2, с. 13]. Очевидно, що далеко не усі людські «слабкості» можуть бути виправдані. Для чіткого розмежування допустимої та не допустимої у соціумі поведінки необхідно формувати свідому, аргументовану, з точки зору ключових ідей національного державотворення, толерантність.

4) Толерантність як розширення власного досвіду і критичний діалог. О. Помянцева зазначає, що при такій моделі кожна культура, ціннісна і пізнавальна система не тільки не вступає в боротьбу з іншою системою, але так чи інакше намагається врахувати досвід іншої системи, розширюючи тим самим горизонт своєї власної системи [2, с. 13]. Саме така модель толерантної поведінки у вітчизняному соціумі є найбільш оптимальною. Вона повністю відповідає відомій формулі українського поета Т. Шевченка: «І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь». Лише «толерантний діалог» як форма комунікації з «іншими» зможе зміцнити та розвинути вітчизняний соціум, зробити його більш стійким як перед зовнішніми загрозами, так і внутрішніми конфліктами.

Толерантність, як принцип буття українського соціуму, є також пріоритетним для формування внутрішньої настанови всіх українців на сумісну конструктивну діяльність і не лише індивідуальну, а й колективну відповідальність, на розвиток власної суспільної свідомості у руслі терпимості та плюралізму. Не можна не погодитись з В. Бакальчук, яка переконана, що, утверджуючи толерантність як суспільну цінність в українському суспільстві, необхідно звернути увагу не на становлення мультикультурного суспільства, а на збереження та повагу до багатоманітності українського народу [1, с. 157].

Інституціалізація та укорінення в суспільній свідомості ідеї толерантності забезпечить внутрішню єдність вітчизняного соціуму та його стійкість перед зовнішніми загрозами. Оскільки толерантність є рисою національної правової ментальності, даний процес не повинен стати занадто тривалим та болісним. Проте варто підкреслити, що українська соціальна терпимість має виключення щодо певних груп суспільства. Насамперед, це стосується представників ЛГБТ-спільноти, що зумовлено глибоким попитом етносу перед родиною та родинними цінностями.

Список використаних джерел:

1. Бакальчук В. Толерантність як ціннісна складова української культурної ідентичності. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 2. С. 153-158.
2. Помянцева О.П. Толерантність як умова стабільності політичної системи. *Віче*. 2007. № 18. С. 11-13.
3. Шелюк Л.А Толерантность и авторитет как ценностные ориентации современной молодежи. *Гілея*. 2015. № 5. С. 298-303.

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Штрикуль Ю. С.
Полтава, Україна*

Акмеологічний підхід як методологічне підґрунтя управлінської діяльності викликає дедалі більший інтерес у людиноцентрованих суспільствах. Його сутність А. Боднар та Н. Макаренко характеризують як «стратегію комплексного підходу до вивчення людини як індивіда, особистості, суб'єкта діяльності, індивідуальності». Згідно з концепцією основоположника наукової акмеології Б. Ананьєва, зазначають учені, «індивідуальний розвиток людини виражено в трьох планах: етнопсихологічної еволюції психофізіологічних функцій, у якому людина розглядається як індивід; діяльнісного становлення людини та її розвитку як суб'єкта продуктивної діяльності; розкриття своєрідності життєвого шляху, її характеристик як особистості» [1, с. 54].

Безумовно, акмеологічний підхід в управлінні закладом освіти є на сьогодні незамінним і повністю відповідає викликам сучасності. Він інтегрує водночас шкільну і вищу педагогічну освіту, оскільки остання є відповідальною за той кадровий ресурс, засобами якого реалізуються завдання розвитку особистості учня.

Як відзначає Г. Сотська, «провідною ідеєю акмеологічного підходу в педагогічній освіті є забезпечення акмеологічного розвитку педагога, суб'єктними ознаками якого є: ініціатива, самостійне цілепокладання, планування, передбачення; інтенсивна включеність у діяльність; прагнення до саморегуляції (самоконтролю, самокорекції, самокомпенсації), постійна орієнтація особистості на саморозвиток і самооновлення; прагнення до самореалізації і творення; інтеграція свого професійного шляху, структурування і впорядкування свого професійного досвіду і досвіду інших» [3]. Є очевидним, що перелічені ознаки не можуть повною мірою сформуватися лише засобами навчання у вищому закладі освіти, тож їхній розвиток у молодого вчителя становить одну із проблем керівника ЗЗСО. Зокрема, саме в перші роки роботи відбувається найбільш інтенсивне опанування педагогом-початківцем досвіду старших колег, що є об'єктивно необхідним: адже діяльність окремо взятого вчителя є складником діяльності педагогічного колективу в цілому, тож освоєння набутків колег є питанням не тільки особистого професійного зростання, а й збереження чи підвищення ефективності колективної педагогічної праці. Так само важливо здійснювати грамотне управління аналізом власного досвіду молодого вчителя, сприяти виробленню ним адекватної професійної самооцінки, проектуванню напрямків і засобів професійного саморозвитку, що у вищій школі можливо лише частково.

Проте акмеологічний підхід в управлінні закладом освіти не обмежується лише педагогічним колективом. Нам імпонує думка Г. Петрухіна щодо його значення для переходу закладу «з режиму функціонування до режиму розвитку». «Необхідність акмеологічного підходу в навчально-виховному й управлінському процесі загальноосвітньої школи очевидна, – стверджує дослідник, – оскільки суспільство очікує від школи, що її випускники будуть комунікабельними, креативними, самостійно мислячими особистостями, які прагнуть до успіху й уміють самостійно будувати індивідуальну траєкторію розвитку. Акмеологічні прийоми, акметехнології пропонують практичне рішення питання особистісного та професійного успіху» [2].

Зважаючи на актуальність і важливість поставленої проблеми, вважаємо, що у змісті освітньої програми з підготовки менеджерів закладу освіти повинен бути освітній компонент, що готує майбутнього керівника до управління на акмеологічних засадах.

Список використаних джерел:

1. Боднар А. Я., Макаренко Н. Г. Самореалізація творчого потенціалу людини: акмеологічний підхід. *Наукові записки НаУКМА. 2017. Том 199. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. С. 52-58.*
2. Петрухін Г. Акмеологія та підвищення якості освіти. [Ел. ресурс]. – Режим доступу до дж.: <http://osvita.ua/school/method/technol/5405/>
3. Сотська Г. Акмеологічний підхід у педагогічній освіті України. [Ел. ресурс]. – Режим доступу до дж.: <https://lib.iitta.gov.ua/709238/1/%D1%81%D0%BE%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B02.pdf>

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ РОБОТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ А. С. МАКАРЕНКА

*Яловий С. О.
Полтава, Україна*

Історія організації управлінської роботи в школі має досить довгу і складну історію, яка бере початок з самого початку існування шкіл. У давнину, управлінська робота в школі здійснювалася виключно керівником школи, який здійснював функції управління, педагогічного керівництва і контролю за діяльністю вчителів.

Сьогодні ж, мета Нової української школи, яка була запроваджена в Україні у 2018 році, полягає в підвищенні якості освіти та формуванні громадян, які зможуть ефективно функціонувати в сучасному світі. Нова українська школа базується на концепції «Нова українська школа – 2020», яка була розроблена експертами з педагогіки, науковцями, вчителями та іншими спеціалістами.

Організація управлінської роботи в Новій українській школі повинна базуватися на принципах демократії, ефективності, відкритості та прозорості. Процес організації управлінської роботи в Новій українській школі повинен включати ряд особливостей, серед яких провідну роль має відігравати компетентність управлінського колективу (управлінська команда школи повинна мати високу компетентність та ефективно координувати діяльність школи), співпраця з батьками (Нова українська школа передбачає зміцнення співпраці між вчителями та батьками учнів з метою досягнення кращих результатів навчання), застосування інноваційних технологій та методів навчання (вчителі використовують нові технології та методи навчання для забезпечення ефективності навчального процесу та підвищення мотивації учнів), участь учнів у прийнятті рішень (учні беруть участь у прийнятті рішень стосовно свого навчання, відчуваючи себе активними учасниками навчального процесу).

Питання організації управлінської роботи в системі Нової української школи безперечно охоплює концепцію педагогічних ідей та педагогічної майстерності Антона Семеновича Макаренка. Розглянемо організацію управлінської роботи школи через призму педагогічної майстерності А. С. Макаренка, наведемо одні з провідних принципів Антона Макаренка та порівняємо їх з концепцією Нової української школи:

1. Розуміння значення колективу. Один з головних принципів педагогічної майстерності А. С. Макаренка полягає в тому, що педагог повинен розуміти значення колективу в навчальному процесі. У Новій українській школі також звертається увага на важливість колективу в процесі навчання та взаємодії між учнями, вчителями та батьками.

2. Формування соціально-активних особистостей. А. С. Макаренко акцентував увагу на формуванні соціально-активних особистостей, які відчувають відповідальність за своє оточення та суспільство в цілому. Нова українська школа також спрямовує свої зусилля на формування таких якостей учнів.

3. Розвиток творчих здібностей. А. С. Макаренко вважав, що навчальний процес повинен сприяти розвитку творчих здібностей учнів. У Новій українській школі використовуються інноваційні методи та технології навчання, які сприяють розвитку творчих здібностей учнів.

4. Орієнтація на результат. Орієнтація на результат є важливою складовою концепції Нової української школи. Це означає, що основними цілями навчання є не тільки передача знань, а й розвиток конкретних компетенцій учнів.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

УЯВЛЕННЯ БАТЬКІВ ПРО МАЙБУТНЄ ЖИТТЯ ДІТЕЙ-СТАРШОКЛАСНИКІВ

*Яремко М. Ю.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Рубашка Галина Анатоліївна* – вчитель української мови та літератури ліцею № 33 Полтавської міської ради

Зміни в політичній, економічній, духовній сферах нашого суспільства спричиняють радикальні зміни в ціннісних орієнтаціях людей – батьків і дітей. Особливої гостроти сьогодні набуває вивчення змін, що відбуваються в свідомості молоді. Переоцінка цінностей, їх криза понад усе виявляються в свідомості цієї соціальної групи.

Сім'я для дитини – це перша школа відносин із людьми. В сім'ї складаються уявлення дитини про добро і зло, порядність, поважне ставлення до матеріальних і духовних цінностей. З близькими людьми в сім'ї вона переживає відчуття любові, дружби, боргу, відповідальності, справедливості.

У сім'ї дитина включається у всі життєво важливі види діяльності – інтелектуально-пізнавальну, трудову, суспільну, ціннісно-орієнтовану, художньо-мистецьку, ігрову, вільного спілкування. Саме тому більшістю дослідників сім'я розглядається як середовище, де відбувається вироблення і прийняття цінностей молодим поколінням. Батьки чинять вплив на формування ієрархії цінностей у дітей не тільки як емоційно близькі люди, але й в якості представників світу дорослих, з якими діти ідентифікуються. Крім того, ціннісні орієнтації об'єднують людей в сім'ю, створюють перспективу її розвитку, визначають шляхи виховання дітей в сім'ї.

Таким чином, можна говорити про те, що цінності сім'ї є найпотужнішим чинником для сімейної системи – як на рівні взаємодії подружжя одне з одним, так і на рівні взаємодії батьків з дітьми. Сімейне виховання має також широкий часовий діапазон дії, воно триває все життя людини. Виходячи з провідної ролі сім'ї у формуванні особистості дитини, можна припустити існування значної схожості ціннісно-сміслової сфери дітей і їх батьків.

Отже, дослідження уявлень батьків про майбутнє життя дітей – старшокласників, а особливо системи ціннісних орієнтацій молоді являє собою актуальну проблему. Від того, що буде закладено в дітей суспільством, державою і сім'єю сьогодні залежить те, якими буде їхнє майбутнє завтра.

Дитинство – період, коли закладаються фундаментальні якості особистості, що забезпечують психологічну стійкість, позитивні моральні орієнтації на людей, життєздатність і цілеспрямованість. Все це є основою майбутнього людини.

На базі Ліцею №33 Полтавської міської ради нами проведено дослідження, у якому взяли участь учні 9-10-х класів – 40 осіб.

Відповідно до мети експериментального дослідження, ми поставили перед собою такі завдання:

1. Підібрати діагностичні методики.
2. Провести діагностику.
3. Обробити отримані результати.

Експериментальна частина роботи була поділена на такі етапи:

– дослідження сутності і змісту уявлень батьків про майбутнє життя дітей-старшокласників;

– аналіз найбільш ефективних форм уявлень батьків про майбутнє життя дітей-старшокласників;

Емпіричне дослідження складалося з наступних етапів:

1. Підготовчий, теоретичний (складання програми дослідження, опрацювання літератури, підбір діагностичних методик).
2. Експериментальний (проведення дослідження, обробка та інтерпретація результатів).
3. Узагальнюючий (підбиття підсумків роботи, формулювання висновків).

У соціальному розвитку дитини домінуюче значення мають не життєві цінності, що декларуються, а ті, що реально існують у сім'ї та визначають конкретну систему вимог, які постають перед дитиною у процесі виховання. За всієї багатоманітності сімей, що живуть сьогодні в Україні, вони можуть бути умовно поділені на кілька груп, кожна з яких впливає на соціальний розвиток дитини, а саме:

1. Сім'ї, в яких побутують дружні стосунки між усіма членами. Батьки добре знають, чим цікавиться їхня дитина, поважають її, намагаються тактовно допомагати, підтримувати.

2. Сім'ї, в яких існують доброзичливі взаємини між батьками та дітьми, але батьки прагнуть повсякчасно впливати на інтереси, захоплення, уподобання дітей. Між дорослими та дітьми спостерігається певна дистанція.

3. Сім'ї, де батьки багато уваги приділяють таким питанням, як благополуччя дитини, її здоров'я та навчальна діяльність. Головна мета виховання бачиться дорослими в тому, щоб дитина успішно закінчила школу і вступила до ВНЗ, одягалась не гірше за інших. Зазвичай у таких сім'ях духовний світ дитини прихований від батьків. При цьому вони й не намагаються його пізнати. Дуже часто батьки заперечують навіть можливість існування в дитини бажань, інтересів, прагнень, котрі не відповідають їх власним.

4. Сім'ї, в яких мають місце непедагогічні дії дорослих, неповага до дитини, прискіпливе стеження за нею, недовіра, тілесні покарання. Ставлення дітей до батьків найчастіше носить недружелюбний характер; їм також буває важко спілкуватися з ровесниками.

5. Неупорядковані сім'ї, де батьки конфліктують між собою та з дітьми, зловживають алкоголем, виявляють жорстокість. У 30% випадків така поведінка дорослих спричинює антисоціальні вчинки дітей [15].

Стиль внутрішньо-сімейних взаємин впливає не тільки на формування тих чи інших якостей дитини, а й на її місце серед ровесників. Враховуючи певні відмінності в установках батьків щодо власних дітей, були проведені дослідження, які мали на меті з'ясувати вплив різних типів сімей (залежно від пануючого в них стилю, батьківсько-дитячих взаємин, ціннісних орієнтацій дорослих, їхніх поглядів на сутність виховання) на соціальний розвиток дитини.

Вивченням були охоплені діти старшого шкільного віку та їхні батьки. Опитування здійснювалося за допомогою спеціально розроблених анкет (для батьків і дітей); результати уточнювались за допомогою бесід. Дослідження рівнів соціального розвитку старшокласників базувалось на теорії систем, тобто його об'єктом виступала система «особистість-суспільство (соціальне середовище)», цілісність якої забезпечується поєднанням регулятивних і детерміністських параметрів особистості з матеріальними та інформаційно-ідеальними (духовними) цінностями середовища. Саме такий підхід зумовлений тим, що індивід має природжені й набуті властивості.

До останніх дослідники відносять соціогенні потреби та соціальні настанови, а також риси характеру, життєву компетентність, гендерні характеристики, світоглядні орієнтири. У формуванні цих властивостей полягає соціалізація особистості в усіх соціальних інститутах, насамперед у сім'ї.

Чинником, що сьогодні існує в межах України та впливає на соціальний розвиток молодих поколінь, є проблема вибору власного й державного поступу. Цей вибір потрібно зробити між двома моделями життя: пасивного, екстремального, коли за людину поза межами її свідомості хтось робить вибір і приймає рішення) та активного, інфернального, коли людина сама свідомо вирішує, як їй жити та діяти. Для розробки діагностики дослідження ми спирались на теорію Л. Колберга, що визначає три рівні морального розвитку особистості:

1. Доморальний – особистість виконує вимоги, побоюючись покарання.

2. Концепціальний – дотримання норм моралі забезпечується прагненням особистості належати до групи, суспільства, відповідати їх вимогам з метою самозбереження (орієнтація на дотримання правил формального порядку).

3. Автономний – особистість добровільно обирає моделі моральної поведінки, тому що переконана: жити треба згідно з моральними нормами, прийнятими в суспільстві. Свобода морального вибору обмежується совістю та відповідальністю індивіда.

Відповідно до ідеї Л. Колберга рівень морального розвитку визначається обсягом вивчених правил, мірою особистісного прийняття моральних норм як цінностей та певна мотивація для цього.

Так серед учнів проведено анкетування та тестування (40 респондентів) молоді запропоновані питання анкети, які дадуть можливість вибрати учнів, для яких сім'я є цінність і тих, хто не сприймає сімейні цінності. А отже, на нашу думку, це дасть відповідь на подальше дослідження сили впливу сім'ї, як чинника формування свідомості та самооцінки молоді.

Одержані матеріали щодо анкетування (Анкета «Батьки з погляду молоді»), уможливили підійти до висновку, що всі уявлення про сім'ю, які притаманні старшокласникам, дуже часто (21,2%) – це висновки про людей, які живуть разом і пов'язані між собою юридичними зв'язками, або – це батьки і діти, яким вони дали життя.

19,4% старшокласників вважають, що сім'я з офіційним оформленням стосунків є застарілим сприйняттям. На їхню думку, краще проживати разом, щоб можна було піти, коли виникнуть сварки.

40% респондентів вважають, що сім'я повинна складатись з чоловіка та дружини, які глибоко кохають один одного, поважаючи своїх дітей, панує злагода та тепло у стосунках. Але тільки 18,9% з них можуть стверджувати, що живуть саме у таких сім'ях і прагнуть побудувати у майбутньому саме таку сім'ю, орієнтуючись на зразок життя своїх батьків. Ставлення ж підлітків до батьків визначене таким чином:

19,6% старшокласників дуже люблять своїх батьків хотіли б бути схожими на них, в усьому наслідуючи;

28% – поважають батьків, адже вони добрі. Просто непристосовані до сучасного життя, застарілі погляди, тому їх шкода, бо часто розчаровуються.

27,3% підлітків стверджують, що мають дуже хороших батьків, але чомусь вони не розуміють свою дитину, не розділяють її поглядів, тому некомфортно і батькам, і дитині.

Проводячи діагностику, ми звернулись до праць Д. Леонтєва, та розробок Дж. Крамбо і Л. Махоліка (Purpose-in-(Purpose-in-Life Test), де запропоновані тести змістожиттєвих орієнтацій. Ці матеріали були адаптовані до проблеми нашого дослідження.

Тест «Чи діалогічна ви особистість»

1. 38% опитаних учнів набрали 17-22 бали. А це показник того, що вони скоріш за все незадоволені собою, власним життям, стосунками в сім'ї. Аргументуємо це тим, що люди пережили багато несправедливого ставлення до себе, стреси, не вмюють радіти життю. А якщо думка інших не збігається з їхньою – це дратує. Тому представникам цієї групи потрібно переглянути думку про себе, спілкування та взаємини з оточуючими.

2. 52% становлять учні, які набрали 23-36 балів. Вони прагнуть до гармонії у стосунках та з собою. Їм комфортно жити з іншими у мирі та злагоді. Але відчувають перешкоди, адже не всі розуміють їхнього позитиву. Старшокласникам важко знайти себе в колективі як індивідуумам. Тому і не отримують задоволення від спілкування у повній мірі, не знають як стати більш діалогічними.

3. Учні (10%), що отримали більше 37 балів – це люди, з якими легко і їм з іншими легко та комфортно. На всі питання ці підлітки ніби знають відповідь, здатні почути думки інших та не звинувачують нікого у певних проблемах, завжди починають з себе. Добре розуміють, що певні обставини змінити не можна, але можна змінити ставлення до цих обставин. Тому уникають конфліктів, обирають співпрацю чи компроміс замість агресії.

Таким чином, можна зробити висновок, що соціальне середовище активно впливає на розвиток особистості. У соціумі формується моральна, психосоціальна сфера, інтелект, креативність. Але цей вплив, у багатьох випадках, хаотичний, безсистемний, або, навпаки, організований.

Проведені дослідження засвідчили, що батьки мають пріоритетне місце серед можливих впливів на підлітка. Йдеться не тільки про кількість та якість інформації, яку одержує дитина в сім'ї, а й про особистісне ставлення батьків до цієї інформації та дітей.

Від сімейного оточення (сімейні взаємини, мова батьків, методи розв'язання конфліктів, моральний мікроклімат у сім'ї, політичні, світоглядні, побутові проблеми) залежить сам процес розвитку дитини.

Аналізуючи статистичні дані, можна сказати, що складний період становлення українського суспільства впливає на сучасну сім'ю, спосіб взаємовідносин, формування переконань, поглядів. Це зумовлено тим, що нинішні соціальні умови створюють ситуації прийняття нестандартних рішень. Життя постійно адаптує людей до адекватного сприйняття один одного. Особливого занепокоєння вимагають факти байдужості, знецінення моральних принципів, упереджене ставлення молодих людей до реалій сьогодення. Пріоритетними є матеріальні цінності, індивідуалізм. Але події в Україні, загарбницька війна ще раз переконують нас, що цінністю є духовна складова суспільства. Саме вона є основою формування світогляду майбутніх поколінь.

Сьогодні, як ніколи, сучасні підлітки швидко реагують на особливості соціального розвитку, на відміну від батьків вони легше адаптуються у соціумі. Це пояснюється тим, що старшокласники, у своїй переважній більшості, на відміну від батьків, не мають такої укоріненості традиційних поглядів до дотримання певних норм, правил, ідей, поведінки. Підлітки більш відкриті до сприйняття нового, нетрадиційного, загальнолюдських та національних цінностей загалом. Це є вагомим чинником у міжособистісних взаєминах батьків та старшокласників, а, відповідно, і вплив батьків на своїх дітей у формуванні професійного становлення визначається вмінням побудувати правильне середовище для спілкування та взаєморозуміння.

УКРАЇНСЬКІ АНЕКДОТИ ПРО МОСКАЛІВ У ПОВСЯКДЕННІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПОЛТАВЦІВ

*Ярошенко М.
Полтава, Україна*

Науковий керівник: *Жалій Тамара Віталіївна* – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Попри складні умови, які зараз супроводжуються військовими діями в Україні, порушенням агресорами норм міжнародного гуманітарного права, втратами наших воїнів та захисниць, український народ продовжує зберігати свої унікальні риси. Гумор супроводжує українську націю впродовж усіх етапів історичного розвитку, ми маємо веселу вдачу, вміємо висміяти проблеми, розглянути невдачі в сатиричній площині. Це один із способів протистояти перешкодам, підбадьорювати одне одного навіть у найскладніші життєві часи.

У статті простежимо, яке місце посідають українські анекдоти про москалів у повсякденній комунікації полтавців. У результаті польового дослідження нам вдалося зібрати 105 анекдотів про москалів, які використовуються у повсякденній комунікації учнями та їхніми батьками, членами родини, педагогами Комунального закладу «Полтавська загальноосвітня школа №2 Полтавської міської ради Полтавської області». Ми їх зібрали в порядку частотності вживаності (один респондент мав право розповісти не лише 1 анекдот).

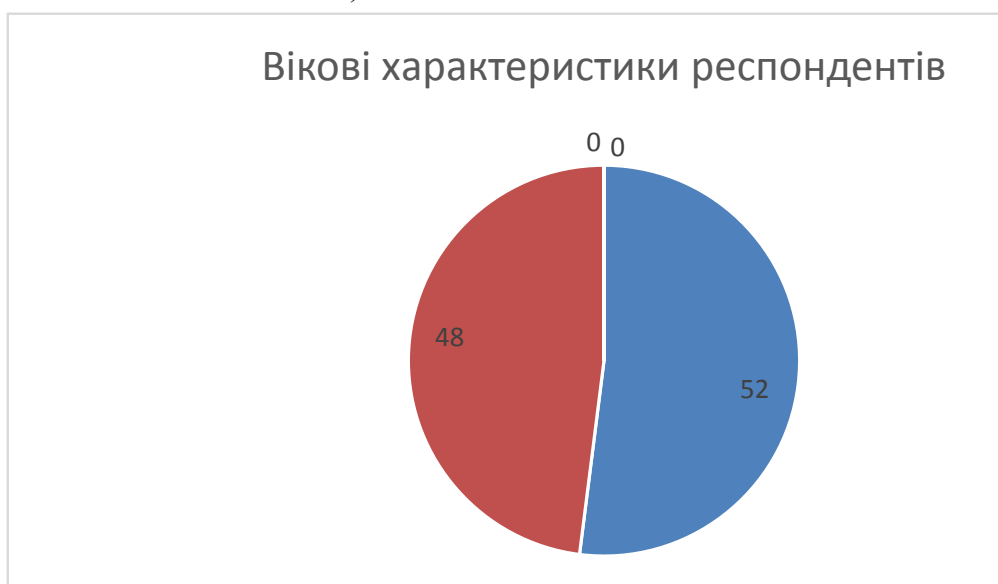

Рис. 1. Розподіл респондентів за віком

Ми опитали 52 особи віком від 15 до 18 років і 48 осіб віком від 19 до 72 років. Причому особи, старші 18 років, частіше використовують у повсякденному спілкуванні анекдоти, в тому числі українські анекдоти про москалів (100% респондентів), а у підлітків цей відсоток становить 80 (понад 41 особа). У підлітків хлопці частіше використовують анекдоти в комунікації, особливо в соціальних мережах, інструментах соціальних комунікацій, ніж у дівчат.

Рис. 2. Систематичність використання анекдотів у повсякденному спілкуванні хлопців-підлітків

Рис. 3. Систематичність використання анекдотів у повсякденному спілкуванні дівчат-підлітків

Як бачимо, анекдоти побутують у молодіжному середовищі, однак юнаки-підлітки їх частіше використовують у повсякденному спілкуванні. Респонденти у віці від 19 до 72 років, незалежно від статі, активно використовують їх для комунікації. З-поміж причин використання анекдотів про москалів респонденти визначили: висловлення емоцій у нетрадиційній формі, збереження психічного здоров'я (вікова категорія 19+), прагнення сподобатися друзям, бажання отримати прихильність від особи протилежної статі (вікова категорія 15+).

Таблиця 1

Кореляція українських анекдотів про москалів за віком респондентів

Вік респондентів	Кількість осіб	Кількість анекдотів	Відсоток
15-18 років	52 (за статтю – 50/50)	46	44
19-68 років	48 (за статтю – 50/50)	59	56

Нам удалося зібрати 270 анекдотів, однак після усунення збігів їхня кількість становить 105. Зібраний матеріал дає змогу не лише розкрити питання про особливості українських анекдотів про москалів, а й висвітлити питання про причини (стимули, мотиви) їхнього використання під час комунікації представниками обох статей у розрізі належності до вікових категорій.

Найважливішою рисою національного характеру українців видається здатність до самозбереження. Так, В. Храмова в передмові до збірки «Українська душа» справедливо зазначає: «Нація, попри релігійну формацію душі, що йшла з Візантії, а також трагічний історичний досвід, демонструє величезну життєлюбність і життєздатність з орієнтацією на сьогодні, а не на трансцендентну далечінь» [1, с. 2]. З-поміж досліджень представників народної сміхової культури визначаємо особливості цього жанру, який є реальним узагальненням соціально-життєвого досвіду, викладеному в такій цікавій формі.

Ми збрали українські анекдоти про москалів, які використовувалися і до 24 лютого, і після, то бачимо різку зміну акцентів із помірковано-ліберального до засуджуюче-категоричного ставлення.

Узявши за основу тематичну класифікацію, варто такі твори віднести до соціально-побутових. А щодо понятійного апарату, маємо низку альтернативних тлумачень терміну «москаль». Фольклорний образ москаля має різні типи. Москаль розглядається як солдат (як правило, до 2014 року) імперської армії, який повертається додому після походу [6-7]. Другим типовим образом москаля є мешканець росії як «інший», «чужий», «неукраїнський». Звісно, сьогодні новий образ москаля-загарбника видається найбільш жорстоким, хитрим, підступним, який сліпо вірить путіну і всій рашистській владі, не має своєї точки зору щодо подій, які відбуваються [2, с. 190; 3].

Щодо таких неординарних дикунів українці погоджуються застосовувати фізичне знищення, вважаючи, що мають на це повне моральне і юридичне право. Такі образи представлені в анекдотах у вигляді летального кінця москалів чи мрії про такий результат [4-5]. Безумовно, що така ревність з боку українців щодо захисту України, малої батьківщини, родини зумовлюється незаконною несправедливою агресією рашистів, грубим порушенням норм міжнародного гуманітарного права, невизнанням війни як способу ведення збройного конфлікту. Це закономірно надзвичайно оперативно знайшло своє відображення в сучасному фольклорі.

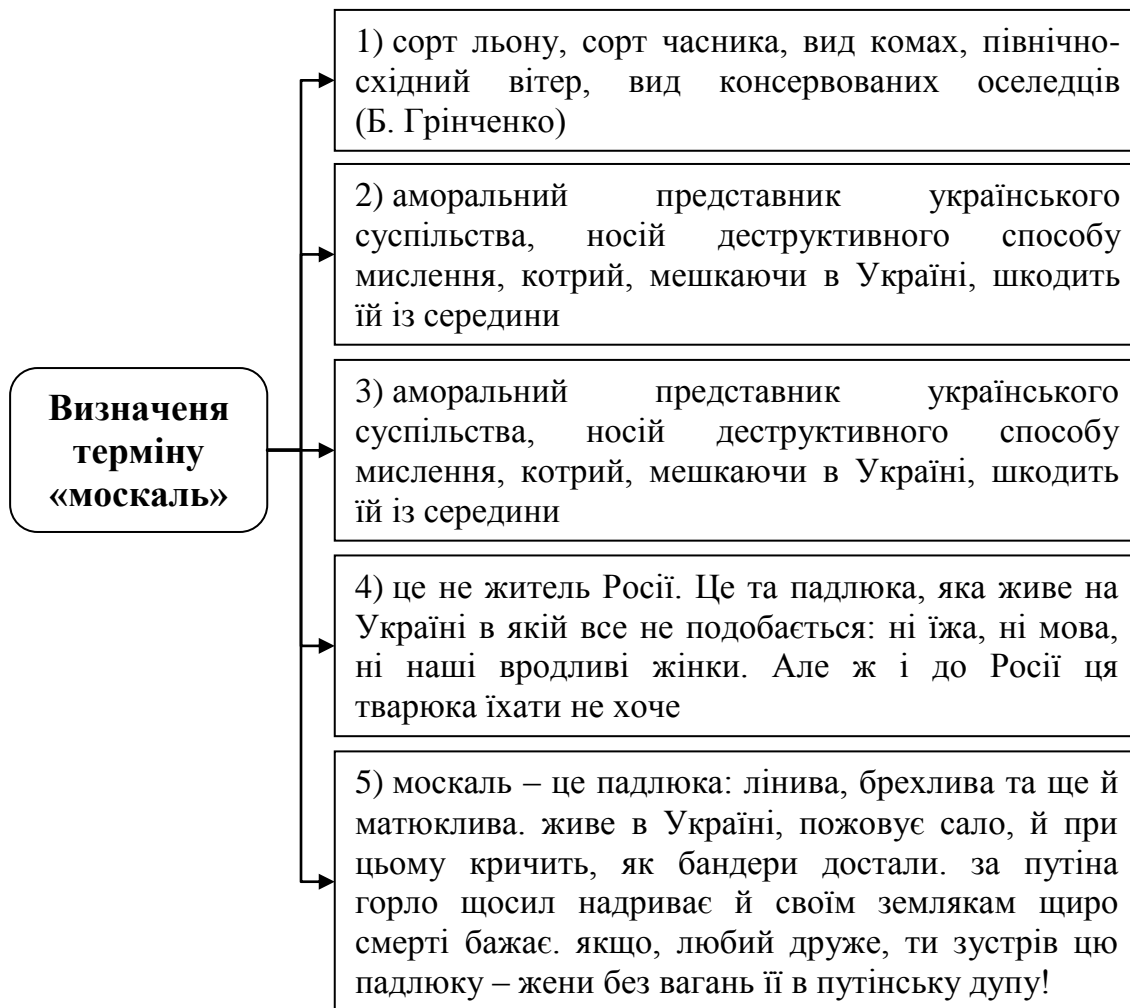

Рис. 2. Альтернативні визначення терміну «москаль»

Ми погоджуємося з думкою Г. Гачева: «Багатоваріантність народів та їх культур – це скарб людства. Подібно до того, як у симфонічному оркестрі кожний інструмент має свій тембр, так і кожний народ наділений особливим талантом бачити світ і творити речі таким чином, який не притаманний народові-сусідові. Таким чином, народи на планеті доповнюють один одного і нам необхідно не просто мати терпимість, толерантність до відмінностей між народами та їх культурами, але відчувати до них любов так само, як ми поважаємо розподіл праці у виробництві» [8, с. 9].

В українських анекдотах про москаля знаходимо фонетичні мімікрії. Це метод, за якого констатуємо фонетичну схожість загальнозживаної лексики та стилістично зниженої. В анекдотах часто ненормативна лексика замінюється співзвучними мовними одиницями. Використанням цих лексем також досягнуто ефект парадоксу: в першій фразі лексему сприймають як нормативну, однак подальший контекст вказує на використання її як лихослів'я: «– Який москаль не любить швидкої їзди?! – Українці, дайте їм уже їзди, та нехай звалять!».

Підбиваючи підсумок, констатуємо те, що українська нація – толерантна, відкрита для спілкування, яка уособлює найкращі зразки піклування про представників інших народів, які мешкають на її території. Українці залишаються відкритими для спілкування попри зовнішні й внутрішні чинники, які не дають можливість повноцінно розвиватися зараз. Однак ми відкриті до міжкультурного діалогу, обміну традиціями, вимагаємо поваги до себе особисто й до своєї культури, нетерпимо ставимося до будь-яких проявів несправедливості, не сприймаємо пристосуванства, підлості, хитрощів, зверхності, агресивності, насилля.

Список використаних джерел:

1. Барсукова В. І., Топачевський С. К. Перекладацький підхід до класифікації жартів / В. І. Барсукова, С. К. Топачевський. Житомир, 2014. 6 с.
2. Бассай С. М. Анекдот як феномен культури. *Актуальні проблеми науки та освіти : збірник наукових праць*. Маріуполь : МДУ, 2012. С. 190–191.
3. Болдирева А. Є. Мовні засоби створення гумористичного ефекту: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі романів П. Г. Вудхауза) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / А. Є. Болдирева. 2007. 24 с.
4. Гайдар Т. Жанри фольклору та відображення в них виховного ідеалу українців. *Українська мова і література в школі*. 2002. № 3. С. 9–12.
5. Голубовська І. О. Паремії як відбиття ціннісних пріоритетів етнічної спільності. *Мовознавство*. 2004. № 2–3. С. 66–74.
6. Дубравська З. Р. Паремії як засіб пізнання системи мови. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3(44.3). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.3/19.pdf> (дата звернення: 12.12.2022).
7. Кирчів Р. Етюди до студій над українським народним анекдотом. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2008. 268 с.
8. Мокієнко В. М. Значення української пареміології для історико-етимологічного аналізу слов'янських прислів'їв і приказок. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 9–21.

НАШІ АВТОРИ

Димитріє М. Мосхос – кандидат політичної науки (м. Афіни, Греція)

Kobayashi Ami – Doctor, Research Associate, University of Kaiserslautern-Landau (Kaiserslautern, Germany)

Hilliger Silvana – Referentin bei der Beauftragten des Landes Brandenburg zur Aufarbeitung der Folgen der kommunistischen Diktatur (Potsdam, Deutschland)

Анке Драйєр-Хорнінг – професор педагогіки Протестантської вищої школи Берліна, курс/кафедра соціальної роботи, керівник Німецького інституту досліджень у галузі домашньої освіти (м. Потсдам, Німеччина)

Атаманчук Ніна Михайлівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Бабенко Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Бабич Віктор Григорович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Бажан Віктор Васильович – меценат, засновник Полтавського художнього музею В. Бажана

Барбінов Віталій Вікторович – кандидат педагогічних наук, голова ГО «Асоціація професійно-технічної освіти Полтавщини «Професіонал»

Барбінова Алла Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Бардінова Анастасія Олексіївна – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Білай Дмитро Валерійович – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Богомаз Марія Андріївна – учениця групи Л-10А Наукового ліцею «Політ» при Обласному коледжі «Кременчуцька гуманітарно-технологічна академія імені А. С. Макаренка» Полтавської обласної ради

Божинська Мирослава Анатоліївна – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Бойко Олег Віталійович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Большая Оксана Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Букка Анна – учениця 10-А класу КЗ «Полтавська ЗОШ І-ІІІ ступенів №2 Полтавської міської ради Полтавської області»

Булат Анастасія Борисівна – вчитель-дифектолог Кременчуцької спеціальної школи Полтавської обласної ради

Важеніна Інна Леонідівна – старший викладач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Варакіна Тетяна Павлівна – викладач спецдисциплін вищої категорії відокремленого структурного підрозділу «Полтавський фаховий коледж Національного університету харчових технологій»

Васецька Людмила Василівна – завідувачка комп'ютерно-технологічним відділенням, спеціаліст вищої категорії відокремленого структурного підрозділу «Полтавський фаховий коледж Національного університету харчових технологій»

Величко Руслана Миколаївна – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Восвода Дарій Миколайович – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Галагуза Олександр Олександрович – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Гапсєв Андрій Андрійович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Герасимов Яків Олександрович – аспірант Аріельського університету (Аріель, Ізраїль)

Геращенко Юлія Миколаївна – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Головач Леонід Вячеславович – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Гриженко Віктор Васильович – кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчально-методичної роботи НМЦ ПТО у Полтавській області

Гриньов Роман Станіславович – кандидат фізико-математичних наук, факультет фізики Аріельського університету (м. Аріель, Ізраїль)

Гриньова Марина Вікторівна – ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України

Гришко Альона Віталіївна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Гуляєв Максим Сергійович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Гура Марія Вікторівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Дарюга Олена Анатоліївна – заступник директора з навчальної роботи відокремленого структурного підрозділу «Полтавський фаховий коледж Національного університету харчових технологій»

Дічек Наталія Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу історії та філософії освіти Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, член-кореспондент НАПН України (м. Київ)

Дудник Анастасія Дмитрівна – учениця 11 класу Спеціалізованої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №5 з поглибленим вивченням предметів природничо-математичного циклу ім. Л. І. Бугаєвської Горішньоплавнівської міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Дяченко-Богун Марина Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри ботаніки, екології та методики навчання біології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Єфанова Єлизавета Валеріївна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Жалій Руслан Васильович – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри фізичного виховання Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Жалій Тамара Віталіївна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Жданова-Неділько Олена Григорівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Журенко Анастасія Олександрівна – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Зайко Світлана Юріївна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Захарін Сергій Володимирович – доктор економічних наук, Державний секретар Міністерства освіти і науки України (м. Київ)

Захарова Валерія Вікторівна – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Зімниця Софія Григорівна – учениця 11-В Кременчуцького ліцею №17 «Вибір» імені М. Г. Неленя Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Ільченко Олена Юріївна – доктор педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ільчук Олександр Володимирович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Іщенко Інна Сергіївна – кандидат економічних наук, асистент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Карпишин Максим Юрійович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Коваленко Світлана Василівна – викладач циклової комісії гуманітарної підготовки, спеціаліст вищої категорії Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський фаховий коледж нафти і газу Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Ковальчук Анна Русланівна – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кокарєва Анастасія Віталіївна – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кононенко Денис Андрійович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кононова Оксана Володимирівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Коршак Віталіна Іванівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Крошка Антонина Валеріївна – вчитель біології загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №6 Горішньоплавнівської міської ради Полтавської області

Куліш Сергій Миколайович – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Кульга Марія Олександрівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кущенко Наталія Вячеславівна – директор музею А. С. Макаренка Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Лагай Олена Вікторівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Лебедик Леся Вікторівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецтвознавства та позашкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Левіна Ірина Василівна – викладач фізики Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський політехнічний фаховий коледж Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Лимар Наталія Олександрівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Лифиренко Софія Сергіївна – учениця 11-Б класу Ліцею №13 «Успіх» Полтавської міської ради

Лихошвай Марина Олександрівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Лісоколенко Юлія Геннадіївна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Лоза Микола Миколайович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Мазур Юлія Олександрівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Максимчук Вікторія Юріївна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Манюненко Вікторія Петрівна – вчитель української мови і літератури, учитель вищої категорії, старший вчитель Ліцею № 13 «Успіх» Полтавської міської ради

Масовець Дарія Борисівна – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, старший лаборант кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Медведєва Юлія Василівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Мережко Марія Олександрівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Михайличенко Софія Сергіївна – учениця 10-Б класу Кременчуцького ліцею №30 «Олімп» імені Н. М. Шевченко Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Міщенко Наталя Вікторівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Моргун Володимир Федорович – кандидат психологічних наук, професор, професор кафедри психології Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Моргун Ірина Сергіївна – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Мордвинова Юлія Юріївна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Москалик Геннадій Федорович – доктор філософських наук, професор КрНУ та WSG (Польща); директор Департаменту освіти Кременчуцької міської ради Кременчуцького району Полтавської області

Ніколенко Оксана Олександрівна – заступник директора з виховної роботи Відокремленого структурного підрозділу «Політехнічний фаховий коледж Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського».

Новописьменний Сергій Анатолійович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології та здоров'я людини, декан факультету природничих наук та менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Ночовна Наталія Вячеславівна – кандидат педагогічних наук, магістр з управління навчальним закладом (м. Полтава)

Оберемко Катерина Олександрівна – учениця 10-Б класу ліцею № 33 Полтавської міської ради

Орел Олексій Іванович – завідувач сектору соціокультурної діяльності Центральної бібліотеки Полтавської міської територіальної громади

Остапенко-Кравчук Андрій Вікторович – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна, асистент кафедри музики імені Григорія Левченка Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Петренко Леся Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Пивовар Ніна Михайлівна – доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Пилипчук Валентин Русланович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Пітель Ірина Миколаївна – викладач математики, голова циклової комісії математичних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу «Полтавський політехнічний фаховий коледж Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Половинка Дар'я Сергіївна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Полякова Лариса Григорівна – учитель вищої категорії, вчитель початкових класів Ліцею № 13 «Успіх» (м. Полтава)

Прасул Юлія Іванівна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії та картографії, в.о. завідувача кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Прилукова Дар'я – учениця 10-Б класу КЗ «Полтавська ЗОШ І-ІІІ ступенів №2 Полтавської міської ради Полтавської області»

Радько Андрій Миколайович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Решта Тетяна Миколаївна – викладач спеціальностей першої категорії відокремленого структурного підрозділу «Полтавський фаховий коледж Національного університету харчових технологій»

Сагайдак Віталіна Романівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сазонова Вікторія Іванівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Саух Петро Юрійович – доктор філософських наук, професор, академік-секретар Відділення вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, дійсний член Національної академії педагогічних наук України, віце-президент Української академії акмеології (м. Київ)

Свириденко Альбіна Анатоліївна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Семеновська Лариса Аполлінаріївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Семенцова Інна Андріївна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Середа Тетяна Едуардівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Седаков Олексій Володимирович – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Скрипник Катерина Іванівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Соловійов Дмитро Сергійович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Срібний Сергій Володимирович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Стрельніков Віктор Юрійович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри філософії і економіки освіти Полтавської академії неперервної освіти ім. М. В. Остроградського

Сухомлин Анастасія Павлівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сухомлин Варвара – учениця 11-А класу КЗ «Полтавська ЗОШ І-ІІІ ступенів №2 Полтавської міської ради Полтавської області»

Таможська Ірина Володимирівна – доктор педагогічних наук, викладач-методист Харківського автотранспортного фахового коледжу

Тесленко Юрій Віталійович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Ткаченко Андрій Володимирович – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, віцепрезидент Міжнародної макаренківської асоціації

Ткаченко Марія Валентинівна – здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Томчевська Вікторія Володимирівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Топузов Олег Михайлович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, віце-президент Національної академії педагогічних наук України, директор Інституту педагогіки НАПН України (м. Київ)

Троян Поліна Дмитрівна – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Федорова Марія Володимирівна – викладач біології Вищого професійного гірничо-будівельного училища (м. Горішні Плавні, Полтавська обл.)

Харченко Олена Вікторівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри мистецтвознавства та позашкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Хитушко Руслан Романович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Хома Марина Володимирівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Чеботарь Анатолій Анатолійович – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Черненко Ольга Петрівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Шевчук Катерина Сергіївна – учениця 10 класу Щербанівського ліцею Щербанівської сільської ради Полтавського району Полтавської області

Шило Каріна Максимівна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Школяр Сергій Петрович – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І. А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Шпильовий Василь Дмитрович – кандидат технічних наук, доцент кафедри педагогічної майстерності та менеджменту імені І.А. Зязюна Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Шрамченко Анастасія – учениця 10-Б класу Комунального закладу «Полтавська ЗОШ І-ІІІ ступенів №2 Полтавської міської ради Полтавської області»

Штепа Катерина Андріївна – науковий співробітник науково-дослідного експозиційного відділу Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського

Штепа Олексій Олександрович – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Штрикуль Юлія Сергіївна – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Яловий Станіслав Олексійович – здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Яремко Марія Юріївна – учениця 10-А класу ліцею № 33 Полтавської міської ради

Ярошенко Максим – учень 11-А класу Комунального закладу «Полтавська ЗОШ І-ІІІ ступенів №2 Полтавської міської ради Полтавської області»

ЗМІСТ

ЗВЕРНЕННЯ	3
ПОЛІТИЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ А. МАКАРЕНКА <i>Гриньова М. В., Ткаченко А. В.</i>	7
ІННОВАЦІЙНІ ВПРОВАДЖЕННЯ В ОСВІТІ УКРАЇНИ <i>Топузов О. М.</i>	16
СОЦІОКУЛЬТУРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ І СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ХХІ СТОЛІТТЯ <i>Саух П. Ю.</i>	18
МІСЦЕ «РОЗУМНОГО» КАМПУСУ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ <i>Захарін С. В.</i>	20
ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФАКУЛЬТЕТУ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ СЬОГОДЕННЯ <i>Новописьменний С. А.</i>	22
МІСЦЕ МАКАРЕНКІВСЬКОГО ПРОЄКТУ В ГЕНЕАЛОГІЇ УТОПІЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА ЙОГО ВІДНОШЕННЯ ДО ІСТОРІЇ РАДЯНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ <i>Димитріє М. Мосхос</i>	26
МАКАРЕНКО – ЩО МИ ПРО НЬОГО ЗНАЄМО? ПРО СТАН БІОГРАФІЧНИХ ТА РЕЦЕПЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У НІМЕЧЧИНІ <i>Анке Драєр-Горнінг</i>	33
MAKARENKO IN JAPAN – RECEPTION AND IMPLEMENTATION OF MAKARENKO’S IDEA IN A CAPITALIST SOCIETY <i>Ami Kobayashi</i>	50
MAKARENKO UND DIE HEIMERZIEHUNG IN DER DDR (AUS DER RINGVORLESUNG «DER UKRAINISCHE PÄDAGOGE ANTON S. MAKARENKO UND SEINE INTERNATIONALE BEDEUTUNG». VOM 5.11.2022 – 30.11.2022) <i>Silvana Hilliger</i>	53
ДОПОМОГА ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ПОЛІТИКІВ, ПЕДАГОГІВ, ВЧЕНИХ, СТУДЕНТІВ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ФОРМУЛИ МИРУ В УКРАЇНІ <i>Гриньов Р. С., Герасимов Я. О., Ковальчук А. Р., Гриньова М. В.</i>	57
НЕВІДОМІ ВІРШІ АНТОНА МАКАРЕНКА <i>Бажан В. В.</i>	60

ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ІМАГОЛОГІЇ: ПРОДОВЖЕННЯ МАКАРЕНКІАНИ <i>Дічек Н. П.</i>	66
ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПОЛТАВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ В. Г.КОРОЛЕНКА <i>Дяченко-Богун М.М.</i>	72
ІСТОРІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯК СИСТЕМА ЗНАНЬ ПРОФЕСІЙНО- СВІТОГЛЯДНОГО ХАРАКТЕРУ <i>Жданова-Неділько О. Г.</i>	74
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛІСНОГО ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ <i>Льченко О. Ю.</i>	76
СУЧАСНА ТУРИСТСЬКА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ГЕОГРАФІВ У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ А. МАКАРЕНКА <i>Куліш С. М., Прасул Ю. І.</i>	79
ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ А. МАКАРЕНКА У ЗМІСТІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА» <i>Лебедик Л. В.</i>	81
ЧОМУ СПРИЯТИМЕ ВИЛУЧЕННЯ ВИДАТНИХ УКРАЇНЦІВ ІЗ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ: ВЕЛИЧІ УКРАЇНИ ЧИ ЇЇ ЕНШОВАРТОСТІ? <i>Моргун В. Ф.</i>	83
ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СИСТЕМІ А. С. МАКАРЕНКА <i>Москалик Г. Ф., Кущенко Н. В.</i>	87
ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ І SOFT SKILLS ПЕДАГОГА-МЕНЕДЖЕРА: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ГУМАНІСТИЧНО- ОСОБИСТІСНУ СПРЯМОВАНІСТЬ ТЕОРІЇ НАВЧАННЯ І ОСВІТИ У СПАДЩИНІ Г. ВАЩЕНКА <i>Петренко Л. М.</i>	89
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ <i>Семеновська Л. А.</i>	93
ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЄКТУВАННЯ АНТОНА МАКАРЕНКА У НЕПЕРЕРВНІЙ ОСВІТІ <i>Стрельников В. Ю.</i>	95

ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ А. С. МАКАРЕНКА: НОВІ ВИМІРИ <i>Таможська І. В., Куліш С. М.</i>	97
ТЕХНОЛОГІЇ В МЕНЕДЖМЕНТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ <i>Атаманчук Н.М.</i>	99
НЕГАТИВНИЙ ІМІДЖ ЯК НОСІЙ ДЕСТРУКТИВНОЇ ЕНЕРГІЇ <i>Бабенко І. В.</i>	101
ПЕРСПЕКТИВНЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК УПРАВЛІНСЬКЕ ЗАВДАННЯ КЕРІВНИКА ЗЗСО <i>Бабич В. Г.</i>	104
ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗП(ПТ)О В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ <i>Барбінов В. В.</i>	106
РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ <i>Барбінова А. В., Кульга М. О.</i>	108
СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА МЕТОДУ ПРОЄКТІВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ <i>Барбінова А. В., Максимчук В. Ю.</i>	111
МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ <i>Барбінова А. В., Свириденко А. А.</i>	113
ПРО ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ А. С. МАКАРЕНКА <i>Бардінова А. О.</i>	115
АКСІОЛОГІЧНИЙ СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ <i>Білай Д. В.</i>	116
ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ЕМПАТІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ <i>Богомаз М. А.</i>	118
ПЕРЕВАГИ ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В СТАРШІЙ ШКОЛІ НУШ <i>Божинська М. А.</i>	121

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ <i>Бойко О. В.</i>	123
КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ <i>Большая О. В.</i>	125
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА КОНТРОЛЬ ЗА ЇЇ ДОТРИМАННЯМ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ <i>Букка А.</i>	127
ВПЛИВ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ НА КАР'ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ УПРАВЛІНЦЯ <i>Булат А.Б.</i>	130
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ КОНФЛІКТОЛОГІЇ» ДЛЯ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ З УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ <i>Важеніна І. Л.</i>	132
ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ВЧИТЕЛЯ – СТРИЖЕНЬ ВЗАЄМИН МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ <i>Варакіна Т. П., Пивовар Н. М., Решта Т. М.</i>	134
УКРАЇНСЬКА ПЕДАГОГІЧНА МАТРИЦЯ – ЗБАГАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ <i>Васецька Л. В., Дарюга О. А.</i>	138
ЗМІСТ ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ <i>Величко Р. М.</i>	140
ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ЯК ОСНОВА ДО УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО ВИМОГ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ТА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ <i>Воєвода Д. М.</i>	142
ЕКОНОМІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА РИСА СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ <i>Галагуза О. О.</i>	145
ПРИНЦИПИ ТА ФАКТОРИ РОЗВИТКУ КОМАНДНОЇ РОБОТИ В ІННОВАЦІЙНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ <i>Гапєєв А. А.</i>	147

А. С. МАКАРЕНКО ПРО КОНЦЕПЦІЮ ФОРМУВАННЯ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ <i>Геращенко Ю. М.</i>	148
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ЕКОНОМІКУ ТА СУСПІЛЬСТВО В УМОВАХ ВІЙНИ <i>Головач Л. В.</i>	150
РЕАЛІЗАЦІЯ ОБЛАСНОГО ПРОЄКТУ «ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ» НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЦЕНТРУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ <i>Гриженко В. В.</i>	156
КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ТА ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ЙОГО РОЗВИТКОМ <i>Гришко А. В.</i>	158
АНАЛІЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПРОГРАМИ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНУ <i>Гуляєв М. С.</i>	160
ЩОДО СИСТЕМИ ПЕРЕВІРКИ НА ПЛАГІТ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МЕНЕДЖЕРІВ З УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ <i>Гура М. В.</i>	162
ФОРМУВАННЯ СВІДОМОЇ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ОРГАНІЗАЦІЮ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ <i>Дудник А. Д.</i>	166
СИСТЕМА МОТИВАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК УПРАВЛІНСЬКА ПРОБЛЕМА <i>Єфанова Є. В., Бабенко І. В.</i>	170
ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ <i>Жалій Р. В.</i>	171
ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ <i>Жалій Т. В.</i>	174
ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ІНФОРМАТИКИ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ <i>Журенко А. О.</i>	179

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕДАГОГІЧНИМ КОЛЕКТИВОМ ЗСО НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ <i>Зайко С. Ю.</i>	181
ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА SOFT SKILLS ВИКЛАДАЧІВ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН <i>Захарова В. В.</i>	182
МЕТОДИКА ВИРОБЛЕННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПРАКТИЧНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК РОБОТИ З АКВАРЕЛЛЮ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА <i>Зімниця С. Г.</i>	185
ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ <i>Ільчук О. В.</i>	189
ІННОВАЦІЙНІ УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ <i>Іщенко І. С.</i>	191
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ <i>Карпишин М. Ю.</i>	194
ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА SOFT-SKILLS В УМОВАХ STEM-ОСВІТИ: СУЧАСНІ ПРАКТИКИ <i>Кокарева А. В.</i>	195
ПРО ТЕХНОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЄКТІВ У ГАЛУЗІ ШОУ- БІЗНЕСУ <i>Кононенко Д. А.</i>	197
ВПЛИВ ОСОБИСТОСТІ МЕНЕДЖЕРА НА ПРОЦЕС ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ <i>Кононова О. В., Пивовар Н. М.</i>	200
ФОРМУВАННЯ ЕКОСИСТЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО КАМПУСУ <i>Кононова О. В.</i>	202
СПЕЦИФІКА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗВО <i>Коршак В. І.</i>	204
ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ <i>Крошка А. В., Федорова М. В.</i>	205

ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ ЯК ОСНОВА ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА ЦІННІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ОСВІТИ <i>Лазай О. В., Міщенко Н. В. Пивовар Н. М.</i>	206
ВИКОРИСТАННЯ БІОІНДИКАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ <i>Лимар Н. О.</i>	209
СУЧАСНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ПОСИЛЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ІННОВАЦІЙНОЇ ЕКОСИСТЕМИ <i>Лимар Н. О.</i>	211
ЕТНОІНТЕРАКТИВИ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ УЧНІВ ЛІЦЕЙНИХ КЛАСІВ <i>Лифиренко С. С.</i>	212
ФУНКЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ <i>Лихошвай М. О., Большая О. В.</i>	217
УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА <i>Лісоколенко Ю. Г., Бабенко І. В.</i>	219
ПРО ДЕЯКІ ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПОЛІПШЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ <i>Лоза М. М.</i>	220
УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ІННОВАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ <i>Мазур Ю. О.</i>	222
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ <i>Мазур Ю. О.</i>	224
РОЗВИТОК ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЗА ПОГЛЯДАМИ А. С. МАКАРЕНКА <i>Масовець Д. Б.</i>	226
УПРАВЛІНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ПОКАЗНИК РІВНЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ <i>Медведєва Ю. В.</i>	227

ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЯК СПЕЦИФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ МЕНЕДЖЕРА <i>Мережко М. О.</i>	229
КАЗКА ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ <i>Михайличенко С. С.</i>	231
ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ І SOFT SKILLS ПЕДАГОГА-МЕНЕДЖЕРА: ВІД КОНЦЕПЦІЇ МАКАРЕНКА ДО СУЧАСНИХ ПРАКТИК <i>Моргун І. С., Жданова-Неділько О. Г.</i>	239
КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ТА ЇЇ КОНСОЛІДУЮЧЕ ЗНАЧЕННЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ <i>Мордвинова Ю. Ю.</i>	241
НОВАТОРСЬКІ ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ А. МАКАРЕНКА <i>Ніколенко О. О.</i>	243
УПРАВЛІННЯ ОРГАНІЗАЦІЄЮ ІНТЕРАКТИВНИХ УРОКІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ВІДПОВІДНО ДО ЗАСАД НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ (ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ) <i>Ночовна Н. В., Полякова Л. Г., Манюненко В. П.</i>	246
СПІЛЬНИЙ ВЕКТОР ЕКОНОМІЧНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ШКІЛ <i>Оберемко К. О.</i>	247
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ <i>Остапенко-Кравчук А. В.</i>	251
ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ <i>Пилипчук В. Р.</i>	253
STEM-ОСВІТА ЯК ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ВИКЛАДАННІ МАТЕМАТИКИ ТА ФІЗИКИ <i>Пітель І. М., Левіна І. В.</i>	255
ВИХОВНА СИСТЕМА А. С. МАКАРЕНКА <i>Половинка Д. С.</i>	258
ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ <i>Прилукова Д.</i>	259
ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕКСКУРСІЙ <i>Сагайдак В. Р., Соловйов Д. С.</i>	261

РОЗВИТОК ВІРТУАЛЬНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ <i>Сазонова В. І., Барбінова А. В.</i>	263
ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ <i>Семенцова І. А.</i>	267
ВИХОВАННЯ ЕКОЛОГО-ВАЛЕОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ НА ОСНОВІ ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНОЇ ПАРАДИГМИ <i>Середа Т. Е.</i>	268
ДЕЯКІ ПРИНЦИПИ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПРАКТИКИ А. С. МАКАРЕНКА <i>Сєдаков О. В.</i>	272
СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ <i>Скрипник К. І., Барбінова А. В.</i>	275
АСПЕКТИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРИ ПРИЙНЯТТІ ПРОЄКТНИХ РІШЕНЬ <i>Срібний С. В.</i>	277
ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ А. С. МАКАРЕНКА <i>Сухомлин А. П.</i>	279
ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО ПРАВОЗАХИСНОГО РУХУ В 60-Х РР. ХХ СТ. <i>Сухомлин В.</i>	281
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ХОРЕОГРАФІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРОЄКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ <i>Ткаченко М. В.</i>	284
КОНСАЛТИНГОВІ ПОСЛУГИ В СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТНИХ ПРОЦЕСІВ В РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ <i>Томчевська В. В.</i>	286
ВПЛИВ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ НА КАР'ЄРНЕ ЗРОСТАННЯ УПРАВЛІНЦЯ <i>Троян П.Д., Большая О.В.</i>	288
ПРОСТІР ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ <i>Харченко О. В.</i>	289

ПРОЄКТНИЙ ПІДХІД У РЕГІОНАЛЬНІЙ ПРОГРАМІ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ <i>Хитушко Р. Р.</i>	291
ЯКІСТЬ ОСВІТИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ <i>Хома М. В.</i>	293
ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕКТИВУ ЗЗСО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ <i>Чеботарь А. А., Бабенко І. В.</i>	296
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ХУДОЖНЬО- ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ <i>Черненко О. П.</i>	297
ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ НАСКРІЗНОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ «ЗДОРОВ'Я І БЕЗПЕКА» ДЛЯ УЧНІВ 7-9 КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ <i>Шевчук К. С.</i>	300
ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ УКРАЇНИ <i>Шило К. М., Большая О. В.</i>	304
ПРО МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В ПРОГРАМАХ РІЗНОГО РІВНЯ <i>Школяр С. П.</i>	306
ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЄКТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ <i>Школяр С.П., Шпильовий В.Д., Радько А.М.</i>	310
МОТИВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УПРАВЛІННІ ПРОЄКТОМ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ <i>Школяр С.П., Шпильовий В.Д., Тесленко Ю.В.</i>	312
КОЛАБОРАЦІЯ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ В УКРАЇНІ <i>Шрамченко А.</i>	314
ІНТЕРАКТИВНІ ЕТНОГРАФІЧНІ ЗАХОДИ ЯК ПРОЄКТ З АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ДО НОВИХ УМОВ <i>Штена К. А., Орел О. І.</i>	319
ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК БАЗОВА ЦІННІСТЬ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ А.С. МАКАРЕНКА ТА РУШІЙ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ <i>Штена О. О., Коваленко С. В.</i>	321

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД В УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ <i>Штрикуль Ю. С.</i>	323
ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ РОБОТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОНЦЕПЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ А. С. МАКАРЕНКА <i>Яловий С. О.</i>	324
УЯВЛЕННЯ БАТЬКІВ ПРО МАЙБУТНЄ ЖИТТЯ ДІТЕЙ-СТАРШОКЛАСНИКІВ <i>Яремко М. Ю.</i>	326
УКРАЇНСЬКІ АНЕКДОТИ ПРО МОСКАЛІВ У ПОВСЯКДЕННІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПОЛТАВЦІВ <i>Ярошенко М.</i>	331
НАШІ АВТОРИ	336

Матеріали XXII міжнародної науково-практичної конференції

**СЛОВО І СПРАВА АНТОНА МАКАРЕНКА:
УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТИ**

присвяченої 135-річчю з дня народження А. С. Макаренка

Матеріали Всеукраїнських науково-практичних семінарів

**«УПРАВЛІНСЬКА МАЙСТЕРНІСТЬ КЕРІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ»,
«УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ У СФЕРІ НАУКИ ОСВІТИ,
ІННОВАЦІЙ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ», «УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ В ОСВІТІ ТА У ВИРОБНИЦТВІ»**

Серія «Полтавська макаренкіана»

Випуск 5

За загальною редакцією Гриньової М. В.

Комп'ютерне забезпечення – *Бабенко І.В., Масовець Д.Б.*

Підписано до друку 09.03.2023 р. Формат 60x84/16.
Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.-друк. арк. 19,4. Наклад 100 прим. Зам. № 2110

Віддруковано в ПНПУ імені В. Г. Короленка,
вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
серія ДК № 3817 від 01.07.2010 р.